DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1
(2008–2009)

FOR BUDSJETTÅRET 2009

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616

Særskilt vedlegg: H-2226 Beregningsteknisk dokumentasjon til St.prp. nr. 1 (2008–2009)
Inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner 2009
Grønt hefte, foreløpig utgave

Innhold

Del I

Innledende del 11

1 Innledning og sammendrag 13
1.1 Hovedoppgave og mål for Kommunal- og regional-departementet 13
1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert 13
1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 13
1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 13
1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 15
1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 16
1.3 Oversikt over budsjettforslaget 17
1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet 17
1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene 19
1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper 20
1.3.4 Overførbare bevilgninger 21
1.4 Om budsjetteringssystemer på departementets område 21

2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren 22
2.1 Hovedpunkter i det økonomiske opplegget for kommune-sektoren i 2009 22
2.2 Kommunesektorens inntekter i 2008 22
2.3 Kommunesektorens inntekter i 2009 23
2.4 Kommunesektorens frie inntekter 24
2.5 Samlede inntekter og de enkelte inntektsartene 25
2.6 Innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene 26
2.7 Tilskudd til vertskommuner for psykisk utviklingshemmede 26
2.8 Barnehager 27
2.9 Tiltak i skolen 27
2.10 Rentekompensasjonsordninger for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg 28
2.11 Omsorgsplan 2015 – Investeringstilskudd 28
2.12 Opptrappingsplan for rusfeltet 28
2.13 Samhandling 28

Del II

Budsjettforslag 2009 31

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m. . 33

Budsjettforslaget på programkategori 13.10 Administrasjon m.m. .. 35
Kap. 500 Kommunal- og regionaldeparte-mentet 35
Kap. 3500 Kommunal- og regionaldeparte-mentet 37
Kap. 502 Valgutgifter 38
Kap. 5316 Kommunalbanken AS 39
Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS 39

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 40

Budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 64
Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping ... 64
Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling 75
Kap. 554 Kompetansesenter for distrikts-utvikling 79
Kap. 3554 Kompetansesenter for distrikts-utvikling 79

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 80

Budsjettforslaget på programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. . 87
Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner 88
Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd 94
Kap. 572 Rammetilskudd til fylkes-kommuner 95
Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd 97
Kap. 575 Ressurskrevende tjenester 101

Programkategori 13.80
Bolig, bomiljø og bygg 103

Budsjettforslaget på programkategori 13.80
Bolig, bomiljø og bygg 123
Kap. 2412 Den norske stats husbank 124
Kap. 5312 Den norske stats husbank 127
Kap. 5615 Renter fra Den norske stats husbank 128
Kap. 580 Bostøtte 128
Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak 130
Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg 136
Kap. 585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus 137
Kap. 3585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus 138
Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser 138
Kap. 587 Statens bygningstekniske etat 140
Kap. 3587 Statens bygningstekniske etat 142

Del III
Omtale av særlige temaer 143

4 Omtale av særlige temaer 145
4.1 Fornying, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor 145
4.2 Om oppfølging av anmodningsvedtak 146
4.3 Om oppgavene og rollene til fylkesmannen 146
4.4 Sektorovergripende miljøvern-politikk 149
4.5 Kjønns- og likestillingsperspektivet 150
4.6 Oversikt over bemanningen 152
4.7 Garantiansvar under Kommunal- og regionaldepartementet 152

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2009, kapitlene 500–587, 2412, 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616 154

Vedlegg 1
Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 159
1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken 159
2 Rapporter fra fylkeskommunene for 2007 om bruken av midlene på kap. 551.60 og kap. 551.61 166
3 Programmer og satsinger finansiert over kap. 551, post 60, forvaltet av Innovasjon Norge 180
4 Omtale av programmer og satsinger finansiert over kap. 552, post 72 181
5 Rapport over bruk av bevilgningen i 2007 på kap. 552 post 72 innenfor hovedmålet om økt verdiskapning 188
6 Rapport på de distrikts- og regionalpolitiske midlene i 2007 etter mål, sentralitet, aktør og andel innenfor DU området 191

Vedlegg 2
Orientering om likestilling i virksomhetene .. 192

Tabelloversikt

Tabell 1.1 Utgifter fordelt på kapitler 19
Tabell 1.2 Inntekter fordelt på kapitler 20
Tabell 1.3 Utgifter fordelt på postgrupper ... 20
Tabell 1.4 Inntekter fordelt på postgrupper 21
Tabell 1.5 Under Kommunal- og regional-departementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49 21
Tabell 2.1 Hovedkomponenter i inntekts-veksten i 2009, regnet fra inntekts-nivået for 2008 i revidert nasjonal-budsjett 2008. Reell endring i mrd. kr. 23
Tabell 2.2 Kommunenes og fylkes-kommunenes frie inntekter i 2008 og 2009. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser 25
Tabell 2.3 Anslag på kommunesektorens inntekter i 2009. Mill. kr og endring i pst. fra 2008. Nominell vekst. 26
Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 33
Tabell 3.2 Mål for distrikts- og regional-politikken 46
Tabell 3.3 Bruk av midler etter hovedmål og sentralitet 2007 47
Tabell 3.4 Fordeling av midler innenfor det distriktspolitiske virke-området (DU-området) 48
Tabell 3.5 Bedriftsrettet støtte i 2007 under arbeidsmål 1.2 og 1.3 51
Tabell 3.6 Fordelingen av bevilgning på kap. 551, post 60 til fylkes-kommunene i perioden 2006-2008 67
Tabell 3.7 Fordelingen til fylkeskommunene i perioden 2006-2008 69
Tabell 3.8 Tildelingen til «Fritt fram» 2007-2009 73
Tabell 3.9 Transportstøtte for transporter utført i 2006 fordelt på fylker 74
Tabell 3.10 Utbetalt transportstøtte for transporter utført i etter foretaks-størrelse 74
Tabell 3.11 Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommune-sektoren mv. 81
Tabell 3.12 Kostnadsnøkkel for kommunene 90
Tabell 3.13 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge (i kr) 91
Tabell 3.14 Nord-Norge- og Namdalstilskudd til kommuner 92
Tabell 3.15 Satser for småkommunetilskuddet 92
Tabell 3.16 Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2009 92
Tabell 3.17 Fylkesvis fordeling skjønnstil-skudd til inntektssvake kommuner i Sør-Norge 93
Tabell 3.18 Kostnadsnøkkel for fylkes-kommunene 95
Tabell 3.19 Nord-Norge-tilskudd til fylkes-kommuner 96
Tabell 3.20 Tilskudd gjennom inntekts-systemet for 2008 og 2009. Nominelle priser (i 1000 kr, pst.) 98
Tabell 3.21 Mål for programområde 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 105
Tabell 3.22 Tall for bruk av ByggSøk under Statens bygningstekniske etat 116
Tabell 3.23 Mislighold, inkasso og tap på utlån 2006-2007 og 1. halvår 2008 125
Tabell 3.24 Antall boliger med tilsagn om lån i Husbanken 2006-2007 og 1. halvår 2008 126
Tabell 3.25 Gjennomsnittlig lånebeløp per bolig for saker med tilsagn om lån i Husbanken 2006-2007 og 1. halvår 2008 126
Tabell 3.26 Hovedtall for utbetaling av bostøtte i mai måned 2006-2008 . 129
Tabell 3.27 Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger 2005-2007 (antall boliger) 133
Tabell 3.28 Personrettede tilskudd til etablering 2005-2007 (antall tilskudd) 134
Tabell 3.29 Boligrettede tilskudd 2005-2007 (antall boliger) 134
Tabell 3.30 Kompetansetilskudd 2007 og 1. halvår 2008, antall prosjekter og beløp etter satsingsområder .. 135
Tabell 3.31 Bruk av midler på kap. 587, post 22 fordelt etter temaer 141
Tabell 4.1 Fylkesmannens lovlighets-kontroll av kommune-budsjettene 2002-2007 148
Tabell 4.2 Fylkesmannens behandling av kommunale lånesøknader i 20012-2007 148

Tabell 4.3 Fylkesmannens kontroll av kommunale garantivedtak 2002-2007 148
Tabell 4.4 Lovlighetskontroll. Antall 149
Tabell 4.5 Ansatte etter kjønn, tjeneste-forhold og institusjon pr. 1. mars 2008 152
Tabell 4.6 Oversikt over garantiansvar pr. 31. desember 2007 152

Vedlegg 1

Tabell 1.1 Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms 160
Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak 161
Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, Nord-Norge-tilskuddet og regionaltilskuddet . 162
Tabell 1.4 Næringspolitikk 163
Tabell 1.5 Infrastruktur 164
Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg 164
Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern 165
Tabell 1.8 Oversikt over programmer og piloter under arbeidsmål 1.1 Styrke næringsmiljøer som er finansiert over kap. 552, post 72 i 2007 188
Tabell 1.9 Oversikt over programmene under arbeidsmål 1.2 Videre-utvikle etablerte bedrifter som er finansiert med bevilgning over kap. 552, post 72 i 2007 189
Tabell 1.10 Oversikt over satsingene, programmene og pilotene under arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap som er finansiert med bevilgning over kap. 552, post 72 i 2007 190
Tabell 1.11 Bruk av midler etter hovedmål henholdsvis kapittel/post, sentralitet, aktører (tall i mill. kr), samt andel innenfor DU-området 191

Vedlegg 2

Tabell 2.1 Ansatte fordelt på stillings-grupper, kjønn og lønn i 2007 192
Tabell 2.2 Ansatte i Husbanken fordelt på kjønn 193
Tabell 2.3 Ansatte i Husleietvistutvalget fordelt på kjønn 194
Tabell 2.4 Ansatte i Statens bygnings-tekniske etat fordelt på kjønn 194

Figuroversikt

Figur 1.1 Samlede utgifter inklusive lånetransaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet 17
Figur 1.2 Utgifter fordelt på de ulike programkategoriene, ekskl. rammetilskudd, kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift, andre departementers andel av «Fritt fram»-forsøket og lånetransaksjoner 18
Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2002-2009 i mill. kr, utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) og andre departementers andel av «Fritt fram»-forsøket 40
Figur 3.2 Nettoflytting sammenlignet med sysselsettingsvekst i perioden 1981-2007 42
Figur 3.3 Befolkningsutvikling 1998-2008 etter bo- og arbeidsmarkedsregioner 44
Figur 3.4 Oversikt over fordelingen av bevilgningen på hovedmål 1 etter arbeidsmål og tiltak i 2007 51
Figur 3.5 Oversikt over bruken av midlene på hovedmål 1, fordelt på sentralitet (i mill. kr) 52
Figur 3.6 Bevilgning fordelt på arbeidsmål 2.1 og 2.2 i 2007 56
Figur 3.7 Bevilgning fordelt på arbeidsmål 3.1 og 3.2 i 2007 57
Figur 3.8 Fylkenes fordeling av midler på kap. 551, post 60 etter forvalter i prosent fra 2003-2008 68
Figur 3.9 Fylkenes prosentvise fordeling av kap. 551 post 61 på ulike forvaltere i 2006 og 2007 70
Figur 3.10 Fordeling av kap. 551, post 61 på ulike typer tiltak i prosent i 2005-2007 71
Figur 3.11 Prosentvis fordeling av midler på kap. 552, post 72 på forvaltere fra 2006-2008 77
Figur 3.12 Vekst i byggekostnader og boligpriser og utviklingen i boliglånsrenten 106
Figur 3.13 Igangsatte boliger og Husbankens andel i alle fylker i 2007 108
Figur 3.14 Boliger godkjent for grunnlån i 2007 fordelt på ulike miljøkvaliteter 119
Figur 3.15 Boliger godkjent for grunnlån i 2007 fordelt på ulike kvaliteter innen universell utforming 121
Figur 3.16 Bruken av lån fordelt på låneordning 2006–2007 og 1. halvår 2008 126
Figur 3.17 Prosjekter med kompetansetilskudd 2003-2007 135

Oversikt over bokser

Boks 3.1 Eksempel på nettverksarbeid 49
Boks 3.2 Eksempel på entrepenørskapsarbeid 50
Boks 3.3 VRI Nordlands satsing på infrastruktur i kaldt klima 59
Boks 3.4 Interprise Barents'06 62
Boks 3.5 Rollefordeling i det boligsosiale-arbeidet 110
Boks 3.6 Evaluering av strategien «På vei til egen bolig» 111
Boks 3.7 Budsjetteringssystemet for kap. 581, post 75 Boligtilskudd 132

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2008–2009)

FOR BUDSJETTÅRET 2009

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616

Tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet av 19. september 2008, godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)

Del I
Innledende del

1 Innledning og sammendrag

1.1 Hovedoppgave og mål for Kommunal- og regionaldepartementet

Kommunal- og regionaldepartementet har hjerte for hele landet. Departementets hovedoppgave er å legge til rette for en bedre hverdag for alle. Departementet har ansvar for områder som påvirker folks hverdag i betydelig grad. Departementet har et overordnet ansvar for kommune-Norge og for å sikre at lokaldemokratiet fungerer. Departementet har videre et overordnet ansvar for å støtte opp om og tilrettelegge for attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn i hele Norge, slik at alle skal ha valgfrihet til å bo der de ønsker uansett om det er i by eller bygd.

Kommunal- og regionaldepartementet har også et overordnet ansvar for at alle skal kunne bo trygt og godt. Departementet forvalter viktige virkemidler i fattigdomsbekjempelsen knyttet til framskaffelse av boliger til vanskeligstilte, herunder bostedsløse. Departementet stimulerer også til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser.

1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert

1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Området omfatter utgiftene til drift av departementet, felles forskning og utredning på departementets områder og valgutgifter. Det blir foreslått en bevilgning på 204,85 mill. kr i 2009. Dette er en økning på ca. 46 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2008. Økningen skyldes i hovedsak at det skal gjennomføres stortings- og sametingsvalg i 2009, samt at valgbevilgningen foreslås styrket med 10 mill. kr knyttet til bl.a. informasjonsarbeid og til flere ulike tiltak som skal bidra til en bedre gjennomføring av valg.

1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Regjeringen ønsker å gi folk en reell frihet til å velge hvor de vil bo og legge grunnlag for å ta hele landet i bruk. I St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjarte for heile landet – Om distrikts- og regionalpolitikken presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken for de kommende årene. Regjeringen vil legge til rette for likeverdige levekår i hele landet og opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret med en balansert utvikling mellom by og land. Økt verdiskaping og styrket lokal og regional vekstkraft er både et virkemiddel for å få dette til og et mål i seg selv. Regjeringen vil føre en differensiert politikk for å utløse regionale fortrinn og sikre gode velferdstiltak i alle deler av landet.

Regjeringen legger stor vekt på at det blir utviklet en politikk for ulike utfordringer i forskjellige deler av landet, både gjennom tilpasning av nasjonal politikk og gjennom desentralisering av ansvar og virkemidler. Distriktspolitikken er et særskilt viktig innsatsområde innenfor regionalpolitikken.

Regjeringen legger vekt på å føre en distrikts- og regionalpolitikk som bidrar til utvikling av:

- Næringsliv og arbeidsplasser: Det må være tilgang på arbeidsplasser der folk bor, samtidig som verdiskapingspotensialet knyttet til nærings- og kompetansemiljøer i alle deler av landet blir utløst.
- Gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud: Det må være god tilgang på tjeneste- og velferdstilbud i alle deler av landet.
- Attraktive steder: Bygder og tettsteder må være attraktive steder for bosetting, særlig for unge og kvinner. Små og mellomstore byer må framstå som attraktive alternativer til de største byområdene.

Regjeringen har de siste tre årene styrket innsatsen på en rekke politikkområder for å nå disse målene. Regjeringen legger stor vekt på samarbeid over sektorgrenser for å nå målene og har bl.a. etablert et eget regjeringsutvalg for distrikts- og regionalpolitikken. Det legges opp til at den brede innsatsen vil bli videreført også i årene framover.

Regjeringen vil særlig peke på betydningen av den sterke økningen i inntektene til kommunene i denne stortingsperioden, en kraftig økning i samferdselsbevilgningene og gjeninnføringen av den differensierte arbeidsgiveravgiften. Innsatsen i landbrukspolitikken og fiskeripolitikken er også styrket.

Bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk foreslås satt til 2 556,65 mill. kr. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift og andre departementers andel av «Fritt fram» forsøket foreslås satt til 1 919,5 mill. kr. Dette er en økning på 214,5 mill. kr eller 13 pst. i forhold til saldert budsjett 2008. Bevilgningen til kompensasjon for de områdene som ikke, eller ikke fullt ut, får gjeninnført ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift settes til 631,6 mill. kr i 2009.

Hoveddelen av de ordinære virkemidlene på området, ca. 1,4 mrd. kr, blir foreslått desentralisert til fylkeskommunene og forvaltet på regionalt nivå i tråd med regjeringens mål om desentralisering av virkemidlene. Dette er en økning på 85,8 mill. kr eller ca. 7 pst. fra 2008. Fylkeskommunene fordeler midlene videre bl.a. til Innovasjon Norges lokalkontorer, kommuner og regionråd, samt til spesielle programmer og prosjekter ut fra regionale utfordringer. Kommunal- og regionaldepartementet vil videreføre samarbeidet fra 2008 med fylkeskommunene og andre sentrale aktører i Nord-Norge om bedre utnyttelse av de regionale utviklingsmidlene for å styrke innovasjonsevnen.

Kommunal- og regionaldepartementet legger spesielt vekt på følgende prioriteringer for 2009:

Økt landbasert verdiskaping i Nord-Norge er en sentral del av regjeringens nordområdestrategi. Det foreslås derfor et eget tilskudd på 100 mill. kr knyttet til felles overgripende satsinger i nordområdene. Kommunal- og regionaldepartementet vil i 2009 starte et arbeid i regi av Forskningsrådet, rettet mot en strategisk styrking og videre oppbygging av den nordnorske kompetanseinfrastrukturen på utvalgte områder/tema innen arktisk teknologi der Nord-Norge har særlige fortrinn. I tillegg vil Kommunal- og regionaldepartementet forsterke bevilgningen til reiseliv med fylkesovergripende reiselivssatsing i Nord-Norge. Dette må sees i sammenheng med regjeringens reiselivsstrategi fra desember 2007.

Fylkeskommunene forvalter en stor del av midlene under programkategori 13.50. Departementet legger til grunn at fylkeskommunene selv prioriterer mellom ulike tiltak ut fra regionale utfordringer, mål og strategier, i samråd med regionale partnerskap, innenfor nasjonale mål og rammer og retningslinjer for bevilgningene. Fylkene har bl.a. et spesielt ansvar for å bidra med midler til etablererstipend og bedriftsrettet lån og tilskudd via Innovasjon Norge, til kommunale næringsfond og til lokal næringsrettet infrastruktur. Departementet forutsetter at fylkeskommunen prioriterer satsingen på kommunene som nærings- og samfunnsutvikler og dermed styrker de kommunale næringsfondene som blir benyttet til å støtte de små bedriftene og gründere. Departementet forutsetter at NyVekst-ordningen prioriteres neste år.

Entreprenørskap er et satsingsområde for å sikre verdiskaping og bosetting i distriktene. Regjeringen vil fortsette å prioritere entreprenørskap, og med et særlig fokus på kvinner og unge. Viktige tiltak innenfor entreprenørskapssatsingen er NyVekst-ordningen, kommunene som førstelinje i småskala næringsutvikling, mentorordninger for unge etablerere og økt støtte til Ungt Entreprenørskap. I februar 2008 la Nærings- og handelsdepartementet i samarbeid med seks andre departementer fram «Handlingsplanen for meir entreprenørskap blant kvinner», som inneholder 12 tiltak. Flere av disse forvaltes av Kommunal- og regionaldepartementet. Målet er at flere kvinner skal bli entreprenører og at kvinneandelen blant nye entreprenører skal være minst 40 pst. innen 2013. I tillegg har Kommunal- og regionaldepartementet mål om at 40 pst. av de næringsrettede virkemidlene over programkategori 13.50 skal gå til kvinner innen 2013.

For å møte de utfordringene fjellområdene står overfor, med perifer beliggenhet, sårbar næringsstruktur og tilbakegang i folketall, vil regjeringen styrke satsingen innenfor disse områdene. Kommunal- og regionaldepartementet vil bidra med midler til et samarbeidsprosjekt med Miljøverndepartementet m.fl., med sikte på å utvikle verdiskapingspotensialet i tilknytning til store nasjonale verneområder. Prosjektet skal favne hele landet, men vil være særlig viktig i distriktene.

Regjeringen prioriterer næringsmiljøer og innovasjonssystemer for å gi bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping. Departementet vil styrke innsatsen på NCE-programmet i regi av Innovasjon Norge og VRI-programmet i regi av Forskningsrådet.

Kompetansesenter for distriktsutvikling – Distriktssenteret ble etablert i 2008 som et forvaltningsorgan under Kommunal- og regionaldepartementet og vil få sitt første år med full drift i 2009. Overordnet mål for senteret er å være en kunnskaps- og erfaringsbase, og støttespiller for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Senteret skal aktivt bidra til kompetanseoppbygging om distriktsutfordringer i bred forstand,

og ha en rolle som kompetanseorgan, rådgiver og bidragsyter overfor nasjonale, regionale og lokale myndigheter.

Regjeringen vil også videreføre støtten til samarbeidsprogram over landegrensene i den nye programperioden (EUs territorielle samarbeid (tidligere Interreg)), og fortsatt følge nøye med på regioner med særlig behov for omstilling som følge av nedlegging av arbeidsplasser og fraflytting.

Regjeringen oppretter regionale forskningsfond, plassert på Kunnskapsdepartementets budsjett.

1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Kommunesektoren har et bredt ansvar og dermed en helt sentral rolle i utbygging av grunnleggende velferdstjenester til landets innbyggere, bl.a. innen barnehage, skole, helse, pleie og omsorg. Kommuner og fylkeskommuner forvalter en betydelig del av samfunnets ressurser, og har stor betydning for velferden i befolkningen. God lokal velferd basert på et likeverdig tilbud til alle uavhengig av bosted står helt sentralt for regjeringen. En sterk offentlig sektor er nødvendig for å oppnå en rettferdig fordeling og sørge for at nødvendige samfunnsoppgaver innenfor bl.a. utdanning og pleie- og omsorgstjenesten ivaretas. Samtidig stiller det store krav til kommunesektoren når det gjelder kvalitet i tjenestetilbudet og effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser.

Kommuner og fylkeskommuner er avhengige av gode rammevilkår for å ivareta den brede oppgavesammensetningen, og for å imøtekomme innbyggernes forventninger til kommunale tjenester. Kommunesektoren trenger handlefrihet og forutsigbare rammebetingelser. Regjeringen vil legge forholdene til rette for at kommunesektoren skal kunne utføre sine oppgaver på en god måte, bl.a. gjennom fortsatt sterk inntektsvekst.

Regjeringen har gitt kommunesektoren et betydelig økonomisk løft i denne stortingsperioden. Fra og med 2006 til og med 2008 kan realveksten i de samlede inntektene anslås til 20,4 mrd. 2008-kr. Styrkingen av kommuneøkonomien har bidratt til bedre økonomisk balanse og styrking av det kommunale tjenestetilbudet. Om lag 26 000 flere barn fikk barnehageplass i 2006 og 2007, og i revidert nasjonalbudsjett 2008 er det lagt til rette for at ytterligere 14 000 barn vil få plass i 2008. Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå har det fra 2004 til 2007 vært en økning på 9 500 årsverk i den kommunale pleie- og omsorgstjenesten. Regjeringens målsetting om 10 000 nye årsverk i pleie- og omsorgstjenesten fra 2004 til utgangen av 2009 er derfor på det nærmeste realisert.

Det er behov for fortsatt styrking av kommuneøkonomien i 2009, slik at tjenestetilbudet kan bygges ut videre. Regjeringen legger derfor opp til reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 8,4 mrd. kr i 2009, eller 3,0 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2008 i revidert nasjonalbudsjett 2008. Av veksten i de samlede inntektene er 4 660 mill. kr frie inntekter. Dette tilsvarer en reell vekst i de frie inntektene på 2,3 pst. Innenfor veksten i frie inntekter er 160 mill. kr knyttet til en reell økning av de veiledende satsene for økonomisk sosialhjelp med 5 pst.

De frie inntektene i 2009 legger til rette for videre utbygging av kommunale tjenester bl.a. innen skole og pleie- og omsorgstjenesten. I 2009 frigjøres det om lag 430 mill. kr av kommunenes frie inntekter som følge av at utskifting av nye læremidler tilpasset Kunnskapsløftet skal være gjennomført. Regjeringen legger opp til at de frigjorte midlene skal brukes til å finansiere forsterket opplæring i norsk/samisk og matematikk for elever på 1.–4. trinn fra høsten 2009, slik at kommunene kan øke antall lærere og annet nødvendig fagpersonell.

Innenfor skolesektoren foreslår regjeringen at det innføres 2 timer fysisk aktivitet på barnetrinnet i grunnskolen og gratis læremidler på 1. trinn i videregående opplæring. Videre foreslås det en ny rentekompensasjonsordning til investeringer og rehabilitering av skole- og svømmeanlegg med en tidsperiode på 8 år. Det tas sikte på en total investeringsramme på 15 mrd. kr i perioden. Det foreslås at 2 mrd. kr fases inn i 2009. Det foreslås også en utvidelse av rentekompensasjonsordningen for kirkebygg.

I Omsorgsplan 2015 ble det på usikkert grunnlag anslått at det er behov for 12 000 nye årsverk i pleie- og omsorgstjenesten i perioden 2008-2015. De frie inntektene gir rom for etablering av nye årsverk i pleie- og omsorgstjenesten i 2009. Det legges til rette for etablering av 1000 nye sykehjemsplasser og omsorgsboliger i 2009.

For at kommunesektoren skal være i stand til å bygge ut tjenestetilbudet videre, er det nødvendig med sterk inntektsvekst. Regjeringens budsjettforslag for 2009 innebærer sterkere inntektsvekst for kommunesektoren enn det som ble varslet i kommuneproposisjonen 2009. Med regjeringens budsjettforslag for 2009 kan den samlede reelle inntektsveksten for kommunesektoren i perioden 2005-2009 anslås til 28,6 mrd. kr. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2009 er nærmere omtalt i kapittel 2.

Regjeringen fremmet i kommuneproposisjonen for 2009 forslag til endringer i inntektssystemet for

kommunene. Målsettingen med endringene er å få en jevnere fordeling og større forutsigbarhet når det gjelder kommunenes inntekter. Ved stortingsbehandlingen fikk regjeringen tilslutning til de foreslåtte endringene. De budsjettmessige konsekvensene av endringene er innarbeidet i programkategori 13.70, budsjettkapittel 571 Rammetilskudd til kommuner.

1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Regjeringen ønsker at alle skal bo trygt og godt. En god bolig er en betingelse for et godt og meningsfylt liv, og det er derfor viktig at alle har en bolig som tilfredsstiller deres behov. Det er et mål for regjeringen at flest mulig skal kunne eie sin egen bolig. Regjeringen vil øke den boligsosiale innsatsen for å kunne bistå flere vanskeligstilte på boligmarkedet og sikre at hjelpen bidrar til varige boligløsninger. En grunnleggende strategi for å nå målet om at alle skal bo trygt og godt, er å legge til rette for et velfungerende boligmarked. Regjeringen er opptatt av at byggeprosessen er effektiv og at den bidrar til å redusere byggefeil. Regjeringen ønsker å bidra til flere miljøvennlige og universelt utformede boliger, og attraktive bygde omgivelser gjennom stedsutvikling og god byggeskikk.

Regjeringen fortsetter innsatsen for å bekjempe fattigdom og foreslår en omfattende modernisering og forbedring av bostøtteordningen. Bostøtten er et målrettet og effektivt virkemiddel fordi den går til de som har en kombinasjon av lave inntekter og høye boutgifter. Den nye ordningen vil innebære at anslagsvis 40-50 000 flere husholdninger blir omfattet av ordningen, dvs. at om lag 150 000 husstander vil kunne motta bostøtte. Omleggingen av bostøtten vil gi et bedre tilbud for de vanskeligstilte på boligmarkedet, noe som også legger til rette for at flere bostedsløse vil kunne komme inn i egen bolig. Kravet om at søkere uten barn må ta imot trygd eller andre offentlige ytelser for å få bostøtte, foreslås fjernet. Likebehandling av alle med lav inntekt, uavhengig av om denne inntekten er en trygdeytelse eller for eksempel lønnsinntekt, vil bidra til å styrke de økonomiske insentivene for overgang fra stønad/trygd til arbeid. Vanskeligstilte aleneboende og par uten barn vil da komme innenfor ordningen. Etter endringene vil alle, unntatt studenter og militært og sivilt tjenestepliktige, kunne få bostøtte. Kravene til boligstørrelse, standard og finansiering foreslås også fjernet. Inntektsgrensene heves slik at spesielt barnefamilier kommer bedre ut enn i dag. Den nye bostøttemodellen iverksettes fra 1. juli 2009. I alt vil omleggingen innebære om lag 1 mrd. kr i økt bostøttebevilgning pr. år når ordningen er fullt ut innfaset sammenlignet med hva utbetalingen ville vært med dagens regelverk. I 2009 er utgiftene knyttet til omlegging av ordningen anslått til å være ca. 300 mill. kr. Omleggingen innebærer innsparinger for kommunene, særlig i forhold til sosialhjelp og kommunal bostøtte.

Regjeringen har satt seg som mål å forebygge og bekjempe bostedsløshet, og ønsker at dette arbeidet skal intensiveres i 2009. Tiltak som bidrar til denne målsettingen skal fortsatt ha førsteprioritet innenfor samtlige av Husbankens låne- og tilskuddsordninger. Ny kartlegging av bostedsløse vil foretas i november 2008. Resultatene fra kartleggingen vil synliggjøre hvilke kommuner som har de største utfordringene med å skaffe bolig til bostedsløse. Husbanken får i 2009 et særskilt ansvar for å følge opp disse kommunene.

Regjeringen ønsker at Husbanken fra 2009 skal kunne tilby sine lånekunder 20-års fastrente. Et slikt tilbud kan bl.a. bidra til at husstander med lave inntekter sikres en stor grad av forutsigbarhet for nedbetaling av lån. For å sikre et økt antall kommunalt disponerte utleieboliger settes det et resultatmål om at Husbanken i 2009 skal gi tilsagn om tilskudd til 1500 nye utleieboliger, noe som skal dekkes over kap. 581, post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger. Ved tildeling av tilskudd skal kommunene kunne vise hvordan tiltaket bidrar til en mer hensiktsmessig boligmasse som kommer vanskeligstilte på boligmarkedet til gode. Departementet vil vurdere hvorvidt det skal settes krav til kommunene om nettotilvekst av boliger ved tildeling av boligtilskudd til utleieboliger. På nasjonalt nivå fastsettes et resultatkrav om økt antall kommunalt disponerte utleieboliger.

Regjeringen foreslår en låneramme i Husbanken på 12 mrd. kr i 2009. Denne lånerammen vil være godt tilpasset situasjonen i boligmarkedet, og den vil legge til rette for fortsatt satsing på startlånet og grunnlånet i 2009.

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig i Oslo og Akershus. Prøveperioden for utvalget går ut 31.12.2008. Regjeringen foreslår at Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus gjøres permanent. I løpet av 2009 planlegges utvidelse av det geografiske virkeområdet, i første omgang til Bergen og Trondheim.

Regjeringen har i Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) lagt frem forslag til ny byggesaksdel i plan- og bygningsloven. Lovforslaget legger opp til en mer brukervennlig og logisk oppbygget lov, enklere saksbehandling og klarere regler. Forslaget tar også sikte på økt kvalitet på bygg,

bl.a. ved sterkere kontroll, skjerpede krav til godkjenning av foretak, økt tilsyn med foretakene fra Statens bygningstekniske etats side, og økt kommunal innsats i tilsynet med byggesaker og oppfølging av ulovligheter i byggevirksomheten. Sanksjonene for overtredelse foreslås skjerpet. Siktemålet er at en ny plan- og bygningslov skal kunne tre i kraft i løpet av 2009. Det arbeides med utkast til nye forskrifter til loven.

Det femårige Byggekostnadsprogrammet skal avsluttes i 2009. Programmet har fra starten fokusert på formidling og implementering av resultater, og vil i 2009 bruke en betydelig del av ressursene på et landsdekkende formidlingsarbeid. Departementet vil som en del av evalueringen av programmet, også vurdere hvordan framtidig arbeid på dette feltet kan innrettes.

Regjeringen har som mål å stimulere til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Ny miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren (2009-2012) skal legges frem i 2009. Det er en høyt prioritert oppgave for regjeringen å redusere energibruken til oppvarming og legge om til bruk av mer fornybar energi. I Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) er det foreslått endringer i krav til energiforsyning til byggverk.

Regjeringen mener at bygde omgivelser bør være universelt utformet, slik at flest mulig skal kunne bruke dem uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger. Regjeringen foreslår at nye, offentlige og private bygg rettet mot allmennheten skal ha universell utforming, for eksempel undervisningsbygg. Regjeringen foreslår også å innføre en bestemmelse som gir hjemmel til å innføre forskrifter om at visse kategorier av eksisterende byggverk skal oppgraderes til universell utforming innen bestemte frister.

1.3 Oversikt over budsjettforslaget

1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet

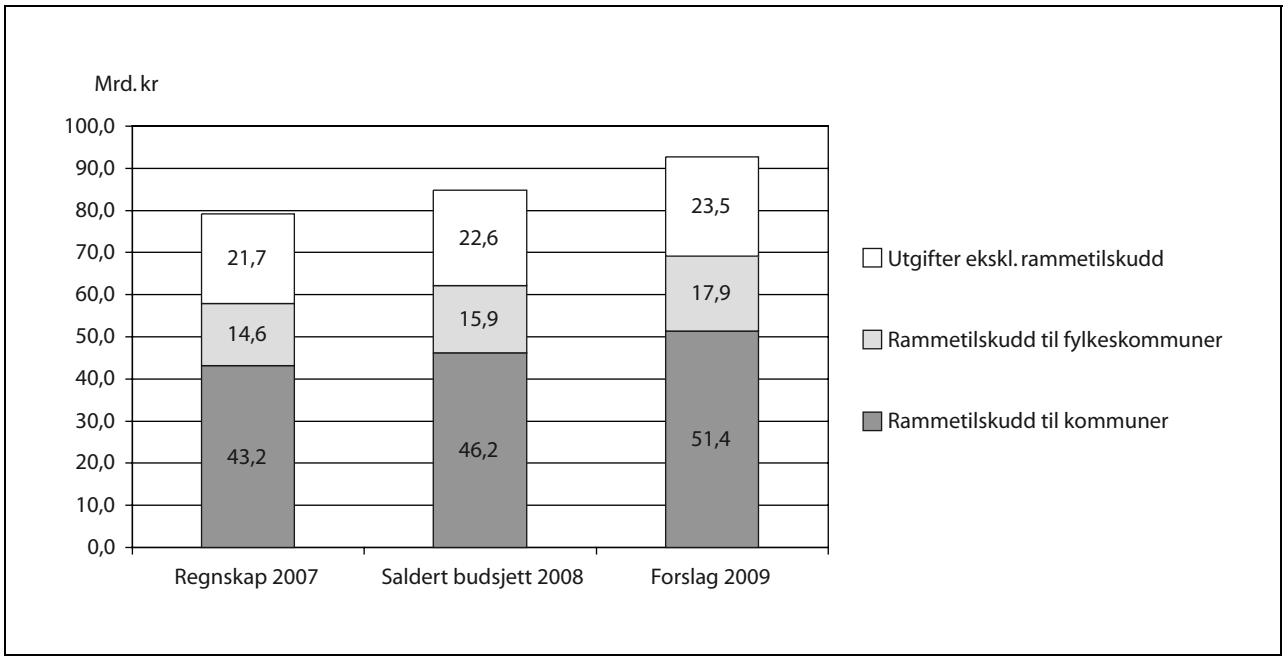

Figur 1.1 Samlede utgifter inklusive lånetransaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet

Figur 1.1 viser de samlede utgiftene, inklusive lånetransaksjoner, under Kommunal- og regionaldepartementet i budsjettforslaget for 2009 sammenlignet med saldert budsjett 2008 og regnskap 2007. Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner øker samlet med om lag 7,1 mrd. kr fra om lag 62,1 mrd. kr i saldert budsjett 2008 til om lag 69,2 mrd. kr i forslaget for 2009. Størrelsen på rammetilskuddet må ses i sammenheng med det samlede økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2009, som er nærmere omtalt i kapittel 2. Utgiftene for øvrig øker med 0,9 mrd. kr. Av dette skyldes ca. 0,5 mrd. kr økning i utgiftene i forbindelse med toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester.

Andre utgifter øker med ca. 0,4 mrd. kr. Utgiftene på det distrikts- og regionalpolitiske området øker med 214,5 mill. kr hvis kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift samt andre departementers andel av «Fritt fram»-forsøket holdes uten-

for. Kompensasjonen for differensiert arbeidsgiveravgift går ned med 32 mill. kr. Tilskudd til fylkeskommunene for regional utvikling økes med 82 mill. kr, mens bevilgningen til de nasjonale utviklingsmidlene økes med 23 mill. kr. Det blir foreslått et eget tilskudd til nordområdetiltak på 100 mill. kr. Bevilgningen til bolig, bomiljø og bygg øker med ca. 130 mill. kr. Låneposten til Husbanken settes ned med 714 mill. kr som en følge av at Husbankens låneramme foreslås satt til 12 mrd. kr. Bostøtten øker med 450 mill. kr, hvorav ca. 300 mill. kr er knyttet til en omlegging av ordningen. Boligtilskuddet økes med 35 mill. kr (62 mill. kr i økt aktivitet), rentekompensasjonsordningene til skole- og svømmeanlegg og kirkebygg øker med til sammen ca. 133 mill. kr (investeringsramme på 2 mrd. kr for skole- og svømmeanlegg og 800 mill. kr for kirkebygg). Investeringstilskuddet til sykehjemsplasser og omsorgsboliger økes med 179 mill. kr (522 mill. kr i økt aktivitet).

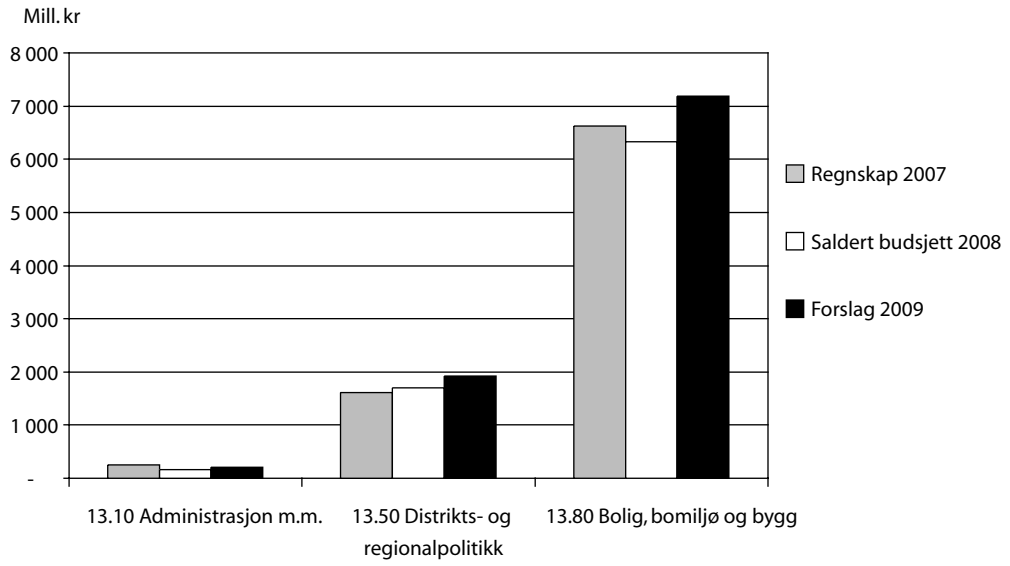

Figur 1.2 Utgifter fordelt på de ulike programkategoriene, ekskl. rammetilskudd, kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift, andre departementers andel av «Fritt fram»-forsøket og lånetransaksjoner

Figur 1.2 viser utgiftene på de ulike programkategoriene, utenom overføringer til kommunesektoren gjennom inntektssystemet, kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift og lånetransaksjoner. Økningen på programkategori 13.10 Administrasjon m.m. skyldes i hovedsak at det er stortings- og sametingsvalg i 2009, samt at bevilgningen til valg foreslås økt knyttet til bl.a. flere tiltak som skal gi bedre valggjennomføring. Økningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk er en følge av økt bevilgning til fylkeskommunene for regional utvikling, økt bevilgning til nasjonale tilskudd og en egen bevilgning til nordområdetiltak. Økningen på programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg skyldes innføring av en forbedret bostøtteordning og økt boligtilskudd. I tillegg kommer økte bevilgninger som følge av økt investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger og økte rentekompensasjonsordninger for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg.

1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene

Tabell 1.1 Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	Administrasjon m.m.				
500	Kommunal- og regionaldepartementet	154 387	154 660	162 350	5,0
502	Valgutgifter	31 291	3 900	42 500	989,7
2427	Kommunalbanken AS	58 800			
	Sum kategori 13.10	*244 478*	*158 560*	*204 850*	*29,2*
	Distrikts- og regionalpolitikk				
551	Regional utvikling og nyskaping	2 413 349	1 962 729	2 116 450	7,8
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	354 975	395 500	418 700	5,9
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling		16 000	21 500	34,4
	Sum kategori 13.50	*2 768 324*	*2 374 229*	*2 556 650*	*7,7*
	Rammeoverføringer til kommune-sektoren mv.				
571	Rammetilskudd til kommuner	43 226 822	46 228 153	51 353 889	11,1
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	14 636 704	15 878 216	17 859 191	12,5
575	Ressurskrevende tjenester		2 741 000	3 285 000	19,8
	Sum kategori 13.70	*57 863 526*	*64 847 369*	*72 498 080*	*11,8*
	Bolig, bomiljø og bygg				
580	Bostøtte	2 335 960	2 437 400	2 887 600	18,5
581	Bolig- og bomiljøtiltak	706 712	762 000	779 600	2,3
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	535 484	902 500	1 035 400	14,7
585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	4 984	5 730	7 000	22,2
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	2 663 745	1 857 600	2 076 300	11,8
587	Statens bygningstekniske etat	52 126	49 700	57 000	14,7
2412	Den norske stats husbank	12 355 260	11 333 350	10 636 000	-6,2[1]
	Sum kategori 13.80	*18 654 271*	*17 348 280*	*17 478 900*	*0,7*
	Sum utgifter	*79 530 599*	*84 728 438*	*92 738 480*	*9,5*

[1] Skyldes at Husbankens låneramme foreslås satt til 12 mrd. kr.

Tabell 1.2 Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	Administrasjon m.m.				
3500	Kommunal- og regionaldepartementet	3 227			
5316	Kommunalbanken AS	6 013	5 800	3 100	-46,6
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS		27 500	35 000	27,3
	Sum kategori 13.10	*9 240*	*33 300*	*38 100*	*14,4*
	Distrikts- og regionalpolitikk				
5327	Innovasjon Norge (IN) og fylkeskommunene mv.	2 584			
	Sum kategori 13.50	*2 584*			
	Rammeoverføringer til kommune-sektoren mv.				
3571	Tilbakeføring av forskudd	27 209			
	Sum kategori 13.70	*27 209*			
	Bolig, bomiljø og bygg				
3585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	407	240	430	79,2
3587	Statens bygningstekniske etat	20 234	15 800	21 000	32,9
5312	Den norske stats husbank	9 615 332	9 387 787	9 204 800	-1,9
5615	Renter fra Den norske stats husbank	3 973 482	4 758 000	5 133 000	7,9
	Sum kategori 13.80	*13 609 455*	*14 161 827*	*14 359 230*	*1,4*
	Sum inntekter	*13 648 488*	*14 195 127*	*14 397 330*	*1,4*

1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper

Tabell 1.3 Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-29	Driftsutgifter	537 683	529 258	606 908	14,7
30-49	Nybygg, anlegg mv.	15 474	16 300	16 000	-1,8
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	11 500	11 500	11 500	0,0
60-69	Overføringer til kommunesektoren	63 234 119	69 562 480	77 618 172	11,6
70-89	Andre overføringer	3 588 599	3 596 900	4 187 900	16,4
90-99	Utlån, avdrag mv.	12 143 224	11 012 000	10 298 000	-6,5
	Sum under departementet	79 530 599	84 728 438	92 738 480	9,5

Tabell 1.4 Inntekter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-29	Salg av varer og tjenester	57 589	34 827	40 230	15,5
50-89	Skatter, avgifter og andre overføringer	3 982 079	4 791 300	5 171 100	7,9
90-99	Tilbakebetalinger, avdrag mv.	9 608 820	9 369 000	9 186 000	-2,0
	Sum under departementet	13 648 488	14 195 127	14 397 330	1,4

1.3.4 Overførbare bevilgninger

Tabell 1.5 Under Kommunal- og regionaldepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

(i 1 000 kr)

Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2008	Forslag 2009
500	21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag	2 614	8 350
551	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift		631 600
551	70	Transportstøtte	128	
551	71	Nordområdetiltak		100 000
552	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv.	4 013	11 000
552	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling	54 948	407 700
571	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet	4 030	8 058
581	72	Program for reduserte byggekostnader	2 972	16 000
581	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling	28 913	43 000
581	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger	15 096	658 600
581	78	Kompetansetilskudd	62 075	57 000
582	60	Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg		930 000
582	61	Rentekompensasjon - kirkebygg		105 400
586	60	Oppstartingstilskudd	58 912	
586	64	Investeringstilskudd		279 400

1.4 Om budsjetteringssystemer på departementets område

Jf. forslag til romertallsvedtak VII foreslås det at Stortinget samtykker i at departementet kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger på flere poster. Dette gjelder følgende poster:

- kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift
- kap. 581, post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger
- kap. 581, post 78 Kompetansetilskudd
- kap. 586, post 64 Investeringstilskudd

Tilsagnsfullmakter er fullmakter til å utbetale senere enn det gjeldende budsjettår, og benyttes der det er grunn til å anta at det går lengre tid mellom tilsagnsutstedelse og faktisk utbetaling. Hvor mye som gis som tilsagnsfullmakt avhenger av forventet utbetalingstakt for ordningen (også kalt utbetalingsprofil). Det er aktivitetsnivået dvs. faktiske nye tilsagn som kan gis i budsjettåret, som er styrende for størrelsen på fullmakten. Endringer i utbetalingsprofilen vil føre til endring av bevilgningsbehovet for det enkelte år, selv om aktivitetsnivået er uendret.

2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren

2.1 Hovedpunkter i det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2009

Kommunesektoren har et bredt ansvar og dermed en helt sentral rolle i utbygging av grunnleggende velferdstjenester til landets innbyggere, bl.a. innen barnehage, skole, helse, pleie og omsorg. Kommuner og fylkeskommuner forvalter en betydelig del av samfunnets ressurser, og har stor betydning for velferden i befolkningen. God lokal velferd basert på et likeverdig tilbud til alle uavhengig av bosted står helt sentralt for regjeringen. En sterk offentlig sektor er nødvendig for å oppnå en rettferdig fordeling og sørge for at nødvendige samfunnsoppgaver innenfor bl.a. utdanning og pleie- og omsorgstjenesten ivaretas. Samtidig stilles det store krav til kommunesektoren når det gjelder kvalitet i tjenestetilbudet og effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser.

Kommuner og fylkeskommuner er avhengige av gode rammevilkår for å ivareta den brede oppgavesammensetningen, og for å imøtekomme innbyggernes forventninger til kommunale tjenester. Kommunesektoren trenger handlefrihet og forutsigbare rammebetingelser. Regjeringen vil legge forholdene til rette for at kommunesektoren skal kunne utføre sine oppgaver på en god måte, bl.a. gjennom fortsatt sterk inntektsvekst.

Regjeringen har gitt kommunesektoren et betydelig økonomisk løft i denne stortingsperioden. Fra og med 2006 til og med 2008 kan realveksten i de samlede inntektene anslås til 20,4 mrd. 2008-kr. Dette har bidratt til bedre økonomisk balanse og styrking av det kommunale tjenestetilbudet. Det er behov for fortsatt styrking av kommuneøkonomien i 2009, slik at tjenestetilbudet kan utbygges videre.

Regjeringen legger opp til reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 8,4 mrd. kr i 2009, eller 3,0 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2008 i revidert nasjonalbudsjett 2008. Av veksten i de samlede inntektene er 4 660 mill. kr frie inntekter. Dette tilsvarer en reell vekst i de frie inntektene på 2,3 pst.

Kommunesektoren vil i 2009 disponere om lag 305 mrd. kr. Av dette er om lag 206 mrd. kr frie inntekter, dvs. at frie inntekter utgjør i underkant av 70 pst. av de samlede inntektene. Øvrige inntekter for kommunesektoren er øremerkede tilskudd og gebyrinntekter. Regjeringens økonomiske opplegg for 2009 legger forholdene til rette for videre utbygging av det kommunale tilbudet, bl.a. innen skole og pleie- og omsorgstjenesten.

Regjeringen fremmet i kommuneproposisjonen for 2009 forslag til endringer i inntektssystemet for kommunene. Målsettingen med endringene er å få en jevnere fordeling og større forutsigbarhet når det gjelder kommunenes inntekter. Endringene er nærmere omtalt under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

2.2 Kommunesektorens inntekter i 2008

I revidert nasjonalbudsjett 2008 ble den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter fra 2007 til 2008 anslått til om lag 3,7 mrd. kr, tilsvarende 1,4 pst. Den reelle veksten i de frie inntektene ble anslått til 0,2 mrd. kr.

På bakgrunn av ny informasjon om skatteinngangen er anslaget for kommunesektorens skatteinntekter oppjustert med om lag 1 mrd. kr, fordelt med om lag 900 mill. kr på kommunene og om lag 100 mill. kr på fylkeskommunene. Anslaget for kommunesektorens gebyrinntekter er oppjustert med 400 mill. kr. På den annen side bidrar høyere lønnsvekst til at også kostnadsveksten blir høyere enn det som opprinnelig ble lagt til grunn. Kostnadsveksten i kommunesektoren i 2008 anslås nå til 5,6 pst., 0,8 prosentpoeng mer enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2008. Isolert sett trekker økte kostnader realveksten i kommunesektorens samlede inntekter ned med vel 2 mrd. kr fra 2007 til 2008.

Samlet sett anslås realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2008 til 3,2 mrd. kr eller 1,2 pst. For de frie inntektene anslås det nå en reell nedgang på i underkant av 0,2 mrd. kr eller 0,1 pst.

Tall for nasjonalregnskapet tyder på at det har vært sterk vekst i aktiviteten i kommuneforvaltningen i første halvår i år, og indikatoren for aktivitet anslås på usikkert grunnlag å øke med vel 3 pst. i

2008, både på grunn av høy vekst i kommunal sysselsetting og investeringer.

2.3 Kommunesektorens inntekter i 2009

I kommuneproposisjonen for 2009 la regjeringen opp til reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 7 og 7,5 mrd. kr i 2009. Det ble lagt opp til reell vekst i kommunesektorens frie inntekter på mellom 3,5 og 4 mrd. kr.

Regjeringen legger nå opp til en realvekst i de samlede inntektene i 2009 på om lag 8,4 mrd. kr, tilsvarende 3,0 pst. Av veksten i samlede inntekter er 4 660 mill. kr frie inntekter tilsvarende 2,3 pst., hvorav 160 mill. kr er knyttet til en reell økning på 5 pst. i de veiledende satsene for økonomisk sosialhjelp.

Pris- og lønnsvekst for kommunesektoren i 2009 er anslått til 4,5 pst. Kommunesektoren er kompensert for dette innenfor de foreslåtte inntektsrammene for 2009. Realveksten i kommunesektorens inntekter kommer i tillegg til kompensasjonen for pris- og lønnsvekst.

Inntektsveksten i 2009 er regnet ut i fra anslått inntektsnivå i 2008 i revidert nasjonalbudsjett 2008. Dette er i samsvar med vanlig praksis. Regnet i forhold til anslag på regnskap for 2008, der det tas hensyn til at skatteanslaget for 2008 er justert opp med 1 mrd. kr, innebærer budsjettforslaget en reell økning i de samlede inntektene på om lag 7,3 mrd. kr, tilsvarende 2,6 pst.

Engangsbevilgningen på 100 mill. kr til styrking av fylkeskommunenes kollektivtilbud som Stortinget vedtok ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett 2008, er ikke videreført til 2009.

For at kommunesektoren skal kunne bygge ut tjenestetilbudet videre, er det nødvendig med styrking av kommuneøkonomien. Regjeringen foreslår derfor sterkere vekst i kommunesektorens inntekter enn varslet i kommuneproposisjonen. Veksten i samlede inntekter er om lag 900 mill. kr over øvre grense av intervallet som ble signalisert i kommuneproposisjonen 2009, mens veksten i frie inntekter er 660 mill. kr over øvre grense av intervallet. Med regjeringens budsjettforslag for 2009 kan den samlede reelle inntektsveksten for kommunesektoren i perioden 2005-2009 anslås til 28,6 mrd. kr.

Tabell 2.1 Hovedkomponenter i inntektsveksten i 2009, regnet fra inntektsnivået for 2008 i revidert nasjonalbudsjett 2008. Reell endring i mrd. kr.

Frie inntekter	4,66
Tiltak i skolen[1]	0,6
Øremerkede overføringer	3,0
Gebyrinntekter	0,2
Samlede inntekter	8,4

[1] Bevilgningen gis som rammetilskudd. Midlene omfatter utvidelse av timetallet i grunnskolen og bevilgninger til læremidler i videregående opplæring. Dette er knyttet til en utvidelse av kommunesektorens oppgaver, og er derfor korrigert ut ved beregning av vekst i frie inntekter.

Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi utarbeider anslag for merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen forutsatt at dekningsgrad, standard og produktivitet i tjenesteytingen holdes uendret. For 2009 er anslaget på merutgifter om lag 1,5 mrd. kr. Veksten i de frie inntektene gir rom for å dekke kommunesektorens anslåtte samlede merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen.

De frie inntektene legger til rette for videre utbygging av kommunale tjenester bl.a. innen skole og pleie og omsorg. I 2009 frigjøres det om lag 430 mill. kr av kommunenes frie inntekter som følge av at utskifting av nye læremidler tilpasset Kunnskapsløftet skal være gjennomført. Regjeringen legger opp til at de frigjorte midlene skal brukes til å finansiere forsterket opplæring i norsk/samisk og matematikk for elever på 1.–4. trinn fra høsten 2009, jf. St.meld. nr. 31 (2007-2008) Kvalitet i skolen.

Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå har det fra 2004 til 2007 vært en økning på 9500 årsverk i den kommunale pleie- og omsorgstjenesten. Regjeringens målsetting om 10 000 nye årsverk i pleie- og omsorgstjenesten fra 2004 til utgangen av 2009 er derfor på det nærmeste realisert. I Omsorgsplan 2015 ble det på usikkert grunnlag anslått at det er behov for 12 000 nye årsverk i perioden 2008-2015. Veksten i de frie inntektene i 2009 gir rom for nye årsverk i pleie- og omsorgstjenesten.

Veksten i de frie inntektene i 2009 skal også dekke midler til gjennomføring av NAV-reformen, samt til å starte utbygging av dagtilbud for demente. Merutgiftene for kommunene i 2009 knyttet til NAV-reformen anslås til om lag 70 mill. kr.

Timetallet på barnetrinnet i grunnskolen er utvidet med til sammen fem uketimer fra høsten 2008. Merutgiften for kommunene i 2008 er anslått til 270 mill. kr, som er kompensert ved en tilsva-

rende økning i rammetilskuddet i statsbudsjettet for 2008. For 2009 kompenseres kommunene med ytterligere 382 mill. kr over rammetilskuddet for å dekke helårsvirkningen av timetallsutvidelsen.

På barnetrinnet i grunnskolen innføres det 2 timer fysisk aktivitet fra skoleåret 2009-2010. Kommunene kompenseres for merutgiftene ved økning i rammetilskuddet i 2009 på 47,7 mill. kr.

Gratis læremidler i videregående opplæring innføres for trinn 1 fra skoleåret 2009-2010. Til dette formålet foreslås det bevilget om lag 347 mill. kr over rammetilskuddet til fylkeskommunene.

Økningen i rammetilskuddene til økt timetall og gratis læremidler er knyttet til en pålagt utvidelse av kommunesektorens oppgaver. Disse midlene er derfor ikke tatt med ved beregning av vekst i kommunesektorens frie inntekter.

Regjeringen foreslår en betydelig økning i øremerkede ordninger som vil bedre det kommunale tjenestetilbudet. Budsjettforslaget for 2009 innebærer en reell vekst i øremerkede overføringer til kommunesektoren på knapt 3 mrd. kr. Det foreslås bl.a. økte bevilgninger til barnehagesektoren, toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester og kvalifiseringsprogram i regi av NAV-kontorene.

I 2008 ble det etablert et investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger. Regjeringen foreslår at det blir gitt tilsagn til ytterligere 1000 nye enheter i 2009.

Regjeringen foreslår å etablere en ny rentekompensasjonsordning for skole- og svømmeanlegg med en tidsperiode på 8 år. Det tas sikte på en total investeringsramme på 15 mrd. kr i perioden. Det foreslås at 2 mrd. kr fases inn i 2009. Videre foreslår regjeringen en ny investeringsramme på 800 mill. kr i rentekompensasjonsordningen for kirkebygg.

Gebyrinntektene for kommunesektoren anslås å øke reelt med om lag 200 mill. kr i 2009.

2.4 Kommunesektorens frie inntekter

Kommunesektorens frie inntekter anslås til 206 mrd. kr i 2009. De frie inntektene består av rammetilskudd og skatteinntekter, og utgjør til sammen knapt 70 pst. av kommunesektorens samlede inntekter. Av de frie inntektene er om lag 2/3 skatteinntekter og om lag 1/3 er rammetilskudd. Kommunesektoren kan disponere de frie inntektene i tråd med lokale prioriteringer innenfor rammen av gjeldende lover og regelverk.

Regjeringen legger opp til reell vekst i de frie inntektene i 2009 på 4 660 mill. kr, tilsvarende 2,3 pst. Veksten er regnet fra anslaget på kommunesektorens inntekter i 2008 i revidert nasjonalbudsjett 2008. Av veksten er 160 mill. kr knyttet til økning av de veiledende satsene for økonomisk sosialhjelp med 5 pst. ut over den ordinære reguleringen i 2009.

Veksten i frie inntekter i 2009 må ses i sammenheng med at utviklingen i de frie inntektene i 2008 anslås å bli noe svakere enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2008.

Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med i underkant av 3,8 mrd. kr på kommunene og 880 mill. kr på fylkeskommunene.

Regjeringen foreslo i kommuneproposisjonen at skatteinntektenes andel av de samlede inntektene skal utgjøre om lag 45 pst. av de samlede inntektene i 2009. Andelen anslås til 47 pst. for 2008. Forslaget om skatteandel på 45 pst. følges opp i denne proposisjonen ved fordelingen av frie inntekter på skatteinntekter og rammetilskudd.

Tabell 2.2 viser anslag på frie inntekter til kommunene og fylkeskommunene i 2008 og 2009. Inntektene i 2008 er anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansiering mellom forvaltningsnivåene. Anslag på regnskap innebærer at nivået på kommunesektorens skatteinntekter i 2008 er 1 mrd. kr høyere enn det som ble lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2008.

Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer mv. er å gjøre inntektsnivået i de to årene sammenliknbare. For flere detaljer om de forhold det er korrigert for ved beregning av inntektsvekst fra 2008 til 2009, vises det til tabell 3.20 under programkategori 13.70.

Anslåtte skatteinntekter for 2009 er bl.a. basert på regjeringens forslag til skattører. Rammetilskuddene er basert på regjeringens bevilgningsforslag på kap. 571 og 572.

Forslag til kommunale og fylkeskommunale skattører er fremmet i St.prp. nr. 1 (2008-2009) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. Det foreslås at den kommunale skattøren for personlige skattytere økes fra 12,05 pst. i 2008 til 12,80 pst. i 2009, mens den fylkeskommunale skattøren holdes uendret på 2,65 pst. Forslaget til skattører er tilpasset forutsetningen om en skatteandel på 45 pst. Økningen i den kommunale skattøren for personlige skattytere må også ses i sammenheng med forslaget i kommuneproposisjonen om avvikling av den kommunale selskapsskatten. Dette forslaget følges opp i denne proposisjonen.

Tabell 2.2 Kommunenes og fylkeskommunenes[1] frie inntekter i 2008 og 2009. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser.[2]

	Kommunene			Fylkeskommunene			Kommunesektoren i alt		
	2008[3]	2009	Pst. endr.	2008[3, 4]	2009	Pst. endr.	2008[3, 4]	2009	Pst. endr.
Skatter i alt	107 850	115 940	7,5	20 530	21 050	2,5	128 380	136 990	6,7
- herav skatt på inntekt og formue	*101 500*	*109 480*	*7,9*	*20 530*	*21 050*	*2,5*	*122 030*	*130 530*	*7,0*
Rammetilskudd (ekskl. selskapsskatt)	44 140	51 346	16,3	16 062	17 859	11,2	60 202	69 205	15,0
Selskapsskatt[5]	5 375	0	-100,0	-	-	-	5 375	0	-100,0
Sum frie inntekter	157 365	167 286	6,3	36 592	38 909	6,3	193 956	206 195	6,3

1 Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel.
2 Prisveksten i kommunesektoren i 2009 anslås til 4,5 pst.
3 Anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, jf. tabell 3.20 under programkategori 13.70.
4 Engangsbevilgning på 100 mill. kr til fylkeskommunene vedtatt av Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008 er medregnet.
5 Selskapsskatt bevilges som del av rammetilskuddet i 2008 (kap. 571, post 69). Denne ordningen avvikles i 2009.

Den nominelle veksten i kommunesektorens frie inntekter i 2009 anslås til 6,3 pst., regnet fra anslag på regnskap 2008. Med anslått prisvekst for kommunesektoren på 4,5 pst. i 2009, tilsvarer dette en realvekst på 1,7 pst. eller 3,5 mrd. kr. Det er da tatt hensyn til at anslaget på kommunesektorens skatteinntekter i 2008 er økt med 1 mrd. kr etter framleggelsen av revidert nasjonalbudsjett 2008 (jf. pkt. 2.2). Veksten er også påvirket av at engangsbevilgningen på 100 mill. kr til fylkeskommunene som Stortinget vedtok ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett 2008, ikke er videreført. De ekstra skatteinntektene på 1 mrd. kr får kommunesektoren i sin helhet beholde i 2008. Isolert sett fører de ekstra skatteinntektene i 2008 til at veksten i sektorens inntekter fra 2008 til 2009 blir noe lavere når den regnes fra anslag på regnskap 2008.

Tabell 2.2 viser at kommunene og fylkeskommunene anslås å få lik prosentvis vekst i de frie inntektene i 2009. Fordeling av veksten på skatteinntekter og rammetilskudd er påvirket av forslaget om redusert skatteandel til 45 pst. og avvikling av den kommunale selskapsskatten.

2.5 Samlede inntekter og de enkelte inntektsartene

Tabell 2.3 viser utviklingen i de samlede inntektene og de enkelte inntektsartene fra 2008 til 2009 i nominelle priser.

Tabell 2.3 Anslag på kommunesektorens inntekter i 2009. Mill. kr og endring i pst. fra 2008. Nominell vekst.

	2009	Endr. i pst. fra 2008[1]
Skatteinntekter	136 990	6,7
Rammetilskudd	69 205	15,0
Selskapsskatt	0	-100,0
Sum frie inntekter	206 195	6,3
Øremerkede tilskudd[2]	37 205	13,5
Gebyr	40 903	5,0
Momskompensasjon	13 650	6,6
Andre inntekter[3]	6 965	4,5
Samlede inntekter	304 918	7,2

1 Ved beregning av endring er det tatt utgangspunkt i anslag på regnskap for 2008, korrigert for oppgaveendringer.
2 Eksklusive tilskudd til arbeidsmarkedstiltak, flyktninger mv.
3 Omfatter diverse overføringer fra private og visse refusjoner og tilbakebetalinger.

De samlede inntektene øker nominelt med 7,2 pst. fra 2008 til 2009. Med anslått lønns- og prisvekst i kommunesektoren på 4,5 pst. i 2009 tilsvarer dette en realvekst på om lag 2,6 pst. eller om lag 7,3 mrd. kr. Veksten er her regnet fra anslag på regnskap for 2008.

Skatteinntektene anslås å øke med 6,7 pst., mens rammetilskudd øker med 15 pst. De frie inntektene (summen av skatteinntekter og rammetilskudd) øker med 6,3 pst. Veksten i hhv. skatteinntekter og rammetilskudd må ses i sammenheng med reduksjonen i skatteandelen og avvikling av den kommunale selskapsskatten.

Øremerkede tilskudd øker med 13,5 pst. Dette er knyttet til økning i bevilgninger bl.a. til barnehager og ressurskrevende tjenester.

2.6 Innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene

Forslaget i kommuneproposisjonen 2009 om innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene følges opp i statsbudsjettet 2009.

Opptrappingsplanen for psykisk helse avsluttes ved utgangen av 2008. I tråd med forutsetningene for planen innlemmes de øremerkede tilskudd til drift av kommunenes psykiske helsearbeid i de frie inntektene i 2009. Dette utgjør om lag 3,5 mrd. kr, herav om lag 56 mill. kr til storbytiltak. Enkelte tjenesteutviklingstiltak i kommunal sektor vil fortsatt følges opp gjennom statlige stimuleringstilskudd. Det foreslås å videreføre 94,9 mill. kr som øremerket tilskudd til igangsatte kompetansetiltak i kommunene, samt nye tiltak. Det vises til omtale i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon for 2009, kap. 743, post 62.

Tilskudd til opplæring for språklige minoriteter i videregående opplæring innlemmes også i de frie inntektene i 2009. Dette innebærer at øremerkede tilskudd på i alt om lag 3,6 mrd. kr innlemmes i kommunesektorens frie inntekter i 2009.

2.7 Tilskudd til vertskommuner for psykisk utviklingshemmede

Da helsevernet for psykisk utviklingshemmede i 1991 ble flyttet fra fylkeskommunene til kommunene, overtok 33 kommuner ansvar for beboere hjemmehørende i andre kommuner. Det ble etablert en tilskuddsordning for å kompensere for utgifter knyttet til de som valgte å bli boende i institusjonskommunen (vertskommunen). I 2005 ble deler av vertskommunetilskuddet, tilsvarende daværende verdi av kriteriet psykisk utviklingshemmede over 16 år, innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. I kommuneproposisjonen 2009 ble det varslet at midler til vertskommuner for psykisk utviklingshemmede som nå gis over rammetilskuddet, skal gis som øremerkede midler fra 2009. Dette innebærer at det overføres om lag 463 mill. kr fra rammetilskuddet til vertskommunetilskuddet på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett (kap. 761, post 61). I tråd med tidligere praksis nedjusteres vertskommunetilskuddet som følge av frafall av brukere. Bevilgningen på denne posten øker derfor med til sammen om lag 439 mill. kr.

2.8 Barnehager

Regjeringens mål er full barnehagedekning, høy kvalitet og lav pris. Tall fra Asplan Viak viser at det ble opprettet 18 000 nye heltidsplasser i 2007. KOSTRA-tallene fra Statistisk sentralbyrå viser at disse ga rom for om lag 14 900 flere barn i barnehage. Ved utgangen av 2007 gikk nærmere 250 000 barn i ordinær barnehage eller familiebarnehage. I revidert nasjonalbudsjett 2008 ble det lagt bevilgningsmessig til rette for at om lag 264 000 barn skal kunne få et barnehagetilbud ved utgangen av 2008, jf. St.prp. nr. 59 (2007–2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 og Innst. S. nr. 270 (2007–2008).

I statsbudsjettet for 2009 er det lagt bevilgningsmessig til rette for etablering av totalt 2000 nye barnehageplasser i faste og midlertidige barnehagelokaler. Man antar at disse plassene vil gi rom for 1000 flere barn og bidra til at målet om full barnehagedekning blir nådd. Kunnskapsdepartementet vil komme tilbake til eventuelle oppdaterte anslag og bevilgningsbehov for utbygging av nye barnehageplasser i 2009.

Foreldrebetalingen for en barnehageplass foreslås videreført på samme nominelle nivå som i 2008 helt frem til målet om maksimalpris på kr 1 750 (2005-kr) er nådd. Dette vil trolig skje i 2012. Foreldrebetalingen for et ordinært heltidstilbud vil dermed maksimalt utgjøre kr 2 330 per måned og kr 25 630 per år. Staten vil fra 1. januar 2009 dekke kostnadene ved den forventede pris- og kostnadsøkningen i kommunesektoren, som foreldrene normalt dekker gjennom foreldrebetalingen. Det foreslås å bevilge 260 mill. kr til dette formålet.

Staten vil i 2009 fortsatt finansiere drift og etablering av nye barnehageplasser gjennom øremerkede tilskudd. Innlemming av tilskuddene til barnehager i rammetilskuddet til kommunene vil etter planen skje i 2011, jf. Ot.prp. nr. 57 (2007-2008) og St.prp. nr. 57 (2007-2008) (kommuneproposisjonen 2009).

Satsene for driftstilskudd til barnehager foreslås justert opp med forventet pris- og kostnadsvekst i kommunesektoren i 2009. I tillegg foreslås en økning i satsene som kompensasjon for barnehagenes inntektsbortfall som følge av forslaget om nominell videreføring av maksimalprisen på foreldrebetalingen. Totalt foreslås det å øke bevilgningene til driftstilskudd nominelt med om lag 1,9 mrd. kr i forhold til saldert budsjett 2008.

Det foreslås en bevilgning på 173 mill. kr til investeringstilskudd til etablering av nye ordinære barnehageplasser. Satsene for tilskuddet videreføres nominelt på 2008-nivå.

Skjønnsmidlene til barnehager skal kompensere for kommunesektorens merutgifter knyttet til maksimalpris, kommunens plikt til likeverdig behandling av kommunale og private barnehager i forhold til offentlig tilskudd og drift av nye barnehageplasser. Det foreslås å bevilge nær 4,9 mrd. kr i skjønnsmidler i 2009. Dette er en nominell økning på knapt 800 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2008.

Satsene for tilskudd til barnehageplasser i midlertidige lokaler ble økt i revidert nasjonalbudsjett for 2008. De økte satsene foreslås videreført i 2009. Det foreslås å bevilge 33 mill. kr til denne ordningen i 2009.

Kommunene har i dag etter barnehageloven plikt til å sørge for at det er tilstrekkelig med barnehageplasser for barn i førskolealder. Kravet til kommunene blir skjerpet når en rett til barnehageplass blir innført, jf. Innst. O. nr. 69 (2007–2008) og Ot.prp. nr. 52 (2007–2008). Regjeringen tar sikte på å innføre en lovfestet rett til barnehageplass fra 2009.

2.9 Tiltak i skolen

Forsterket opplæring

I 2009 blir det frigjort 430 mill. kr av de frie inntektene til kommunene, som følge av at utskifting av nye læremidler tilpasset Kunnskapsløftet skal være gjennomført. Regjeringen vil videreføre de frigjorte midlene i kommunerammen. Midlene skal brukes til å finansiere forsterket opplæring i norsk/samisk og matematikk på 1.–4. trinn fra høsten 2009, slik at kommunene kan øke antall lærere og annet nødvendig fagpersonell. I 2010 anslås dette tiltaket å ha en kostnadsramme på 1 mrd. kr. Regjeringen vil legge inn midler til dekning av helårseffekten i forslaget til statsbudsjett for 2010.

Utvidet timetall til fysisk aktivitet

Det foreslås å bevilge om lag 49 mill. kr til 2 timer fysisk aktivitet på barnetrinnet i grunnskolen fra skoleåret 2009-2010. Av dette vil 47,7 mill. kr bli lagt inn i rammetilskuddet til kommunene. Helårsvirkningen er beregnet til 114,5 mill. kr.

Gratis læremidler i videregående opplæring

Ordningen med gratis læremidler ble innført for videregående trinn 2 høsten 2007. I 2008 ble ordningen utvidet til å gjelde videregående trinn 3. Fra høsten 2009 skal ordningen også gjelde videre-

gående trinn 1. Regjeringen foreslår å bevilge 372,6 mill. kr i kompensasjon til skoleeier. Av dette blir om lag 347 mill. kr lagt inn i rammetilskuddet til fylkeskommunene.

For nærmere omtale av saker på Kunnskapsdepartementets område vises det til Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon.

2.10 Rentekompensasjonsordninger for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg

Det foreslås å etablere en ny rentekompensasjonsordning for skole- og svømmeanlegg med en tidsperiode på 8 år. Det tas sikte på en total investeringsramme på 15 mrd. kr i perioden. Det foreslås at 2 mrd. kr fases inn i 2009. Budsjetteffekten av dette i 2009 er 62 mill. kr. Det foreslås videre at Husbanken – på samme måte som for den allerede løpende rentekompensasjonsordningen for skoleanlegg – forvalter midlene. Beregningen av rentekompensasjonen skjer med utgangspunkt i et serielån med flytende rente, 20 års løpetid og 5 års avdragsfrihet.

Kommunene har det økonomiske ansvaret for bygging, drift og vedlikehold av kirkene. Mange av landets rundt 1620 kirker har et betydelig etterslep i vedlikeholdet, og i statsbudsjettet for 2005 ble det innført en rentekompensasjonsordning for å stimulere til istandsetting av kirker. Etter ordningen kompenserer staten for renteutgiftene ved investeringer til istandsetting av kirker, inventar og utsmykking innenfor en bestemt investeringsramme. Den samlede investeringsrammen i ordningen er 1,3 mrd. kr, som er fullt utnyttet. Regjeringen foreslår at det i 2009 gis en ny investeringsramme på 800 mill. kr. Budsjettvirkningen i 2009 er 24,8 mill. kr. Rentekompensasjonsordningen for kirkebygg forvaltes av Husbanken. Det vises for øvrig til omtale av ordningen og av kirkebyggfeltet ellers i Kultur- og kirkedepartementets budsjettproposisjon for 2009, kap. 340, post 72.

2.11 Omsorgsplan 2015 – Investeringstilskudd

I 2008 ble det etablert et statlig investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Målgruppen for ordningen er personer med behov for heldøgns tjenester uavhengig av alder, funksjonshemning og diagnose. I tillegg til eldre inngår bl.a. personer med psykisk sykdom, utviklingshemning og rusproblemer. Investeringstilskuddet er et engangstilskudd som i gjennomsnitt dekker 25 pst. av anleggskostnadene.

Høy søknadsinngang til det nye investeringstilskuddet for sykehjem og omsorgsboliger vitner om stor interesse for å bygge ut og styrke kapasiteten i tjenestene.

Tall fra Husbanken viser at det foreligger søknader fra 76 kommuner med til sammen om lag 2100 enheter. For å møte behovet i kommunene foreslås det at det blir gitt tilsagn til ytterligere 1000 nye enheter i 2009. Til sammen foreslås en tilsagnsramme på 522 mill. kr i 2009. Det vises til nærmere omtale under kap. 586, post 64 Investeringstilskudd.

Det vises for øvrig til omtale av Omsorgsplan 2015 i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon for 2009.

2.12 Opptrappingsplan for rusfeltet

Regjeringen la høsten 2007 fram en opptrappingsplan for rusfeltet med tiltak innen både forebygging, behandling og rehabilitering, i tillegg til satsing på forskning og kompetanse. Opptrappingsperioden er 2006-2010. I hovedsak finansieres tjenester til personer med rusmiddelproblemer i kommunene av kommunenes frie inntekter, samt at det gis stimuleringstilskudd for å videreutvikle tjenestene og øke innsatsen. Helsedirektoratet samarbeider med rusrådgiverne hos fylkesmannen om fordeling av tilskuddsmidlene.

I regi av Opptrappingsplan for rusfeltet foreslås i statsbudsjettet for 2009 en styrking på 300 mill. kr på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. Av dette går 60 mill. kr til kommunerettede tjenester, jf. styrking på kap. 761, post 63. Med denne styrkingen på 60 mill. kr vil tilskuddsordningen på kap. 761, post 63 til sammen utgjøre om lag 250 mill. kr. Den omfatter bl.a. utprøving av en ordning med koordinerende tillitspersoner i 26 kommuner. I tillegg er midler til forebyggende tiltak styrket med 24 mill. kr, jf. styrking på kap. 718, post 63. En samlet omtale av opptrappingsplanen er gitt i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon, kap. 718.

2.13 Samhandling

Mangel på samhandling er kanskje det største hinderet for å gjøre helsetjenesten bedre. Regjeringen foreslår å prioritere 40 mill. kr til målrettede samhandlingstiltak innenfor inntektsrammen til helseforetakene i 2009. Kommunal- og regionaldepartementet vil gjennom prosjektskjønnet (kap. 571,

post 64) stille midler til disposisjon til samme formål. Midlene skal bl.a. gå til pilotprosjekter og lokale samhandlingstiltak mellom kommuner og helseforetak, herunder interkommunale samarbeidsmodeller. Det er satt i gang arbeid med å utarbeide et forslag til en samhandlingsreform, og bruk av midlene vil understøtte dette.

Gjennom Opptrappingsplanen for psykisk helse 1998-2008 er kapasiteten innenfor kommunene og spesialisthelsetjenesten økt og modernisert. For å bidra til varig effekt av kapasitetsutbyggingen og god ressursutnyttelse, foreslås det å omprioritere 50 mill. kr til samhandlingstiltak mellom kommunen og distriktspsykiatriske sentre.

For nærmere omtale av saker på Helse- og omsorgsdepartementets område vises det til Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

Del II
Budsjettforslag 2009

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Innledning

Departementet skal være effektivt og framtidsrettet. Dette skal skje gjennom målrettet og resultatorientert styring, gjennom et kompetent og utviklingsorientert departement med god samordning og kommunikasjon av politikken.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Programkategorien omfatter drift og administrasjon av departementet og utgifter til felles forsknings- og utredningsoppgaver innenfor departementets fagområder. I tillegg er enkelte kapitler som ikke har direkte tilknytning til noen av fagområdene plassert her, blant annet utgifter til valg til Stortinget, kommunestyrer og fylkesting, samt utgifter og inntekter knyttet til statens eierandel i Kommunalbanken AS.

Utfordringer

Departementet skal utvikle og sikre det faglige grunnlaget for politikkutformingen og drive effektiv forvaltning av underliggende virksomheter, lover og regler og tilskuddsordninger. Utfordringene er særlig knyttet til videreutvikling av styringssystemene og effektiv bruk av kompetanse og økonomiske ressurser. Reduksjon i sykefraværet, kompetanseutvikling, organisering og bruk av ny teknologi er viktige fokusområder.

Mål og rapportering

Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Hovedmål	Arbeidsmål
1 En målrettet og effektiv ressursforvaltning	1.1 Forbedre mål- og resultatstyringen av departementet, underliggende virksomheter og øvrig virkemiddelapparat
	1.2 Øke kompetansen og videreutvikle læringskulturen
	1.3 Bidra til samordning av sektorpolitikk
	1.4 Informere om mål og resultater

Arbeidsmål 1.1 Forbedre mål- og resultatstyringen av departementet, underliggende virksomheter og øvrig virkemiddelapparat

Departementet skal ha en målrettet og resultatorientert styring. Dette omfatter styring av Husbanken, Statens bygningstekniske etat, Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus og Kompetansesenter for distriktsutvikling. Kompetansesenteret for distriktsutvikling ble åpnet i september 2008. I 2009 skal det fokuseres på den videre oppbyggingen og den faglige utviklingen av senteret.

Mål- og resultatstyringen har de siste årene hatt stort fokus både i departementet og virksomhetene. Virksomhetene har implementert risikostyring som en del av dette. Også i 2009 skal det arbeides med å videreutvikle bruken av risikoanalyser og evalueringer som elementer i læring og utvikling for å bedre måloppnåelsen. På det bolig- og bygningspolitiske området ble det i 2008 arbeidet mye med å forbedre målstrukturen og styringsparametre, for å sikre en bedre vurdering av innsatsen på området.

Andre elementer for å sikre effektiv drift både av departementet og virksomhetene er god økonomistyring og intern kontroll.

Arbeidsmål 1.2 Øke kompetansen og videreutvikle læringskulturen

For å kunne forbedre og utvikle politikken på ansvarsområdene, må forvaltningen innhente og benytte ny kunnskap. Departementets sektoransvar og ansvar som øverste forvaltningsmyndighet krever langsiktig og framtidsrettet planlegging, samt god kunnskap om samspilleffekter av andre sektorers virkemidler.

Departementet legger stor vekt på å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere. Departementet har i 2008 gjennomført et utviklingsprogram for saksbehandlere og en lederevaluering. Utviklingstiltakene vil bli fulgt opp i 2009.

Arbeidsmål 1.3 Bidra til samordning av sektorpolitikk

Departementet har samordningsansvar på flere områder, særlig i forhold til kommunesektoren og distrikts- og regionalpolitikken. Det er nødvendig med et bredt samarbeid med andre departementer og statlige virksomheter for å sikre en helhetlig tilnærming og best mulig måloppnåelse.

Arbeidsmål 1.4 Informere om mål og resultater

Kommunikasjon er et viktig virkemiddel for å formidle de politiske målene og resultatene. Informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere er sentralt.

Ansvar og finansiering

Drift av departementet bevilges over kap. 500, post 1 Driftsutgifter og kap. 500, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold. I tillegg bevilges det midler til forskning og utredning over kap. 500, post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag og kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd.

Rapport og status 2007/2008

Kommunal- og regionaldepartementet hadde 177 årsverk i 2007, herav 59 pst. kvinner.

Departementet har et legemeldt sykefravær på om lag 4,4 pst. og et samlet sykefravær på om lag 5,9 pst. i 2007. Dette er en nedgang fra 6,7 pst. i 2006 og et stykke på vei i retning av målet i departementets lokale IA-avtale om sykefravær på 4,5 pst. En gjennomgang av sykefraværet viser at det er grunn til å tro at hoveddelen av fraværet ikke er arbeidsrelatert.

Det har videre vært særskilt fokus på områdene risikostyring, kompetanse på anskaffelsesregelverket og etiske retningslinjer.

Departementet har pr. 15.9.2008 ansvaret for virksomhetsstyringen av følgende virksomheter:
- Den norske stats husbank
- Statens bygningstekniske etat
- Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus
- Kompetansesenter for distriktsutvikling

Departementet forvalter statens eierinteresser i Kommunalbanken AS.

Sikkerhet og beredskap

Det ble i 2007 arbeidet med en krisehåndteringsplan og forberedelser for et nytt elektronisk system for krisehåndtering. Systemet ble innført 1. halvår 2008. Avholdelse og deltagelse i øvelser var et viktig element i arbeidet. Det ble gjennomført en krisehåndteringsøvelse som forberedelse til kommune- og fylkestingsvalget i 2007. Departementet deltok også i øvelse SNØ (Sivil Nasjonal Øvelse).

Internasjonalt arbeid

Kommunal- og regionaldepartementet må løpende følge opp internasjonale forpliktelser samt delta i internasjonale samarbeidsarenaer for å ivareta Norges interesser på ansvarsområdet. Eksempler på dette er arbeid i forbindelse med EU/EØS, FN-organisasjonen UN Habitat og det nordiske samarbeidet. I 2007 ble det bl.a. lagt ned et betydelig arbeid i å delta i utviklingen av de nye Interregprogrammene for perioden 2007-2013.

Meldinger og proposisjoner 2007–2008

I perioden 2007-2008 har departementet, utover de faste budsjettproposisjonene, utarbeidet følgende proposisjoner og meldinger som er fremmet for Stortinget:
- St.prp. nr. 57 (2007-2008) Kommuneproposisjonen 2009
- Ot.prp. nr. 74 (2007-2008) Om lov om endringer i husleieloven
- Ot.prp. nr. 53 (2007-2008) Om lov om endringer i kommuneloven (forlengelse av inndekningsperioden for underskudd)
- Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (byggesaksdelen)
- Ot.prp. nr. 16 (2007-2008) Om lov om endringar i burettslagslova
- St.meld. nr. 33 (2006-2007) Eit sterkt lokaldemokrati

Budsjettforslaget på programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Utgifter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
500	Kommunal- og regionaldepartementet	154 387	154 660	162 350	5,0
502	Valgutgifter	31 291	3 900	42 500	989,7
2427	Kommunalbanken AS	58 800			
	Sum kategori 13.10	244 478	158 560	204 850	29,2

Inntekter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
3500	Kommunal- og regionaldepartementet	3 227			
5316	Kommunalbanken AS	6 013	5 800	3 100	-46,6
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS		27 500	35 000	27,3
	Sum kategori 13.10	9 240	33 300	38 100	14,4

Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	128 295	133 160	141 500
21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, *kan overføres*	12 791	8 000	8 350
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	1 801	2 000	1 000
50	Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	11 500	11 500	11 500
	Sum kap. 500	154 387	154 660	162 350

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn og øvrige utgifter til drift av departementet.

Det foreslås en bevilgning på 141,5 mill. kr i 2009. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3500, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, kan overføres

Posten omfatter forsknings- og utredningsvirksomhet på alle departementets ansvarsområder. Midlene blir fordelt på bakgrunn av en helhetlig samordning av forsknings- og utredningsvirksomheten. Midlene blir brukt til å imøtekomme behovet for kunnskap i departementet når det gjelder statistikk/data, analyser og formidling. Dette skal gi grunnlag for faglige og politiske beslutninger og medvirke til informasjon om og til spredning av forskningsresultater.

Rapport 2007

For 2007 ble det bevilget 7,5 mill. kr. Midlene har bl.a. blitt brukt til følgende prosjekter:

- et strategisk instituttprogram ved Norsk institutt for by- og regionforskning for å ivareta langsiktig kompetanseoppbygging innenfor utvikling av regionaløkonomiske modeller og databaser, kommunale organisasjonsdata, boligforskning, flytteanalyser og forskningsformidling
- gjennomføring av lokaldemokratiundersøkelse i forbindelse med kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2007
- utredninger i forbindelse med gjennomgang av bostøtten
- utredninger knyttet til oppfølging av Bygningslovutvalgets innstilling
- kunnskap om hvordan sikre nye energikrav i bygninger
- undersøkelse av sentraliseringens pris, et prosjekt som skal utrede kostnader og virkninger ved befolkningsveksten i byområder og ved fraflytting i andre områder

Rapport for første halvår 2008

For 2008 ble det bevilget 8 mill. kr. Midlene vil bl.a. bli brukt til:

- videreføring av strategisk instituttprogram ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR)
- sluttføring av lokaldemokratiundersøkelsen 2007
- utredninger knyttet til gjennomgang av bostøtten
- støtte til et stort europeisk prosjekt som vil sammenligne lokalpolitikere over hele Europa. Prosjektet gjennomføres som et samarbeidsprosjekt mellom forskere fra 16 europeiske land
- evaluering av konsultasjonsordningen med KS

Flere av prosjektene er under gjennomføring.

Budsjettforslag 2008

Det blir foreslått en bevilgning på 8,35 mill. kr for 2009 hvorav inntil 3,5 mill. kr vil bli benyttet til avslutning av det strategiske instituttprogrammet ved NIBR. Departementet har utarbeidet en forskningsstrategi for perioden 2006-2010. Strategien vil danne grunnlag for departementets satsing og prioritering på FoU-området. Strategien er tilgjengelig på www.regjeringen.no.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen på posten benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold i departementet, blant annet på utstyrs- og systemsiden på IT-området. Det blir foreslått en bevilgning på 1 mill. kr i 2009.

Post 50 Forskningsprogrammer under Norges forskingsråd

Departementets støtte til forskning i regi av Norges forskningsråd skal i hovedsak bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets ansvarsområder.

Programmet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG) er et 10-årig forskningsprogram som ble påbegynt i 2005. Programmet skal stimulere til økt kunnskap om lokale og regionale konsekvenser av nasjonale og internasjonale utviklingstrekk i forhold til samfunnsdeltakelse, bosetting, tjenestetilgjengelighet, næringsutvikling og identitet. I fokus er skjæringsfeltet mellom ulike sektorer, territorielle enheter og geografiske nivåer. Særlig vekt skal legges på politikk- og styringsrelevant forskning. Programmet skal stimulere til nye teoretiske grep og til økt innsikt. Dette innebærer både forskning om politikkens innhold og virkninger og forskning som grunnlag for politikk- og styringsutforming. Det legges vekt på å bidra til sterkere samarbeid mellom ulike fag, disipliner og forskningstradisjoner. Programmet skal også sikre læring og kunnskapsspredning gjennom gode formidlings- og kommunikasjonsstrategier.

Verdiskapende innovasjon i offentlig sektor (VIOS) er et tiltak igangsatt av Forskningsrådet i 2004 for å møte behov for økt forskning for innovasjon og fornyelse med involvering fra brukere av forskningsresultater innen sektoren. Programmet skal lede til økt og koordinert forskning og utvikling for en smartere og mer effektiv offentlig sektor med høyere kvalitet på tjenester, forvaltningen

og de demokratiske prosessene. Satsingen skal bidra til å skape en brukertilpasset og effektiv offentlig tjenesteproduksjon og forvaltning med høy kvalitet, inkludere og utvikle relevant kompetanse innenfor FoU, i offentlig sektor, næringsliv og organisasjoner. Målet er en offentlig sektor som er til det beste for samfunnets effektivitet, og å gjøre Norge gode på FoU for fornyelse i offentlig sektor.

Rapport 2007

I løpet av 2007 er DEMOSREG-programmet kommet i full drift. Programmets prosjektportefølje omfatter 22 forskerprosjekter, hvorav 8 nye prosjekter ble innvilget i 2007. Prosjektene bidrar med ny kunnskap om offentlig styring, kommuneplanlegging og tjenesteproduksjon, samt innovasjonspolitikk og regionale kunnskapsnettverk, inklusive studier av næringsutvikling og transformasjonsprosesser i Nord-Norge. Flere av prosjektene omhandler deltakelse og demokrati. Det er også bevilget midler til miljørelevant forskning som setter søkelys mot planleggingens rolle for en bærekraftig utvikling. Faglig har programmet fått en stor bredde. I 2007 er det arrangert programseminar og en forskerkonferanse med fokus på metodeutvikling og begrepsavklaring innenfor governance-begrepet.

I 2007 har hovedaktiviteten i VIOS vært å få i gang og få avsluttet 15 prosjekter. Kommunal- og regionaldepartementets bevilgning har vært rettet mot kunnskapsetablering og til et evalueringsprosjekt. I alt 1,5 mill. kr har vært bevilget til hovedprosjektet «Evaluering av ordningen for konkurranseutsetting av revisortjenester i kommuner og fylkeskommuner». Prosjektet startet opp i 2006, og vil bli avsluttet ved utgangen av 2008. Aktiviteten i programmet har vært finansiert av Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Rapport første halvår 2008

For 2008 ble det bevilget kr 11,5 mill. kr, hvorav 10 mill. kr til DEMOSREG og 1,5 mill. kr til sluttføring av prosjektet «Evaluering av ordningen for konkurranseutsetting av revisortjenester» innenfor programmet VIOS.

Budsjettforslag 2009

Det blir foreslått en bevilgning på 11,5 mill. kr i 2009 til forskingsprogrammer i regi av Norges forskingsråd. 10 mill. kr vil bli brukt til videreføring av DEMOSREG-programmet. Kommunal- og regionaldepartementet forventer at programmet sørger for god formidlingsaktivitet i 2009. Det er usikkerhet knyttet til videreføring av programmet VIOS. Forskningsrådet ønsker å avslutte programmet på grunn av at de ikke har lykkes i å sikre tilstrekkelig finansiering til å samle dette i et eget program. Kommunal- og regionaldepartementet ønsker å bidra med midler til forskning for innovasjon og fornyelse i offentlig sektor i 2009. Departementet vil i samarbeid med Forskningsrådet avklare om det er mulig å videreføre VIOS, eller alternativt om forskning for fornyelse og innovasjon i offentlig sektor kan legges inn under et annet program. Kommunal- og regionaldepartementet vil sette av inntil 1,5 mill. kr til forskning for innovasjon i offentlig sektor.

Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Diverse inntekter	25		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	1 441		
18	Refusjon av sykepenger	1 761		
	Sum kap. 3500	3 227		

Det blir ikke budsjettert med inntekter på disse postene.

Kap. 502 Valgutgifter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	31 291	3 900	42 500
	Sum kap. 502	31 291	3 900	42 500

Post 1 Driftsutgifter

I 2009 skal det gjennomføres stortings- og sametingsvalg. Den foreslåtte bevilgningen er derfor høyere enn bevilgningen for 2008. Bevilgningsforslaget må også ses i sammenheng med en styrking av departementets innsats knyttet til arbeidet med valg, jf. nærmere omtale under budsjettforslaget for 2009.

Denne posten omfatter de direkte utgiftene staten har ved valg til Stortinget, kommunestyrer og fylkesting. I tillegg dekkes enkelte utgifter til gjennomføringen av sametingsvalget. Bevilgningen skal blant annet dekke:

- Riksvalgstyrets virksomhet
- opptelling i forbindelse med sametingsvalget
- forhåndsstemmegivning utenriks
- produksjon av valgmateriell, bl.a. konvolutter og stemmesedler
- sentrale informasjons- og opplæringstiltak
- tilskudd til informasjonsvirksomhet til organisasjoner og lignende
- forsøksvirksomhet/utredning og evaluering, herunder midlertidige utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter
- utvikling og drift av departementets elektroniske system for innsamling, bearbeiding, prognostisering og videreformidling av valgresultater (valgnattprosjekt)
- kjøp av tjenester fra bl.a. Fylkesmannen i Oslo og Akershus og Departementenes Servicesenter
- tilskudd til Valgforum ved sekretariatet i Oslo kommune som på vegne av departementet skal utarbeide opplæringsmateriell og avholde opplæringskurs for alle kommuner.

Regjeringen har som mål at andelen personer med innvandrerbakgrunn som deltar ved valg, skal tilsvare valgoppslutningen samlet.

Rapport 2007

Kommunestyre- og fylkestingsvalget ble avviklet. Budsjettet gikk i hovedsak til informasjonstiltak, utvikling og drift av valgnattsystemet, utredning- og evalueringsarbeid og produksjon og distribusjon av valgmateriell.

Ved kommunestyrevalget i 2007 var den totale valgdeltakelsen 61,2 pst. Dette var en økning på 2,2 prosentpoeng fra forrige kommunestyrevalg. Ved fylkestingsvalget i 2007 var den totale valgdeltakelsen 57,5 pst. Dette var en økning på 1,9 prosentpoeng fra forrige fylkestingsvalg. Av innvandrere med norsk statsborgerskap stemte totalt 40 pst. mot 41 pst. ved valget i 2003. Valgdeltakelsen blant personer med vestlig innvandrerbakgrunn og norsk statsborgerskap ligger imidlertid over gjennomsnittlig valgdeltakelse på landsbasis. Av innvandrere med stemmerett men uten norsk statsborgerskap, stemte totalt 36 pst. mot 34 pst. ved valget i 2003.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en bevilgning på 42,5 mill. kr på denne posten i 2009. Budsjettet er styrket med om lag 10 mill. kr i forhold til 2007. Den økte rammen skal bl.a. dekke utgifter til en generell økning av innsatsen rundt informasjonsarbeidet, økning i rammen for tilskudd til ulike organisasjoner, etablering og drift av en statlig ordning for manntall (bl.a. for klargjøring til bruk for elektronisk benyttelse), etablering av godkjenningsordning eller sertifiseringssystem for optiske tellere, drift av register med oversikt over rådgivende lokale folkeavstemninger og oppstart av et utredningsarbeid rundt et statlig valgdatasystem.

Det arbeides med sikte på å gjennomføre forsøk med elektronisk stemmegivning ved lokalvalget i 2011. Prosjektets kostnader vil i det vesentligste dekkes over prosjektskjønnsmidlene (jf. kap. 571, post 64). Det vil bli gjort nærmere rede for prosjektet i kommuneproposisjonen for 2010.

Kommunalbanken AS

Kommunalbanken AS ble stiftet 1. november 1999. Banken er en videreføring av virksomheten til statsbanken Norges Kommunalbank, som ble etablert i 1927. Selskapet er eid av staten med 80 pst. og KLP med 20 pst.

Selskapet gir lån til kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak, interkommunale selskap og andre selskap som utfører kommunale oppgaver. Lånene gis mot kommunal eller statlig garanti, eller sikres på annen måte.

Kommunalbanken skal bidra til konkurranse i markedet for utlån til kommunesektoren, og på den måten bidra til lavest mulige finansieringskostnader i kommunal sektor. Samtidig skal banken gi avkastning til eierne av innskutt kapital. For nærmere informasjon om Kommunalbankens virksomhet vises det til Statens eierberetning for 2007.

Kap. 5316 Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Garantiprovisjon	6 013	5 800	3 100
	Sum kap. 5316	6 013	5 800	3 100

Post 70 Garantiprovisjon

Kommunalbanken har siden 1996 betalt garantiprovisjon til staten av bankens innlån. Dette er begrunnet med at staten garanterer for lån som banken har tatt opp. Ved omdanningen til aksjeselskap 1. november 1999 ble ordningen med statsgaranti avviklet for nye innlån. Kommunalbanken betaler garantiprovisjon for ikke-nedbetalte lån som er tatt opp før 1. november 1999.

Garantiprovisjonen for 2009 beregnes på grunnlag av summen av statsgaranterte innlån i 2008. Som for tidligere år foreslås en provisjonssats på 0,1 pst., jf. forslag til vedtak. Samlet provisjonsinntekt er beregnet til 3,1 mill. kr i 2009.

Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
85	Aksjeutbytte[1]		27 500	35 000
	Sum kap. 5616		27 500	35 000

[1] Ved behandling av St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble post 85 nedsatt til 0 i 2008.

Post 85 Aksjeutbytte

Avkastningskravet for Kommunalbanken fastsettes for en periode på tre år. Avkastningskravet for perioden 2007-2009 er basert på kapitalverdimodellen. Det er gjort rede for denne modellen i St.prp. nr. 1 (2001–2002) Gul bok, pkt. 7.7.1 Generelle virkemidler for eierstyring. Avkastningskravet defineres som den forventede avkastningen eieren kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Kravet er stilt i forhold til den avkastningen selskapet har etter skatt på egenkapitalen.

Aksjeutbytte settes til en gitt andel av den verdijusterte egenkapitalen, maksimalt 75 pst. av årsresultatet etter skatt. Prosentsatsen bør utgjøre om lag halvparten av det normerte avkastningskravet. For 2009 foreslås utbytte til staten på 35 mill. kr.

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Innledning

Regjeringen ønsker å gi folk en reell frihet til å velge hvor de vil bo og legge grunnlag for å ta hele landet i bruk. Regjeringen vil legge til rette for likeverdige levekår i hele landet og opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret med en balansert utvikling mellom by og land. I St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjarte for heile landet – Om distrikts- og regionalpolitikken presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken for de kommende årene. Økt verdiskaping og styrket lokal og regional vekstkraft er både et virkemiddel for å få til dette og et mål i seg selv. Regjeringen vil føre en differensiert politikk for å utløse regionale fortrinn og sikre gode velferdstiltak i alle deler av landet.

Regjeringen fortsetter arbeidet med å styrke distrikts- og regionalpolitikken, og foreslår også for 2009 en økning i de særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene.

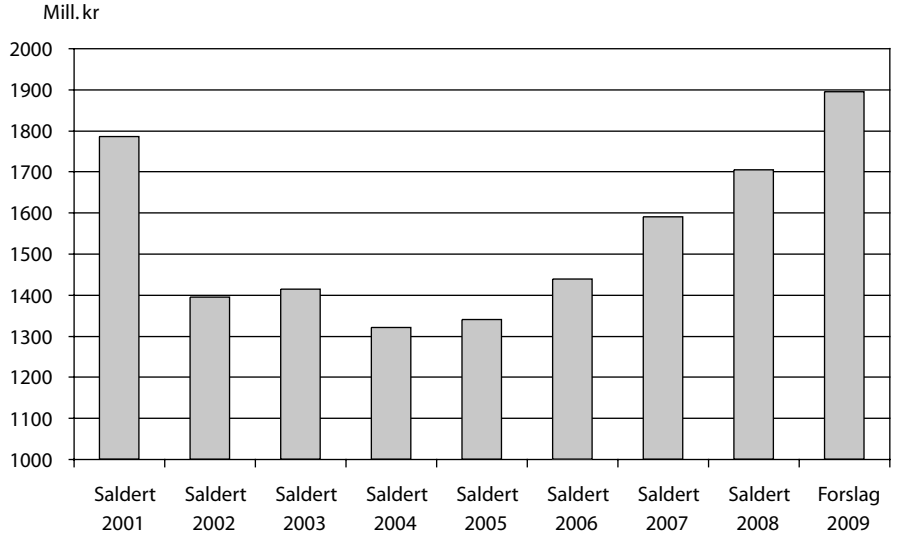

Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2002-2009 i mill. kr, utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) og andre departementers andel av «Fritt fram»-forsøket

Bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk foreslås satt til 2 556,65 mill. kr. Dette er en økning på om lag 182,4 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2008. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift, samt andre departementers andel til «Fritt fram»-forsøket, foreslås satt til 1 919,5 mill. kr. Dette er en økning på 214,5 mill. kr, eller 13 pst. i forhold til saldert budsjett 2008.

Viktige tiltak i 2009 innenfor programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk er:

- Økt satsing på Nord-Norge og oppfølging av Nordområdestrategien gjennom en bevilgning til landsdelsovergripende tiltak for økt landbasert verdiskaping, med særlig vekt på reiseliv og arktisk teknologi/kaldt klimateknologier.
- Økt bevilgning til regional utvikling gjennom fylkeskommunene med hovedvekt på støtteordningen for små nyetablerte vekstbedrifter i

det distriktspolitiske virkeområdet (NyVekst) og kommunale næringsfond.
- Styrking av entreprenørskap gjennom økt støtte til mentorordninger for unge etablerere, økt støtte til Ungt Entreprenørskap, økt støtte til prosjektet Kommunen som førstelinje for småskala næringsutvikling og entreprenørskap og økt støtte til nasjonal koordinering av NyVekst.
- Støtte til fjellområder gjennom et samarbeid med andre berørte departementer for å utvikle et program med fokus på nye modeller for samarbeid med sikte på å utnytte verdiskapingspotensialet i tilknytning til vernede områder.
- Økt satsing på utvikling av næringsmiljøer gjennom etablering av flere Norwegian Centres of Expertise (NCE) og økt støtte til VRI-programmet (Forskningsrådets virkemiddelprogram for regional forskning, utvikling og innovasjon).
- Videre oppbygging og utvikling av Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) som skal bidra til å styrke kompetanseoppbygging og erfaringsoverføring innenfor distrikts- og regionalpolitikken.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Distrikts- og regionalpolitikken er tverrsektoriell. Ansvar og arbeidsoppgaver knyttet til å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene er fordelt på mange ulike politikkområder og på nasjonale, regionale og lokale myndigheter.

Regjeringen har gjennom flere år lagt stor vekt på økte midler til lokal velferd gjennom kommunesektoren og til samferdsel gjennom både transportinfrastruktur og bredbånd. Denne type innsats har stor betydning for å kunne nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Den differensierte arbeidsgiveravgiften og alternative virkemidler der ordningen ikke gjeninnføres, utgjør en betydningsfull distriktspolitisk innsats med om lag 11,5 mrd. kr i 2009. Andre viktige tiltak er ekstra tilskudd til småkommuner og Nord-Norge-tilskuddet i kommuneinntektssystemet, samt ordningene i tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark. Fra og med 2009 innfører regjeringen også et distriktstilskudd til kommuner i Sør-Norge. I tillegg har bl.a. landbrukspolitikken, deler av fiskeripolitikken, samt transportpolitikken og spesielle tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud og imøtekomme behov hos spesielle målgrupper i et distriktspolitisk perspektiv stor betydning. Vedlegg 1.1 inneholder en oversikt over ordninger under andre departementer som har betydning for distrikts- og regionalpolitikken.

De særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene under programkategori 13.50 utgjør en ekstrainnsats for å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Hoveddelen av midlene blir desentralisert til fylkeskommunene, som selv prioriterer tiltak ut fra regionale utfordringer, mål og strategier. Arbeidet skjer i samråd med regionale partnerskap og innenfor nasjonale mål og rammer for bevilgningen. Fylkeskommunene har ansvaret for å fordele midlene til bl.a. Innovasjon Norges distriktskontorer, kommuner og regionråd. I tillegg tildeler fylkeskommunene midler til spesielle programmer og prosjekter utviklet i forpliktende partnerskap med representanter for næringslivet og regionale og lokale aktører. Se også omtale av kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling.

De nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, Selskapet for industrivekst SF (SIVA) og Forskningsrådet har viktige oppgaver med å utvikle og drive programmer for å fremme innovasjon og næringsutvikling i samarbeid med regionale og lokale aktører, se også omtale av kap. 552, post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling.

Det distriktspolitiske virkeområdet for regionale utviklingsmidler er en geografisk inndeling som avgrenser bl.a. bruken av direkte bedriftsrettet støtte gjennom Innovasjon Norge, samt tilretteleggende virkemidler. Virkeområdet inneholder to soner (sone IV og III) med differensiert støtteintensitet for direkte bedriftsrettet støtte og en sone (sone II) som bare åpner for tilretteleggende virkemidler.

Gjennom forvaltningsreformen skal fylkeskommunene styrkes fra 1.1.2010. Fylkeskommunene blir dermed en tyngre regional utviklingsaktør - med virkemidler for en helhetlig regional politikk. Det tas i høst sikte på å legge fram en odelstingsproposisjon med meldingsdel som ledd i arbeidet med iverksetting av reformen. Som del av forberedelse til reformen foreslås det en bevilgning på 6 mrd. kr til regionale forskningsfond med avkastning fra 1.1.2010 jf. Kunnskapsdepartementets budsjett.

Tilstandsvurdering av regionale utviklingstrekk

Regjeringen har høye ambisjoner i distrikts- og regionalpolitikken. Samtidig er utfordringene betydelige.

Flyttestrømmene mot sentrale strøk har vist seg å være økende i tider med sterk økonomisk vekst. Figur 3.2 viser nettoflyttingen fra småsentra og periferiregioner og sysselsettingsendringer i landet som helhet i perioden 1981 til 2007. Figuren viser en tydelig samvariasjon. I perioder med høy vekst i sysselsettingen, har nettoflyttingen fra de perifere områdene også vært større. I perioder

med lav vekst i sysselsettingen har nettoflytting fra de samme områdene vært lavere. For sentrale strøk er flyttetallene motsatte. Der har innflyttingen økt ved vekst i sysselsettingen i landet, mens den har blitt redusert ved lav vekst eller nedgang i sysselsettingen.

De senere årene har mye av sysselsettingsbehovet blitt dekket av en økende arbeidsinnvandring, særlig fra Sverige, Polen og Tyskland. Særlig var innvandringen høy i 2007, noe som førte til en forbedret flyttebalanse for alle regiontyper i Norge, og et brudd med det tidligere konjunkturmønsteret. Den sterke innvandringen i fjor kom i større grad enn tidligere hele landet til gode.

Dette har, sammen med annen innvandring og økning i antall fødte i byregionene, bidratt sterkt til befolkningsøkningen i storbyregionene og særlig i Oslo, jf. også St.meld. nr. 31 (2006-2007) Åpen, trygg og skapende hovedstadsregion (Hovedstadsmeldingen).

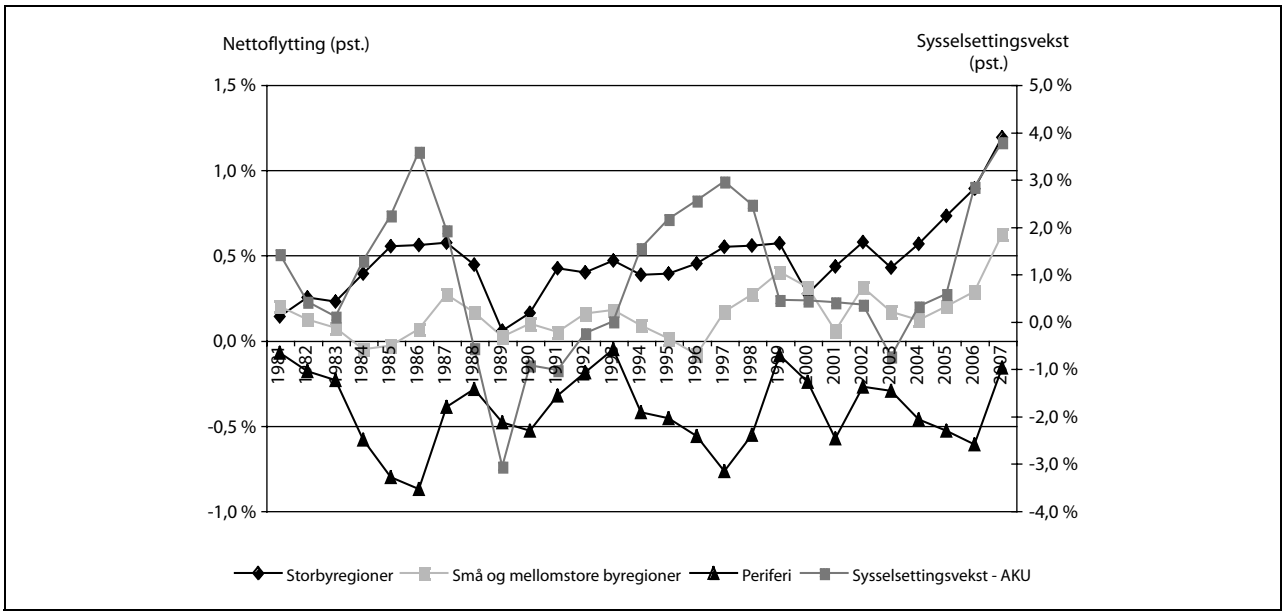

Figur 3.2 Nettoflytting sammenlignet med sysselsettingsvekst i perioden 1981-2007[1]

[1] Den øverste kurven viser endringer i sysselsetting i hele landet, og den nederste kurven viser utviklingen i nettoflytting fra områder med lav befolkningsmengde og små sentra.

Kilde: SSB og Panda

Norge har de siste årene hatt en markant oppgangstid med sterk vekst i verdiskaping og sysselsetting og fallende arbeidsløshet, selv om det er enkelte tegn til at oppgangskonjunkturen avtar. I mai 2008 var arbeidsledigheten på 2,5 pst. (AKU-tall), det samme nivået som i februar 2008. Det er imidlertid fortsatt en klar sysselsettingsvekst, og i 1. kvartal 2008 var det 100 000 flere sysselsatte enn i 1. kvartal 2007. Veksten skjer i alle landsdeler, og mange regioner og bransjer opplever økende knapphet på kvalifisert arbeidskraft. Selv om arbeidsmarkedet fortsatt er viktig for folks bostedsvalg, er det likevel tegn til at også andre faktorer, som for eksempel tjenestetilgjengelighet og bomiljø, øker i betydning.

Vi finner både avanserte og livskraftige næringsmiljøer i alle deler av landet, også utenfor storbyområdene. På grunn av utbyggingene knyttet til Snøhvit har for eksempel Hammerfest hatt en svært høy økonomisk vekst det siste tiåret. Også spredtbygde strøk som Modalen, Hjelmeland og Sirdal har hatt en sterk økonomisk vekst. Forklaringene på det kan være ulike, men flere av disse er kraftkommuner med gode muligheter for næringsutvikling og gode offentlige velferdstjenester. I tillegg er tilgangen til andre naturressurser og gode entreprenørskapsholdninger viktige for å stimulere den lokale veksten.

Sterkest befolkningsnedgang de siste 10 årene har det vært i små arbeidsmarkeder med relativ høy arbeidsledighet i Nord-Norge. Det er imidlertid relativt få regioner som har høy arbeidsledighet.

Flyttestrømmene i retning sentrale strøk påvirkes imidlertid trolig i vel så stor grad av et godt utdanningstilbud, variert arbeidsmarked og høyt inntektsnivå i større byregioner som av arbeidsløshet. Det er forholdsvis høyere arbeidsle-

dighet i en del storbyregioner enn i mindre folkerike regioner, men det er også store interne inntektsforskjeller.

Utdannings- og bosettingsvalgene til unge kan føre til misforhold i tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft utenfor større byområder, der arbeidslivet kan oppleve underskudd på arbeidskraft både med og uten høyere utdanning.

Nettoflyttingen fra periferien har i alt avtatt. Det er fortsatt noe fraflytting, men den er på et vesentlig lavere nivå. Selv om periferien samlet har fraflytting, er det stadig flere periferikommuner som har netto innflytting. Dette motsvares av en vedvarende fraflytting fra andre periferikommuner. Antall periferikommuner som nå har netto innflytting er på det høyeste nivået siden 2000. Et annet og forholdsvis nytt trekk ved flyttemønsteret fra mindre sentrale områder det siste tiåret er en større likhet mellom menn og kvinner. Det har lenge vært slik at kvinner i større grad enn menn har bosatt seg i mer sentrale strøk. Det siste tiåret har denne forskjellen blitt mindre. Dette skyldes at menn og kvinner i større grad enn før har et likt livsløp med flytting til sentrale strøk for å ta utdannelse og arbeid. En konsekvens av dette er en jevnere kjønnsbalanse også i de minst sentrale områdene. Samtidig er det noe mindre tilbakeflytting til mindre sentrale områder. Mens folketallet i 2006 gikk ned i 231 kommuner, var det i 2007 nedgang i 168 kommuner.

I Nord-Norge er bosettings- og næringsstrukturen svært ulik resten av landet. Mens 55 pst. av befolkningen bor i storbyregioner i Norge, er det tilsvarende tallet for Nord-Norge 15 pst. Gruppen mellomstore byregioner til småsenterregioner betyr mye i nord. Her bor 75 pst. av befolkningen. Flytting til resten av landet, særlig fra disse regiontypene, forklarer mye av flyttestrømmen fra Nord-Norge. Samtidig foregår det en sentraliserende flytting internt i Nord-Norge, slik at de minst sentrale områdene har det største flyttetapet totalt sett.

Utviklingstrekkene som er beskrevet over viser at det går i riktig retning, men at det fortsatt er uløste utfordringer når det gjelder å nå målene om å bevare hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Nettoflyttingen fra perifere regioner avtar og flere kommuner opplever at flere flytter inn enn ut. Utviklingen er likevel fortsatt markert svakere i perifere regioner og Nord-Norge. Utviklingstrekkene viser at det er behov for en bred regionalpolitikk kombinert med nyanserte løsninger og tilpassede virkemidler.

Store vekstregioner har i kraft av sin størrelse og utvikling ikke det samme behovet for en ekstrainnsats som sårbare regioner. Bruk av regionalpolitiske virkemidler i vekstregioner kan imidlertid bidra til å utløse nye vekstpotensialer som markedsaktører ikke vil utløse alene. Noen områder i sentralfylkene er også «utkantstrøk» med utsatte lokalsamfunn. I tillegg kan næringsrettet innsats utenfor virkeområdet gi viktige bidrag til utviklingen innenfor virkeområdet, bl.a. gjennom styrket kontakt med kompetansemiljøer i større byer og regionale sentra. Regjeringen legger derfor vekt på å bidra til at alle fylkeskommuner har virkemidler til å utløse vekstpotensialer i hele fylket. Dette er en del av deres rolle som regional utviklingsaktør.

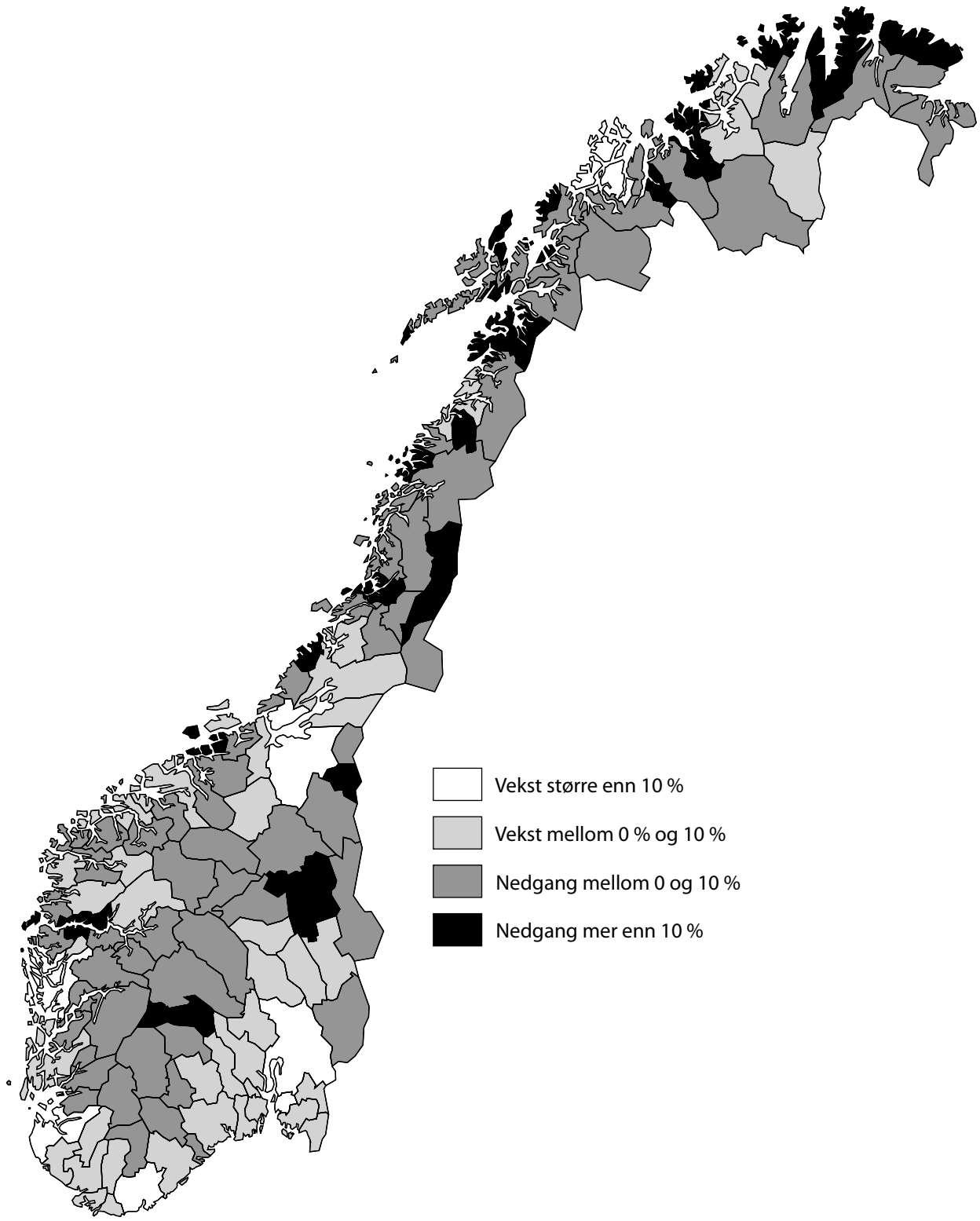

Made with Philcarto - http://perso.club-internet.fr/philgeo

Kommunal- og regionaldepartementet

Figur 3.3 Befolkningsutvikling 1998-2008 etter bo- og arbeidsmarkedsregioner

OECDs gjennomgang av norsk regionalpolitikk

OECD[1] er positiv til norsk regionalpolitikk, som er basert på en differensiert tilnærming ut i fra ulike geografiske og økonomiske kontekster. Samtidig pekes det på at effektiviteten av den norske distrikts- og regionalpolitikken bør øke, og at dette særlig gjelder koordineringen av den brede regionalpolitikken. OECD mener at vellykket utvikling av en ressursbasert økonomi, god styring og en proaktiv, differensiert distrikts- og regionalpolitikk har skapt likeverdige levevilkår i ulike deler av landet. De mener at det regionale nivået i Norge bør få større handlekraft med forvaltningsreformen fra 2010.

Når det gjelder innovasjon oppfordrer OECD Norge til å utvikle sterke insentiver for storbyer og små og mellomstore byer til utvikling av nettverk mellom byer, bedrifter, universiteter og forskningsinstitusjoner. For mer perifere strøk foreslås sterk satsing på entreprenørskap og opplæring for å øke innovasjonsevnen, og OECD mener slike insentiver kan være særlig relevante for Nord-Norge.

Utfordringer

I St.meld. nr. 21 (2005-2006) Hjarte for heile landet - Om distrikts- og regionalpolitikken varslet regjeringen at den vil sette i verk et distrikts- og regionalpolitisk løft. Meldingen er en handlingsplan for hele inneværende stortingsperiode. Den samlede innsatsen skal bidra til en balansert regional utvikling av:

- næringsliv og arbeidsplasser
- gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud
- attraktive steder

Tilgang på arbeidsplasser der folk bor er en hovedutfordring i distrikts- og regionalpolitikken. Den distrikts- og regionalpolitiske innsatsen skal bidra til utvikling av nye bedrifter, og omstilling og nyskaping i etablerte bedrifter. Den skal bidra til å skape et attraktivt og robust arbeidsmarked. I tillegg skal den bidra til å utløse verdiskapingspotensialet som er knyttet til nærings- og kompetansemiljøer i alle deler av landet, først og fremst innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Samtidig viser erfaringer fra siste år med mangel på arbeidskraft mange steder at arbeidsplasser i seg selv ikke er nok for å tiltrekke seg folk. Det må også sikres gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud, og stedene må være attraktive som bo- og arbeidsområder. Bygder og tettsteder med avstand til større sentra må også være attraktive steder for bosetting, og små og mellomstore byer må være attraktive alternativer til de største byområdene. Dette er temaer som vil bli vurdert behandlet nærmere i den neste stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikken.

Næringsstrukturen i Nord-Norge skiller seg fra resten av landet, med små og spredt lokaliserte bedrifter, med unntak av noen store bedrifter, hovedsakelig innen prosessindustrien. Innovasjons- og nyskapingsevnen er lav sammenlignet med landsgjennomsnittet. Nord-Norge, og særlig Finnmark, har lav forskningsinnsats i næringslivet.

Det er en særlig utfordring å møte behov og ønsker til kvinner og unge i etableringsfasen i distrikts- og regionalpolitikken. Beslutninger som disse gruppene tar, er viktige for utviklingen i bosettingsmønsteret. Gruppene utgjør en underutnyttet ressurs i utviklingen av nye bedrifter. Den distrikts- og regionalpolitiske innsatsen skal også bidra til likestilling mellom kjønnene.

Disse utfordringene danner grunnlag for utvikling og prioriteringer av virkemidlene for distrikts- og regionalpolitikken.

Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Tabell 3.2 viser målene for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Bruk av midler innenfor alle målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak skje innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Se også St.prp. nr. 1 (2007-2008) for grundigere omtale av målene i distrikts- og regionalpolitikken.

[1] OECD (2007) Territorial reviews: Norway

Tabell 3.2 Mål for distrikts- og regionalpolitikken

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Økt verdiskaping	1.1 *Styrke næringsmiljøer:* Utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping
	1.2 *Videreutvikle etablerte bedrifter:* Øke innovasjonsevnen og –takten i etablerte bedrifter
	1.3 *Entreprenørskap:* Øke omfanget av lønnsomme etableringer
2 Gode lokale og regionale rammebetingelser	2.1 *Kompetanse:* Styrke grunnlaget for kompetanseheving for befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet
	2.2 *Infrastruktur:* Styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder
3 Utvikle attraktive regioner og sentra	3.1 *Tjenester:* God tilgang på grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder
	3.2 *Stedsutvikling og profilering:* Gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted, og som lokaliseringssted for bedrifter

Prioriteringer for 2009

Hovedmål 1 Økt verdiskaping, sysselsetting og konkurransedyktig næringsliv skal fortsatt være prioritert

Økt landbasert verdiskaping i Nord-Norge er en sentral del av regjeringens nordområdestrategi. Det opprettes derfor en ny budsjettpost, kap. 551, post 71 Nordområdetiltak, knyttet til felles fylkesovergripende satsinger i Nord-Norge. Kommunal- og regionaldepartementet vil bidra til reiselivssatsinger i Nord-Norge, en satsing i regi av Forskningsrådet, som er rettet mot en strategisk styrking og videre oppbygging av den nordnorske kompetanseinfrastrukturen. Dette skal gjelde for utvalgte områder og temaer innen reiseliv og arktisk teknologi. I tillegg prioriteres felles næringsrettede satsinger i regi av virkemiddelapparatet.

Fylkeskommunene forvalter en stor del av midlene under programkategori 13.50. Departementet legger til grunn at fylkeskommunene selv prioriterer mellom ulike tiltak ut fra regionale utfordringer, mål og strategier i samråd med regionale partnerskap innenfor nasjonale mål, rammer og retningslinjer for bevilgningene. Fylkene har bl.a. et spesielt ansvar for å bidra med midler til etablererstipend, bedriftsrettet lån og tilskudd via Innovasjon Norge, til kommunale næringsfond og til lokal næringsrettet infrastruktur. Utviklingen av kommunene som samfunnsutviklere, med særlig vekt på næringsutvikling, er en prioritert oppgave. Departementet forutsetter at fylkeskommunene styrker de kommunale næringsfondene. Departementet forutsetter også at NyVekst-ordningen prioriteres i 2009.

Regjeringen vil fortsette å prioritere entreprenørskap, og med et særlig fokus på kvinner og unge. Viktige tiltak innenfor entreprenørskapssatsingen er NyVekst-ordningen, kommunene som førstelinje for småskala næringsutvikling og entrepenørskap, mentorordninger for unge etablerere og økt støtte til Ungt Entreprenørskap. I februar 2008 la Nærings- og handelsdepartementet i samarbeid med seks andre departementer fram «Handlingsplanen for meir entreprenørskap blant kvinner», som inneholder 12 tiltak. Flere av disse forvaltes av Kommunal- og regionaldepartementet. Målet er at flere kvinner skal bli entreprenører og at kvinneandelen blant nye entreprenører skal være minst 40 pst. innen 2013. I tillegg har Kommunal- og regionaldepartementet et mål om at 40 pst. av de næringsrettede virkemidlene over programkategori 13.50 skal treffe kvinner innen 2013.

Som en styrking av regjeringens fjellpolitikk setter Kommunal- og regionaldepartementet av midler til et samarbeidsprosjekt med Miljøverndepartementet, med sikte på å utvikle verdiskapingspotensialet i tilknytning til store, nasjonale verneområder inkludert randområder og andre naturområder med særlige kvaliteter. Dette er et arbeid initiert av Miljøverndepartementet, med hele landet som geografisk nedslagsfelt, men vil ha særlig stor betydning i distriktene. Også andre berørte departementer vil involveres. Kommunal- og regionaldepartementet vil bidra i dette arbeidet med 5 mill. kr i 2009.

Regjeringen vil prioritere utvikling av næringsmiljøer og innovasjonssystemer for å gi bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping. Departementet foreslår derfor å øke bevilgningen til NCE-programmet (Norwegian Centres of Expertise) i regi av Innovasjon Norge og VRI-programmet (virkemidler for regional innovasjon) i regi av Forskningsrådet.

Kompetansesenter for distriktsutvikling ble etablert i 2008 som et forvaltningsorgan under Kommunal- og regionaldepartementet. Overordnet mål for Distriktssenteret er å være en kunnskaps- og erfaringsbase og støttespiller for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Distriktssenteret skal aktivt bidra til kompetanseoppbygging om distriktsutfordringer i bred forstand, og ha en rolle som kompetanseorgan, rådgiver og bidragsyter overfor nasjonale, regionale og lokale myndigheter. Kommunal- og regionaldepartementet mener det er viktig å få samlet opp og systematisert arbeidet for å løfte fram og spre erfaringer, kunnskap og gode arbeidsmetoder fra tidligere arbeid overfor blant annet utsatte lokalsamfunn.

Tiltakene støttet av Kommunal- og regionaldepartementet over programkategori 13.50 skal ikke erstatte sektorinnsats under de ulike departementene, men fungere i samspill med den, for å utløse effekter som ikke oppstår av enkelttiltak alene, eller for å fremme tiltak som ligger i gråsonen mellom flere aktører.

Rapport - fordeling av bevilgningen på ulike mål over programkategori 13.50 i 2007

Tabell 3.3 viser hvilke hovedmål som har vært prioriterte satsingsområder for midlene på programkategori 13.50, utenom midlene til kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift. Tabellen viser også fordeling av midlene etter sentralitet.

Tabell 3.3 Bruk av midler etter hovedmål og sentralitet 2007[1]

(i mill. kr)

	Storbyregion[2]	Små og mellomstore byregioner[2]	Småsentra og periferi[2]	Geografisk ufordelte midler	Totalt
Hovedmål 1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv	177,7	374,5	481,6	83,0	1 116,7
Hovedmål 2 Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning	9,3	23,6	48,5	0,8	82,2
Hovedmål 3 Attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv	20,8	63,9	135,7	21,5	241,9
Tverrgående tiltak	3,4	19,2	22,8	31,9	77,4
Totalt	211,2	481,2	688,6	137,2	1518,2

[1] Omfatter kap. 551, post 60 og post 64, samt kap. 552, post 72 (med unntak av midler bevilget til Interreg på kap. 552, post 72). Tallene er beheftet med usikkerhet. Blant annet var om lag 472 mill. kr (31 pst.) av midlene registrert på fylkesnivå og ikke på kommunenivå. Disse midlene er fordelt likt på kommunene i fylket.

[2] Storbyregioner defineres som regioner med et folketall på over 50 000 innbyggere i største tettsted, små og mellomstore byregioner har folketall mellom 5000 og 50 000 innbyggere i største tettsted, mens småsentra og periferi er definert som regioner med under 5000 innbyggere i største senter. Innenfor virkeområdet er det kun Tromsø som er definert som storbyregion.

I vedlegg 1.6 finnes en tabell som inkluderer arbeidsmålene fordelt på poster, sentralitet, aktører og forbruk innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Summen av fylkeskommunens prioriteringer og Kommunal- og regionaldepartementets prioriteringer nasjonalt er utslagsgivende for beløpene innenfor hvert arbeidsmål.

Som tabell 3.3 viser, brukes størst andel av midlene på hovedmål 1 Økt verdiskaping. Hele 73,6 pst. av bevilgningene over kap. 551, post 60, kap. 551, post 64 og kap. 552, post 72 ble i 2007 brukt innenfor dette målet. Se omtalen under samlet vurdering av hovedmål 1 2007.

Fordelingen av midlene på regiontyper viser at hoveddelen benyttes i regioner med små sentra og spredtbygde områder, som gjennomgående har de største utfordringene med hensyn til folketallsutvikling, svakt næringsliv og lang avstand til større sentra. En relativt stor andel av midlene brukes også i små- og mellomstore byregioner. I Nord-Norge er det flere slike regioner som har utfordringer på linje med regioner og kommuner med mindre sentra.

Noe distriktspolitiske virkemidler benyttes i storbyregioner. Dette er spesielt tydelig innenfor hovedmål 1. Omlag 46 pst. av disse storbymidlene faller ned innenfor det distriktspolitiske virkeområdet (i hovedsak Tromsø). Resten av midlene, som benyttes utenfor virkeområdet, er i hovedsak knyttet til:

- Innsats for å utnytte viktig regionalt potensiale, som del av fylkeskommunenes regionalpolitiske rolle. Dette skjer bl.a. gjennom tildeling av en minstesum til fylkeskommuner med kommuner utenfor virkeområdet. I tillegg skjer deler av innsatsen i Interreg-programmene utenfor virkeområdet, ofte som del av en større regional innsats.
- Utvikling av nettverk og samarbeid mellom bedrifter og regionale FoU- og kompetansemiljøer for å fremme innovasjon, fornyelse og entreprenørskap innenfor virkeområdet. Ofte er dette fellesprogrammer mellom ulike departementer og med ulike formål, som f.eks. FORNY, VRI, ARENA og NCE, samt inkubatorvirksomhet.
- Etablererstipendordningen er en landsdekkende ordning. Den finansieres over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett via alle fylkeskommunene.

Tabell 3.4 Fordeling av midler innenfor det distriktspolitiske virkeområdet (DU-området)

Mål	Hovedmål 1	Hovedmål 2	Hovedmål 3	Tverrgående tiltak	Totalt
Pst. innenfor DU-området	82 pst.	91 pst.	93 pst.	98 pst.	85 pst.

Siden 2006 har andelen midler brukt innenfor virkeområdet økt med et prosentpoeng.

Hovedmål 1 Økt verdiskaping

Tilgang på arbeidsplasser der folk bor er helt sentralt for å nå målene i distrikts- og regionalpolitikken. Den næringsrettede innsatsen skal fremme vekst, omstilling og utvikling med utgangspunkt i lokale og regionale behov i de ulike delene av landet.

Departementet bidrar til hovedmål 1 gjennom desentraliserte utviklingsmidler i fylkeskommunene som benyttes til distriktsrettet investeringstilskudd og bedriftsstøtte, i tillegg til ulike regionale og lokale programmer i regi av fylkeskommunene eller kommunene. I tillegg bidrar departementet ved å finansiere programmer i regi av SIVA, Forskningsrådet og Innovasjon Norge (kap. 552, post 72). For nærmere omtale, se vedlegg 1.4. I 2007 ble det over kap. 552, post 72 brukt 263,8 mill. kr og 852,9 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64 på dette hovedmålet.

Arbeidsmål 1.1 Styrke næringsmiljøer: Utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping

Vekstregioner er ofte kjennetegnet ved sterke næringsklynger og innovative miljøer, der bedrifter, utdannings- og forskningsmiljøer, samt offentlige aktører samarbeider i ulike former for nettverk og utgjør et dynamisk utviklingsmiljø. Utviklingen av en bedre regional kunnskaps- og innovasjonsinfrastruktur er en kritisk faktor for økt verdiskaping i ulike regioner. Det tildeles derfor midler til å fremme utvikling av infrastruktur for innovasjonsvirksomhet og av nettverk mellom bedrifter, og mellom bedrifter, FoU-miljøer og offentlige aktører. Hoveddelen bevilges over kap. 552, post 72, men tiltak blir også finansiert over kap. 551, post

60 gjennom tildelinger fra fylkeskommunene. Innsatsen skal tilpasses regionale utfordringer.

Rapport 2007

I 2007 ble det over kap. 552, post 72 brukt 144,4 mill. kr innen dette arbeidsmålet, og 96,7 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64. Ca. 20 pst. av midlene under hovedmål 1 er kategorisert som arbeidsmål 1.1, for å styrke næringsmiljøer. De viktigste programmene under arbeidsmål 1.1 som er finansiert med bevilgning over kap. 552, post 72 i 2007 er:

- Næringshageprogrammet (SIVA) 25 mill. kr
- Inkubatorprogrammet (SIVA) 18 mill. kr (av totalt 28 mill. kr)
- VRI-programmet (FR) 28 mill. kr (av totalt 42,7 mill. kr)
- Arena (IN) 19,5 mill. kr (av totalt 37,1 mill. kr)
- Norwegian Centres of Expertise (IN) 30 mill. kr (av totalt 47,5 mill. kr)

NCE, ARENA og SIVAs satsinger blir også finansiert med støtte fra fylkeskommunene, i tillegg til at fylkeskommunene prioriterer midler til andre næringsrettede nettverk, jf. boks 3.1.

Boks 3.1 Eksempel på nettverksarbeid

Hedmark fylkeskommune har igangsatt bransjeprogrammet «Trefylket», som har som mål at Hedmark skal være internasjonalt ledende innenfor moderne trebyggeri innen 2010. Fylkeskommunen har igangsatt flere målrettede aktiviteter som:

- etablering av Trehusklyngen som et eget nettverk for trehusprodusentene med samarbeidspartnere
- Trebyen Elverum har utarbeidet et eget sett med retningslinjer for trebruk i tett samarbeid med Trefylket. Elverum er pilotkommune på dette området
- deltakelse i arkitektkonkurransen «Fremtidens boområder» for utforming av boligområder med høy kvalitet i et bærekraftig perspektiv i Hamar og Ringsaker
- Bransjeprosjekt for Fjellregionen – «Drømmehuset». Samarbeidsprosjekt mellom trebedrifter i regionen med siktemål økt lønnsomhet og flere og tryggere arbeidsplasser i trebearbeidende industri.

Arbeidsmål 1.2 Videreutvikle etablerte bedrifter: Øke innovasjonsevnen og -takten i etablerte bedrifter. Innsatsen tilpasses regionale utfordringer

Innsats for å fremme omstilling, nyskaping og innovasjon i etablerte bedrifter er helt sentralt for å legge til rette for tilgang på arbeidsplasser der folk bor. Tilgang på kapital vil ofte være en ekstra stor utfordring for bedrifter med nye prosjekter. Store deler av bevilgningen går derfor til distriktsrettet investeringstilskudd og bedriftsstøtte, der det offentlige overtar noe av risikoen fra de private aktørene. Offentlige virkemidler skal ikke kompensere for svak lønnsomhet i enkeltbedrifter eller næringer, men senke terskelen for å få utløst gode bedriftsutviklingsprosjekt i både «vekstbedrifter» og «levebrødsforetak». Det distriktsrettede investeringstilskuddet og bedriftsutviklingsmidler forvaltes av Innovasjon Norge, som har en særlig viktig rolle i finansieringen av investeringer i næringslivet i områder utenfor de største byområdene. Innovasjon Norge får midlene fra fylkeskommunene, bevilget over kap. 551, post 60. I tillegg tildeles midler til kommunale næringsfond som bl.a. også benyttes til en del mindre bedriftsstøtte. Departementet finansierer også ulike programmer gjennom Innovasjon Norge over kap. 552, post 72.

Rapport 2007

I 2007 ble det over kap. 552, post 72 benyttet 40,9 mill. kr innen dette arbeidsmålet og 489,2 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64.

Fylkeskommunen fordeler om lag halvparten av midlene fra kap. 551, post 60 til Innovasjon Norge. Om lag 11 pst. av kap. 551, post 60 gikk til næringsfond i 2007.

Bedriftsutviklingstilskuddet skal gi bedriftene insentiv til å gjennomføre prosjekter som f.eks. styrker kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling. Investeringstilskudd gis til prosjekter med særlig høy innovasjonsgrad med medfølgende høy risiko og til nyetableringer. Se vedlegg 1.3 for nærmere omtale av disse ordningene.

Det er viktig at kommunene i det distriktspolitiske virkeområdet kan stimulere til lokal næringsutvikling ved hjelp av bedriftsrettet støtte til små bedrifter og entreprenører, samt støtte til kompetanseutvikling for både nye og eksisterende virksomheter. Kommunale næringsfond er et særlig viktig instrument for dette. Kommunal- og regionaldepartementet mener at det er viktig at kommunene fortsatt tar ansvar for tilrettelegging av areal

og infrastruktur for næringsutvikling. Kommunene må utvikle tydelige oppgave- og ansvarslinjer i forhold til andre aktører som arbeider med næringsutviklingsarbeid.

Det tildeles også midler over kap. 552, post 72 til programmer gjennom Innovasjon Norge. De viktigste programmene under arbeidsmål 1.2 er:

- NT-programmet (IN) 15 mill. kr
- BIT-programmet (IN) 7,3 mill. kr (av totalt 21,6 mill. kr)
- Designprogrammet (IN) 5 mill. kr (av totalt 13 mill. kr)
- Kompetanseprogrammet (IN) 4,2 mill. kr
- GRO-programmet (IN) 7 mill. kr (av totalt 12 mill. kr)

Det tildeles videre midler over kap. 552, post 72 til enkelte småsamfunnsprosjekter der formålet er å videreutvikle etablerte bedrifter. Dette utgjør en svært liten andel av totalbevilgningen innen dette arbeidsmålet. For nærmere beskrivelse av småsamfunnssatsingen, se tverrgående satsinger og vedlegg 1.4.

Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap: Øke omfanget av lønnsomme etableringer

Bevilgningen skal bidra til å utnytte potensialet for å skape attraktive arbeidsplasser i hele landet og forbedre mulighetene for å skape egne arbeidsplasser nær hjemstedet. Bevilgningen skal benyttes til å fremme kultur for entreprenørskap gjennom hele utdanningsløpet, for å stimulere til flere lønnsomme bedriftsetableringer, kommersialisering av kunnskapsbaserte ideer fra høyskole- og universitetsmiljøene og for å utnytte kompetansen i eksisterende næringer til etablering av nye foretak. Innsatsen gjennomføres av lokale, regionale og nasjonale aktører, samt i regi av EUs territorielle samarbeid (Interreg). Innsatsen skal tilpasses regionale utfordringer.

Rapport 2007

I 2007 ble det bevilget 78,5 mill. kr over kap. 552, post 72 og 267 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64 til dette arbeidsmålet. Finansieringsordningene nevnt under arbeidsmål 1.2 treffer også målgruppen nye etablerere, og utgjør dermed en vesentlig andel av midlene over kap. 551, post 60 og 64 på dette arbeidsmålet. I tillegg kommer finansieringsordningene etablererstipend og nettverkskreditt som er rettet mot nyetableringer, se tabell 3.5. Både fylkeskommunene og virkemiddelaktørene forvalter i tillegg ulike tilretteleggende ordninger, se boks 3.2 for et eksempel på fylkeskommunens arbeid.

Boks 3.2 Eksempel på entrepenørskapsarbeid

Hoppid.no er navnet på entreprenørskapssatsingen i Møre og Romsdal. Målet er å få fram flere og bedre nyetableringer. 21 kommuner har åpnet hoppid.no kontor i 2007, enten alene eller i samarbeid med nabokommuner. Sertifiseringskurs for etablererveiledere er gjennomført for ca. 40 rådgivere i førstelinjetjenesten. Innen etablereropplæring er det gjennomført 22 kurs, i seks ulike varianter, for ca. 500 deltakere rundt om i fylket. I ordningen Topp/vekst-etablerere er det nå tatt opp totalt fem bedrifter, som blir fulgt tett opp. 12 bygdemobiliseringsprosjekter er i gang og to nettverkssamlinger er gjennomført.

De viktigste programmene og satsingene under arbeidsmål 1.3 som er finansiert med bevilgning over kap. 552, post 72 i 2007 er:

- Entreprenørskap (IN) 5,6 mill. kr
- Inkubatorstipend (IN) 19,5 mill. kr
- Unge i Fokus (IN) 7 mill. kr
- FORNY (FR) 14 mill. kr (av totalt 18,5 mill. kr)
- Industriinkubatorprogrammet (SIVA) 15 mill. kr
- Kvinnesatsing i næringshagene (SIVA) 5 mill. kr
- Ungt Entreprenørskap 6 mill. kr

Samlet vurdering av hovedmål 1 2007

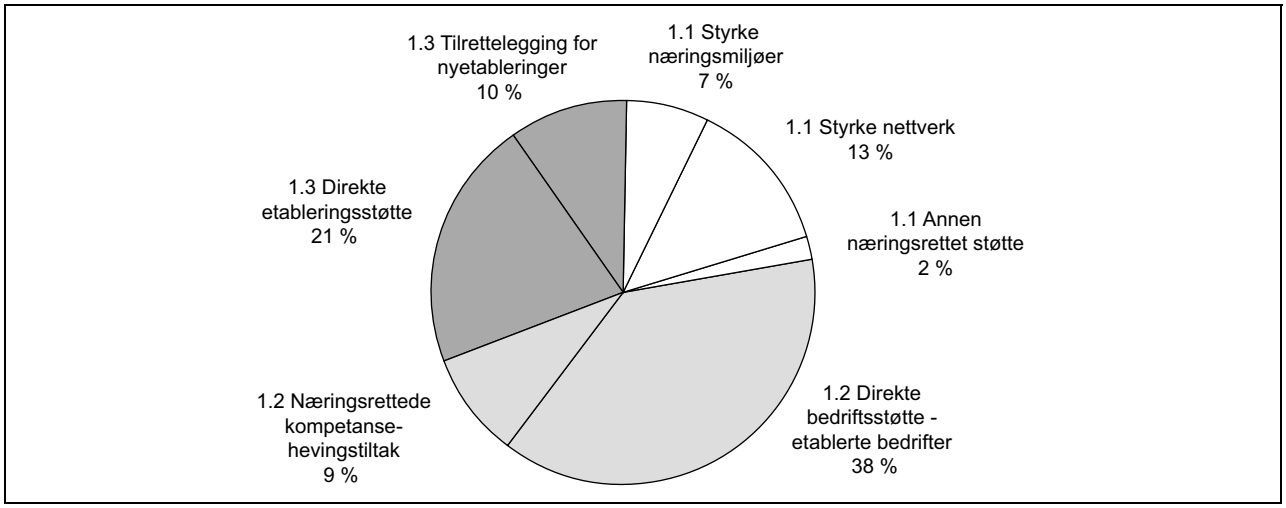

Figur 3.4 Oversikt over fordelingen av bevilgningen på hovedmål 1 etter arbeidsmål og tiltak i 2007

Hoveddelen av bevilgningen, 38 pst., under hovedmål 1 gikk til direkte støtte til etablerte bedrifter. Til sammen 31 pst. av bevilgningen var rettet mot arbeidsmål 1.3. Om lag 20 pst. av midlene gikk til arbeidsmål 1.1, for å styrke næringsmiljøer.

Bevilgningene til arbeidsmål 1.2 og 1.3 utgjør hoveddelen av hovedmål 1 og en stor del av hele programkategori 13.50. Innovasjon Norge bruker mesteparten av midlene til direkte bedriftsrettet støtte. I tillegg bidrar kommunene med direkte støtte gjennom kommunale næringsfond.

Tabell 3.5 Bedriftsrettet støtte i 2007 under arbeidsmål 1.2 og 1.3

(mill. kr)

	Arbeidsmål 1.2 Etablerte bedrifter	Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap
Investeringstilskudd[1]	124,0	55,0
Bedriftsutviklingstilskudd[2]	275,6	41,8
Risikolån[3]	33,2	13,9
Etablererstipend og nettverkskreditt		96,0
Kommunale næringsfond	33,4	16,4
Annen bedriftsstøtte	5,9	1,4
Sum	472,1	224,5

1 Fysiske investeringer i bedrifter med forventet høy grad av innovasjon
2 Myke investeringer i bedrifter
3 Avsetning til tapsfond

Det gjennomføres en årlig kundeeffektundersøkelse av Innovasjon Norges programmer og tjenester.

Undersøkelsen som ble gjennomført i 2007 hos samtlige støttemottakere fra 2006-bevilgningen viser at ordningene med investeringstilskudd, bedriftsutviklingstilskudd og risikolån gir viktige bidrag for å videreutvikle etablerte bedrifter. Mottakere av tjenestene i 2006 hadde betydelig høyere forventninger til sysselsettingseffekten enn mottakerne i 2005, med en økning fra 64 pst. til 80 pst. Undersøkelsen viser videre at 62 pst. av prosjektene neppe ville blitt realisert uten støtten og at ytterligere 30 pst. av prosjektene ville blitt redusert i omfang eller utsatt. 58 pst. av mottakerne av

investeringstilskuddet mener at tilskuddet er viktig for bedriftens overlevelsesevne.

Flere års undersøkelser bekrefter at risikolån er et virkemiddel som fører til igangsetting av mange prosjekter som ikke ville blitt igangsatt uten støtte og at risikolån er et mer effektivt virkemiddel enn tilskudd. Hele 79 pst. av mottakerne mener risikolån er viktig for bedriftens overlevelsesevne. Innovasjon Norge oppgir at andelen bevilget til risikolån i 2007 var relativt lavt og vil sette i gang tiltak i 2009 for å få opp søkerandelen.

Når det gjelder etablererstipendet, viser undersøkelsen fra 2006 at 59 pst. av prosjektene ikke ville blitt satt i gang uten etablerstipendet. Dette er en økning i forhold til tidligere år. Undersøkelsen viser videre at 35 pst. av prosjektene ville blitt redusert i omfang eller utsatt uten stipendet fra Innovasjon Norge. Videre mener 49 pst. av mottakerne av etablererstipendet at det er viktig for bedriftens overlevelsesevne.

Figuren under viser hvordan midlene under hovedmål 1 er fordelt på arbeidsmål, nasjonal eller regional innsats og sentralitet. Med regional innsats menes midlene som fylkene selv prioriterer bruken av. Disse midlene er bevilget over kap. 551, post 60, kap. 551, post 61 og kap. 551, post 64. Nasjonal innsats er midlene over kap. 552, post 72. Se postomtalen for nærmere omtale.

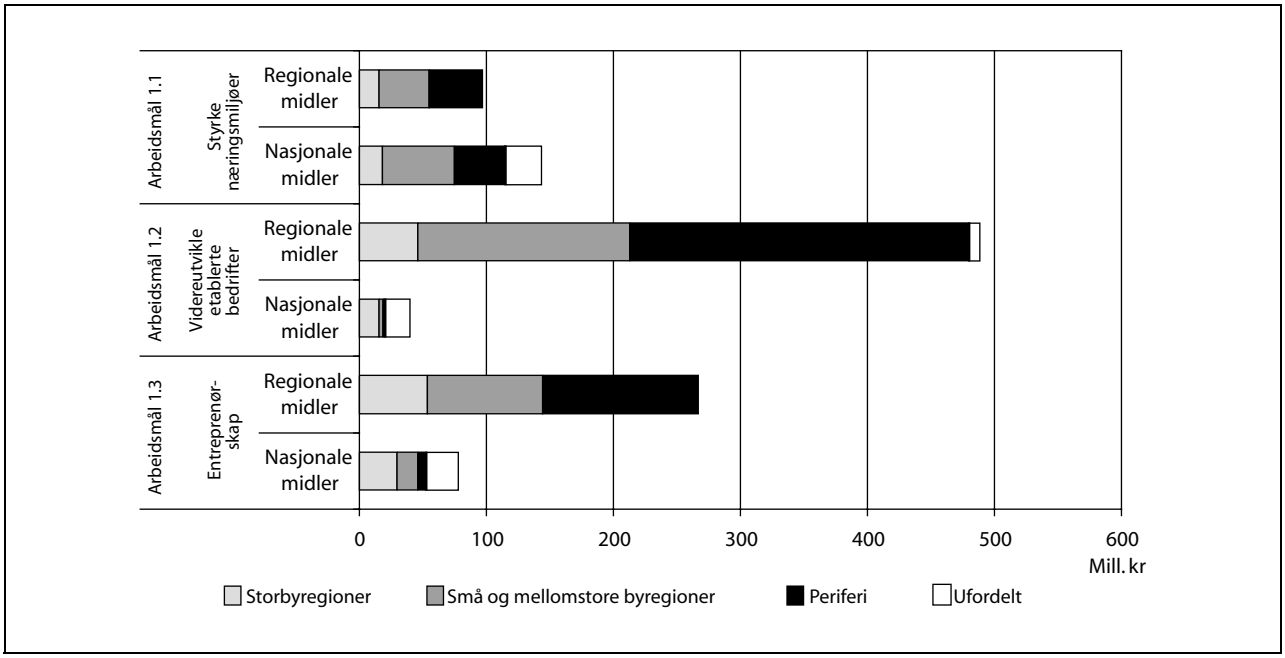

Figur 3.5 Oversikt over bruken av midlene på hovedmål 1, fordelt på sentralitet (i mill. kr)

Hoveddelen av midlene under hovedmål 1 er regional innsats som går til arbeidsmål 1.2. Mesteparten av disse midlene går til småsenterregioner og regioner med spredt bosetting (70 pst.). 20 pst. av midlene går til storbyregioner. Siden midlene i all hovedsak benyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet, er det Tromsø som er storbyregionen i dette tilfellet.

En større andel av de midlene som fylkeskommunene selv prioriterer bruken av, den regionale innsatsen, går til storbyregioner under arbeidsmål 1.3. Dette skyldes at etablererstipendet, som er finansiert over kap. 551, post 60, er en nasjonal ordning som også tilbys storbyregioner utenfor det distriktspolitiske området.

Figuren viser at det på arbeidsmål 1.1 er brukt mer nasjonale midler enn det er brukt regionale midler. Grunnen til dette er den nasjonale støtten til nettverksprogrammene NCE og Arena i regi av Innovasjon Norge, som utgjør en stor andel av den totale bevilgningen på dette arbeidsmålet. Fylkeskommunene bidrar med medfinansiering gjennom andre innovasjonssystemer som næringshager og inkubatorer.

Endringer i 2007/ 2008

Kommunal- og regionaldepartementet støtter flere av de nasjonale satsingene, programmene og tjenestene som forvaltes av Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Viktige endringer i løpet av 2007/2008 omtales under. Alle satsinger, programmer og tjenester departementet støtter, og resultater tilknyttet til disse, er inngående omtalt i vedlegg 1.4 og vedlegg 1.5.

Bedriftsnettverk: Innovasjon Norge har etablert en ny tjeneste som har som målsetting å øke konkurransekraften og innovasjonsevnen i bedrifter gjennom samarbeid i kommersielle og strategisk baserte bedriftsnettverk. Tjenesten hjelper små og mellomstore bedrifter til å etablere forpliktende samarbeidsrelasjoner med andre bedrifter, og baseres på konkrete prosjekter. Tjenesten har grenseflater mot bl.a. virkemidlene Internasjonal Innovasjon, Arena, NCE og Regional omstilling.

GRO-programmet: I 2008 ble det reist spørsmål ved om øremerking av midler på grunnlag av kjønn er forenelig med EØS-avtalen. På bakgrunn av dette ble GRO-programmet midlertidig stanset. Behov og handlingsrom for øremerking av midler for å nå målet om at 40 pst. av nye entreprenører skal være kvinner innen 2013, vil bli vurdert.

Kommunen som førstelinje for småskala næringsutvikling og entreprenørskap: Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet, i samarbeid med KS, startet i 2008 oppbyggingen av en felles nasjonal satsing på kommunene som førstelinje for småskala næringsutvikling i regi av Innovasjon Norge. Satsingen bygger på erfaringene fra et pilotprosjekt fra 2005 til 2007 der 19 piloter, 13 fylker og til sammen 47 kommuner prøvde ut ulike modeller og metoder for å etablere en førstelinjetjeneste. Målet er at flere kommuner skal bli enda bedre støttespillere for entreprenører og lokalt næringsliv, og bidra til rolleavklaring mellom fylkeskommunene og kommunene i arbeidet med entreprenørskap. Det arbeides med tiltak som styrker kommunenes kompetanse innen næringsutvikling og tiltak som stimulerer til interkommunalt samarbeid, nettverksbygging og erfaringsutveksling.

Norwegian Centres of Expertise-programmet (NCE-programmet): NCE-programmet har fokusert på tilretteleggende tiltak i 2008 og på å styrke og videreutvikle de allerede valgte miljøene. Foreløpig er følgende miljøer i programmet: Oslo Cancer Cluster, NCE Culinology i Rogaland, NCE Havbruk i Nordland, NCE Lettvektsmaterialer (Raufoss), NCE Instrumenteringsklyngen (Trøndelag), NCE Ekspertsenter undervannsteknologi (Hordaland), NCE Maritime (Møre), NCE Microsystems (Horten), NCE Systems Engineering (Kongsberg). NCE-programmet dekker tre (energi, maritim, marint) av de fem næringspolitiske satsingsområdene i Soria Moria-erklæringen energi, miljø, maritim, marint, reiseliv.

NyVekst: For å utnytte det handlingsrommet som det nye regionalstøtteregelverket i EØS-området gir, startet Innovasjon Norge i februar 2008 en støtteordning for nyetablerte vekstbedrifter i distriktene, etter initiativ fra Kommunal- og regionaldepartementet. Ordningen retter seg inn mot vekstetablerere, det vil si nye bedrifter med et særskilt vekstpotensial i nasjonale og internasjonale markeder. Mange bedrifter med stort potensiale overlever ikke den tidlige kritiske fasen etter etablering med høye driftsutgifter og lite inntjening. NyVekst retter seg mot nettopp denne perioden. De første bedriftene i ordningen ble tatt opp i juni 2008.

Satsing for å øke andelen kvinner i FOU-inkubatorene: SIVA startet høsten 2008 opp en fireårig satsing for å øke antallet kvinnelige bedriftsetablerere med vekstambisjoner. I 2007 var rundt 20 pst. av inkubatorbedriftene ledet av kvinner, og målet er at minst 30 pst. av inkubatorbedriftene skal være ledet av en kvinne i 2011.

Unge i fokus, ung mentorordning: Innovasjon Norge fikk i oppdrag av Kommunal- og regionaldepartementet å utrede en nasjonal mentorordning for unge etablerere. Innovasjon Norge har i 2007/2008 satt i gang tre pilotprosjekter i Nordland, Sogn og Fjordane og Hedmark. I tillegg er det igangsatt en følgeevaluering av prosjektet. Hensikten er at ordningen gjøres nasjonal i løpet av 2009.

Virkemiddel for regional FoU og innovasjon (VRI): Forskningsrådets program for regional FoU og innovasjon (VRI) startet opp i juni 2007. Programmet skal styrke regionenes forutsetninger for å ivareta et næringsrettet FoU-ansvar i egen region. Fylkeskommunene har uttrykt stor interesse for programmet. I 2007 ble det bevilget midler til følgende regioner: Rogaland, Møre og Romsdal, Vestfold, Agderfylkene, Hedmark og Oppland, Østfold, Finnmark, Hordaland, Sogn og Fjordane Troms, Nordland, Trøndelag og Telemark. I 2008 ble 6,5 mill. kr bevilget for å øke kvinnedeltagelsen i VRI-programmet. Midlene ble fordelt til de ulike regionene, som utviklet handlingsplaner for dette arbeidet.

Evalueringer 2007-2008

Industri-inkubatorprogrammet: Det er i løpet av 2008 gjennomført en følgeevaluering av Industri-inkubatorprogrammet. Programmet involverer private interessenter (morbedrifter) i form av større industrikonserner (Aker Kværner, Hydro, Statoil-Hydro). Evalueringen viser at hver krone SIVA har skutt inn i programmet har utløst 2,1 mill. kr fra private. Evalueringen oppgir at motivet for konsernene ikke primært har vært en forbedret bunnlinje, men å bidra til regional økonomisk utvikling. Evalueringen viser videre at industri-inkubatorene har bidratt til bedriftsetableringer som uten indu-

stri-inkubatorene ikke ville ha funnet sted. Dette har resultert i kommersialiserte innovasjoner med relativt høy økonomisk verdi. Industri-inkubatorene har også bidratt til interne utviklingsprosjekter hos morbedriftene som ellers ikke ville ha funnet sted.

Mange av bedriftene i industri-inkubatorene er nyoppstartede. Mange av bedriftene har derfor så langt et negativt driftsresultat, men evaluator vurderer det slik at mange har gode forutsetninger for å lykkes med entreprenørskap og innovasjon. De 46 inkubatorbedriftene og prosjektene som var omfattet av studien rapporterte om en samlet sysselsetting på 408 årsverk og en omsetning på 255 mill. kr i løpet av de siste 12 månedene.

Morbedriftene oppgir at industri-inkubatorene har bidratt både til nyetableringer og interne utviklingsprosjekter med betydelig potensiale, men mener samtidig at andre ikke-økonomiske effekter er av større betydning.

Kvinner i fokus: Den særskilte kvinnesatsingen til Innovasjon Norge er blitt evaluert i 2008. Evalueringen viser at tjenestene Innovasjon Norge har rettet særskilt mot kvinner fungerer godt og brukerne er fornøyde. Evalueringen gir for øvrig også innspill til enkelte små forbedringspunkter, som Innovasjon Norge vil følge opp i løpet av 2009.

Næringshageprogrammet: Evalueringen av SIVAs næringshageprogram viser at næringshagesatsingens formål om å skape attraktive utviklingsmiljøer for små såkalte KIFT-bedrifter (kunnskapsbasert forretningsmessig tjenesteyting) i distriktene langt på vei er oppnådd. Næringshagene har klart å rekruttere en stor andel bedrifter i en bransje som ses på som viktig for framtidig økonomisk vekst og utvikling. Næringshagene gir tilgang til formelle og uformelle møteplasser som spesielt de minste bedriftene vurderer som svært viktige for utvikling av egen kompetanse, nettverk og bredde i eget kundegrunnlag. Miljøene er attraktive for kvinnelige etablerere, og om lag 35 pst. av de som arbeider i næringshagene er kvinner. Miljøene er nyskapings- og utviklingsorienterte. De fleste næringshagene rapporterer at det har blitt utviklet produkter eller tjenester som har bidratt til nyetableringer både i og utenfor næringshagene, men evalueringen peker på at intensjonen med stor grad av nyskaping ikke er godt nok ivaretatt.

Strategier og tiltak 2009

Både nasjonale virkemiddelaktører og fylkeskommunene har viktige roller i å bidra til verdiskaping. Programmer og tjenester innenfor hovedmål 1 vil i all hovedsak videreføres med mindre justeringer. I tillegg vil følgende tiltak bli ytterligere styrket i 2009:

Fylkeskommunene får en total økning på 85,8 mill. kr over kap. 551, post 60 og kap. 551, post 64. Departementet legger til grunn at bedriftsstøtte gjennom investeringstilskudd, bedriftsutviklingstilskudd og risikolån fortsatt vil utgjøre en stor del av den distrikts- og regionalpolitiske innsatsen. Det er lagt inn en økning på 27 mill. kr på posten til en videre oppfølging av NyVekst og en økning på 45 mill. kr til en styrking av kommunale næringsfond. Endelig størrelse på ordningene NyVekst og kommunale næringsfond vil være avhengig av fylkeskommunenes prioriteringer. Departementet forutsetter at det økte handlingsrommet tas i bruk. Departementet legger fortsatt vekt på at disse ordningene skal treffe målgruppene unge og kvinner.

Nasjonalt vil regjeringen i hovedsak prioritere å stimulere til økt entreprenørskap og å styrke lokale og regionale næringsmiljøer. Kvinner og unge vil være særlig prioriterte målgrupper innenfor alle satsingene.

Over kap. 552, post 72 settes det av ytterligere 3 mill. kr til NyVekst-ordningen for oppfølging på nasjonalt nivå, slik at tildelingen over kap. 552, post 72 i 2009 blir på i alt 8 mill. kr. Tildelingen skal benyttes i samfinansiering med de regionale midlene for å sikre at de beste prosjektene i hele virkeområdet kan få støtte. Videre settes det av til sammen 3 mill. kr til prosjektet med kommunen som førstelinje for småskala næringsutvikling og entreprenørskap. Dette er en økning på 1 mill. kr fra 2008. Unge er en viktig målgruppe. Bevilgningen til Innovasjon Norges satsing på unge, Unge i Fokus, økes derfor med 3 mill. kr. Disse midlene skal brukes til å videreutvikle arbeidet med mentorordninger for unge etablerere, med tanke på å gjøre dette til et nasjonalt program eller tjeneste. Totalt settes det av 13 mill. kr til Unge i Fokus, der 6 mill. kr vil gå til mentorordninger. Videre settes det av totalt 8 mill. kr til organisasjonen Ungt Entreprenørskap, en økning på 2 mill. kr fra 2008. Departementet vil komme tilbake til prioriteringen av disse midlene i tilskuddsbrevet for 2009. SIVA får en økning på 3 mill. kr som en øremerket satsing for å stimulere til økt entreprenørskap blant kvinner gjennom SIVA-programmene. Totalt tildeles SIVA 11 mill. kr til kvinnesatsingen. Innovasjon Norge tildeles totalt 14,5 mill. kr og Forskningsrådet tildeles totalt 6,5 mill. kr.

Nasjonalt prioriteres satsingen på NCE-programmet i regi av Innovasjon Norge og VRI-programmet til Forskningsrådet. NCE-programmet har fått stor oppmerksomhet fra næringslivet. Med den økte tildelingen til NCE-programmet på 5 mill.

kr gis det rom til å etablere et nytt senter i løpet av 2009. Totalt settes det av 40 mill. kr til NCE-programmet. VRI-programmet styrkes med 2 mill. kr for å bidra til bedre regional forankring og som utprøvingsarena for innføringen av de regionale forskningsfondene i 2010. VRI mottar totalt 39,6 mill. kr på årets budsjett.

Hovedmål 2 Gode lokale og regionale rammebetingelser

Utvikling av lokal infrastruktur og kompetanseheving er viktig både som grunnlag for næringsutvikling og for befolkningen. Særlig i områder med små markeder og spesielle utfordringer knyttet til befolkningsnedgang og små næringsmiljøer, kan det være behov for spesielle infrastruktur- og kompetanseutviklingsprosjekter.

Tiltakene finansieres i hovedsak av fylkeskommuner og kommuner med desentraliserte midler bevilget over kap. 551, post 60. Noe finansieres også av Kommunal- og regionaldepartementet ved bevilgning over kap. 551, post 72. I tillegg benyttes midler over kap. 551, post 61, også på tiltak som hører under dette hovedmålet, jf. egen rapportering for 2006 i postomtalen. I 2007 ble det over kap. 552, post 72 brukt 2,5 mill. kr, og 79,7 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64 innen dette hovedmålet.

Arbeidsmål 2.1 Kompetanse: Styrke grunnlaget for kompetanseheving for befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet

Andelen av befolkningen med høyere utdanning er lavere i periferiområder enn i mer sentrale strøk, selv om en relativt spredt lokalisering av utdanningsinstitusjoner i Norge har virket positivt for tilførselen av kompetanse til offentlige og private virksomheter i ulike deler av landet. Kompetanseutvikling er viktig både for den enkelte og for arbeidslivet i offentlig og privat sektor. Samtidig har både arbeidslivet og enkeltpersoner behov for utvikling av annen kompetanse enn formalkompetanse. Bevilgningen på programkategori 13.50 kan derfor benyttes til utvikling av kompetansetiltak og utdanningstilbud utenfor større byområder tilpasset lokale behov. Bevilgningen skal imidlertid ikke brukes til løpende drift av etablerte utdanningstilbud. Innsatsen skal tilpasses regionale utfordringer.

Arbeidsmål 2.2 Infrastruktur: Styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder

I områder med få innbyggere og små markeder kan det være vanskelig å få finansiert lokale infrastrukturtiltak gjennom brukerbetaling alene eller gjennom markedet på andre måter. Bevilgningen på programkategori 13.50 kan derfor bli benyttet til realisering av grunnlagsinvesteringer for næringsutvikling, som vann, avløp, kommunale veier og kaianlegg, til bredbåndsutbygging og til andre lokale infrastrukturtiltak som kan fremme regional utvikling. I tillegg kan bevilgningen benyttes til infrastrukturtiltak i områder som har fått økt arbeidsgiveravgift.

Rapport og status 2007

I 2007 ble det over kap. 552, post 72 benyttet 1,9 mill. kr og 39,0 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64 innenfor arbeidsmål 2.1. Det ble over kap. 552, post 72 benyttet kr 600 000 og 40,7 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64 innenfor arbeidsmål 2.2. For øvrig ble det benyttet 52,8 mill. kr fra kap. 551, post 61 til bredbåndstiltak under arbeidsmål 2.2.

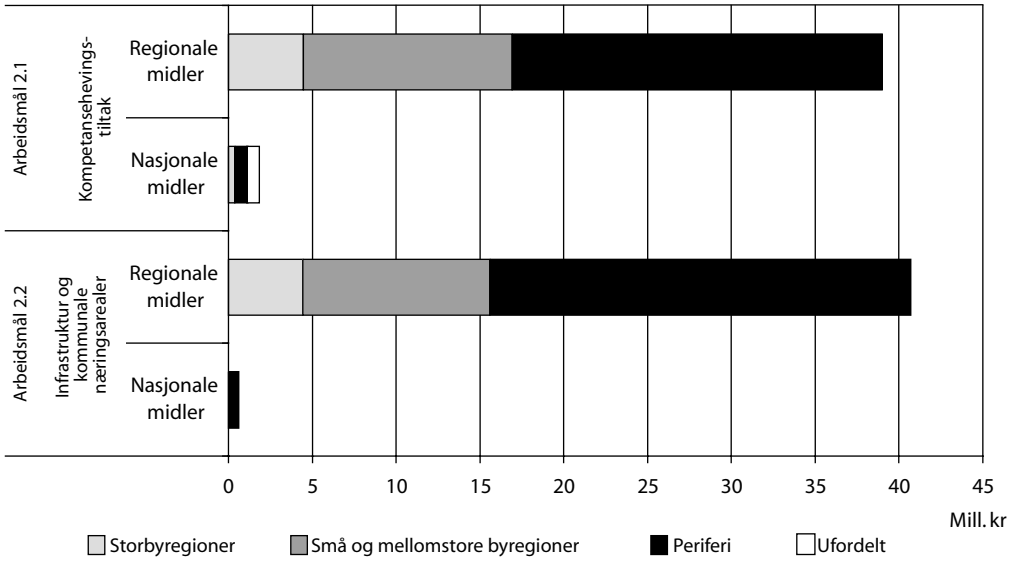

Figur 3.6 Bevilgning[1] fordelt på arbeidsmål 2.1 og 2.2 i 2007

[1] Figuren omfatter kap. 551, post 60, kap. 551, post 64 og kap. 552, post 72 (med unntak av bevilgning til Interreg på kap. 552, post 72).

Som det framgår av figuren er det fylkeskommunenes disponering av de regionale midlene som utgjør den mest vesentlige andelen under hovedmål 2. Departementet ser på dette som en naturlig følge av at fylkeskommuner, regionråd og kommuner selv bør vurdere hvor det er behov for ekstrainnsats for å styrke lokal infrastruktur og grunnlag for kompetanseutvikling.

Samlet ble det regionalt benyttet ca. 39 mill. kr på kompetansehevingstiltak i 2007. Den regionalt prioriterte innsatsen på lokal infrastruktur og næringsarealer utgjorde ca. 41 mill. kr i 2007. Ca. 10 mill. kr fra kap. 551 post 60 ble brukt til bredbåndstiltak, noe som er en dobling i forhold til 2006. I tillegg ble 52,8 mill. kr fra kap. 551, post 61 benyttet til bredbåndstiltak og annen digital infrastruktur. Fylkeskommunene mottok i 2007 155 mill. kr til formålet. Midlene ble fordelt sent på året. Fylkeskommunene brukte derfor 2007 til å utrede og kartlegge situasjonen i eget fylke, samt planlegge bruken av den tildelte rammen. Hoveddelen av 2007-bevilgningen er derfor overført til 2008.

Nasjonalt ble det tildelt ca. 2,3 mill. kr i 2007 til tre pilotprosjekter under småsamfunnssatsingen knyttet til disse arbeidsmålene. Se for øvrig en samlet oversikt i vedlegg 1.4 over pilotprosjekter i 2007 og første halvdel av 2008.

Strategier og tiltak 2009

De regionale prioriteringene i regi av fylkeskommunene er sentrale under dette hovedmålet. Departementet vil for øvrig også i 2009 støtte piloter og gode lokale eksempler på lokal samfunnsutvikling gjennom småsamfunnssatsingen.

Hovedmål 3 Utvikle attraktive regioner og sentra

Alle steder må kunne tilby lokalbefolkningen tjenester av høy kvalitet, gode møteplasser, estetiske omgivelser og godt bomiljø. Attraktiviteten til mindre steder må utvikles også utover det å styrke arbeidsmarkedet, ikke minst overfor kvinner og unge i etableringsfasen. Tiltakene skal bidra til å gjøre små byer og tettsteder mer attraktive for bosetting og for lokalisering av bedrifter, både gjennom utvikling av lokalt tjenestetilbud og stedsutvikling.

Tiltakene finansieres av fylkeskommuner og kommuner med desentraliserte midler over kap. 551, post 60 og av Kommunal- og regionaldepartementet ved midler over kap. 552, post 72. I tillegg benyttes midler bevilget over kap. 551, post 61 på tiltak som hører under dette hovedmålet, jf. egen rapportering for 2006 i postomtalen.

Arbeidsmål 3.1 Tjenester: God tilgang på grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder

God tilgang på lokale offentlige og private tjenester er helt sentralt for at folk skal ha reell frihet til å bosette seg der de ønsker. Tiltakene under dette arbeidsmålet er i all hovedsak rettet inn mot å opprettholde et godt tilbud av dagligvarebutikker i områder med små markeder, og støtte utvalgte utviklingsprosjekter for å bedre andre typer offentlig eller privat tjenestetilbud i utsatte områder.

Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering: Gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted og som lokaliseringssted for bedrifter

Det er en særlig utfordring for småsamfunn, bygdesenter og småbyer å være attraktive for tilflytting og for lokalisering av virksomheter. Departementet mener det er viktig å legge vekt på bevisste satsinger som tar utgangspunkt i stedets sterkeste sider, som styrker den lokale samhørighet og identitet til stedet og som bidrar til å gi stedet en unik profil, for å få en positiv lokal utvikling. Dette handler om å synliggjøre de mulighetene som finnes i Distrikts-Norge. Tiltakene omfatter utviklingsprosjekter på mindre steder knyttet til opprusting av kommunesentra og møtesteder for befolkningen, utvikling av kultur- og fritidstilbud og profilering av områder og steder overfor utflyttet ungdom, potensielle tilflyttere, samt turister. For å motvirke utviklingen mot en skjev geografisk alders- og kjønnsfordeling er det viktig med spesielt fokus på unge i etableringsfasen.

Rapport og status 2007

I 2007 ble det benyttet 17,5 mill. kr og 41,6 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64 på arbeidsmål 3.1. Over kap. 552, post 72 ble det videre brukt 33,2 mill. kr og 149,6 mill. kr over kap. 551, post 60 og 64 innen arbeidsmål 3.2.

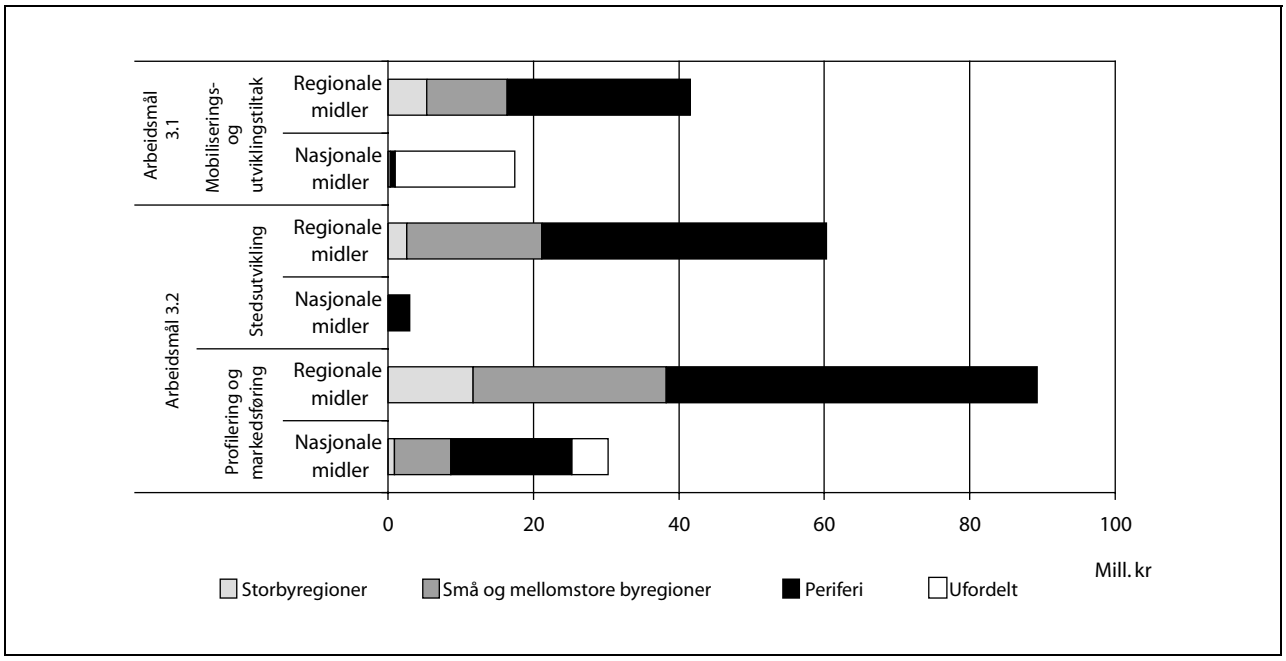

Figur 3.7 Bevilgning[1] fordelt på arbeidsmål 3.1 og 3.2 i 2007

[1] Figuren omfatter kap. 551, post .60, kap. 551, post 64 og kap. 552, post 72 (med unntak av midler bevilget til Interreg på kap. 552, post 72).

Hoveddelen av tiltakene under hovedmål 3 er finansiert gjennom bevilgningen delegert til fylkeskommunene, dvs. de regionale midlene. Departementet ser på dette som en naturlig følge av at fylkeskommuner, regionråd og kommuner selv bør vurdere hvor det er behov for ekstrainnsatsen for å styrke lokal tjenesteproduksjon, stedsutvikling og profilering av områder for tilflytting.

Fylkeskommunene fordelte i 2007 ca. 42 mill. kr til utvikling av tjenester og mobilisering og ca. 150 mill. kr til stedsutvikling og profilering. I 2006 var tildelingen hhv. 52 mill. kr og 107 mill. kr.

Hoveddelen av de nasjonale midlene bevilget under arbeidsmål 3.1 ble benyttet til kompetansetiltak rettet mot distriktsbutikker (MERKUR-programmet, 9 mill. kr) og utviklingsstøtte til de mest

marginale utkantbutikkene (5 mill. kr). En stor del av midlene knyttet til MERKUR framstår som uforddelt i figuren, men alle butikkene som nyter godt av MERKUR-programmet er butikker i utkantstrøk.

Tildelingen fra de nasjonale midlene under arbeidsmål 3.2 i 2007 er hovedsakelig knyttet til 19 pilotprosjekter som fikk støtte fra departementet under småsamfunnssatsingen. Hoveddelen av småsamfunnsprosjektene i 2007 var knyttet til stedsutvikling og profileringstiltak. I de fleste tilfellene er prosjektene samfinansiert med regionale og/eller lokale midler. Se forøvrig omtale under tverrgående satsinger og vedlegg 1.4 for samlet oversikt over pilotprosjektene i 2007 og første del av 2008.

Endringer mellom 2007 og 2008

BLEST (bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder): I 2007 gav departementet støtte til tre piloter i BLEST-programmet i regi av Husbanken. I 2008 blir programmet videreført gjennom oppstart av sju noe større hovedprosjekter, se vedlegg 1.4. 2009 er siste året i programperioden.

Merkur-bok: I 2007 ble det gitt tilsagn om midler til et eget 2-årig prøveprosjekt til et kompetanseprogram for bokhandlere i distriktene, etter modell av MERKUR-programmet for dagligvarebutikker. Et eget kursopplegg for distriktsbokhandlere er utviklet, og de første regionale kursene er startet opp.

Evalueringer

Det er gjennomført en midtveisevaluering av BLEST-pogrammet. Hovedkonklusjoner fra evalueringen er at det er et betydelig lokalt og kommunalt engasjement i prosjektene og at programmet vil kunne gi viktige innspill til den kommunale planlegging. Rapporten peker også på at boligaspektet er et viktig underliggende tema i stedsutviklingen. For øvrig er programmet for lite i omfang til å kunne endre stedenes utforming i særlig grad. Evalueringen viser videre at programmet er for i begrenset utstrekning kjent i lokalbefolkningen.

Departementet vil vurdere resultatene fra evalueringen i det videre arbeidet med BLEST og stedsutvikling.

Strategier og tiltak 2009

Den regionale innsatsen er dominerende under dette hovedmålet. Departementet vil fortsette å støtte opp om utkantbutikker gjennom bl.a. MERKUR programmet. Prosjektet MERKUR Bok foreslås videreført på samme nivå som i 2008. Departementet vil i løpet av året gjennomføre en vurdering av erfaringene med prøveprosjektet. BLEST- programmet vil få støtte også i 2009, men i løpet av året fases programmet ut.

Den nasjonale småsamfunnssatsingen videreføres, men det vil bli igangsatt færre nye pilotprosjekter. Satsingen er i siste halvdel av perioden, og det er nå et sterkere fokus på å få gjennomført de pilotprosjektene som allerede er satt i gang. Det vil derfor bli et sterkere fokus på nettverksbygging, formidling og følgeevaluering det siste året av satsingen.

Tverrgående satsinger og spesielle temaer

Kommunal- og regionaldepartementet har flere spesielle temaer og tverrgående satsinger som berører flere av hovedmålene. Satsingene skal supplere og støtte opp under lokalt og regionalt arbeid på politisk prioriterte temaer eller i geografiske områder, bidra til bedre utnyttelse av eksisterende virkemidler, eller fremme internasjonalt regionalpolitisk samarbeid.

Nordområdene og Nord-Norge

Økt landbasert verdiskaping er en sentral del av regjeringens nordområdestrategi. Kommunal- og regionaldepartementet vil understøtte dette for å utnytte muligheter og styrke innovasjonsevnen i landsdelen. Departementets arbeid er rettet mot fysisk infrastruktur, kompetansebygging, næringsutvikling og øst-vest-samarbeid, med vekt på reiseliv og kaldt klimateknologier. Tiltakene finansieres med regionale og nasjonale midler over hhv. kap. 551, post 60, kap. 551, post 61 og kap. 552, post 72.

Rapport 2007 og 1. halvår 2008

Departementet har i 2007 og 2008 samarbeidet med de tre nordligste fylkeskommunene, næringsliv, virkemiddelapparatet og FoU-aktører i Nord-Norge for å øke den landbaserte verdiskapingen.

I 2008 er det bevilget vel 960 mill. kr til Nord-Norge under programkategori 13.50. Rapporteringen fra 2007 viser et forbruk på 688 mill. kr under programkategori 13.50. Midlene er i hovedsak tildelt via fylkeskommunene over kap. 551, post 60 og kap. 551, post 61. Om lag 60 mill. kr ble bevilget over kap. 552, post 72 i 2007 til deltagelse i en rekke nasjonale og internasjonale programmer og satsinger. Midlene ble bl.a. benyttet til følgende tiltak:

- Bedrifts- og kompetansenettverk ved etablering av Norwegian Centres of Expertise (NCE) innen havbruk i Nordland, ARENA-programmer i regi av Innovasjon Norge og VRI-programmet (se boks 3.3 VRI Nordland).
- Oppstart av industriinkubatorer for bl.a. å styrke landsdelens leverandørindustri knyttet til olje og gass, støtte til Ungt Entreprenørskap og en rekke piloter gjennom småsamfunnssatsingen og satsing på kulturbasert næring.
- Kartlegging av eksisterende ringvirkningsstudier på land av større olje- og gassutbygginger.
- Samarbeid med Olje- og energidepartementet om revisjon av veileder til konsekvensutredningsdelen ved plan for utbygging og drift av petroleumsforekomst (PUD) og plan for anlegg og drift (PAD). Veilederen vil ha et større fokus på samfunnsøkonomiske og miljømessige konsekvenser. Utkastet vil bli sendt på bred høring høsten 2008.
- Drift av Barentssekretariatet i Kirkenes.
- Bidratt til Russlandsdimensjonen i Interregprosjektet Nordlige maritime korridor (NMK), med fokus på olje og gass i nordområdene innenfor sjøtransport og sikkerhet. Her har man i særlig grad lykkes med nettverksbygging mot Russland.
- Nasjonalt bidrag til Nordatlantsamarbeidet (NORA).

I tillegg ble det i 2008 bevilget 10 mill. kr over kap. 552, post 72 til felles fylkesovergripende satsinger innen reiseliv og arktisk teknologi/ kaldt klima teknologi (herunder olje og gass) i Nord-Norge. Midlene forvaltes av Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA i nært samarbeid med fylkeskommunene.

Boks 3.3 VRI Nordlands satsing på infrastruktur i kaldt klima

Forskningsrådets VRI-program (virkemidler for regional FoU og innovasjon) har i samarbeid med de regionale partnerskapene tatt et viktig skritt for tettere kobling mellom kompetanse- og bedriftsmiljøene i egen region. Målet er økt verdiskaping og konkurransekraft. VRI-programmet inngår i Kommunal- og regionaldepartementets mål om å se institusjonsbygging, utdanningstilbud og næringsutvikling i en helhetlig industriell og kompetansemessig sammenheng. VRI er tett koblet til øvrige virkemidler i regi av Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Regionene har selv valgt innsatsområder basert på regionens fortrinn. I de tre nordligste fylkene vil de regionale prioriteringen også danne et godt grunnlag for økt landbasert verdiskaping knyttet til regjeringens nordområdestrategi.
VRI Nordland har som målsetting å øke verdiskapingen og konkurransekraften innen akvakultur, opplevelsesbasert reiseliv og infrastruktur i kaldt klima. Området infrastruktur i kaldt klima er rettet mot teknologi som er spesielt utviklet for å redusere ulemper ved, eller utnytte fordeler av, det kalde klimaet i nord. Norut Narvik AS og Høgskolen i Narvik har ansvaret for delprosjektet som har et budsjett på 5,5 mill. kr både for 2008 og 2009. Delprosjektet bygger på tidligere prosjekter i regionalt næringsliv og i Forskningsrådet. På kort sikt skal delprosjektet føre til et definert antall teknologiprosjekter, nyetableringer av bedrifter og forsterket fagstab.

Tiltak 2009

Det foreslås å opprette en ny budsjettpost, kap. 551, post 71 Nordområdetiltak, på 100 mill. kr. Innenfor denne bevilgningen skal det prioriteres fylkesovergripende tiltak som:
- felles reiselivssatsing i Nord-Norge
- strategisk satsing på kunnskapsinfrastruktur i regi av Forskningsrådet. Satsingen skal rettes mot å styrke og videreutvikle kunnskapsinstitusjoner og utdanningstilbud i samarbeid med næringslivet på utvalgte områder og innen temaer der Nord-Norge har særlige fortrinn.
- felles næringsrettede satsinger innen reiseliv og arktisk teknologi i regi av virkemiddelapparatet, som må sees i sammenheng med de

øvrige regionale virkemidlene til landsdelen over kap. 551, post 60 og post 61, og de nasjonale midlene over kap. 552, post 72

Støtten til NCE-, Arena- og VRI-programmene videreføres i 2009. Det samme gjelder for støtten til Barentssekretariatet, Nordatlantsamarbeidet (NORA) og Nordlige maritime korridor (NMK).

Småsamfunnssatsing

Kommunal- og regionaldepartementet har siden 2006 gjennomført en særskilt småsamfunnssatsing for de mest utsatte områdene i landet. Utsatte områder kjennetegnes av lange avstander til regionale sentra, en sårbar næringsstruktur og vedvarende nedgang i folketallet. Utfordringene i disse områdene er svært sammensatte. I perioden 2006–2008 er det til sammen bevilget 107,5 mill. kr.

Rapport 2007

I 2007 ble det bevilget 50 mill. kr til småsamfunnssatsingen over kap. 552, post 72. Midlene ble benyttet til tiltak for utkantbutikker (MERKUR m.m.) og til sammen 44 pilotprosjekter. Pilotprosjektene dekker temaene næringsutvikling, attraktive steder, gode tjenestetilbud og utvikling av kyst- og fjellområder. Flere av pilotene gjennomføres i samarbeid med andre departementer. En samlet oversikt over pilotprosjektene som var igangsatt ved utgangen av 2007 finnes i vedlegg 1.4.

Fra høsten 2007 gjennomføres det en treårig følgeevaluering av satsingen. Følgeevalueringen skal være utadrettet og læringsorientert med hovedfokus på å stimulere læring mellom aktører og nivå. Det legges stor vekt på rapportering og formidling underveis, og på etablering av felles læringsarenaer og prosesser.

Tiltak 2009

I 2009 foreslår Kommunal- og regionaldepartementet en tildeling på 21 mill. kr til pilotprosjekter i småsamfunnssatsingen. Departementet legger opp til å videreføre MERKUR-programmet og utviklingsstøtten til utkantbutikker i 2009 med 14 mill. kr over kap. 552, post 72.

Omdømmearbeid – oppfølging av Bolystrådet

Bolystrådet sluttførte sitt arbeid i 2007 og samme år startet Kommunal- og regionaldepartementet opp med profileringsarbeid.

Rapport 2007 og 1. halvår 2008

Fokus i 2007 var å definere mål med profileringsarbeidet, målgrupper og aktiviteter. Målet for arbeidet er at distriktskommunene skal tiltrekke seg flere unge og folk i etableringsfasen. Det er derfor viktig at kommunene arbeider systematisk med omdømme for en bedre profilering av Distrikts-Norge.

I 2008 ble det startet en pilot der det arbeides med å utvikle en omdømmeskole for kommunene. I tillegg ble det i september lansert et eget nettsted for kommunene som skal fungere som en inspirasjonsside for kommuner og regioner i deres arbeid med omdømmebygging.

Tiltak 2009

Tilbakemeldingene på omdømmeskolen er meget gode. Kommunal- og regionaldepartementet vil vurdere om og eventuelt på hvilken måte omdømmearbeid i kommunene skal organiseres. Det foreslås satt av 5,5 mill. kr over kap. 552, post 72 knyttet til videreføring av delprosjektene i profileringsarbeidet i 2009.

Fjellområder

De norske fjellområdene står overfor store utfordringer. Dette er områder i distriktene med utfordringer som perifer beliggenhet og ensidig næringsliv. Samtidig har områdene store verdier knyttet til kultur og natur. Regjeringen ønsker derfor å styrke den nasjonale fjellpolitikken.

Det er en viktig oppgave å tydeliggjøre og utnytte de mulighetene som ligger i utviklingen av norske fjellområder. Forutsetningen for at dette skal bli vellykket er et bredt samarbeid både lokalt og regionalt. Nasjonalt er det lagt opp til samarbeid mellom i første rekke Miljøverndepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, men der også Kultur- og kirkedepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Samferdselsdepartementet er samarbeidspartnere.

Målet er å sette i gang konkrete tiltak i 2009, som en felles satsing fra de mest berørte departementene, i første rekke Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet. Det er en rekke tiltak som skal synliggjøres som en del av den nasjonale fjellpolitikken. Hoveddelen av tiltak og satsinger er generelle virkemidler som er en del av departementenes ansvarsområde allerede.

Tiltak 2009

Som en styrking av regjeringens fjellpolitikk setter Kommunal- og regionaldepartementet av midler til et samarbeidsprosjekt med Miljøverndepartementet, med sikte på å utvikle verdiskapingspotensialet i tilknytning til store, nasjonale verneområder inkludert randområder og andre naturområder med særlige kvaliteter. Dette er et arbeid initiert av Miljøverndepartementet, med hele landet som geografisk nedslagsfelt. Også andre berørte departementer vil involveres. Kommunal- og regionaldepartementet vil bidra i dette arbeidet med 5 mill. kr i 2009.

Kultur og næring

Kommunal- og regionaldepartementet har siden 2006 særskilt arbeidet med å fremme kulturbasert næringsutvikling utenfor de store byene. Arbeidet ses i sammenheng med småsamfunnssatsingen og arbeidet med stedsutvikling, hvor kultur brukes som en innsatsfaktor for å styrke lokal identitet.

Rapport 2007 og 1. halvår 2008

Det ble gjennomført en rekke ulike tiltak i 2007. Til sammen ble det satt av 15,3 mill. kr. Innovasjon Norge har styrket FRAM-programmet med tiltak innen området kultur- og opplevelsesnæringer. Dette ble videreført i 2008. Kulturinkubatornettverket (KIBIN) under SIVA fikk midler til å utvikle verktøy og metoder for bruk av inkubatorer i kulturbaserte næringer. Pilotprosjektet «Bukkerittet» i Oppland i regi av SIVA ble videreført.

I VRI-programmet under Forskningsrådet fokuseres det på mer FoU-basert innovasjon og verdiskaping innenfor kultur og kulturbaserte næringer. En evaluering av Innovasjon Norges, SIVAs og Forskningsrådets tiltak på området 2006-2008 viste blant annet et behov for en bredere samordning og differensiering av virkemidler, behov for langsiktige satsinger og mer samarbeid mellom by og land.

Departementet støttet flere lokale prosjekter for å styrke stedsidentitet og attraktivitet, med unge som prioritert målgruppe, bl.a. «Kulturbasert næringsutvikling på Stiklestad» og pilotprosjektet «Nisjelandet», se også vedlegg 1.4. Det vurderes nye pilotprosjekter for å styrke bolyst og attraktivitet, særlig for unge, i områder utenfor de store byene. Tre regionale konferanser om kulturbasert stedsutvikling ble gjennomført. Forum for Kultur og Næringsliv ble støttet for å etablere ti nye samarbeidsarenaer mellom kulturaktører og næringsliv i hele landet.

Tiltak 2009

Departementet vil med bakgrunn i evalueringen av forprosjektet for kulturbasert næringsutvikling, vurdere videreføring av tiltakene på området i regi av virkemiddelaktørene. Departementet legger også opp til å kunngjøre midler knyttet til kulturbasert stedsutvikling med unge som prioritert målgruppe. Det legges videre opp til å videreføre støtten til Forum for kultur og næringsliv på kr 750 000.

Deltakelse i EUs territorielle samarbeid (Interreg)

Regionalpolitikk er et område hvor det internasjonale elementet er sentralt. Samarbeid på tvers av landegrensene om regionalpolitiske utfordringer kan gi læring, kompetanseutvikling og erfaringsutveksling, samt nettverksbygging.

Det territorielle samarbeidet (Interreg) er et eget målprogram under EUs strukturfond for programperioden 2007-2013. Implementeringen av Lisboastrategien i EUs territorielle samarbeid vil i den nye programperioden øke fokuset på verdiskaping. Det vises til St.prp. nr. 1 (2006-2007) der dette er beskrevet nærmere.

En forutsetning for deltakelse fra norsk side er full finansiering med statlige og regionale midler. Den statlige andelen av det europeiske territorielle samarbeidet over hele programperioden 2007-2013 vil bli på om lag 730 mill. kr og finansieres innenfor de årlige bevilgninger på kap. 551, post 60 og kap. 552, post 72.

Rapport 2007

Norge deltar i fire grenseregionale program; Sverige-Norge, Botnia-Atlantica, Nord og Kattegat-Skagerak. I tillegg deltar Norge i et grenseregionalt program med Russland, Kolarcitc, innenfor rammene av EUs program for samarbeid ved yttergrensene (ENPI). Det ble bevilget 69,4 mill. kr til de grenseregionale programmene.

Videre deltar Norge i tre transnasjonale programmer; Østersjøen, Nordsjøen og Nordlige Periferi, samt i de interregionale programmene Interreg IVC, INTERACT samt ESPON og URBACT II. Det ble gitt tilsagn om tilskudd på 25,9 mill. kr til de transnasjonale programmene. For de interregionale programmene ble det ikke gitt tilsagn i 2007 da programmene var under oppstart.

2007 ble primært brukt til utarbeiding av programmer og å etablere opplegg for organiseringen av arbeidet i den nye programperioden, samt å avslutte den forrige programperioden. Dette er

gjort i samarbeid med partnere i de land det samarbeides med.

Det er til sammen bevilget om lag 95,3 mill. kr, hvorav 26,2 mill. kr over kap. 552, post 72 og 69,1 mill. kr over kap. 552, post 60.

Tiltak 2009

Avsetningen for 2009 er i tråd med planlagt budsjett for inneværende programperiode 2007-2013. Foruten midler til de ulike programmene finansieres nettverk av nasjonale kontaktpunkt for samarbeid, informasjon og utredningstiltak, deltakelse i programmenes styringsorganer, oppfølging av norsk deltakelse, samt annet internasjonalt regionalpolitisk samarbeid.

Boks 3.4 Interprise Barents'06

Prosjektet hører under det grenseregionale programmet Kolarctic. I 2006 ble Interprise Barents'06 gjennomført. Dette er et arrangement som skulle stimulere til økt samarbeid mellom bedrifter (SMB) innen olje- og gassektoren i Nordvest-Russland og i de nordiske landene. Målet var flere kommersielle, tekniske, joint-venture og finansielle avtaler, og dermed økt internasjonaliseringen innen sektoren. Forhandlingene ved underleveranser skulle lettes gjennom å introdusere underleverandører til hovedkontraktøren. Interprise Barents ble gjennomført juni 2006 med stor suksess. 179 bedrifter og 320 personer deltok fra Russland, Norge, Sverige og Finland. I løpet av to dager ble det gjennomført mer enn 1600 møter mellom bedrifter, og mange nyttige kontakter ble opprettet. Interprise Barents er videreført etter prosjektperioden som et funksjonelt redskap for forretningskontakter. Prosjektet ble finansiert med Kolarctic-midler av et totalbudsjettet på 2,3 mill. kr.

Notifisering av ordninger for forskning, utvikling og innovasjon for Innovasjon Norge og SIVA

Kommunal- og regionaldepartementet arbeider for å sikre handlingsrommet for distriktspolitiske virkemidler innen EØS. Offentlig støtte kan være et egnet virkemiddel for å stimulere bedrifter til å investere mer i forskning, utvikling og innovasjon (FoUoI). Som hovedregel skal alle nye støttetiltak til FoUoI notifiseres til EFTAs overvåkingsorgan, ESA, for godkjenning før støtten tildeles. ESA vedtok nye retningslinjer for FoUoI våren 2007. Sommeren 2008 vedtok EU-kommisjonen det såkalte supergruppeunntaket der støtte til flere formål, bl.a. enkelte formål innenfor FoUoI inngår. Dette innebærer muligheter for forenklet prosedyre for godkjenning av støtteordninger. Det er forventet at gruppeunntaket implementeres i norsk rett i løpet av høsten 2008. Norge er i dialog med ESA om utformingen av ordninger etter de nye regelverkene når det gjelder virkemidler knyttet til FoUoI i Innovasjon Norge og SIVA.

Statlig ekstrainnsats i omstillingsområder 2007

Fylkeskommunene har hovedansvaret for omstillingsarbeidet i eget fylke. I tillegg er Innovasjon Norge rådgiver, pådriver og kvalitetssikrer i forhold til omstillingsarbeidet i fylkene. Med ujevne mellomrom oppstår det imidlertid situasjoner hvor omfanget av omstillingsbehovet gjør at virkemiddelapparatet, fylkeskommunene og kommunene gjennom sine ordinære budsjetter ikke har ressurser til å bistå i tilstrekkelig grad. I slike situasjoner kan det være nødvendig med en ekstrainnsats fra staten. Det forutsettes at de ordinære virkemidler nyttes fullt ut slik at den statlige ekstrainnsatsen kan gi maksimal effekt. Regjeringen fastla i 2006 egne kriterier for når slik statlig ekstrainnsats kan være aktuell, jf. St.prp. nr. 1 (2006-2007). I revidert nasjonalbudsjett for 2007 ble det bevilget 25 mill. kr i statlig omstillingsstøtte til Vanylven kommune i Møre og Romsdal og 25 mill. kr til Meråker kommune i Nord-Trøndelag. Disse midlene forvaltes av fylkeskommunen, i nært samarbeid med kommunen og Innovasjon Norge. Formålet med midlene er å bidra til å skape nye arbeidsplasser i kommunene.

I tillegg til det som er nevnt over, har Kommunal- og regionaldepartementet siden 2002 hatt forvaltningsansvaret for midler på Forsvarsdepartementets budsjett, kap. 1795, post 60 Omstilling i forsvaret. Også disse midlene forvaltes av fylkeskommunen og tildeles kommuner der omstilling i Forsvaret har store konsekvenser. I inneværende omstillingsperiode (2006-2008) omfattes kommuner i fylkene Hedmark, Buskerud, Sogn og Fjordane, Nordland, Troms og Finnmark av denne ordningen. Den årlige rammen har vært på 19,5 mill. kr.

Det blir i 2008 gjennomført en evaluering om bruk av ekstraordinære midler som ble gitt til 11 kommuner i Finnmark i 2004. Evalueringen skal belyse hvilke resultater tiltakene ga, gitt målsettingene, erfaringer med planprosessen og samarbeid mellom aktørene, samt kartlegge kommunenes og virkemiddelaktørenes erfaringer med det konkrete utviklingsarbeidet.

Prioriterte målgrupper – kvinner, unge og innvandrere

Kvinner, unge og innvandrere er viktige for å bevare bosettingen i distriktene og bidra til økt verdiskaping i alle deler av landet. Økt entreprenørskap for disse gruppene skaper arbeidsplasser nær hjemstedet, og styrker det lokale arbeidsmarkedet og næringsmiljøet. Entreprenørskap bidrar også til personlig utvikling og fleksibilitet knyttet til valg av arbeids- og bosted.

Kvinner utgjør en ressurs for verdiskaping som ikke utnyttes fullt ut, og kvinner er underrepresenterte som mottakere av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. Departementet har sammen med seks andre departementer lagt fram en handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner, der målet er at kvinneandelen blant nye entreprenører skal være minst 40 pst. innen 2013. I planen er det et mål at innen 2013 skal 40 pst. av de næringsrettede midlene gå til kvinner. Departementet har utfordret Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA på hvordan det best kan arbeides for å nå dette målet. Det skal utvikles måltall for relevante programmer samt en opptrappingsplan. Virkemiddelaktørene og fylkeskommunene skal også generelt fremme likestilling og arbeide for å øke kvinnedelen innenfor aktuelle program og tjenester. Fylkeskommunene oppfordres til i større grad å prioritere kvinner innenfor de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene, både gjennom spesielle tiltak og ved å fastsette måltall for de bedriftsrettede virkemidlene.

Det er videre opprettet egne tilbud rettet mot kvinner, både som etablerere, ledere og eiere. Eksempler på dette er satsing på kvinner i næringshagene og styrelederkurs. I flere Interreg-programmer er kvinner målgruppe. I tillegg til egne tiltak, oppfordres virkemiddelaktørene og fylkeskommunene generelt til å fremme likestilling mellom kjønnene og arbeide for å øke kvinnedelen innenfor aktuelle program og tjenester.

Departementet legger vekt på at forholdene blir lagt godt til rette for unge etablerere fra 18 til 35 år. En evaluering fra 2007 viser at denne gruppen har særlige behov, som f.eks. strategisk veiledning. Dette skyldes bl.a. mangel på arbeidserfaring og lite tilgang på kapital. Innovasjon Norge har derfor arbeidet med å utvikle mentorordninger for unge etablerere. Det er i 2008 igangsatt pilotprosjekter med en mentorordning for unge i tre fylker. Ulike tiltak gjennom Innovasjon Norges ungdomssatsing og Ungt Entreprenørskap er også igangsatt, jf. regjeringens strategi for entreprenørskap i utdanningen.

Innen kulturbasert næringsutvikling er det lagt til rette for at unge mennesker kan utvikle sine ideer, og for at flere steder i Distrikts-Norge blir mer attraktive for unge. Under småsamfunnssatsing støttes flere prosjekter rettet mot å gjøre småsteder attraktive for ungdom.

Innvandrere utgjør en stor andel av befolkningsveksten i Norge og utgjør en ressurs som kan utnyttes bedre i forhold til bosettings- og næringsutviklingsmålene.

Tiltak 2009

Departementet vil i 2009 følge opp handlingsplanen for mer entreprenørskap blant kvinner ved å:

- Videreføre arbeidet i Forskningsrådet for å øke kvinners deltagelse i VRI-programmet. Alle VRI-regionene har i 2008 utarbeidet egne handlingsplaner med måltall og konkrete tiltak for hvordan andelen kvinner kan økes innenfor de regionale innsatsområdene. Disse vil bli fulgt opp i 2009.
- Videreføre arbeidet i SIVA for å bidra til økt entreprenørskap blant kvinner. SIVAs arbeid med å fremme entreprenørskap blant kvinner foreslås styrket med 3 mill. kr.
- Øke tildelingen til NyVekst (Innovasjon Norge) med 3 mill. kr. Det er en ambisjon om at rundt 40 pst. av midlene i NyVekst på sikt skal gå til vekstbedrifter med kvinnelige eiere eller ledere.
- Videreføre arbeidet for å øke andelen kvinnelige mottakere/deltakere i en rekke av Innovasjon Norges virkemidler.
- Følge opp måltallene som utarbeides av virkemiddelaktørene i løpet av 2009 for å øke andelen kvinner i innovasjons- og bedriftsrettede programmer.
- Fortsette å oppfordre fylkeskommunene til i større grad å prioritere kvinner og unge innenfor de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene.

Innenfor målgruppen unge skal pilotprosjektet for mentorordning blant unge videreføres og utvides til en landsdekkende ordning. Det foreslås å sette av 3 mill. kr ekstra til Innovasjon Norge til dette arbeidet. Tildelingen til Ungt Entreprenørskap foreslås styrket med 2 mill. kr. Pilotprosjektene for å fremme kulturbasert næringsutvikling blant unge blir videreført i 2009.

Departementet vil i 2009 se nærmere på innvandrere som målgruppe i den kommende stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikken. Hensikten er å få flere flyktninger til å bli boende i kommunene der de er førstegangsbosatte og få en større andel av arbeidsinnvandrerne til å bosette seg i distriktene.

Budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Utgifter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
551	Regional utvikling og nyskaping	2 413 349	1 962 729	2 116 450	7,8
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	354 975	395 500	418 700	5,9
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling		16 000	21 500	34,4
	Sum kategori 13.50	2 768 324	2 374 229	2 556 650	7,7

Ser en bort fra kompensasjonsmidlene for differensiert arbeidsgiveravgift og andre departementers andel av «Fritt-fram»-forsøket øker bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk med 214,5 mill. kr eller 12,6 pst. fra 2008 til 2009.

Midlene som bevilges på postene under programkategori 13.50 skal bidra til å følge opp St.meld. nr. 21 (2005-2006) Med hjarte for heile landet - Om distrikts og regionalpolitikken, med hovedvekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet. Midlene går til aktiviteter under de tre hovedmålene for de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene:

- økt tilvekst, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv
- gode lokale og regionale rammebetingelser
- utvikle attraktive regioner og sentra

Tiltakene innenfor målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. De ulike målene og satsingene er nærmere omtalt under målomtalen.

For nærmere omtale av forvaltningen av midlene på de ulike postene og aktørenes roller i forvaltningen, se innledningen og St.prp. nr. 1 (2007-2008).

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 199 898	1 231 850	1 314 200
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, *kan overføres*	947 516	663 750	631 600
64	Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune	83 579	67 129	70 650
70	Transportstøtte, *kan overføres, kan nyttes under post 61*	182 356		
71	Nordområdetiltak, *kan overføres*			100 000
	Sum kap. 551	2 413 349	1 962 729	2 116 450

Felles for kap. 551 postene 60, 61 og 64

Bevilgningene blir i sin helhet desentralisert til fylkeskommunene, som forvalter midlene på vegne av departementet. Midlene blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling.

Det er felles retningslinjer for bruken av midlene på kap. 551, postene 60 og 61, samt andelen av post 64 som er overført fra kap. 551, post 60. For nærmere omtale, se St.prp. nr. 1 (2007-2008). Omtale av mål og det som er spesielt for de enkelte postene er beskrevet under disse.

Kommunal- og regionaldepartementet forventer at fylkeskommunene fortsetter arbeidet med å videreutvikle partnerskapet, slik at representanter for næringslivet, FoU-, universitets- og høyskolemiljøer, virkemiddelaktører, kommunene og frivillige organisasjoner kan samarbeide om bruken av virkemidlene. For enkelte fylker er Sametinget en viktig samarbeidspartner. Tidligere evalueringer har bl.a. pekt på en for svak deltakelse og involvering fra næringslivsaktører i partnerskapsarbeidet. Departementet mener dette er et viktig langsiktig arbeid og vil følge opp overfor fylkeskommunene gjennom tildelingsbrevene. Rapportene for 2007 viser imidlertid at fylkeskommunene i større grad enn tidligere samarbeider med næringslivet gjennom næringslivsorganisasjoner. Spesielt ved forvaltningen av midler på post 61 er næringslivsaktører involvert. Ulike partnerskap finnes både på regionalt og lokalt plan.

Det er nødvendig å tenke helhetlig både gjennom bedre koordinering av sektorer nasjonalt og utvikle kontakten mellom regionalt og nasjonalt nivå, for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene. Fra og med 2008 har Kommunal- og regionaldepartementet utfordret særskilt de tre nordligste fylkeskommunene til å utvikle felles strategier og satsinger for å utnytte landsdelens kompetanse- og næringsmessige fortrinn. Dette arbeidet videreføres i 2009.

Fylkeskommunene oppfordres til i større grad å prioritere kvinner og ungdom i forvaltningen av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. Fylkeskommunene oppfordres spesielt til å sette måltall for kvinneandel innenfor forvaltningen av de bedriftsrettede virkemidlene, og dermed bidra til målet om at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner.

Oppfølging og kontroll

Departementet er opptatt av å legge til rette for at fylkene oppnår egne planlagte resultater og mål i den enkelte fylkesplan innenfor nasjonale rammer. Fra og med 2006 har departementet utviklet felles rapporteringskrav for de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene på tvers av aktører og poster på statsbudsjettet. Forvalterne skal årlig rapportere om aktiviteter og oppnådde resultater for programmene i henhold til Kommunal- og regionaldepartementets arbeidsmål. Fylkeskommunene skal også, innenfor de nasjonale målene og rapporteringskravene, selv utarbeide et mål- og resultatstyringssystem. Systemet skal innholde indikatorer og resultatkrav som svarer til fylkesplanens mål for regional utvikling. Fylkeskommunene skal årlig utarbeide en rapport over bruken av midlene i forhold til utfordringer, mål og strategier, samt en beskrivelse av viktige aktiviteter og omfanget av partnerskap og samarbeid i det enkelte fylke. Rapporteringen skal også omfatte den delen av bevilgningen som blir forvaltet av andre enn fylkeskommunen. Dette gjelder spesielt Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag, kommuner og regioner.

Innovasjon Norge rapporterer gjennom et eget mål- og resultatstyringssystem om bruken av de midlene fylkeskommunene har delegert til dem.

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for å påse at fylkeskommunene har gode internkontrollsystemer, mens fylkeskommunene skal ha den konkrete kontrollen med tilskuddsmidlene. Temaet ble i 2007 satt på dagsorden på en samling for fylkeskommunene for å dele gode erfaringer og stimulere til utvikling av gode internkontrollsystemer i fylkeskommunene.

Post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

Mål

Bevilgningen skal bidra til å realisere nasjonale og fylkeskommunale mål for regional utvikling, tilpasset regionale forutsetninger.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midler

Rammene til fylkene blir fastsatt etter de samme objektive og skjønnsmessige kriteriene som i 2007 og 2008. F.o.m. budsjettåret 2007 ble fordelingsprofilen endret. Hovedårsaken var innføringen av et nytt og større virkeområde og en økning av midler til de mest sentrale fylkene for å sikre et bedre grunnlag for regionalt utviklingsarbeid. Dette ble varslet i St.meld. nr. 21 (2005-2006). I tillegg kommer årlige endringer i skjønnstildeling til omstilling, kommunale næringsfond og Interreg. Utbetalingen til fylkeskommunene blir foretatt tre ganger i året.

Midlene til ny støtteordning for små nyetablerte vekstbedrifter i det distriktspolitiske virkeområdet (Ny Vekst) blir fordelt med utgangspunkt i postens fordelingsnøkkel. For nærmere omtale av ordningen, se omtale under målomtalen og vedlegg 1.3, samt St.prp. nr. 1 (2007-2008).

Rapport

For rapportering på fordelingen av bevilgningene på tiltak innenfor det geografiske virkeområdet for de distriktspolitiske virkemidlene og etter sentralitet, se målomtalen.

Departementet igangsatte i 2007 et prosjekt som skal utvikle et effektindikator-system og evaluere kap. 551 post 60. Effektindikatorsystemet vil også kunne være relevant for midler som fordeles over kap. 551, post 61 og deler av post 64. Arbeidet vil være ferdig i 2009. Hovedformålet med evaluering av posten er å gi et bedre faglig grunnlag for utvikling av distrikts- og regionalpolitikken, legge grunnlaget for departementets rapportering, utvikle et verktøy som kan bidra til å utvikle dialogen mellom staten, fylkeskommunene og virkemiddelaktørene, samt være nyttig for fylkeskommunene i deres arbeid med mål- og resultatstyring. Utviklingen av effektindikatorer som skal si noe om samfunnseffekter av midlene som brukes over posten, er en krevende oppgave. Det er stor usikkerhet om i hvor stor grad det er mulig å få målt samfunnseffekter knyttet til alle deler av innsatsområdene dekket under budsjettposten.

Tabell 3.6 viser Kommunal- og regionaldepartementets fordeling av midlene til fylkeskommunene i perioden 2006-2008. Inkludert i bevilgningen på posten i 2008 er også 35 mill. kr til ordningen Ny etablererstøtteordning i det distriktspolitisk virkeområdet (NyVekst).

Regjeringen fulgte i 2007 opp økningen på posten med en økning i midlene til fylkeskommuner med flere eller alle kommuner utenfor virkeområdet. Etter en nærmere vurdering ble tildelingen til områdene utenfor virkeområdet videreført på samme nivå i 2008. Dette blir vurdert fra år til år. Endringene i fordelingsprofilen f.o.m. 2007 førte til en mindre nedgang i bevilgningen til Aust-Agder og Nord-Trøndelag.

Rapportering fra de enkelte fylkeskommunene er oppsummert i vedlegg 1.2.

Tabell 3.6 Fordelingen av bevilgning på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2006-2008

(i 1 000 kr)

	2006	2007[2]	2008
Østfold	18 300	18 650[3]	18 820
Akershus	5 640	16 440	16 440
Oslo	5 640	10 500	10 500
Vestfold	5 640	10 500	10 500
Hedmark	73 450	63 940	68 510
Oppland[1]	55 020	57 100	61 650
Buskerud	20 010	24 760	27 090
Telemark	43 110	48 830	54 770
Aust-Agder	17 870	27 510	26 380
Vest-Agder	16 390	23 940	29 890
Rogaland	22 370	23 330	25 160
Hordaland	50 560	61 350	68 850
Sogn- og Fjordane	71 410	70 410	81 080
Møre og Romsdal	86 550	100 190	110 100
Sør-Trøndelag	74 190	71 460[3]	74 470
Nord-Trøndelag	84 340	94 460[3]	93 540
Nordland	210 240	221 190	235 790
Troms	133 970	145 750	158 470
Finnmark	114 880	116 690	121 490
Totalt	1 109 580	1 207 000	1 293 500

1 Opplands andel av kap. 551, post 60 inngår i forsøket «Fritt fram» over kap. 551, post 64, men er tatt med i tabellen for sammenligning. Tallene for Oppland omfatter ikke midler som har andre kilder enn programkategori 13.50. Det betyr at tilskudd til Landbrukets Utviklingsfond (LUF), midler til innovasjonsprosjekter og midler til friluftstiltak, naturvern, kulturlandskap samt vern og sikring av verneverdige bygninger, ikke er inkludert.

2 I tillegg til midlene i saldert budsjett 2007 ble det i RNB 2007 tildelt en ekstraordinær bevilgning til omstillingsarbeidet i Vanylven og Meråker på 25 mill. kr til hver kommune. Interreg for 2006 er ført på sekretariatsfylker, mens tilsvarende midler for 2007 og 2008 er sjablonmessig fordelt med samme sum på deltakerfylker i de ulike programmene.

3 Grunnen til endringene i tildeling til Østfold, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag i 2007 i forhold til St.prp. nr. 1 (2007-2008) er at det ble overført kr 450 000 fra rammen til fylkene Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag til Østfold fylkeskommunes ramme i forbindelse med deltakelse i EUs territorielle samarbeid (Interreg).

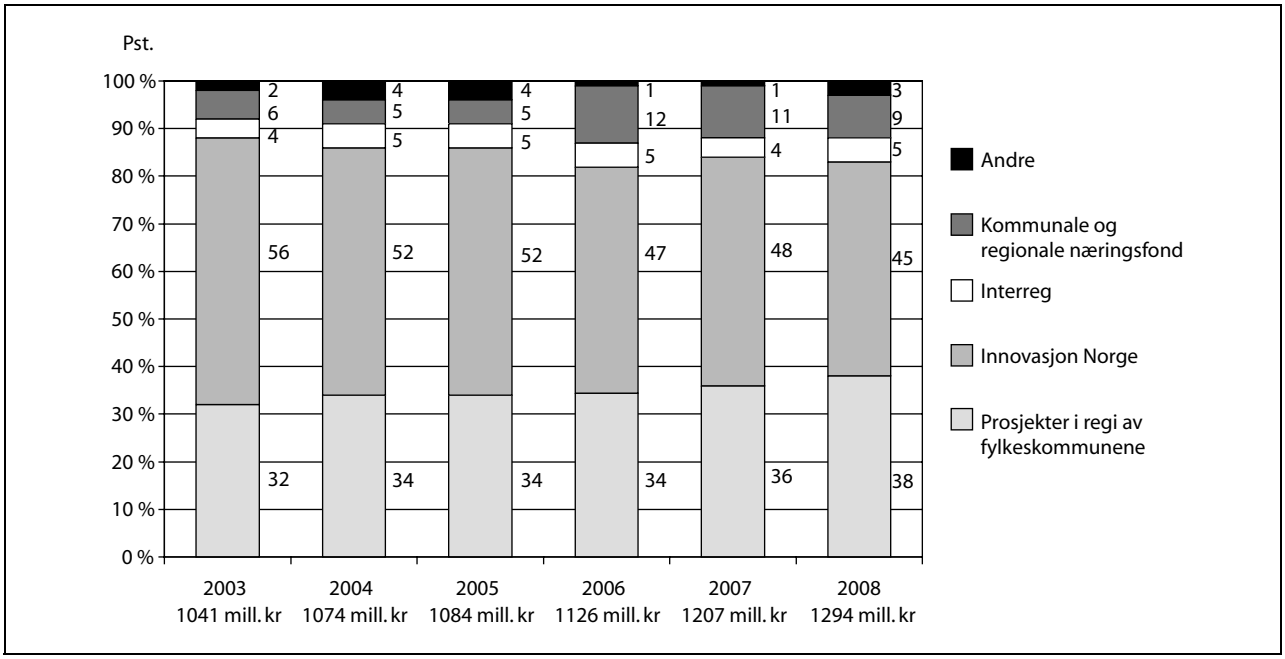

Figur 3.8 Fylkenes fordeling av midler[1] på kap. 551, post 60 etter forvalter i prosent fra 2003-2008

[1] Figuren viser en oversikt over perioden f.o.m. 2003, da dette er året ansvarsreformen ble innført. Fordi fylkeskommunene kan disponere ufordelte midler fra tidligere år eller la deler av bevilgningen være udisponert, vil det fordelte beløpet kunne avvike fra den årlige tildelingen. Tallene for 2003-2007 viser fylkenes endelige årlige fordeling på forvaltere. Tallene for 2008 er planlagt fordeling av rammene, og kan avvike fra det som blir den endelige fordelingen, avhengig av om fylkeskommunen foretar omdisponeringer i løpet av året. Fordelingen inkluderer også Opplands andel av kap. 551, post 60 som inngår i forsøket «Fritt fram» over kap. 551, post 64.

Det er totalt fordelt 1 207 mill. kr i 2007, en liten økning i forhold til 2006. Innovasjon Norge er fortsatt den største forvalteren på budsjettposten. Departementet registrerer at andelen midler til Innovasjon Norge har vært relativt stabilt på i underkant av 50 pst. de siste årene, etter en nedgang i perioden 2003-2006. Fylkeskommunene har prioritert opp innsatsen på programmer i egen regi. Det bevilges også midler til kommunale næringsfond. Etter et løft i 2006 viser innrapporterte tall at midler prioritert til kommunale næringsfond har gått noe ned i 2007.

Rapporteringen for midler til kommunale og regionale næringsfond har i 2006 og 2007 vært mangelfull. Fylkeskommunene er ansvarlig også for denne rapporteringen. Departementet har fulgt opp særskilt de fylkeskommuner som ikke har sørget for at kommuner og andre aktører som forvalter midler på vegne av fylkeskommunene rapporterer etter departementets krav.

Midler til omstilling for 2008 er ført på fylkeskommunenes ramme. Fylkeskommunen foretar fordeling til aktuelle kommuner ut fra egne prioriteringer. Det ble fordelt totalt 48,2 mill. kr som tilsvarer 4 pst. av fordelingen på kap. 551, post 60. Omstillingsarbeidet gjennomføres som et samarbeid mellom kommunene, Innovasjon Norge og fylkeskommunen.

Budsjettforslag 2009

For 2009 foreslår regjeringen at det bevilges 1 314,2 mill. kr på kap. 551, post 60. Dette er en økning på ca. 82,4 mill. kr (ca. 7 pst.) fra 2008. I tillegg kommer andelen fra kap. 551, post 60 på 65,1 mill. kr som er overført til kap. 551, post 64 (se egen omtale).

Tildelingen til NyVekst foreslås økt fra 35 mill. kr til om lag 62 mill. kr. I tillegg vil Innovasjon Norge få en økning i tildelingen over de nasjonale midlene, som skal brukes i samfinansiering med de regionale midlene for å sikre at de beste prosjektene i hele virkeområdet kan få støtte, jf. omtale under kap. 552, post 72. Opptrappingen er i tråd med ambisjonene for ordningen.

Tildelingen til kommunale næringsfond foreslås økt fra 100 mill. kr til om lag 145 mill. kr. Økningen skal bidra til en styrket satsing på næringssvake kommuner med mål om å utvikle kommunene til å bli bedre støttespillere for entreprenører og lokalt næringsliv. Fylkeskommunene har et stort ansvar og rolle i dette arbeidet. Satsingen må sees i sammenheng med den nasjonale satsingen på kommunene som førstelinje i småskala næringsutvikling og bygger opp under regjeringens satsing på sårbare områder, jf. omtale av kap. 552, post 72.

Endelig størrelse på ordningene NyVekst og kommunale næringsfond vil være avhengig av fylkeskommunenes prioriteringer. Departementet forutsetter at det økte handlingsrommet tas i bruk.

Post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kan overføres

Mål

Midlene skal bidra til å nå de samme strategiske målene som for kap. 551, post 60, men med særlig vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i områder som ikke fikk gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift, eller som fikk gjeninnført ordningen med en høyere sats enn før 2004.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene

Midlene over kap. 551, post 61 tildeles berørte fylkeskommuner, se tabell 3.7. For nærmere omtale, se St.prp. nr. 1 (2007-2008). Det er et premiss at ordningen skal være provenynøytral i forhold til situasjonen pr. 31.12.03. Dette prinsippet ligger fast for perioden 2007-2013.

Tabell 3.7 Fordelingen til fylkeskommunene i perioden 2006-2008

	2006	2007			2008	
		Kompensasjon for kostnadsøkning	Tillegg til bredbånd (restbeløp)	Overførte midler fra kap. 551.70	Kompensasjon for kostnadsøkning	Tillegg til bredbånd og annen infrastruktur og næringstiltak (restbeløp)
Østfold			550			560
Hedmark	58 685	8 500	8 640	309	9 115	8 801
Oppland	78 500	2 200	8 640		3 333	8 801
Buskerud	22 200	1 400	3 120		1 779	3 178
Telemark	34 130	2 100	7 050		2 449	7 181
Aust-Agder	13 750	800	2 410		2 217	2 455
Vest-Agder	5 750	1 600	2 820		2 118	2 873
Rogaland	22 460	8 200	3 170		8 864	3 229
Hordaland	77 400	29 000	8 130		34 636	8 281
Sogn og Fjordane	94 230	21 200	9 590		24 875	9 769
Møre og Romsdal	64 950	31 500	13 110	29 132	49 722	13 354
Sør-Trøndelag	60 600	6 200	9 300	5 571	8 782	9 473
Nord-Trøndelag	30 450	900	11 530	28 146	752	11 745
Nordland	347 940	133 700	32 400	91 037	136 079	33 003
Troms	257 955	171 700	20 300	38 451	180 142	20 678
Finnmark			14 240			14 505
Kommunal- og regionaldep.	1 000	1 000			1 000	
Total	1 170 000	420 000	155 000	192 644	465 863	157 887

Rapport

Tabell 3.7 viser Kommunal- og regionaldepartementets fordeling av midlene til fylkeskommunene i perioden 2006-2008. Rammen til næringsrettede utviklingsmidler i 2007 til nye tiltak var på 575 mill. kr. I tillegg ble det overført 192,644 mill. kr fra kap. 551, post 70 Transportstøtte til de fylkene som var omfattet av denne ordningen. Dette ga en totalramme for fylkeskommunene på 767,644 mill. kr til disposisjon i 2007. Ved årsskiftet 2007/2008 var det gitt tilsagn for ca. 528,95 mill. kr. Mindreforbruket i forhold til disponibel ramme skyldes at restmidlene og overføring av ubrukt transportstøtte ble tildelt sent i 2007 og at enkelte fylker ikke foretok endelig tildeling pga. nødvendig planleggingsarbeid bl.a. for bredbåndsutbygging.

Den store nedgangen i bevilgningen til regionale utviklingsmidler i forhold til 2006 skyldes at flere kommuner f.o.m. 2007 fikk gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift og dermed faller utenfor virkeområdet for næringsrettede utviklingsmidler. Restbeløpet på 155 mill. kr i 2007 oppsto fordi avgiftsfordelen f.o.m. 2007 følger virksomhetens adresse og ikke arbeidstakers bostedsadresse som før 2007, jf. St.prp. nr. 1 (2006-2007). I RNB 2007 ble det bestemt at denne rammen skulle benyttes til utbygging av bredbåndsnett innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Bevilgningen for 2008 er på 663,75 mill. kr. Dette beløpet inkluderer 140 mill. kr til å dekke tilsagnsfullmakt som allerede var disponert i 2007. Rammen til disposisjon for nye tiltak i 2008 er på 623,75 mill. kr, inkludert tilsagnsfullmakten på 100 mill. kr som først kommer til utbetaling i 2009. Av disse midlene utgjør 465,863 mill. kr kompensasjon for økningen i arbeidsgiveravgiften i 2008. Dette betyr at restbeløpet i 2008 er på 157,887 mill. kr. Beløpet er fordelt til fylker med kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. For restmidlene ble det for 2008 gitt føringer om å prioritere bredbåndsutbygging, men også andre infrastruktur- og næringstiltak kan støttes etter avtale med Kommunal- og regionaldepartementet.

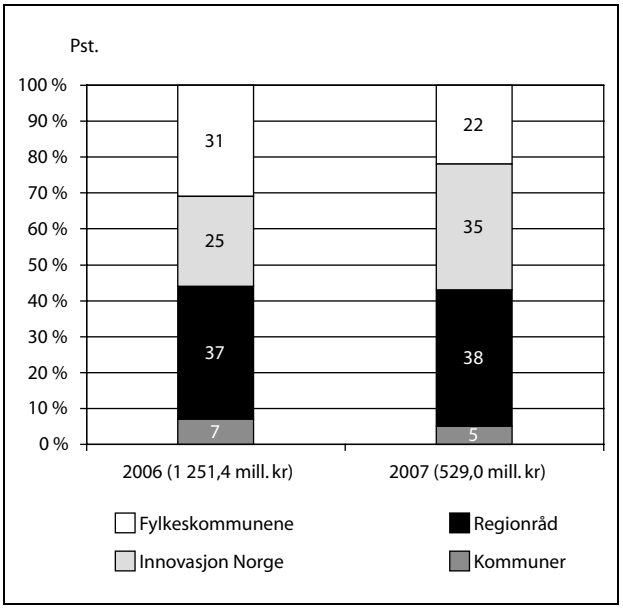

Figur 3.9 Fylkenes prosentvise fordeling av kap. 551 post 61 på ulike forvaltere i 2006 og 2007

Figur 3.9 viser fylkenes endelige årlige fordelinger på forvaltere ut i fra regnskapstall. Fordi fylkeskommunene kan fordele ufordelte midler fra tidligere år eller la deler av bevilgningen være udisponert, kan beløpet avvike fra den årlige tildelingen. Det er foreløpig ikke mottatt rapport på fordeling på aktører for 2008.

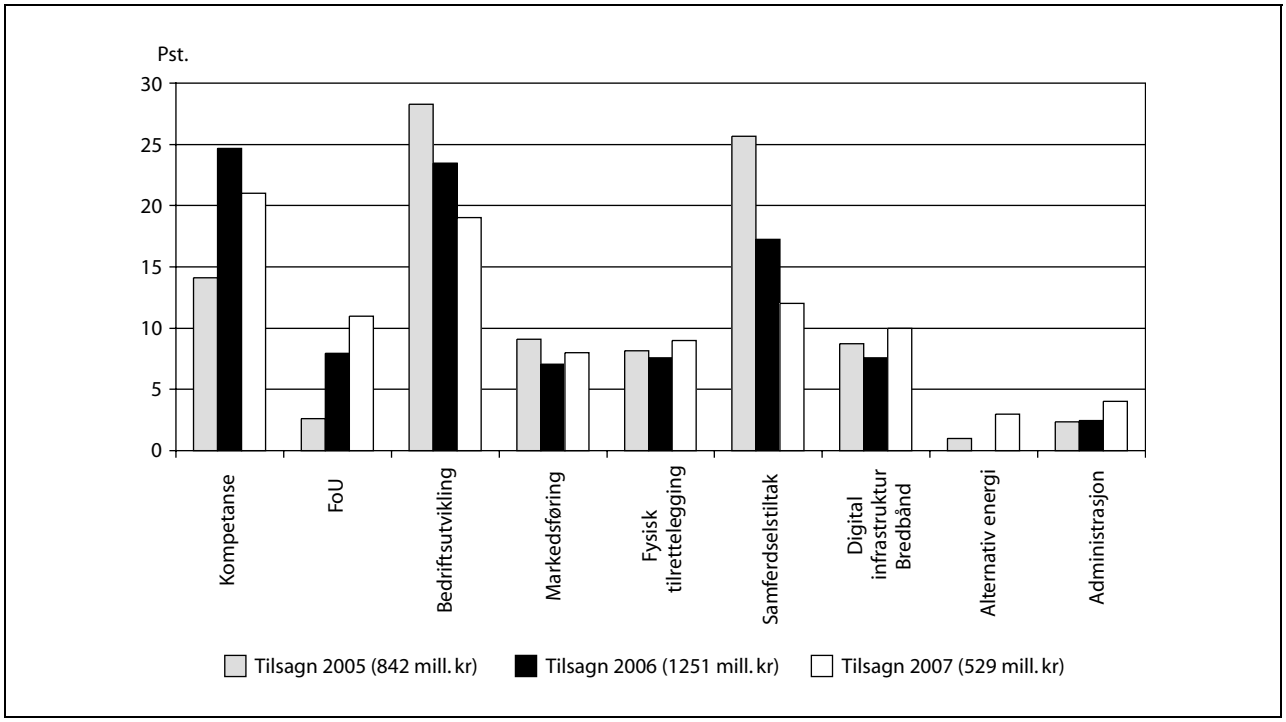

Figur 3.10 Fordeling av kap. 551, post 61 på ulike typer tiltak i prosent i 2005-2007

I figur 3.10 er nettverk og diverse andre tiltak ikke tatt med. Samlet utgjør disse 1-2 pst. i de tre årene.

Retningslinjer og geografisk virkeområde ble endret fra og med 2007. Dette medførte at flere fylker brukte 2007 til organisering og planlegging av bruken av de tildelte midlene. Tilsagn fra deler av rammen 2007 er derfor ikke gitt før i 2008 og rapportering vil først komme i 2008 og senere år. Balansen mellom tiltakene har blitt vesentlig endret med gjeninnføringen av differensiert arbeidsgiveravgift i deler av landet. For eksempel har midler til bedriftsutvikling blitt vesentlig redusert. Forholdsmessig er det en større andel midler som ikke er fordelt fordi arbeidet kom senere i gang. Oversikten ovenfor viser at midler til bredbåndsutbygging har økt i forhold til tidligere år. Dette skyldes den ekstraordinære tildelingen til dette formålet, samtidig som flere fylkeskommuner har brukt midler fra de ordinære kompensasjonsmidlene til bredbåndsutbygging. Bevilgning til samferdselstiltak har gått ned. Rapporteringen fra blant annet Hordaland, som i sine handlingsplaner satser på store samferdselstiltak, viser at fylkeskommunen ikke har tildelt midler til dette formålet i 2007, trolig fordi de avventer overordnet planlegging før finansieringsbistand tildeles. FoU og kompetanseheving er et overordnet satsingsområde. De fleste fylkene bruker en betydelig andel av disse midlene til kompetanseheving, men andelen er likevel mindre enn i 2006. Rapportering fra de enkelte fylkeskommunene er oppsummert i vedlegg 1.2.

Evaluering av bredbåndsutbygging

Det er gjennomført en evaluering av den delen av ordningen som var avsatt til bredbåndsutbygging. Evalueringsrapporten viser blant annet følgende hovedfunn:

- Ca. 96 000 husstander vil få bredbåndsdekning som følge av utbyggingen basert på statlige midler, i tillegg til et antall virksomheter, offentlige institusjoner og hytter.
- De statlige midlene utgjør i underkant av 50 pst. av de totale prosjektkostnadene og har vært viktige for utbyggingen av bredbånd. Midlene fra Kommunal- og regionaldepartementet og Fornyings- og administrasjonsdepartementet har ført til at det er bygd ut flere bredbåndsaksesser enn om disse midlene ikke var tildelt. Midlene fra Kommunal- og regionaldepartementet er knyttet til det distriktspolitiske virkeområdet.
- I følge en rapport fra Teleplan vil 99,8 pst. av husstandene ha bredbåndstilbud, fast eller mobilt, ved utgangen av 2008.
- Det er liten variasjon på bredbåndsdekning mellom tettbygde og spredtbygde kommuner. Skillet går mest på hvilken type teknologi som er benyttet. Bredbånd via radioaksess dominerer blant nye aksesser i kommuner hvor en lav andel av befolkningen bor i tettsteder. Utbyg-

gingen av fiber, knyttet både til den kommersielle utbyggingen og den som er basert på statlige/fylkeskommunale midler, er betydelig blant nye aksesser i kommuner hvor en stor andel bor i tettsteder.
- Prisene for husstander i områder som ikke er kommersielt lønnsomt å bygge ut (restmarked) følger de samme priser som for respektive teknologier i det kommersielle markedet.

Budsjettforslag 2009

For 2009 foreslås det en bevilgning på 631,6 mill. kr på kap. 551, post 61. Bevilgningen inkluderer midler til å dekke tilsagnsfullmakter på 100 mill. kr som allerede er disponert i 2008, men som først kommer til utbetaling i 2009. Det foreslås i tillegg en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kr i 2009. Disse midlene kommer først til utbetaling i 2010. Kommunal- og regionaldepartementet kan derfor disponere 631,6 mill. kr i 2009.

Når det gjelder kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, er det fra og med 2007 kun Bodø og Tromsø av de nordnorske kommunene som faller inn under støtteordningen. Midlene fordeles til fylkeskommunene, og det ble i 2008 overført til sammen 316,2 mill. kr til Nordland og Troms fylkeskommune. Bodø og Tromsø har som store byområder i det distriktspolitiske virkeområdet bedre forutsetninger for vekst enn landsdelen for øvrig. Med de utfordringene som landsdelen samtidig står overfor, har Kommunal- og regionaldepartementet som mål å sikre at midlene i større grad enn i dag anvendes med tanke på ringvirkninger i hele landsdelen. Bruken av midlene må også sees i forhold til regjeringens nordområdestrategi og Kommunal- og regionaldepartementets arbeid for økt landbasert verdiskaping rettet mot fysisk infrastruktur, kompetansebygging, næringsutvikling og øst-vest-samarbeid i Nord-Norge.

Som i 2007 og 2008 vil det oppstå et restbeløp grunnet endring i beregningsgrunnlaget for differensiert arbeidsgiveravgift i 2009. Av disse er 25 mill. kr foreslått bevilget på kap. 551, post 71 Nordområdetiltak, jf. omtale av posten.

De øvrige restmidlene skal prioriteres til bredbåndsdekning. Etter avtale med Kommunal- og regionaldepartementet kan det også bevilges midler til andre infrastruktur- og næringstiltak. Midlene skal benyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Post 64 Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune

Posten er opprettet i forbindelse med forsøket «Fritt fram» i Oppland, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 3 (2003–2004). Forsøket er inne i en ny periode som varer fram til 31.12.2009.

Mål

Målet med forsøket er å fornye det regionale utviklingsarbeidet ved å øke regionens bidrag til verdiskaping og velferd, styrke de folkevalgte organene lokalt og regionalt og bygge ut partnerskapene i tiden fram til forvaltningsreformen.

Tildelingskriterier

Fylkestinget prioriterer og fordeler midlene på bakgrunn av et regionalt handlingsprogram utarbeidet av Partnerskapsforum. Partnerskapsforum er et forpliktende partnerskap mellom kommunene regionvis (regionråd), Innovasjon Norge, vegsjefen, Forskningsrådet, landbruks- og miljøvernavdelingene hos fylkesmannen, representanter fra næringslivet og fylkeskommunens ulike avdelinger.

Oppfølging og kontroll

Midlene forvaltes i tråd med gjeldende forskrifter og retningslinjer fra de ulike departementene. Når det gjelder støtte til regional utvikling gjelder samme retningslinjer som for kap. 551, post 60. Det rapporteres om bruken av midlene på vanlig måte i tråd med de deltagende departementer sine krav. I tillegg skal det foretas halvårsrapportering med oversikt over hvordan rammene er planlagt disponert på satsingsområder, og på de ulike forvaltningsaktører.

2009 er siste året for forsøket «Fritt fram». Departementet vil be om at Oppland fylkeskommune i rapporteringen for 2008 fremhever erfaringer som har relevans for forvaltningsreformen som skal iverksettes 1.1.2010.

Rapport

Tabell 3.8 viser tildelingen til «Fritt fram» for perioden 2007-2009.

Tabell 3.8 Tildelingen til «Fritt fram» 2007-2009

(i 1 000 kr)

Dep.	Kap.	Post	Betegnelse	2007	2008	Forslag 2009
LMD	1149/1150	50	Fondsavsetninger[1]	1 000	1 000	1 000
MD	1426	31	Tiltak i naturverns- og kulturlandskapsområder	318	318	331
MD	1427	74	Tilskudd til friluftslivstiltak	166	166	173
MD	1429	72	Vern og sikring av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer	1 995	1 995	2 082
AID	634	70	Ordinære arbeidsmarkedstiltak[2]	2 000	0	0
AID	634	71	Spesielle arbeidsmarkedstiltak[2]	19 000	0	0
NHD	2421	50	Innovasjon – prosjekter, fond	2 000	2 000	2 000
KRD	551	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	57 100[3]	61 650	65 064
KRD	551	61	Næringsrettede utviklingstiltak, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift[4]	-	-	-
			Sum	83 579	67 129	70 650

1 Posten het frem til 2007 Tilskudd til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

2 Arbeids- og inkluderingsdepartementet deltok i prosjektet t.o.m. 2007.

3 Bevilgningen inkluderer 2,08 mill. kr som i forhold til saldert budsjett 2007 er omdisponert fra kap. 551, post 60, i tråd med fullmakt til omdisponering jf. St.prp. nr. 1 (2006-2007).

4 Midlene til Oppland fylkeskommune fra kap. 551, post 61 inngår i forsøket, men legges ikke inn i kap. 551, post 64. Midlene til Oppland fra kap. 551, post 61 i 2006 var 78,5 mill. kr, i 2007 2,2 mill. kr og i 2008 3,33 mill. kr. Når det gjelder den store endringen i bevilgning fra 2006 til 2007 vises det til postomtalen under kap. 551 post 61. Midler for 2009 vil bli fordelt når departementet har beregnet den fylkesvise kostnadsøkningen som følge av omleggingen av ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift.

Forsøket «Fritt fram» nærmer seg slutten, og spesielt samhandlingen med kommunene har vist seg som vellykket og viktig. Samhandling og forpliktelser er tydeligere og mer omfattende enn tidligere og formalisert i regionale gjennomføringsavtaler med vekt på en helhetlig og ikke-sektorisert tilnærming. Dette har bidratt til forsterket fokus på resultatoppnåelse og prioritering av ressurser. Regionalt handlingsprogram for 2007, er i stor grad gjennomført.

Rapportering for 2007 er tatt inn i vedlegg 1.2 sammen med rapporteringen for kap. 551, post 60 og 61.

Evaluering

Oppland fylkeskommune igangsatte en evaluering allerede i 2006. Det er utarbeidet et eget politisk/administrativt rapporteringssystem som forelegges politisk ledelse i Oppland kvartalsvis. I dette systemet er forsøksordningen «Fritt fram» et viktig område, både med hensyn til partnerskapet ute i regionene og de løpende prosjekter og program som administreres gjennom fylkeskommunen. Et hovedinntrykk er at virkemidlenes treffsikkerhet under «Fritt fram» har økt gjennom at:

- Regionrådene har utviklet egne regionale handlingsplaner.
- De folkevalgte lokalt har innrettet virkemiddelbruken i tråd med regionens muligheter eller utfordringer, ikke minst i forhold til å få helhetlig tilnærming i gjennomføringene lokalt.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en bevilgning på 70,65 mill. kr.

Post 70 Transportstøtte, kan overføres, kan benyttes under kap. 551, post 61

Posten opphørte f.o.m. 2007. Fra 1.1.2007 er det åpnet for at fylkeskommunene kan ta i bruk en regional transportstøtteordning jf. omtale i St.prp.

nr. 1 (2007-2008). Ordningen kan finansieres over kap. 551, post 60 og 61.

Rapport

Det er til sammen utbetalt ca. 183 mill. kr til 266 bedrifter i nasjonal transportstøtte i 2007 og 2008 for transporter utført i 2006. Rammen for transportstøtte i 2007 var 375 mill. kr. Gjenværende midler ble overført til kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling.

Sammenlignet med støtteåret 2005 var det en økning i både antall søknader og utbetalt transportstøtte. Det ble mottatt 16 flere søknader, mens støtteutbetalingen økte med ca 30 pst. Økte utbetalinger skyldes i hovedsak at arbeidsgiveravgiften økte ytterligere fra 2005 til 2006 for arbeidsgiveravgiftssonene 3 og 4. Høyere støttebeløp har også medført at flere foretak har sendt inn søknad. Tabell 3.9 viser transportstøtte for transporter utført i 2006, utbetalt i 2007/2008, fordelt på fylker.

Tabell 3.9 Transportstøtte for transporter utført i 2006 fordelt på fylker

Fylke	Antall bedrifter[1]	Utbetalt støtte (1 000 kr)	Pst.
Hedmark	7	2 998	1,7
Oppland	7	4 643	2,5
Sogn og Fjordane	22	25 759	14,1
Møre og Romsdal	33	24 179	13,2
Sør-Trøndelag	30	15 804	8,6
Nord-Trøndelag	41	19 503	10,7
Nordland	93	73 743	40,4
Troms	33	16 110	8,8
Sum	266	182 739	100,0

[1] Det var totalt 234 foretak som mottok transportstøtte for transporter utført i 2006. Hvert foretak kan ha en eller flere bedrifter som er støtteberettiget. Totalt mottok 266 bedrifter transportstøtte for 2006.

Om lag 60 pst. av bedriftene som søkte om transportstøtte var små bedrifter. Store bedrifter mottok imidlertid 53 pst. av den totalt utbetalte støtten. Tabell 3.10 viser utbetalt transportstøtte i 2007/2008 for transporter utført i 2006 sortert på foretaksstørrelse.

Tabell 3.10 Utbetalt transportstøtte for transporter utført i etter foretaksstørrelse

Bedriftsstørrelse	Antall foretak	Utbetalt støtte (1 000 kr)	Pst.
Små bedrifter (< 50 ansatte)	136	32 094	17
Små og mellomstore bedrifter (50 – 250 ansatte)	78	54 462	30
Store bedrifter (> 250 ansatte)	20	96 183	53
Sum	234	182 739	100

Post 71 Nordområdetiltak, kan overføres

Posten er ny i 2009.

Mål

Økt verdiskaping på land i Nord-Norge er en sentral del av regjeringens nordområdestrategi. Bevilgningen skal benyttes til fylkesovergripende satsinger rettet mot fysisk infrastruktur, kompetansebygging, næringsutvikling og øst–vest-samarbeid i Nord-Norge.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene

Midlene skal benyttes på områder der det er formålstjenlig med fylkesovergripende koordinering og satsing innenfor regjeringens nordområdestrategi.

Bevilgningen skal bl.a. benyttes til større, tidsbegrensede og tematisk avgrensede tiltak for å skape varige ringvirkninger i hele landsdelen. I tillegg kan bevilgningen gå til pilotprosjekter og overgripende utviklingstiltak som inkluderer evalueringer, informasjonstiltak, seminarer osv. i tråd med målene for posten.

Midlene skal gis innenfor rammen av statsstøtteregelverket i EØS-avtalen. Det vil bli utarbeidet egne retningslinjer for posten gjeldende fra 2009. Midlene til de ulike aktørene blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling. Kommunal- og regionaldepartementet vil i retningslinjene og årlige tilskuddsbrev og oppdragsbrev fastsette nærmere kriterier for hvordan midlene skal benyttes.

Oppfølging og kontroll

Forvaltere av tilskudd på kap. 551, post 71 skal følge de felles rapporteringskravene som gjelder for bruken av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene, jf. omtale i St.prp. nr. 1 (2007–2008).

Aktørene skal årlig utarbeide en rapport om bruken av midlene i forhold til utfordringer, mål og strategier, samt en beskrivelse av viktige aktiviteter og omfanget av partnerskap og samarbeid i landsdelen.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en bevilgning på 100 mill. kr over kap. 551, post 71. Inkludert i beløpet er 25 mill. kr som er omdisponert fra kap. 551, post 61. I 2009 skal midlene prioriteres til fylkesovergripende tiltak som:

- Strategisk satsing på kunnskapsinfrastruktur i regi av Forskningsrådet. Kunnskapsinstitusjoner og utdanningstilbud skal styrkes og videreutvikles i samarbeid med næringslivet på utvalgte områder/temaer der Nord-Norge har særlige fortrinn.
- Felles reiselivssatsinger i Nord-Norge.
- Bevilgningen kan også benyttes til felles næringsrettede satsinger innen reiseliv og arktisk teknologi/kaldt klimateknologier i regi av det nasjonale virkemiddelapparatet og må sees i sammenheng med de øvrige regionale virkemidlene til landsdelen over kap. 551, post 60 og 61, og de nasjonale midlene over kap. 552, post 72.

Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., *kan overføres*	9 561	11 000	11 000
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, *kan overføres*	345 414	384 500	407 700
	Sum kap. 552	354 975	395 500	418 700

Post 21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., kan overføres

Mål

Målet med bevilgningen er å utvikle ny kunnskap gjennom evalueringer og utredninger som grunnlag for nasjonal politikkutvikling. Bevilgningen skal også benyttes til å spre kunnskap, bidra til kompetanseoppbygging og gjennomføre informasjonstiltak overfor virkemiddelaktører, fylkeskommuner og andre.

Rapport

I 2007 ble det bevilget 10,4 mill. kr på posten. En gjennomgang av innovasjonsrettede virkemidler i

Nord-Norge ble gjennomført. Utredningsprosjektet Sentraliseringens pris er satt i gang og skal ferdigstilles i begynnelsen av 2009. Prosjektet skal belyse virkninger og kostnader ved dagens sentralisering av befolkningen til større byregioner. OECD har i 2008 ferdigstilt en landgjennomgang av norsk regionalpolitikk. Rapporten viser at OECD er positiv til norsk regionalpolitikk, jf. egen omtale innledningsvis om programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Et samarbeidsprosjekt med Forskningsrådet og SSB om utbedring av den regionale innovasjonsstatistikken skal sluttføres i løpet av 2008.

I 2008 er det bevilget 11 mill. kr på posten. Departementet har videreført arbeidet med utredningsprosjektet Sentraliseringens pris og å forbedre det statistiske datagrunnlaget for å beskrive utviklingen av ulike norske regiontyper. Det er også satt i gang utredninger knyttet til temaer som regional innovasjon og samspill by-land. Videre skal studier av ringvirkninger av utvinning av olje- og gassvirksomhet i Norge igangsettes i løpet av 2008. Utredninger i forbindelse med forvaltningsreformen, en ny stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikk, utflytting av statlige arbeidsplasser og integrering av innvandrere i et distrikts- og regionalpolitisk perspektiv igangsettes i løpet av 2008. Pilotprosjektet «Omdømmeskolen» som skal bidra til å øke distriktskommunenes kompetanse med omdømme- og profileringsarbeid er igangsatt. Omdømmeskolen er et ledd i departementets langsiktige arbeid med å legge til rette for bedre næringsutvikling og befolkningsvekst i distriktene. Forskningsrådet har fått midler til å utarbeide et program som er rettet mot en strategisk styrking og videre oppbygging av nordnorsk kompetanseinfrastruktur på utvalgte områder/tema der Nord-Norge har et særlig fortrinn.

Budsjettforslag 2009

For 2009 foreslås det en bevilgning på posten på 11 mill. kr. Bevilgningen skal bl.a. benyttes til igangsetting av et prosjekt om regelmessig regional innovasjonsstatistikk hvert annet år. Videre planlegger departementet prosjekter som bidrar til erfaringsutveksling og kunnskapsbygging i kommunene knyttet til profileringsarbeid. Departementet skal også gjennomføre en evaluering av kap. 551, post 60 i løpet av 2009. I forbindelse med arbeidet fram mot iverksetting av forvaltningsreformen vil Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 gjennomføre regionale seminarer og utredninger knyttet til reformen og fylkeskommunenes rolle fra 2010.

Post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, kan overføres

Mål

Bevilgningen skal bl.a. benyttes til større nasjonale satsinger for regional utvikling som initieres av departementet, og til programmer og prosjekter som bidrar til nye metoder for, eller ny kunnskap om regional utvikling. I tillegg kan bevilgningen finansiere pilotprosjekter og overgripende utviklingstiltak som inkluderer informasjonstiltak, seminarer osv. Midlene skal benyttes på områder der det er formålstjenelig med nasjonal koordinering og der det er kostnadseffektivt å tilby nasjonale fellesløsninger. Hoveddelen av bevilgningen er tildelt virkemiddelaktørene.

Bevilgningen skal i hovedsak målrettes mot tidsbegrensede og tematisk avgrensede utviklingstiltak på programnivå.

Tildelingskriterier og avgrensninger i bruken av midlene

Midlene tildeles etter de samme kriteriene og retningslinjene som tidligere. For nærmere omtale, se St.prp. nr. 1 (2007-2008). Retningslinjene finnes også på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider.

Midlene til de nasjonale virkemiddelaktørene blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling. Virkemiddelaktørene har ansvar for å ivareta målgruppene kvinner og ungdom i sitt arbeid.

Oppfølging og kontroll

Alle forvaltere av tilskudd på kap. 552, post 72 skal følge de felles rapporteringskravene som gjelder for bruken av alle de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene, jf. omtale under kap. 551 og St.prp.nr. 1 (2007-2008).

Departementet følger opp de tre nasjonale virkemiddelaktørene SIVA, Innovasjon Norge og Forskningsrådet gjennom egne oppdragsbrev ved tildeling av midler, rapportering og styringsmøter. Departementet legger vekt på systematisk læring og styring innenfor og mellom programmer, virkemiddelaktører og regioner. For å styrke grunnlaget for å vurdere resultatene på tvers av programmer og tiltak vil departementet fortsette samarbeidet med virkemiddelaktørene om å videreutvikle rapporterings- og resultatmålingssystemet for programkategori 13.50.

En del effekter vil ofte kunne måles først flere år etter at programmet eller tiltaket er startet opp. Effektene av bevilgningen i enkeltprogrammer

vurderes derfor gjennom egne undersøkelser eller evalueringer.

Rapport

For rapportering av virkemiddelbruken på geografi og arbeidsmål fordelt på målene for programkategori 13.50, se målomtalen og vedlegg 1.6.

For 2007 ble det bevilget 372,6 mill. kr på posten. Bevilgningen økte til 384,5 mill. kr i 2008. Økningen har bidratt til bl.a. en styrking av regionale nærings- og kunnskapsmiljø/nettverk som NCE og VRI og en styrket satsing på entreprenørskap, herunder NyVekst (nytt program), en satsing på kommunene som næringsutvikler og en styrket satsing på entreprenørskap blant kvinner og unge.

For å støtte opp under nordområdestrategien med økt verdiskaping på land i Nord-Norge, har virkemiddelaktørene gjennom en særskilt bevilgning på 10 mill. kr i 2008 startet felles, fylkesovergripende satsinger i de tre nordligste fylkene på områdene reiseliv og klimatilpassede teknologier/olje og gass.

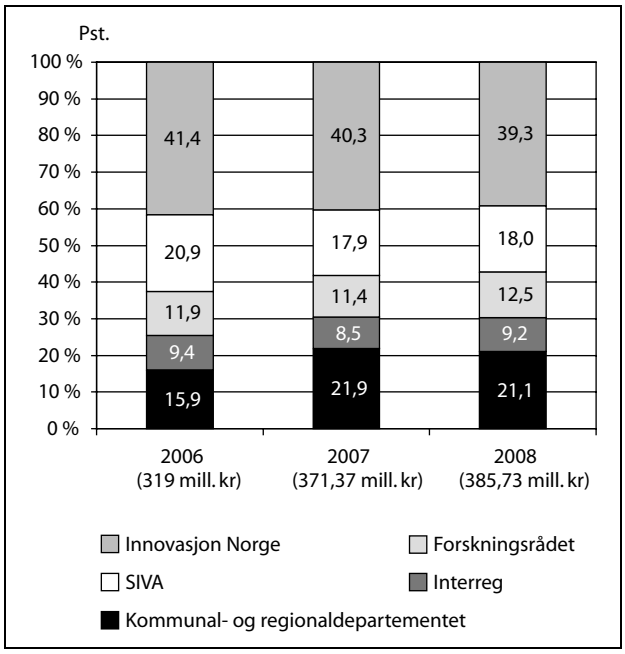

Figur 3.11 Prosentvis fordeling av midler[1] på kap. 552, post 72 på forvaltere fra 2006-2008

[1] Andre forvaltere og udisponerte midler vises ikke i figuren, men inngår i totalbeløpet. 1,23 mill. kr er overført fra 2007 til 2008. Fordelingen for 2008 er foreløpig og kan bli endret i løpet av året.

Innovasjon Norge er den største forvalteren på posten, jf. figur 3.11. Økningen under Kommunal- og regionaldepartementet i 2007 i forhold til 2006 skyldes en styrket satsing på piloter innenfor småsamfunnssatsingen, kultur og næring, og attraktive steder. Bevilgningen til Interreg gikk ned i 2007 ift. i 2006. Grunnen til dette er at det i 2006 ble tildelt 2 mill. kr til dekning av udekkede forpliktelser. At tildelingen igjen har økt i 2008 skyldes ny programperiode (2007-2013) og er i tråd med planlagt budsjett for perioden.

Nedenfor er en liste over programmer og satsinger i regi av virkemiddelaktørene i 2007 og 2008. Oversikten viser også rapporterte disponerte midler i 2007 på forvalter, som utgjør totalt 349 mill. kr. Fordi virkemiddelaktørene kan fordele ufordelte midler fra tidligere år eller la deler av bevilgningen være udisponert, er det noen avvik fra tildelingen i 2007 (som i figur 3.11). En kort beskrivelse av det enkelte program og den enkelte satsingen finnes i vedlegg 1.4.

- Innovasjon Norge (145,1 mill. kr i 2007): NyVekst, ARENA, NCE, BIT, kvinner i fokus, Ung i Fokus, Inkubatorstipend, FORNY, NT-programmet, omstilling, m.m.
- SIVA (60,2 mill. kr): Industriinkubator, inkubatorer, næringshager, m.m.
- Forskningsrådet (46,5 mill. kr i 2007): FORNY, VRI, m.m.
- Husbanken (4 mill. kr i 2007): BLEST
- Kommunal- og regionaldepartementet (66,8 mill. kr i 2007): Småsamfunn (MERKUR, butikkstøtte, bokhandelstøtte, piloter m.m.), Kultur- og næring piloter, m.m.
- Interreg (26,4 mill. kr i 2007): Østersjøen, Nordsjøen, Nordlige Periferi, interregionale programmer.

Departementet har i løpet av 2007-2008 samarbeidet med virkemiddelaktørene om tiltak som kan bidra til å styrke andelen kvinner som deltar i eller nyter godt av programvirksomheten i tråd med målsetningene om at 40 pst. av midlene innenfor de næringsrettede programmene under programkategori 13.50 skal gå til kvinner innen 2013. Det er tatt i bruk både øremerkede midler, etablering av måltall for og tiltak som stimulerer til økt deltakelse.

Budsjettforslag 2009

For 2009 foreslår regjeringen en bevilgning på 407,7 mill. kr på kap. 552, post 72. Dette er en økning på 23,2 mill. kr fra 2008. Bevilgningen skal i hovedsak anvendes til å videreføre eksisterende programmer, samt til nye prioriteringer i tråd med de strategier og tiltak som er skissert for 2009 under målomtalen og tverrgående satsinger.

Økningen på posten inkluderer en teknisk overføring fra Nærings- og handelsdepartementets kap. 2421, post 70 på 19,2 mill. kr. Ved etableringen av Innovasjon Norge ble det overført midler fra

Kommunal- og regionaldepartementet til denne posten, som skulle dekke en del av Innovasjon Norges administrative kostnader knyttet til programvirksomheten under Kommunal- og regionaldepartementet. For å sikre ensartet føring av administrative kostnader har Nærings- og handelsdepartementet bedt om at disse midlene f.o.m. 2009 tildeles som en del av den enkelte programbevilgning.

Departementet og virkemiddelaktørene skal videreføre arbeidet med at 40 pst. av de næringsrettede virkemidlene skal gå til kvinner innen 2013. Innen 2009 skal det være fastsatt måltall for alle de relevante innovasjons- og bedriftsrettede programmene under kap. 552, post 72.

Kommunal- og regionaldepartementet legger opp til en økt tildeling i 2009 innenfor disse områdene og programmene:

- *Ny støtteordning for nyetablerte vekstbedrifter i det distriktspolitiske virkeområdet (NyVekst):* Bevilgningen til Innovasjon Norge til en sentral pott, som skal brukes i samfinansiering med de regionale midlene for å sikre at de beste prosjektene i hele virkeområdet kan få støtte, økes fra 5 mill. kr til om lag 8 mill. kr. Hoveddelen av midlene til ordningen bevilges via kap. 551, post 60 (se omtale av posten).
- Som en styrking av regjeringens fjellpolitikk setter Kommunal- og regionaldepartementet av midler til et samarbeidsprosjekt med bl.a. Miljøverndepartementet, med sikte på å utvikle verdiskapingspotensialet i tilknytning til store, nasjonale verneområder inkludert randområder og andre naturområder med særlige kvaliteter. Dette er et arbeid initiert av Miljøverndepartementet med hele landet som geografisk nedslagsfelt, med særlig betydning i distriktene. Også andre berørte departementer vil involveres. Kommunal- og regionaldepartementet vil bidra i dette arbeidet med 5 mill. kr i 2009.
- *Entreprenørskap blant unge:* Forsterket satsing på arbeidet med entreprenørskap blant unge på om lag 5 mill. kr. Midlene skal benyttes til en styrking av bevilgningen til Ungt entreprenørskap fra 6 mill. kr til om lag 8 mill. kr og til mentorordning for unge (Innovasjon Norge) fra 10 mill. kr til om lag 13 mill. kr.
- *Norwegian Centres of Expertise:* For 2009 økes bevilgningen til NCE og kvalifiserende tiltak fra 35 mill. kr til om lag 40 mill. kr. Dette vil sørge for etableringen av en ny NCE i 2009.
- *VRI, kobling bedrifter og FoU-miljø (Forskningsrådet):* Bevilgningen øker fra om lag 37 mill. kr til om lag 39 mill. kr.
- *Kommunen som førstelinje i småskala næringsutvikling:* Satsingen på kommunenes kompetanse på næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap foreslås økt fra 2 mill. kr til om lag 3 mill. kr.
- *Småsamfunnsatsingen:* Det foreslås å øke bevilgningen fra 20 mill. kr til 21 mill. kr.
- *Kultur og næring:* Regjeringen viderefører satsingen på 17,5 mill. kr.

Regjeringen vil videreføre satsingen på om lag 35 mill. kr til EUs territorielle samarbeid. Bevilgningen for 2009 er i tråd med planlagt budsjett for inneværende programperiode 2007-2013, herunder midler til de ulike programmene, nettverk av nasjonale kontaktpunkt for samarbeidet og deltakelse i programmenes styringsorganer. Midlene kan nyttes til tiltak av betydning for norsk regionalpolitikk, bl.a. til informasjons- og forprosjekt-/utredningsarbeid i forbindelse med den norske deltakelsen i Interreg og andre EU-program, informasjons- og utredningsarbeid i forbindelse med utforming og implementering av EU-politikk, som for eksempel arbeidet med EUs fremtidige strukturfondspolitikk, og deltakelse og arrangement i regi av europeiske regionale interesseorganisasjoner. I tillegg videreføres bevilgningen på 2,8 mill. kr til Barentssekretariatet (inkl. Russlandsdimensjonen i Nordlig Maritime Korridor) til å dekke deltagelse i Barentssamarbeidet og 0,55 mill. kr til NORA-samarbeidet, herunder utredninger som et ledd i oppfølgingen av nordområdestrategien.

Satsingen på etablering av regionale senter for likestilling og mangfold videreføres i 2009 med en tildeling på kr 400 000 til Kvinneuniversitetet Nord og en tildeling på kr 290 000 til Kvinneuniversitetet på Hamar, i tråd med planlagt budsjett for perioden 2007- 2010. Satsingen er et samarbeid med Barne- og likestillingsdepartementet og fem fylkeskommuner. Det skal i prosjektperioden 2007-2010 etableres regionale senter for likestilling og mangfold som dekker regionene Hedmark og Oppland, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag og Finnmark, Troms og Nordland. Sentrene skal bidra til at likestilling og mangfold blir et virkemiddel i det regionale utviklingsarbeidet.

Prøveprosjektet MERKUR Bok foreslås videreført som et prosjekt med en ramme på 2,5 mill. kr.

Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter		16 000	21 500
	Sum kap. 554		16 000	21 500

Distriktssenteret ble etablert i 2008 som et forvaltningsorgan under Kommunal- og regionaldepartementet. Distriktssenteret skal støtte opp om lokal utviklingskraft og initiativ. Overordnet mål for senteret er å være en kunnskaps- og erfaringsbase og støttespiller for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Distriktssenteret skal innhente, systematisere og formidle informasjon om lokale utviklingstiltak, aktivt gi veiledning til lokale initiativ og aktører og framskaffe relevant dokumentasjon. Senteret skal aktivt bidra til kompetanseoppbygging om distriktsutfordringer i bred forstand, og ha en rolle som kompetanseorgan, rådgiver og bidragsyter overfor nasjonale, regionale og lokale myndigheter.

Post 1 Driftsutgifter

Post 1 skal dekke lønn og driftsutgifter til senteret, samt andre faste utgifter. Deler av bevilgningen på posten skal også bidra til å utvikle ny kunnskap, kompetanseoppbygging og til å gjennomføre informasjonstiltak.

Distriktssenteret skal ikke forvalte virkemidler som tilskudd, lån og lignende. Senteret skal årlig rapportere om aktiviteter og oppnådde resultater.

Departementet følger opp Distriktssenteret gjennom eget tildelingsbrev med tildeling av midler, rapportering og styringsmøter. Det er utarbeidet et system for mål- og resultatstyring av virksomheten i etableringsfasen i 2008, herunder resultatkrav og krav til rapportering og økonomikontroll. Dette arbeid videreføres i 2009.

Rapportering 2008

Det er for 2008 bevilget 16 mill. kr til etablering og drift av Distriktssenteret. Arbeidet med etablering av senteret er godt i gang. Det er fastsatt vedtekter for virksomheten. Kontorer er etablert i Alstahaug, Sogndal og Steinkjer. De fleste tilsettinger er foretatt. Det er videre oppnevnt et fagråd på ni personer som skal ha en rådgivende rolle når det gjelder Distriktssenterets virksomhet og som skal medvirke til å sikre god brukerorientering og å styrke det faglige arbeidet i virksomheten. Åpningen av Distriktssenteret fant sted 4. september 2008. Distriktssenteret vil få 16-20 årsverk.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en bevilgning på 21,5 mill. kr på posten. Økningen på posten skyldes at Distriktssenteret i 2009 vil være i full drift. Arbeidet med etablering av virksomheten vil være i fokus også i 2009, både når det gjelder å komme i gang med å samle og systematisere kunnskap, løfte fram og spre erfaringer, kunnskap og gode arbeidsmetoder og å etablere gode interne administrative rutiner.

Kap. 3554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

Post 1 Diverse inntekter

Det blir ikke budsjettert med inntekter på posten. Jf. forslag til romertallsvedtak II får virksomheten fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 554, post 1 Driftsutgifter, mot tilsvarende merinntekter under kap. 3554, post 1 Diverse inntekter.

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Innledning

Kommunesektoren har et bredt ansvar for grunnleggende velferdstjenester, bl.a. innen barnehage, skole, helsetjenesten og pleie- og omsorgstjenesten. Til grunn for dette ligger prinsippet om at oppgavene bør løses så nær innbyggerne som mulig. De kommunale folkevalgtes lokalkunnskap er et godt grunnlag for å prioritere ressursbruken i samsvar med innbyggernes behov og ønsker, og tilpasset lokale forutsetninger. Kommunen som demokratisk arena skal sikre at innbyggerne får gode muligheter til reell deltakelse og påvirkning i lokalpolitikken. Kommunen er myndighetsutøver på flere områder, f.eks. innen sosial- og helsesektoren og i plan- og byggesaker. Kommunen har også en viktig samfunnsutviklerrolle, som bl.a. innebærer å skape lokalsamfunn som gir identitet og gode levekår for innbyggerne.

Kommunens sentrale rolle i lokalsamfunnet innebærer at det må være tillit mellom innbyggerne og kommunen. Kommunen forvalter store ressurser på vegne av fellesskapet. Innbyggerne må ha tillit til at ressursene forvaltes på en effektiv måte og i samsvar med etiske normer. Kommunen må møte innbyggerne på en slik måte at de føler seg verdsatt og respektert, samtidig som de får de tjenestene de har behov for. Det er helt grunnleggende at de som handler på vegne av kommunen, både politisk valgte og ansatte, opptrer slik at kommunen oppnår tillit enten det er som tjenestetilbyder, samfunnsutvikler, myndighetsutøver eller demokratisk arena.

Kommunesektoren er avhengig av gode rammevilkår for å ivareta den brede oppgavesammensetningen, og for å imøtekomme innbyggernes forventninger til kommunale tjenester. Kommunesektoren trenger handlefrihet og forutsigbare rammebetingelser. Regjeringen vil legge til rette for dette, bl.a. gjennom sterk inntektsvekst, særlig i de frie inntektene, og ved å begrense omfanget av statlig regelverk.

Kommunal- og regionaldepartementet vil i tillegg støtte lokalt utviklingsarbeid og bidra til å formidle erfaringer til og mellom kommuner.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommuner og fylkeskommuner har et selvstendig ansvar for bl.a. barnehager, grunnskolen, pleie- og omsorgssektoren, helsetjenester, videregående opplæring, samferdselssektoren og teknisk sektor. Virksomheten finansieres av skatteinntekter, brukerbetaling og overføringer fra staten. De statlige overføringene er dels rammetilskudd på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett (kap. 571 og 572), dels øremerkede tilskudd på flere departementers budsjett.

På statlig nivå har de enkelte departementer på sine områder et sektoransvar overfor kommunesektoren. Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for å samordne den statlige styringen av kommunesektoren.

Utfordringer

Regjeringen la 15. mai fram kommuneproposisjonen for 2009 (St.prp. nr. 57 (2007-2008)). I proposisjonen er regjeringens politikk for kommunesektoren lagt fram, hvilke utfordringer kommunesektoren har og hvilke forventninger regjeringen har til sektoren.

Mål og rapportering

Departementets hovedmål og arbeidsmål for 2009 er gjengitt i tabell 3.11. Hovedmålene gir uttrykk for en ønsket tilstand på ulike områder. Arbeidsmålene er formulert som aktiviteter og tiltak som har utviklingskarakter, med sikte på å realisere hovedmålene. I tillegg har departementet omfattende driftsoppgaver bl.a. knyttet til forvaltning av kommuneloven og andre lover, inntektssystemet for kommunesektoren og tilrettelegging for gjennomføring av valg. Disse driftsoppgavene krever en betydelig del av departementets ressurser, men er ikke innarbeidet under arbeidsmålene i tabellen.

Rapportering om aktiviteter i 2007 og 2008 i denne proposisjonen er basert på målstrukturen i fjorårets budsjettproposisjon, St.prp. nr. 1 (2007-2008). Hovedmålene i 2009 er uendret, mens det er

foretatt enkelte endringer i arbeidsmålene. Det gis derfor en samlet rapportering under de enkelte hovedmålene.

I kommuneproposisjonen for 2009 er det gitt en bred presentasjon av regjeringens politikk for kommunesektoren. Der er også gitt en fyldig rapportering om resultater i kommunal sektor, bl.a. om økonomi og tjenesteyting. Videre er det rapportert om disponering av tilskudd fra departementet til utviklingsprosjekter i kommunesektoren i 2007 («prosjektskjønnsmidler», kap. 571, post 64), samt om utredningsprosjekter innen fornying og omstilling i kommunesektoren hvor departementet har bidratt med finansiering. Av den grunn er både omtalen av mål, strategier og tiltak og rapporteringen kortfattet i denne proposisjonen.

Tabell 3.11 Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Hovedmål	Arbeidsmål
1 En hensiktsmessig oppgavefordeling og kommune- og fylkesinndeling	1.1 Sørge for en koordinert gjennomføring av forvaltningsreformen fra 1. januar 2010
2 En demokratisk og effektiv lokalforvaltning	2.1 Bidra til fornying, kvalitetsutvikling og bedre ressursutnyttelse i kommunesektoren bl.a. gjennom oppfølging av Kvalitetskommuneprogrammet
	2.2 Iverksette tiltak med sikte på å sikre høy etisk standard og et godt omdømme for kommunesektoren
	2.3 Bidra til å befeste og styrke lokaldemokratiet
	2.4 Bidra til å øke kvinneandelen i lokalpolitikken bl.a. gjennom prosjektet Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken
	2.5 Bidra til god finansforvaltning i kommunesektoren
3 Statlig rammestyring som gir rom for lokalpolitisk skjønn	3.1 Foreta en samlet gjennomgang av lovhjemlene for statlig tilsyn med kommunene
	3.2 Samordne statlige tiltak overfor kommunesektoren
	3.3 Legge til rette for en velfungerende konsultasjonsordning
	3.4 Følge opp opptrappingsplanen for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien
4 En rettferdig ressursfordeling	4.1 Legge fram forslag til nytt inntektssystem for fylkeskommunene
5 En rettferdig valgordning og rasjonell gjennomføring av valg	5.1 Legge til rette for elektronisk stemmegivning med sikte på å gjennomføre forsøk i utvalgte kommuner ved eventuelle lokale folkeavstemninger og ved lokalvalget i 2011

Hovedmål 1 En hensiktsmessig oppgavefordeling og kommune- og fylkesinndeling

Rapportering

Forvaltningsreformen

St.meld. nr. 12 (2006-2007) Regionale fortrinn – regional framtid ble lagt fram i desember 2006. Hovedmålet med reformen er å legge til rette for et levende folkestyre med kommuner og regioner som utnytter lokale og regionale fortrinn til beste for innbyggerne, næringslivet og samfunnet for øvrig. I meldingen foreslås en rekke oppgaver desentralisert fra staten til de nye folkevalgte regionene, særlig for å styrke regionenes rolle som utviklingsaktører. Stortinget behandlet meldingen våren 2007, jf. Innst. S. nr. 166 (2006-2007).

Kommunal- og regionaldepartementet koordinerer prosessen mellom berørte departementer med sikte på gjennomføring av forvaltningsreformen fra 2010. I februar 2008 ble det sendt ut et samlet høringsnotat om overføring av oppgaver fra flere departementsområder til det regionalt folkevalgte nivået. Høringsnotatet innebærer en konkretisering av de oppgavene som var omtalt i St.meld. nr. 12 (2006-2007), jf. Innst. S. nr. 166 (2006-2007). Høringsfristen var 30. april 2008. Innen samme frist var kommuner og fylkeskommuner invitert til å komme med sine endelige innspill om regional inndeling. Det kom inn ca. 190 høringsuttalelser.

Arbeidsmål 1.1 Sørge for en koordinert gjennomføring av forvaltningsreformen fra 1. januar 2010

Stortingsmeldingen om forvaltningsreformen og Kommunal- og regionaldepartementets samlede høringsnotat om nye oppgaver til folkevalgt regionalt nivå følges opp av de berørte departementene. Det tas sikte på fremleggelse av en odelstingsproposisjon i høstsesjonen 2008. Proposisjonen vil inneholde både forslag til lovendringer om nye oppgaver og omtale av regional inndeling m.m. Kommunal- og regionaldepartementet koordinerer prosessen.

Hovedmål 2 En demokratisk og effektiv lokalforvaltning

Rapportering

Fornying i kommunesektoren

Regjeringen har lagt til rette for utvikling og fornying av lokalforvaltningen gjennom økningen i kommunesektorens frie inntekter og en aktiv fornyingspolitikk.

Et viktig satsingsområde i arbeidet med fornying er systematisk arbeid med kvaliteten i de kommunale tjenestene. Kvalitetskommuneprogrammet startet opp i 2007. Programmet er et samarbeid mellom staten, KS og arbeidstakerorganisasjonene. Arbeidet skal stimulere til lokalt utviklingsarbeid, bidra til økt kvalitet i tjenestene og redusert sykefravær i kommunene. Ved utgangen av 1. halvår 2008 var 124 kommuner med i Kvalitetskommuneprogrammet. I 2007 og 2008 har det vært arbeidet med utviklingsprosjekter i alle deltakende kommuner.

Tolv av kommunene er valgt ut særskilt for å prøve ut tiltak som kan bidra til å redusere sykefraværet. Noen av disse kommunene har oppnådd gode resultater. Nord-Aurdal og Ringerike har hatt en nedgang i sykefravær henholdsvis fra 11,2 pst. til 8,3 pst. og 9,9 pst. til 8,4 pst.

Et annet satsingsområde i arbeidet med fornying er helhetlig styring og utvikling i den enkelte kommune. I samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet har kommunene Tønsberg, Drangedal og Fet gjennomført et prosjekt (2005-2007) med utarbeidelse av kommuneplanen som utgangspunkt. Ved slutten av 2007 forelå veilederen «Resultatledelse for lokalpolitikere» som gjør rede for prinsipper og utfordringer knyttet til helhetlig kommunal styring og erfaringene fra prosjektet. Veilederen viser hvordan lokalpolitikere i prosjektkommunene har fått økt politisk styring ved å definere innsatsområder, og fastsette mål og ambisjonsnivå for kommunens totale virksomhet.

Rapportering på og utvikling av kvalitets- og effektivitetsindikatorer

Kvalitetsindikatorer i KOSTRA ble offentliggjort for første gang i forbindelse med KOSTRA-publiseringen for 2006. Utviklingen av indikatorene baserer seg på et samarbeid mellom staten, KS og Statistisk sentralbyrå. I KOSTRA-publiseringen for 2007 er det 76 kvalitetsindikatorer for kommunale tjenester og 14 for fylkeskommunale tjenester. Kvalitetsindikatorene skal være entydige og harmonere med hverandre, slik at det er foretatt en liten reduksjon i antall publiserte kvalitetsindikatorer. Det vurderes også hvordan KOSTRA kan være et redskap for å bedre informasjonen om fysisk tilgjengelighet og universell utforming i samfunnet, som er viktige kvaliteter innenfor kommunale tjenester.

IPLOS er et verktøy for dokumentasjon, rapportering og statistikk for kommunale og statlige myndigheter innenfor pleie- og omsorgssektoren, og ble innført i alle landets kommuner i 2007. Deler av rapporteringen til IPLOS inngår i KOSTRA. På grunnlag av IPLOS vil det på sikt utarbeides kvalitetsindikatorer innen sektoren.

ECON Pöyry leverte våren 2008 en rapport med vurdering av kvalitetsindikatorer innen grunnopplæringen og pleie- og omsorgssektoren, både i Norge og internasjonalt. I følge ECON Pöyry er kunnskap internasjonalt (representert ved EU og OECD) godt utnyttet i Norge. En forskjell i forhold til en del andre land er likevel at rapportering på såkalt resultatkvalitet innen pleie- og omsorgssektoren ikke finnes på nasjonalt nivå i Norge. Kommunal- og regionaldepartementet vil, i samarbeid med aktuelle fagdepartementer og kommunesektoren, arbeide videre med alternative måter å måle kvalitet på i kommunale tjenester.

Forsøk med direktevalg av ordfører

Ved lokalvalget i 2007 gjennomførte 50 kommuner forsøk med direktevalg av ordfører etter en preferansevalgmodell. Forsøket ble evaluert av Rokkansenteret ved Universitetet i Bergen. Evalueringen viser at forventningen om at metoden skulle føre til at flere ordførere ble valgt med større grad av oppslutning enn ved ordinært flertallsvalg ble innfridd. Preferansevalg gir på den andre siden ingen garanti mot at ordførere kan velges med relativt lav oppslutning. I St.meld. nr. 33 (2007-2008) Eit sterkt lokaldemokrati omtales forsøk med direktevalg, og Kommunal- og regionaldepartementet foreslår der at ordningen ikke videreføres ved neste kommunestyrevalg.

En del av forsøkskommunene har kombinert direktevalg med forsøk med utvidet myndighet for ordfører. Erfaringene med dette vil bli evaluert mot slutten av valgperioden av Universitetet i Tromsø.

Etikk i kommunesektoren

Kommunal- og regionaldepartementet fikk i mars 2008 overlevert rapporten til en arbeidsgruppe som skulle vurdere alternative tiltak fra statens side for å bidra til høy etisk standard i kommunesektoren. Et av spørsmålene gruppen vurderte var om det burde opprettes et nasjonalt kompetansesenter for etikk i kommunesektoren og hvilken form og hvilket mandat forum for etikk i kommunesektoren bør ha i fremtiden. Gruppen mente det ikke ville være hensiktsmessig å opprette et nasjonalt kompetanseorgan, men kom med flere andre forslag. Departementet er i gang med å vurdere rapporten og hvilke tiltak som er aktuelle å følge opp. Departementet mottok mange uttalelser på høringsnotatet som ble sendt ut høsten 2007, og som inneholdt forslag til regelendringer for å sikre større åpenhet og rolleklarhet i kommunesektoren. Departementet jobber med sikte på å fremme en odelstingsproposisjon i løpet av høsten 2008.

Stortingsmelding om lokaldemokratiet

Kommunal- og regionaldepartementet la 20. juni 2008 fram St.meld. nr. 33 (2007-2008) Eit sterkt lokaldemokrati. Lokaldemokratimeldingen er en oppfølging av utredningene fra Lokaldemokratikommisjonen, NOU 2005:6 Samspill og tillit og NOU 2006:7 Det lokale folkestyret i endring? Stortingsmeldingen gir et bilde av utviklingstrekk og tilstanden til lokaldemokratiet, samtidig som den inneholder forslag til tiltak som kan bidra til å styrke lokaldemokratiet ytterligere.

Kvinneandelen i lokalpolitikken

Gjennom prosjektet *Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken* i perioden 2007-2011 bidrar departementet til å sette i verk ulike tiltak i utvalgte kommuner for rekruttering av kvinner til kommunestyret og vervet som ordfører. Som del av prosjektet vil det også bli vurdert hvilke tiltak som er nødvendige for å få kvinner til å fortsette i politikken. I St.meld. nr. 33 (2007-2008) Eit sterkt lokaldemokrati foreslår departementet i tillegg at det før neste lokalvalg vil bli laget et informasjonsopplegg rettet mot lokalpartiene som gir veiledning om hvordan man kan sette opp nominasjonslistene for å få flere kvinner innvalgt.

Arbeidsmål 2.1 Bidra til fornying, kvalitetsutvikling og bedre ressursutnyttelse i kommunesektoren bl.a. gjennom oppfølging av Kvalitetskommuneprogrammet

Gjennom Kvalitetskommuneprogrammet har regjeringen sammen med KS og de ansattes organisasjoner lagt til rette for et forpliktende samarbeid om kvalitetsutvikling og reduksjon av sykefraværet innen omsorg og oppvekst. Involvering av ansatte, særlig i første linje, folkevalgte og tillitsvalgte skal bidra til gode prosesser og kvalitet i arbeidet.

Gjennom samarbeid mellom de folkevalgte, lederne og de ansatte/tillitsvalgte skal den enkelte kommune arbeide med å utvikle og forbedre tjenesteytingen. Det er et mål at halvparten av landets kommuner skal delta i programmet i løpet av programperioden.

Hovedfokus i arbeidet bygger på en tilnærming til kvalitet som setter den direkte kontakten, dialogen og samhandlingen mellom ansatt og innbygger i sentrum. God tjenestekvalitet realiseres i overleveringsøyeblikket, men avhenger samtidig av virksomhetens organisering og rutiner. Dette er den såkalte *systemdimensjonen,* altså egenskaper ved systemet som er nødvendige forutsetninger for god kvalitet. Andre viktige forutsetninger er de ansattes kompetanse og erfaring, *medarbeiderdimensjonen.* Kvalitetskommuneprogrammet legger hovedvekten på det som foregår i selve overleveringsøyeblikket, hvor kommunikasjon, medmenneskelighet og medvirkning er viktige verdier for god kvalitet, *atferdsdimensjonen.* Det andre hovedområdet i programmet dreier seg om å redusere sykefraværet i deltakerkommunene. Et stabilt lavt sykefravær er i mange tilfeller en forutsetning for god kvalitet i tjenesten, fordi tilstedeværelse sikrer stabilitet, gjenkjennelse og gjensidighet. Programmet skal bidra til at partene samarbeider målrettet

og langsiktig for å redusere sykefraværet både på kort og lang sikt.

Departementets resultatansvar for programmet er særlig knyttet til prosjektgjennomføring, styringsorganer (politisk kontaktmøte og administrativ styringsgruppe), metodeutvikling, rapportering og evaluering samt formidling. Prosjektsekretariatet vil gjennom nettverk, veiledning og dialog stimulere det lokale arbeidet og bidra til erfaringsutveksling.

Arbeidsmål 2.2 Iverksette tiltak med sikte på å sikre høy etisk standard og et godt omdømme for kommunesektoren

Departementet tar høsten 2008 sikte på å legge frem en odelstingsproposisjon med forslag til endringer i regelverket knyttet til rolleklarhet og åpenhet i kommunene. Departementet vil også vurdere iverksetting av andre tiltak foreslått av en arbeidsgruppe som kan bidra til å høyne den etiske standarden og holde fokus på etiske problemstillinger i kommunesektoren.

Arbeidsmål 2.3 Bidra til å befeste og styrke lokaldemokratiet

Departementet vil følge opp forslagene i St.meld. nr. 33 (2007-2008) Eit sterkt lokaldemokrati i tråd med Stortingets behandling av meldingen. Tiltakene skal stimulere til et mer levende lokaldemokrati, bidra til å øke valgdeltakelsen og skape grunnlag for økt folkelig engasjement i lokalpolitikken. Blant forslagene er forsøk med stemmerett for 16-åringer ved lokalvalget i 2011, endringer i åpningstider til valglokalene, enda bedre mulighet til å avgi forhåndsstemme, presiseringer i regelverk knyttet til forholdet mellom politikere og administrasjon, og lovfesting av kommunenes adgang til å avholde folkeavstemninger.

Arbeidsmål 2.4 Bidra til å øke kvinneandelen i lokalpolitikken bl.a. gjennom prosjektet Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken

Gjennom prosjektet Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken vil departementet bidra til å sette fokus på rekruttering av kvinner til kommunestyret og vervet som ordfører. Som del av prosjektet vil det også bli vurdert hvilke tiltak som er nødvendige for å få kvinner til å fortsette i politikken.

Arbeidsmål 2.5 Bidra til god finansforvaltning i kommunesektoren

Departementet sendte 1. september 2008 ny forskrift om kommuners og fylkeskommuners finansforvaltning på høring med høringsfrist 1. desember 2008. De foreslåtte reglene legger opp til en noe strammere praksis enn det som er gjeldende praksis. Kommunenes og fylkeskommunenes forvaltning må samsvare med egen kunnskap om finans, og kravene til rapportering til kommunestyret og fylkestinget er betydelig styrket. Endringene i forslaget til ny forskrift vil bidra til å tydeliggjøre reglene som ligger i dagens regelverk. Ansvarsdelingen mellom kommunestyret/fylkestinget og administrasjonen, behovet for risikovurdering og risikohåndtering og behovet for rapportering til kommunestyret er særlig presisert. Det tas sikte på at forskriften kan tre i kraft tidlig i 2009.

Hovedmål 3 Statlig rammestyring som gir rom for lokalpolitisk skjønn

Rapportering

Gjennomgang av lovhjemlene for statlig tilsyn med kommunene

Nye regler i kommuneloven om statlig tilsyn med kommunesektoren ble satt i verk 1. mars 2007. Arbeidet med en samlet gjennomgang av særlovshjemlene ble igangsatt høsten 2007.

Samordning av statlige tiltak som berører kommunesektoren

Kommunal- og regionaldepartementet har en løpende oppgave i å se til at statens politikk overfor kommunene er samordnet og i tråd med overordnede prinsipper for statens styring. Departementet utarbeidet i 2007 veilederen «Statlig styring av kommunesektoren – en veileder for arbeidet med tiltak og reformer som berører kommuner og fylkeskommuner». Veilederen skal være til hjelp for departementer, direktorater og statlige etater som forbereder tiltak og reformer som berører kommunesektoren. Departementet arbeider i tillegg med å tilrettelegge for et best mulig beslutningsgrunnlag og implementering av saker av betydning for kommunesektoren, gjennom koordineringsansvaret for dialogen mellom regjeringen og kommunesektoren ved KS i konsultasjonsordningen.

Opptrappingsplanen for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien

I kommuneproposisjonen for 2007 (framlagt våren 2006) la regjeringen fram en opptrappingsplan for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien. Realveksten i kommunesektorens inntekter fra 2005 til 2008 er nå anslått til 20,4 mrd. 2008-kr. Kommunesektoren har oppnådd bedre økonomisk balanse de senere år. Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi legger til grunn at netto driftsresultat er den beste tilgjengelige indikatoren på økonomisk balanse i kommunesektoren. Utvalget har anbefalt at netto driftsresultat over tid bør ligge på om lag 3 pst. av driftsinntektene for kommunesektoren totalt. I 2005 var kommunesektorens netto driftsresultat 3,6 pst. av driftsinntektene. I 2006 og 2007 ble netto driftsresultat hhv. 5,5 pst. og 2,5 pst. Dersom en holder de såkalte Terra-kommunene utenom, var driftsresultatet for den øvrige delen av kommunesektoren 2,9 pst. i 2007. Antall kommuner registrert i ROBEK (register om betinget godkjenning og kontroll) var 41 pr. 3. september 2008. Dette er det laveste tallet siden registeret ble opprettet i 2001.

Kommunesektoren har styrket tjenestetilbudet betydelig i 2006 og 2007. For nærmere omtale av utviklingen i kommuneøkonomien og kommunal tjenesteyting vises det til kommuneproposisjonen for 2009 (St.prp. nr. 57 (2007-2008)).

Momskompensasjonsordningen - regnskapsføring

Kommunal- og regionaldepartementet sendte i desember 2007 på høring et forslag om at merverdiavgiftskompensasjonsinntekter fra investeringer ikke lenger skal føres i driftsregnskapet, slik som i dag, men i investeringsregnskapet. Dette var begrunnet ut fra både regnskapsfaglige vurderinger og ut fra et ønske om å motvirke enkelte negative insentiver ved gjeldende regnskapsføring. På kort og mellomlang sikt vil driftsrammene strammes inn ved at kommunene ikke lenger kan bruke disse inntektene i driften, men i stedet pålegges å bruke dem til å finansiere nye investeringer. På lengre sikt vil større egenfinansiering ved nye investeringer gi tilsvarende besparelser i driften i form av lavere renter og avdrag. For å motvirke innstrammingen på kort sikt og gi kommunesektoren anledning til å foreta tilpasningene gradvis, er budsjett- og regnskapsforskriftene endret med virkning fra budsjett- og regnskapsåret 2010. Endringen innebærer at kompensasjonsinntekter fra investeringer gjennom overgangsperioden skal regnskapsføres som i dag, men at kommunene og fylkeskommunene plikter å overføre en stadig større andel av den årlige merverdiavgiftskompensasjonen som kan henføres til investeringer, fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet. For budsjett- og regnskapsåret 2010 skal minst 20 pst. av merverdiavgiftskompensasjonen overføres til investeringsregnskapet, for 2011 minst 40 pst., for 2012 minst 60 pst. og for 2013 minst 80 pst. Fra budsjett- og regnskapsåret 2014 skal merverdiavgiftskompensasjon fra investeringer i sin helhet tas til inntekt i investeringsregnskapet.

Arbeidsmål 3.1 Foreta en samlet gjennomgang av lovhjemlene for statlig tilsyn med kommunene

Arbeidet ble igangsatt høsten 2007 og videreført i 2008. Det tas sikte på utsendelse av et høringsnotat i 2009.

Arbeidsmål 3.2 Samordne statlige tiltak overfor kommunesektoren

Kommunal- og regionaldepartementet har et særlig ansvar for å se til at statens politikk overfor kommunene er helhetlig, samordnet og i tråd med overordnede prinsipper for statens styring av kommunesektoren. Dette innebærer nær kontakt, dialog og samarbeid med de ulike fagdepartementene for å vurdere tiltak med konsekvenser for kommunesektoren. Departementets veileder for arbeid med reformer i kommunal sektor er et viktig virkemiddel i dette arbeidet, i tillegg til deltakelse i tverrdepartementale arbeidsgrupper og dialog i tilknytning til enkeltsaker.

Arbeidsmål 3.3 Bidra til en velfungerende konsultasjonsordning

Konsultasjonsordningen med KS er en viktig arena for dialog og samhandling mellom kommunesektoren og staten om sentrale problemstillinger innen kommunal sektor. Kommunal- og regionaldepartementet har koordineringsansvaret for gjennomføring av ordningen.

Arbeidsmål 3.4 Følge opp opptrappingsplanen for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien

For 2009 legger regjeringen opp til en realvekst i kommunesektorens inntekter på om lag 8,4 mrd. kr. Den samlede inntektsveksten for kommunesektoren for perioden 2005 til 2009 kan etter dette anslås til 28,6 mrd. kr 2009-kr.

Det økonomiske opplegget for 2009 legger forholdene til rette for fortsatt utbygging av det kommunale tjenestetilbudet, og at kommunesektoren

skal kunne opprettholde en god økonomisk balanse. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2009 er nærmere omtalt i kapittel 2.

Hovedmål 4 En rettferdig ressursfordeling

Rapportering

Inntektssystemet for kommunene

Kommunal- og regionaldepartementet nedsatte høsten 2006 et utvalg med representanter for de politiske partiene på Stortinget for å vurdere nærmere deler av inntektssystemet for kommunene. Sørheimutvalget la fram sin innstilling til nytt inntektssystem for kommunene i oktober 2007.

Blant annet med utgangspunkt i rapporten til Sørheimutvalget la departementet fram forslag til nytt inntektssystem for kommunene i kommuneproposisjonen for 2009. Endringene er nærmere omtalt under budsjettforslaget for programkategori 13.70.

Ressurskrevende tjenester

Ansvaret for toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester ble overført fra Helse- og omsorgsdepartementet til Kommunal- og regionaldepartementet fra 2008. Ordningen forvaltes av Helsedirektoratet. Fra 2008 er ordningen forenklet, gjort mer forutsigbar og styrket økonomisk. Statens andel av utgiftene til dette formålet økte fra 2 mrd. kr i 2007 til i underkant av 3 mrd. kr i 2008. Dette gir kommunene en bedre mulighet for å tilrettelegge for et godt tilbud til mottakere som er avhengig at et ressurskrevende tjenestetilbud. Det vises til nærmere omtale under kap. 575, post 60.

Arbeidsmål 4.1 Legge fram forslag til nytt inntektssystem for fylkeskommunene

Regjeringen vil legge fram forslag til nytt inntektssystem for fylkeskommunene i kommuneproposisjonen for 2010 som legges fram våren 2009.

Hovedmål 5 En rettferdig valgordning og rasjonell gjennomføring av valg

Rapportering

Forsøk med elektronisk stemmegivning

Stortinget bevilget høsten 2007 midler til igangsetting av et arbeid med sikte på forsøk med elektronisk stemmegivning i noen kommuner ved lokalvalget i 2011. Departementet har startet arbeidet med planleggingen av prosjektet og har ansatt en egen prosjektleder til å lede arbeidet.

Arbeidsmål 5.1 Legge til rette for elektronisk stemmegivning med sikte på å gjennomføre forsøk i utvalgte kommuner ved eventuelle lokale folkeavstemninger og ved lokalvalget i 2011

Prosjektet er under etablering høsten 2008. Departementet vil gi en redegjørelse for prosjektstatus i kommuneproposisjonen for 2010.

Budsjettforslaget på programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Utgifter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
571	Rammetilskudd til kommuner	43 226 822	46 228 153	51 353 889	11,1
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	14 636 704	15 878 216	17 859 191	12,5
575	Ressurskrevende tjenester		2 741 000	3 285 000	19,8
	Sum kategori 13.70	57 863 526	64 847 369	72 498 080	11,8

Inntekter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
3571	Tilbakeføring av forskudd	27 209			
	Sum kategori 13.70	27 209			

Inntektssystemet for kommunesektoren

Kommunesektorens frie inntekter anslås til 206 mrd. kr i 2009. De frie inntektene er inntekter som kommuner og fylkeskommuner kan disponere fritt uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regelverk. De frie inntektene består av rammetilskudd og skatteinntekter, og utgjør til sammen knapt 70 pst. av kommunesektorens samlede inntekter. Av de frie inntektene er om lag 2/3 skatteinntekter og om lag 1/3 rammetilskudd. Gjennom inntektssystemet fordeles de frie inntektene til kommunene og til fylkeskommunene.

Det overordnede formålet med inntektssystemet er å sikre utjevning av de økonomiske forutsetningene for et likeverdig kommunalt og fylkeskommunalt tjenestetilbud over hele landet. Gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet utjevnes delvis forskjeller i skatteinntekter, og gjennom utgiftsutjevningen for kommuner og fylkeskommuner gis det full kompensasjon for ufrivillige kostnadsforhold i tjenesteytingen.

Utgiftsutjevningen blir beregnet på grunnlag av kostnadsnøkler for henholdsvis kommunene og fylkeskommunene. Gjennom utgiftsutjevningen kompenseres kommunene og fylkeskommunene for ufrivillige kostnadsforhold som har dokumentert innvirkning på utgiftene til kommunene og fylkeskommunene. Med ufrivillige forhold menes det forhold som den enkelte kommune eller fylkeskommune ikke kan påvirke, som f.eks. alderssammensetningen i befolkningen. Utgiftsutjevningen omfatter helse- og sosialsektoren, grunnskolesektoren, administrasjon, miljø- og landbrukssektoren for kommunene, og videregående opplæring, samferdselssektoren og tannhelsetjenesten for fylkeskommunene. En felles kostnadsnøkkel for kommunene og en felles kostnadsnøkkel for fylkeskommunene er bygd opp ved å vekte sammen kostnadsnøklene på de ulike tjenesteytende sektorene.

Nytt inntektssystem for kommunene

Regjeringen fremmet i kommuneproposisjonen 2009 forslag til endringer i inntektssystemet for kommunene. Målsettingen med endringene er å få en jevnere fordeling og større forutsigbarhet når det gjelder kommunenes inntekter. Elementer i det nye inntektssystemet for kommunene er redusert

skatteandel, økt grad av inntektsutjevning av skatteinntekter, avvikling av den kommunale selskapsskatten, omlegging av distriktspolitiske tilskudd, et nytt inntektsgarantitilskudd, et nytt veksttilskudd og hovedstadstilskudd. Innbyggertilskuddet og utgiftsutjevningen vil bli beregnet ved hjelp av befolkningstall pr. 1. juli året før budsjettåret, og ikke 1. januar i budsjettåret som nå. For de øvrige tilskudd og beregning av inntektsutjevning endres ikke telledatoen. Endringene er nærmere beskrevet under de enkelte postene.

Nye kostnadsnøkler for kommunene vil bli lagt fram i kommuneproposisjonen 2011. Da vil hovedtyngden av tilskudd til barnehager bli innlemmet i inntektssystemet, og en samlet kostnadsnøkkel, inklusiv en delkostnadsnøkkel for barnehager, kan presenteres.

I Beregningsteknisk dokumentasjon til St.prp. nr. 1 (2008-2009) fra Kommunal- og regionaldepartementet (Grønt hefte) blir rammetilskuddet til hver enkelt kommune og fylkeskommune presentert. For fylkeskommunene er det ingen endring i telledato. Siden befolkningstall pr. 1. januar 2009 ikke foreligger til St.prp. nr. 1, vil tallene for fylkeskommunene være foreløpige, med befolkningstall pr. 1. januar 2008.

Rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner blir utbetalt gjennom ti årlige terminbeløp. Det inntektsutjevnende tilskuddet fordeles over syv av de ti terminbeløpene.

Et nytt inntektssystem for fylkeskommunene vil bli presentert i kommuneproposisjonen 2010. Regjeringen legger opp til at endringer i inntektssystemet for fylkeskommunene sees i sammenheng med forvaltningsreformen.

Om de enkelte tilskuddene som blir fordelt gjennom inntektssystemet

Det samlede rammetilskuddet til kommunene for 2009 blir bevilget over sju ulike poster på kap. 571 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge
- post 62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd
- post 63 Småkommunetilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd
- post 65 Hovedstadstilskudd
- post 66 Veksttilskudd

Det samlede rammetilskuddet til fylkeskommunene for 2009 blir bevilget over fire ulike poster på kap. 572 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 62 Nord-Norge-tilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd
- post 65 Tilskudd til barnevern / hovedstadstilskudd

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, *kan overføres*	6 313	7 718	8 058
60	Innbyggertilskudd	34 465 548	37 215 812	46 531 818
61	Distriktstilskudd Sør-Norge			310 661
62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 220 161	1 269 995	1 384 069
63	Småkommunetilskudd	824 414	855 763	964 791
64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 572, post 64*[1]	1 497 034	1 504 000	1 636 000
65	Hovedstadstilskudd			300 000
66	Veksttilskudd			218 492
69	Kommunal selskapsskatt, *kan nyttes under post 60*	5 160 036	5 374 865	
90	Forskudd på rammetilskudd	53 316		
	Sum kap. 571	43 226 822	46 228 153	51 353 889

[1] Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble bevilgningen på post 64 økt med 7,5 mill. kr til 1 511,5 mill. kr.

Post 21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet

I 2002 ble det opprettet en egen post knyttet til kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet. Kjøp av data og ulike tjenester knyttet til drift av inntektssystemet blir finansiert over post 21.

Midlene fra post 21 blir også brukt til å initiere forskning og innhenting av kunnskap, hovedsaklig innenfor det kommunaløkonomiske området. Gjennom Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) blir det rapportert om hovedtrekk i økonomi og tjenesteyting i kommunene. TBUs drift blir finansiert over post 21.

Det legges også til grunn at posten kan brukes til å finansiere utredninger og større utviklingsprosjekter innenfor departementets ansvarsområde, herunder midlertidige utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter.

For 2009 foreslår departementet en bevilgning på vel 8 mill. kr på denne posten, en økning på 0,3 mill. kr fra 2008.

Post 60 Innbyggertilskudd

Det blir bevilget et innbyggertilskudd til kommunene. Størrelsen på innbyggertilskuddet blir fastsatt ut fra differansen mellom de samlede rammeoverføringene og summen av postene 61-66. Det inntektsutjevnende tilskuddet og utgiftsutjevningen inngår i post 60. Siden 2002 inngår også inndelingstilskuddet i innbyggertilskuddet til kommunene.

Innbyggertilskuddet blir i utgangspunktet beregnet som et likt beløp per innbygger til alle kommuner. Deretter blir tilskuddet justert for hver enkelt kommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling av skatteinntekter gjennom inntektsutjevningen
2. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøklene for kommunene
3. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
4. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen, for systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang og endringer i kriteriedata
5. omfordeling på grunn av inndelingstilskuddet
6. forsøk med oppgavedifferensiering

Fra 2003 ble innbyggertilskuddet og utgiftsutjevningen beregnet med utgangspunkt i befolkningstall per 1. januar i budsjettåret. Dette innebar en ordning med oppdatering av innbyggertilskuddet og utgiftsutjevningen midt i budsjettåret, i henhold til befolkningstall pr. 1. januar i budsjettåret. Fra 2009 avvikles denne ordningen for kommunene, og innbyggertilskuddet, inkludert utgiftsutjevningen, baseres på befolkningstall pr. 1. juli året før budsjettåret. Det er kun for befolkningstallene og alderskriteriene at telledatoen endres. For de andre kriteriene er telledato som tidligere. Dette betyr at oppdateringen av rammetilskuddet til kommunene gjennom budsjettåret avvikles.

Inntektsutjevning

Inntektsutjevningen skal utjevne forskjeller i kommunenes skatteinntekter. Det inntektsutjevnende tilskuddet beregnes fortløpende sju ganger i året når skatteinngangen foreligger. Beregningen av inntektsutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider for løpende inntektsutjevning.

I 2005 ble inntektsutjevningen for kommunene lagt om til en symmetrisk utjevning. Regjeringen la i kommuneproposisjonen 2009 opp til en opptrapping av utjevningsgraden i inntektsutjevningen. Utjevningsgraden vil bli trappet opp over en treårsperiode, fra 55 til 57 pst. i 2009, fra 57 til 59 pst. i 2010 og fra 59 til 60 pst. i 2011. I 2009 får derfor kommuner med skatteinntekter over landsgjennomsnittet et trekk på 57 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet, mens kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet får kompensert 57 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet. Det er ingen endringer i tilleggsutjevningen. For å skjerme kommuner med lave skatteinntekter, får kommuner med skatteinntekter under 90 pst. av landsgjennomsnittet en tilleggskompensasjon på 35 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og 90 pst. av landsgjennomsnittet. For en nærmere omtale av endringer i inntektsutjevningen, vises det til kommuneproposisjonen 2009, kapittel 6.

Fra 2005-2008 inngikk kommunenes inntekter fra selskapsskatten i inntektsutjevningen (jf. kap. 571, post 69 Kommunal selskapsskatt). Fra og med 2009 avvikles den kommunale selskapsskatten. Inntektsbortfallet ved avvikling av den kommunale selskapsskatten foreslås kompensert ved at kommunene får en økt andel av skatten fra personlige skatteytere.

For å redusere forskjellene kommunene i mellom, og å øke forutsigbarheten i kommunenes inntekter, legges det opp til en endring i skatteandelen til kommunene, jf. kommuneproposisjonen 2009. Skatteandelen reduseres fra 47,2 pst. (2008-nivå) til 45 pst. (2009-nivå) av kommunesektorens samlede inntekter.

Kostnadsnøkkelen for kommunene

Det er foretatt to tekniske justeringer i kostnadsnøkkelen for kommunene i forhold til i 2008. For det første er det tatt hensyn til at den delvise innlemmingen av vertskommunetilskuddet til psykisk utviklingshemmede reverseres. Vekten på kriteriet psykisk utviklingshemmede over 16 år er derfor vektet noe ned. For det andre er rammetimetallet på barnetrinnet utvidet med til sammen fem uketimer à 60 minutter f.o.m. skoleåret 2008/2009. I 2009 får denne omleggingen helårsvirkning, og kostnadsnøkkelen er derfor korrigert for dette. Tabell 3.12 viser kostnadsnøkkelen for kommunene i 2009.

Tabell 3.12 Kostnadsnøkkel for kommunene

Kriterium	Vekt
Basis	0,025
Innbyggere 0-5 år	0,023
Innbyggere 6-15 år	0,312
Innbyggere 16-66 år	0,119
Innbyggere 67-79 år	0,085
Innbyggere 80-89 år	0,133
Innbyggere 90 år og eldre	0,049
Andel skilte og separerte 16-59 år	0,038
Andel arbeidsledige 16-59 år	0,011
Beregnet reisetid	0,016
Reiseavstand til nærmeste sonekrets	0,010
Reiseavstand til nærmeste nabokrets	0,011
Dødelighetstall	0,025
Ikke-gifte 67 år og over	0,025
Innvandrere	0,005
Psykisk utviklingshemmede 16 år og over	0,062
Psykisk utviklingshemmede under 16 år	0,004
Urbanitetskriterium	0,042
Landbrukskriterium	0,005
Sum	1,000

Inntektsgarantiordningen

I forbindelse med nytt inntektssystem for kommunene, innføres det fra og med 2009 et nytt inntektsgarantitilskudd som erstatning for den tidligere overgangsordningen. Hensikten med tilskuddet er å gi kommunene en mer helhetlig skjerming mot plutselig svikt i rammetilskuddet, og dermed øke fleksibiliteten og forutsigbarheten i inntektssystemet. Reduksjonen i rammeoverføringer fra et år til det neste begrenses til et bestemt beløp per innbygger.

Inntektsgarantitilskuddet tar utgangspunkt i endringen i det totale rammetilskuddet på nasjonalt nivå, målt i kr per innbygger, og er utformet slik at ingen kommuner skal ha en beregnet vekst i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn 300 kr under beregnet vekst på landsbasis i kr per innbygger (før finansiering av selve overgangsordningen). Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets kommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantitilskuddet er systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang og endringer i kriteriedata.

Endringer i skatteinntektene, herunder bortfall av selskapsskatten, eller inntektsutjevningen omfattes ikke av inntektsgarantitilskuddet.

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

I utgiftsutjevningen i inntektssystemet er det en korreksjonsordning basert på antall elever i statlige og private skoler. Ordningen tar hensyn til at antall elever i statlige og private skoler varierer mellom kommuner. Korreksjonsordningen fungerer slik at kommuner som har relativt mange elever i statlige og private skoler får et trekk gjennom utgiftsutjevningen. Motsatt får kommuner med relativt få elever i statlige og private skoler et tilskudd gjennom utgiftsutjevningen. Satsene for trekk fastsettes årlig. Satsene var uendret i perioden 1994-2002, men er gradvis økt fra og med 2003. Satsene for spesialskoler og opphold videreføres på reelt samme nivå i 2009 som i 2008, mens de øvrige satsene øker fra 2008 til 2009. Trekksatsene ligger under gjennomsnittskostnaden pr. elev på landsbasis. Trekksatsene bør ligge under gjennomsnittskostnaden ettersom marginalkostnaden knyttet til en elev oftest er lavere enn gjennomsnittskostnaden. For nærmere omtale vises det til Beregningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte). Tilbakeføringen av trekket i korreksjonsordningen skjer etter andel av kostnadsnøkkelen.

Inndelingstilskudd

Inndelingstilskuddet er en del av post 60 til kommunene, og blir gitt til kommuner som slår seg sammen. Tilskuddet skal sikre at kommuner som slår seg sammen, ikke får reduserte statlige overføringer som følge av kommunesammenslutnin-

gen. Inndelingstilskuddet består av det basistilskuddet som kommunene fikk før sammenslutningen, i tillegg til eventuelle distriktspolitiske tilskudd som kommunene mottok før sammenslutningen. Tilskuddet blir beregnet det året kommunene gjennomfører sammenslutningen, og blir senere justert med pris- og lønnsvekst de påfølgende årene. Kommuner som gjennomfører en sammenslutning, vil motta fullt inndelingstilskudd i ti år. Tilskuddet vil deretter bli trappet gradvis ned. I 2009 mottar kommunene Re, Bodø, Aure, Vindafjord og Kristiansund inndelingstilskudd.

Forsøk med kommunal oppgavedifferensiering

Fra 2004 har det pågått flere forsøk med oppgavedifferensiering i kommuner. Flere av forsøkene innebar en omdisponering mellom budsjettposter. Det ble redegjort for budsjettmessige konsekvenser av forsøkene i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 3 (2003-2004) Forsøk med oppgavedifferensiering mv.

Følgende pågående forsøk berører inntektssystemet for kommunene:

Båtsfjord kommune har fått ansvaret for videregående opplæring. Det er derfor overført midler fra kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd til kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd. Budsjettforslaget er basert på at forsøksperioden er utvidet med to år, dvs. ut skoleåret 2008/2009.

Fire bydeler i Oslo kommune har i forsøksperioden overtatt ansvaret for arbeidsmarkedstiltak for personer med sosialhjelp som hovedinntektskilde og for personer på introduksjonsstønad. Det er derfor overført midler fra kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter og kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd.

Budsjettforslaget bygger på videreføring av forsøket i to bydeler.

Post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge

Fra og med 2009 opprettes et nytt distriktspolitisk tilskudd i Sør-Norge. Tilskuddet tildeles kommuner i Sør-Norge som har en gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittet, som ligger i sone IV eller sone III i det distriktspolitiske virkeområdet, og som ikke mottar Nord-Norge- og Namdalstilskudd eller småkommunetilskudd. Alle kommuner i sone IV kan få støtte, mens kommuner innenfor sone III får tilskudd dersom den samfunnsmessige utviklingen er svak. Samfunnsmessig utvikling måles ved en distriktsindeks, som gir et uttrykk for utviklingen i tilgjengelighet, demografi, arbeidsmarked og inntekt. Kommuner i sone III som har en indeks lavere enn 35 får fullt tilskudd, mens kommuner i sone III med indeks mellom 35 og 46 mottar redusert tilskudd.

For en nærmere omtale av det distriktspolitiske virkeområdet, se kommuneproposisjonen 2009.

Distriktstilskudd Sør-Norge gis med én sats per kommune og én sats per innbygger. Satsene i 2009 vil være som foreslått i kommuneproposisjonen 2009. Tilskuddet beregnes ut fra folketallet pr. 1. januar året før budsjettåret.

Tabell 3.13 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge (i kr)

Sats	Sone IV	Sone III
Pr. kommune (1 000 kr)	3 202	481-2 402
Pr. innbygger (kr)	752	113-564

Post 62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske målsettinger som å sikre bosetting og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i regional- og distriktspolitikken ønsker regjeringen at kommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud enn kommuner ellers i landet. Regjeringen ønsker også å bidra til en høy kommunal sysselsetting i et område med et konjunkturavhengig næringsliv. Kommuner i Nord-Norge får derfor et eget tilskudd. Fra 2009 får i tillegg 14 kommuner i Namdalen (Namsos, Namdalseid, Snåsa, Lierne, Røyrvik, Namsskogan, Grong, Høylandet, Overhalla, Fosnes, Flatanger, Vikna, Nærøy og Leka) tilskudd etter samme sats som Nordland, siden de bl.a. sliter med fraflytting, og i stor grad har de samme utfordringene som kommuner sør i Nordland. Nord-Norge- og Namdalstilskudd blir utbetalt som en lik sats per innbygger for alle kommunene innenfor hvert fylke. Departementet tilrår at satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskudd til kommunene for 2009 blir prisjustert. Tilskuddet beregnes med utgangspunkt i folketallet pr. 1. januar året før budsjettåret. Tabell 3.14 viser satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet i 2009 for kommuner.

Tabell 3.14 Nord-Norge- og Namdalstilskudd til kommuner

Kommuner i:	Kr pr. innbygger
Nordland og Namdalen	1 523
Troms	2 921
Finnmark	7 135

Post 63 Småkommunetilskudd

Omleggingen av inntektssystemet for kommunene innebærer at det tidligere regionaltilskuddet videreføres som et småkommunetilskudd. Småkommunetilskuddet blir i 2009, på samme måte som regionaltilskuddet i 2008, gitt til kommuner som har færre enn 3200 innbyggere. I det tidligere regionaltilskuddet fikk kommuner med mellom 3000 og 3200 innbyggere redusert tilskudd. Ved komitemerknad til kommuneproposisjonen 2009 ble det påpekt at en slik avkorting av småkommunetilskuddet i takt med økende innbyggertall vil føre til at noen kommuner mellom 3000 og 3200 innbyggere ville ha tjent på å motta distriktstilskudd Sør-Norge, og at det vil gi noen uheldige fordelingseffekter. Dette følges opp av regjeringen ved å foreslå å gi fullt tilskudd til alle kommuner som har mindre enn 3200 innbyggere.

For å få småkommunetilskudd må kommunen i tillegg ha en gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittlig skatteinntekt siste tre år, mot skatteinntekter under 110 pst. av landsgjennomsnittet siste skatteår for det tidligere regionaltilskuddet. Dette gir en større stabilitet med hensyn til hvilke kommuner som er berettiget til småkommunetilskudd fra år til år.

Kommuner i tiltakssonen (alle kommuner i Finnmark og sju kommuner i Nord-Troms) vil få tilskudd etter forhøyet sats. Regjeringen følger opp komitemerknad til kommuneproposisjonen 2009 om ulik behandling av kommuner i tiltakssonen. Alle kommuner i tiltakssonen i Nord-Troms gis forhøyet sats hvis de oppfyller kriteriene for å motta småkommunetilskudd.

Satsene for småkommunetilskuddet for 2009 vil være prisjusterte satser med utgangspunkt i det tidligere regionaltilskuddet. Tilskuddet beregnes med utgangspunkt i folketallet pr. 1. januar året før budsjettåret.

Tabell 3.15 Satser for småkommunetilskuddet

(1 000 kr)

Område	Beløp pr. kommune
Kommuner i tiltakssonen (Finnmark og Nord-Troms)	10 857
Øvrige kommuner	5 535

Post 64 Skjønnstilskudd

Kommunal- og regionaldepartementet fordeler årlig en del av rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner etter skjønn. Fordelingen etter skjønn må ses i sammenheng med fordelingen etter objektive kriterier i de faste delene av inntektssystemet. Det samlede skjønnstilskuddet for kommuner og fylkeskommuner for 2009 inklusive kompensasjon for omlegging av ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift foreslås satt til 2 526 mill. kr.

Tabell 3.16 Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2009

(1 000 kr)

Kommunene	1 636 000
Fylkeskommunene	890 000
Landet i alt	2 526 000

Skjønnstilskuddet til fylkeskommunene er nærmere beskrevet under kap. 572, post 60.

Skjønnstilskudd til inntektssvake kommuner i Sør-Norge

Ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2009 ba et flertall av medlemmene i kommunal- og forvaltningskomiteen i en egen merknad regjeringen: *«følge ekstra nøye med på situasjonen i skattesvake kommuner i Sør-Norge som ikke får del i distriktstilskuddet»*.

På bakgrunn av dette foreslår regjeringen at skjønnsrammen til kommunene utvides med 100 mill. kr, som skal gå til fordeling til inntektssvake kommuner i Sør-Norge. Det foreslås at utvidelsen finansieres gjennom veksten i frie inntekter, og at skjønnsrammen for 2009 dermed settes til 1 636 mill. kr. Fylkesmannen skal fordele de 100 mill. kr til kommuner med lavt nivå på de frie inntektene, etter fylkesrammer gitt av departementet.

Tabell 3.17 viser departementets forslag til fylkesrammer. Fylkesrammene er beregnet på

grunnlag av kommunenes nivå på de korrigerte frie inntektene i 2007. Ved beregning av fylkesrammene er kommuner som vil motta regionalpolitiske tilskudd i 2009 holdt utenom beregningene, og det er videre tatt hensyn til omfordelingseffekter grunnet omlegging av skatteelementene i inntektssystemet fra 2009.

Tabell 3.17 Fylkesvis fordeling skjønnstilskudd til inntektssvake kommuner i Sør-Norge

(i mill. kr)

	Fylkesramme
Østfold	20
Akershus	2
Hedmark	12
Oppland	11
Buskerud	7
Vestfold	12
Telemark	7
Aust-Agder	5
Vest-Agder	5
Rogaland	4
Hordaland	3
Møre og Romsdal	6
Sør-Trøndelag	4
Nord-Trøndelag	2
Sum	100

Kommunene

Den samlede skjønnsrammen for kommunene inklusive kompensasjon for omlegging av ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift er for 2009 1 636 mill. kr. Ved fastsettelsen av rammene for 2009 er det tatt utgangspunkt i rammene for 2008. Disse rammene er korrigert for endringer i særskilte tilskudd fra inneværende år til neste år, samt enkelte andre endringer som omtales under.

- Tidligere har basisrammen blitt regnet ut fra skjønnsrammen eksklusive kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kompensasjon for endringer i inntektssystemet, særskilte tilskudd og skjønnsmidler som fordeles av Kommunal- og regionaldepartementet gjennom året. Fra og med 2009 innlemmes kompensasjon for endringer i inntektssystemet, tilskudd til språkdeling, og et særskilt tilskudd som tidligere har gått til Nannestad kommune og Ullensaker kommune inn i basisrammen. I tillegg økes basisrammen med 8 mill. kr i forhold til kommuneproposisjonen 2009. Med de nevnte endringene utgjør basisrammen for 2009 om lag 1 036 mill. kr.
- Endringer i inntektssystemet: Kompensasjonen til kommuner som har skatteinntekter lavere enn 110 pst. av landsgjennomsnittet og som samlet tapte mer enn 360 kr pr. innbygger på endringer som ble gjennomført i inntektssystemet i løpet av perioden 2002-2006. Fra og med 2009 innlemmes kompensasjon for endringer i inntektssystemet i basisrammen. Kompensasjonen videreføres på samme nominelle nivå som i 2008 og utgjør 213,8 mill. kr.
- Fra og med 2009 innlemmes tilskudd til kommuner med store utgifter som følge av regelen for språkdeling (bokmål/nynorsk) i basisrammen. Tilskuddet er prisjustert fra 2008 til 2009 og utgjør 23,2 mill. kr.
- 2008 er det siste året Ullensaker og Nannestad mottar ekstraordinært skjønn i forbindelse med Gardermoutbyggingen. Totalt har kommunene mottatt 735,5 mill. kr, hvorav 387 mill. kr har vært gitt som lån som skal tilbakebetales i 20 like store avdrag fra 2009. I tråd med kommuneproposisjonen 2008 øker departementet fra og med 2009 skjønnsrammen til Fylkesmannen i Akershus med et beløp tilsvarende avdragene fra kommunene, 19,4 mill. kr.
- Innenfor skjønnsrammen er det satt av tilskudd til utviklings- og utredningsprosjekter («prosjektskjønn»). I kommuneproposisjonen 2009 ble det varslet at det ville bli avsatt 70 mill. kr til slike prosjekter. Kriterier for tildeling av prosjektskjønnsmidler er omtalt i kapittel 3.4 i kommuneproposisjonen 2009. Det er igangsatt flere prosjekter som finansieres over prosjektskjønnet, bl.a. Kvalitetskommuneprogrammet, Økoløft, Grønne energikommuner og Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken. Lokale utviklingsprosjekter kan også finansieres over prosjektskjønnet. Departementet har, som i 2008, satt av midler i budsjettet for 2009 til forsøksprosjektet med elektronisk stemmegivning, e-valg. Det er satt av 10 mill. kr innenfor rammen for prosjektskjønnet i 2009 og disse skal bl.a. dekke utgifter til innkjøp av datateknisk og eventuell annen kompetanse, utarbeiding av kravspesifikasjoner og deler av systemutviklingskostnader. Deler av midlene vil gå til avlønning av personell i departementet.
- Da ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift ble lagt om i 2004, ble kommunene kompensert gjennom en økning i skjønnstilskuddet. Mange kommuner fikk pr. 1. januar 2007 tilbake samme nivå på satsen for differensiert arbeidsgiveravgift (DAA) som de hadde før omleggin-

gen av ordningen. For disse kommunene har kompensasjonen for økning i satsen de har mottatt i perioden 2004 til 2006 falt bort. Kommuner som kun delvis får gjeninnført redusert sats for DAA beholder en forholdsmessig andel av kompensasjonen. Kompensasjonen til kommuner med økt DAA-sats var i 2008 på 327,1 mill. kr. Kompensasjonen for økt sats for DAA i 2009 er oppjustert med forventet lønnsvekst i kommunesektoren på 5 pst. Dette gir en samlet kompensasjon på 343,5 mill. kr i 2009.
- Det tildeles 100 mill. kr til inntektssvake kommuner i Sør-Norge, jf. punkt over.

Post 65 Hovedstadstilskudd

I forbindelse med nytt inntektssystem for kommunene er det foreslått at det også innføres et hovedstadstilskudd til Oslo over kapittel 571. Dette er begrunnet med at Oslo har spesielle oppgaver og utfordringer som hovedstad. Oslos sammensatte funksjoner både som hovedstad, regionalt senter og lokalsamfunn setter store krav til planlegging og samordning. Det foreslås at Oslo kommune i 2009 får 300 mill. kr i hovedstadstilskudd.

Post 66 Veksttilskudd

Kommuner med høy befolkningsvekst kan på kort og mellomlang sikt finne det vanskelig å tilpasse tjenestetilbudet til en voksende befolkning, og det kan være problematisk å finansiere de nødvendige investeringene uten at det går på bekostning av tjenestetilbudet. Fra 2009 blir det innført en egen vekstkompensasjon til kommuner med særlig høy befolkningsvekst. Veksttilskuddet tildeles kommuner som gjennom den siste treårsperioden har hatt en gjennomsnittlig årlig vekst ut over 175 pst. av gjennomsnittlig årlig vekst på landsbasis. I tillegg må kommunene ha skatteinntekter under 140 pst. av landsgjennomsnittet. Tilskuddet er tidsbegrenset, og gis i den perioden kommunene har størst vekst. Det er i den samme perioden kommunene vil ha de største utfordringene med tanke på tilpassing av tjenestetilbudet. Tilskuddet tildeles som et fast beløp, kr 40 000 pr. nye innbygger ut over vekstgrensen.

Post 69 Kommunal selskapsskatt

Som foreslått i kommuneproposisjonen blir den kommunale selskapsskatten avviklet fra 2009. Det blir derfor ikke tildelt midler over post 69 for budsjettåret 2009.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til vedtak bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 250 mill. kr i 2009 som forskudd på rammetilskudd til kommunene for 2010.

Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
90	Tilbakeføring av forskudd	27 209		
	Sum kap. 3571	27 209		

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2007-2008) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi inntil 250 mill. kr i forskudd på rammetilskudd for 2009 til kommuner i 2008. På grunn av usikkerhet knyttet til skatteinngang og inntektsutjevning for siste utbetalingstermin i 2008 er det på nåværende tidspunkt ikke mulig med sikkerhet å angi størrelsen på utbetalt forskudd på rammetilskudd i 2008. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag på denne posten.

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
60	Innbyggertilskudd[1]	12 841 955	14 028 862	15 963 827
62	Nord-Norge-tilskudd	460 724	479 509	500 791
64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 571, post 64*	864 884	887 000	890 000
65	Tilskudd til barnevern/ hovedstadstilskudd	469 141	482 845	504 573
	Sum kap. 572	14 636 704	15 878 216	17 859 191

[1] Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble bevilgningen på post 60 økt med 90 mill. kr til 14 118 862 mill. kr.

Post 60 Innbyggertilskudd

Det blir bevilget et innbyggertilskudd til fylkeskommunene, tilsvarende det for kommunene. Størrelsen på innbyggertilskuddet blir fastsatt ut fra differansen mellom de samlede rammeoverføringene og summen av postene 62-65. Det inntektsutjevnende tilskuddet og utgiftsutjevningen inngår i post 60.

Innbyggertilskuddet blir i utgangspunktet beregnet som et likt beløp pr. innbygger til alle fylkeskommuner. Deretter blir tilskuddet justert for hver enkelt fylkeskommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling av skatteinntekter gjennom inntektsutjevningen
2. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøklene for fylkeskommunene
3. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
4. omfordeling gjennom overgangsordningen for regelendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd m.m.
5. omfordeling gjennom innlemming av øremerkede tilskudd m.m. som ikke omfattes av overgangsordningen
6. forsøk med oppgavedifferensiering

For fylkeskommunene benyttes de samme telledatoene som tidligere. Det vil si at innbyggertilskuddet og utgiftsutjevningen i 2009 beregnes med utgangspunkt i befolkningstall pr. 1. januar i budsjettåret, mens det for Nord-Norge-tilskuddet benyttes befolkningstall pr. 1. januar året før budsjettåret.

Inntektsutjevning

Inntektsutjevningen skal utjevne forskjeller mellom fylkeskommunenes skatteinntekter. Det inntektsutjevnende tilskuddet beregnes fortløpende syv ganger i året når skatteinngangen foreligger. Beregningen av inntektsutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider for løpende inntektsutjevning.

For fylkeskommunene er det ingen omlegging av inntektsutjevningen i 2009. Inntektsutjevningen er basert på at fylkeskommuner med skatteinntekter under 120 pst. av landsgjennomsnittet, får kompensert 90 pst. av differansen mellom egen skatt og referansenivået på 120 pst. Fylkeskommuner som har skatteinntekter på mer enn 120 pst. av landsgjennomsnittet får beholde skatteinntektene.

Kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene

Det er ikke gjort endringer i kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene fra 2008 til 2009. Tabell 3.18 viser kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene i 2009.

Tabell 3.18 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene

Kriterium	Vekt
Innbyggere 0-15 år	0,064
Innbyggere 16-18 år	0,526
Innbyggere 19-34 år	0,027
Innbyggere 35-66 år	0,035
Innbyggere 67-74 år	0,008
Innbyggere over 75 år	0,009
Rutenett til sjøs	0,032
Bosatt spredt	0,022
Areal	0,007
Storbyfaktor	0,016
Befolkning på øyer	0,009
Vedlikeholdskostnader veg	0,064
Reinvesteringskostnader veg	0,032

Tabell 3.18 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene

Kriterium	Vekt
Søkere yrkesfag	0,149
Sum	1,000

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

I utgiftsutjevningen i inntektssystemet er det en korreksjonsordning basert på antall elever i statlige og private skoler. Ordningen tar hensyn til at antall elever i statlige og private skoler varierer mellom fylkeskommuner. Korreksjonsordningen fungerer slik at fylkeskommuner som har relativt mange elever i statlige og private skoler får et trekk gjennom utgiftsutjevningen. Motsatt får fylkeskommuner med relativt få elever i private og statlige skoler et tilskudd gjennom utgiftsutjevningen. Satsene for trekk fastsettes årlig. Satsene var uendret i perioden 1994-2002, men er gradvis økt fra og med 2003. Satsene for spesialskoler og opphold videreføres på reelt samme nivå i 2009 som i 2008, mens de øvrige satsene øker fra 2008 til 2009. Trekksatsene ligger under gjennomsnittskostnaden pr. elev på landsbasis. Trekksatsene bør ligge under gjennomsnittskostnaden ettersom marginalkostnaden knyttet til en elev oftest er lavere enn gjennomsnittskostnaden. For nærmere omtale vises det til Beregningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte). Tilbakeføringen av trekket i korreksjonsordningen skjer etter andel av kostnadsnøkkelen.

Overgangsordningen

Når fylkeskommunene overtar ansvaret for nye oppgaver, eller øremerkede tilskudd innlemmes i inntektssystemet, er fordelingen av midlene mellom fylkeskommunene som regel ikke den samme som den vil være når midlene blir fordelt etter inntektssystemets kriterier. Tilsvarende gjelder ofte når midler trekkes ut av rammetilskuddet. For å sikre at ingen fylkeskommuner skal få en brå endring i inntektene fra år til år som følge av oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd eller endringer av kostnadsnøklene, inneholder inntektssystemet for fylkeskommunene en egen overgangsordning der denne typen endringer skjer over tid. Det skal ta fem år fra første året tilskuddet innlemmes, eller trekkes ut, til midlene kun fordeles etter kriteriene i inntektssystemet. Overgangsordningen inngår i post 60 og er en ren omfordelingsordning mellom fylkeskommunene.

I noen tilfeller gjøres det unntak fra overgangsordningen. Det kan være der innlemming av et øremerket tilskudd ikke medfører særlige omfordelingsvirkninger, eller at det er et politisk ønske at endringer gjennomføres raskt. Ved store endringer i inntekts- og finansieringssystemet kan det også etableres særskilte kompensasjonsordninger i tillegg til den ordinære overgangsordningen.

Forsøk med kommunal oppgavedifferensiering

Fylkeskommunene er også berørt av forsøkene med oppgavedifferensiering nevnt under kap. 571 post 60. Båtsfjord kommunes ansvar for videregående opplæring innebærer at det overføres midler fra kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd til kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd.

Post 62 Nord-Norge-tilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske målsettinger som å sikre bosetning og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i regional- og distriktspolitikken ønsker regjeringen at fylkeskommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud enn fylkeskommuner ellers i landet. Regjeringen ønsker også å bidra til en høy fylkeskommunal sysselsetting i et område med et konjunkturavhengig næringsliv. Fylkeskommuner i Nord-Norge får derfor et eget tilskudd. Nord-Norge-tilskuddet blir utbetalt som én sats pr. innbygger for hver fylkeskommune. Departementet tilrår at satsene for Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommunene blir prisjustert. Tabell 3.19 viser satsene for Nord-Norge-tilskuddet for fylkeskommuner i 2009.

Tabell 3.19 Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner

Fylkeskommuner	Kr. pr innbygger
Nordland	956
Troms	1 089
Finnmark	1 488

Post 64 Skjønnstilskudd

Den samlede fordelingen av skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner, samt en nærmere presentasjon av skjønnstilskuddet til kommunene, er beskrevet under kap. 571, post 64.

Fylkeskommunene

Den samlede skjønnsrammen til fylkeskommunene er for 2009 890 mill. kr. Ved fastsettelsen av rammene for 2009 er det tatt utgangspunkt i rammene for 2008. Disse rammene er korrigert for endringer i særskilte tilskudd fra inneværende år til neste år, samt de endringer som omtales under.

- Fra og med 2009 innlemmes kompensasjon for endringer i inntektssystemet i basisrammen til fylkeskommunene. Bortsett fra denne innlemmingen blir basisrammen for fylkeskommunene videreført på samme nominelle nivå som i 2008.
- Endringer i inntektssystemet: Kompensasjon til fylkeskommuner som har skatteinntekter lavere enn 110 pst. av landsgjennomsnittet og som samlet tapte mer enn 360 kr pr. innbygger på endringer som ble gjennomført i inntektssystemet i løpet av perioden 2002-2006 legges inn i basisrammen fra og med 2009. Kompensasjonen videreføres på samme nominelle nivå som i 2008 og utgjør 150,2 mill. kr.
- Kompensasjonen for økt sats for differensiert arbeidsgiveravgift er oppjustert fra 2008 til 2009 med en forventet lønnsvekst i kommunesektoren på 5 pst. til 61,3 mill. kr.

Post 65 Tilskudd til barnevern / hovedstadstilskudd

I 1999 ble det innført et eget hovedstadstilskudd i inntektssystemet. Hovedstadstilskuddet til Oslo kommune var bl.a. begrunnet med at Oslo hadde et høyt utgiftsbehov knyttet til rusomsorg og psykisk helsevern. Fra og med 2004 ble det innført et eget kriterium i kostnadsnøkkelen for kommuner som fanger opp variasjoner i utgiftsbehovet knyttet til rusomsorg og psykisk helsevern. Hovedstadstilskuddet til Oslo kommune ble derfor avviklet som egen post på statsbudsjettet fra og med 2004.

Fra og med 2004 overtok staten det ansvaret fylkeskommunene tidligere hadde for barnevernet. Oslos ansvar for barnevernet ble likevel videreført, jf. omtale i kapittel 12 i kommuneproposisjonen 2004 (St.prp. nr. 66 (2002-2003)). Den delen av de frie inntektene til fylkeskommunen som kan tilskrives barnevern, ble lagt inn i hovedstadtilskuddet til Oslo kommune.

I 2009 mottar Oslo kommune om lag 505 mill. kr i tilskudd til barnevern / hovedstadstilskudd over kapittel 572. Om lag 80 pst. av midlene er knyttet til Oslo sitt ansvar for barnevern, mens om lag 20 pst. er knyttet til at Oslo har spesielle oppgaver som hovedstad.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til vedtak bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 50 mill. kr i 2009 som forskudd på rammetilskudd til fylkeskommunene for 2010.

Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2007-2008) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi opptil 50 mill. kr i forskudd på rammetilskudd for 2009 i statsbudsjettet for 2008. Fram til oktober 2008 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet for 2008. Det fremmes derfor ikke forslag om tilbakeføring av forskudd i 2009.

Samlet vekst i rammeoverføringene til kommunesektoren

Tabell 3.20 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2008 og 2009. Nominelle priser (i 1000 kr, pst.)

	Anslag på regnskap 2008	Korrigert 2008	Forslag 2009	Faktisk vekst 2008-2009	Korrigert vekst 2008-2009
Innbyggertilskudd	37 215 677	40 502 652	46 531 818	25,0	14,9
Distriktstilskudd Sør-Norge	0	0	310 661	-	-
Nord-Norge- og Namdalstilskudd[1]	1 269 995	1 269 995	1 384 069	9,0	9,0
Småkommunetilskudd[2]	855 763	855 763	964 791	12,7	12,7
Skjønnstilskudd	1 511 500	1 511 500	1 636 000	8,2	8,2
Hovedstadstilskudd	0	0	300 000	-	-
Veksttilskudd	0	0	218 492	-	-
Kommunal selskapsskatt	5 375 000	5 375 000	0	-	-
Sum kommuner, ekskl. selskapsskatt	*40 852 935*	*44 139 910*	*51 345 831*	*25,7*	*16,3*
Sum kommuner, inkl. selskapsskatt	*46 227 935*	*49 514 910*	*51 345 831*	*11,1*	*3,7*
Innbyggertilskudd	14 118 862	14 212 217	15 963 827	13,0	12,3
Nord-Norge-tilskudd	479 509	479 509	500 791	4,4	4,4
Skjønnstilskudd	887 000	887 000	890 000	0,3	0,3
Tilskudd til barnevern/hovedstadstilskudd	482 845	482 845	504 573	4,5	4,5
Sum fylkeskommuner	*15 968 216*	*16 061 571*	*17 859 191*	*11,8*	*11,2*
Sum kommunesektor, ekskl. selskapsskatt	*56 821 151*	*60 201 481*	*69 205 022*	*21,8*	*15,0*
Sum kommunesektor, inkl. selskapsskatt	*62 196 151*	*65 576 481*	*69 205 022*	*11,3*	*5,5*

[1] Tidligere Nord-Norge-tilskudd
[2] Tidligere regionaltilskudd

Tabell 3.20 viser tilskudd gjennom inntektssystemet i 2008 før og etter korreksjoner for endringer i oppgaver og endringer i regelverk, og før og etter innlemminger av øremerkede tilskudd. Tabellen viser også forslag til bevilgning i 2009 fordelt på de ulike postene i rammetilskuddet. Kolonne 2 viser tildelingen i 2008 til kommuner og fylkeskommuner. Kolonne 3 viser den samme tildelingen korrigert for oppgaveendringer mv. Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer er å gjøre tallstørrelsen for 2008 og 2009 sammenlignbare. Oppgaveendringene det er korrigert for, er nærmere omtalt nedenfor. Kolonne 4 viser regjeringens forslag til bevilgning for 2009.

Det legges i 2009 opp til en nominell vekst i kommunesektorens samlede frie inntekter på 6,3 pst., regnet i forhold til anslag på regnskap 2008. Dette tilsvarer en reell vekst på 1,7 pst. Kolonne 5 og 6 viser faktisk og korrigert vekst i rammeoverføringene fra 2008 til 2009. Faktisk og korrigert vekst i rammeoverføringene må ses i sammenheng med endret sammensetning av de frie inntektene. I forbindelse med nytt inntektssystem for kommunene fra 2009 avvikles den kommunale selskapsskatten, og inntektsbortfallet kompenseres ved at kommunene får en økt andel av skatten fra personlige skatteytere. Samtidig reduseres skatteandelen av kommunenes samlede inntekter til 45 pst.

Endringer i oppgavefordeling mellom ulike forvaltningsnivå, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

I budsjettet for 2009 vil det som tidligere år bli gjort en rekke korrigeringer i rammetilskuddet for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivå, regelendringer, innlemminger av øremerkede tilskudd mv. For nærmere omtale av korreksjonene, viser vi til Beregningsteknisk dokumentasjon til St.prp. nr. 1 (2008-2009) fra Kommunal- og regionaldepartementet (Grønt

hefte). Endringer som rammetilskuddet vil bli korrigert for i 2009 er oppgitt i 2008-kr.

Korreksjoner i rammetilskuddet til kommunene

Psykisk helsearbeid

Opptrappingsplanen for psykisk helse avsluttes ved utløpet av 2008. I tråd med forutsetningene for planen innlemmes de øremerkede tilskudd til drift av kommunenes psykiske helsearbeid i kommunenes rammetilskudd, jf. St.prp. nr. 57 (2007-2008) Kommuneproposisjonen 2009. Dette utgjør for 2009 om lag 3 418,6 mill. kr.

Økt antall elever i statlige og private skoler

Som følge av at tallet på elever i statlige og private skoler øker, blir rammetilskuddet til kommunene redusert med om lag 27,5 mill. kr i 2009.

Vertskommunetilskuddet

I 2005 ble deler av vertskommunetilskuddet, tilsvarende den daværende kroneverdien av en kriterieenhet av kriteriet psykisk utviklingshemmede over 16 år (verdien av en psykisk utviklingshemmet over 16 år i inntektssystemet), innlemmet i det generelle rammetilskuddet til kommunene. Den øvrige delen av tilskuddet forble øremerket. Det vises til nærmere omtale av innlemmingen i St.prp. nr. 61 (2005-2006) Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2007 (kommuneproposisjonen). Todelingen av tilskuddet til de 33 vertskommunene har imidlertid vist seg å være komplisert. Det foreslås derfor å føre den andelen av tilskuddet som nå ligger i inntektssystemet tilbake til det øremerkede tilskuddet. 443,3 mill. kr vil i 2009 bli trukket ut av rammetilskuddet.

Økt timetall i grunnskolen (helårseffekt)

Høsten 2008 ble timetallet på barnetrinnet utvidet med til sammen fem uketimer à 60 minutter. Det ble derfor lagt inn 259,1 mill. kr i rammetilskuddet til kommunene (halvårseffekt). I 2009 legges ytterligere 382,4 mill. kr i rammetilskuddet til kommunene (helårseffekten).

Forsøk med kommunal oppgavedifferensiering, A-etat

Fire bydeler i Oslo kommune har i forsøksperioden overtatt ansvaret for arbeidsmarkedstiltak for personer med sosialhjelp som hovedinntektskilde og for personer på introduksjonsstønad. Forsøket er avsluttet i to bydeler og videreført i to. Det er derfor overført 31,1 mill. kr fra kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter og kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd.

Forsøk med videregående opplæring i Båtsfjord kommune

Båtsfjord kommune har i forsøksperioden overtatt fylkeskommunens ansvar for videregående opplæring. Det er derfor overført midler fra kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd til kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd. Forsøksperioden varer ut skoleåret 2008/2009, og det trekkes om lag 5,2 mill. kr fra kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd som følge av at forsøket avsluttes. Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd øker tilsvarende.

Ny organisering av skatteutvalg

Kommunenes besparelse ved at finansieringen av skatteutvalgene overføres til skatteetaten er beregnet til om lag 2,2 mill. kr. Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd foreslås på denne bakgrunn redusert med om lag 2,2 mill. kr.

Avvikling BCG og tuberkulosetesting

Forekomsten av tuberkulose i Norge er nå blant de laveste i verden med om lag 250–300 nye tilfeller i året. Samtidig er Norge, sammen med Malta, de eneste EU/EØS-landene som har BCG-vaksinasjon av lavrisikogrupper som en del av det nasjonale barnevaksinasjonsprogrammet. Det foreslås at allmenn BCG-vaksinasjon for ungdom utgår fra barnevaksinasjonsprogrammet fra og med skoleåret 2009/2010, samt at tuberkulosetesting av den samme gruppen avvikles. Tilbudet om BCG-vaksine beholdes til definerte risikogrupper. Det foreslås at kommunenes rammetilskudd reduseres med 4,2 mill. kr i 2009.

Økning i timetall, fysisk aktivitet

Det foreslås å bevilge om lag 47 mill. kr til utvidelse av timetallet med 2 timer fysisk aktivitet på barnetrinnet. Av dette vil 45,6 mill. kr bli lagt inn i rammetilskuddet til kommunene.

Vaksine mot livmorhalskreft

Årlig rammes om lag 300 norske kvinner av livmorhalskreft, og 80–100 dør av sykdommen hvert år. Det foreslås å innføre vaksine mot livmorhalskreft som en del av barnevaksineprogrammet. Dette vil på lang sikt kunne halvere antall årlige tilfeller. I tillegg vil vaksinen bidra til at færre kvinner utvikler celleforandringer i livmorhalsen, noe som fører til operative inngrep med økt risiko for senaborter og premature fødsler. Det foreslås bevilget 54,5 mill. kr for å kunne tilby vaksinen til jenter i 7. klassetrinn fra og med skoleåret 2009–2010, hvorav 1,9 mill. kr foreslås bevilget gjennom rammetilskuddet for å dekke kommunenes merutgifter i 2009.

Helsehjelp til personer uten samtykkekompetanse

Stortinget vedtok i desember 2006 nytt kap. 4A i pasientrettighetsloven, helsehjelp til personer uten samtykkekompetanse, jf. Ot.prp. nr. 64 (2005-2006). Lovendringen settes i verk 1. januar 2009. Lovendringen vil gi styrket rettsvern til pasienter som mangler samtykkekompetanse, f.eks. personer med demens.

For 2009 foreslås det bevilget 23,0 mill. kr til dekning av kommunenes utgifter for å gjennomføre lovendringen. Rammetilskuddet til kommunene foreslås styrket med 23,0 mill. kr.

Bostøtte

Regjeringen foreslår en omfattende omlegging av bostøtten. Regelverket endres slik at person- og finansieringskrav oppheves og boligkravene moderniseres. Videre foreslås det at inntektsgrensene heves, slik at spesielt barnefamilier blir bedre ivaretatt enn det som er tilfelle med dagens regelverk. Etter forslaget vil omleggingen åpne for anslagsvis 40-50 000 nye mottakere av bostøtte, utover de om lag 100 000 som allerede får bostøtte gjennom dagens regelverk.

Bevilgningsøkningen som følger av forslaget er om lag 300 mill. kr i 2009. Det tas sikte på iverksettelse 1. juli 2009. Styrkingen av bostøtten innebærer innsparinger for kommunene til sosialhjelp, kommunal bostøtte, mv. Det er lagt til grunn at innsparingene for kommunene vil utgjøre 30 pst. av kostnaden. På denne bakgrunn reduseres rammetilskuddet til kommunene med 87,1 mill. kr.

Korreksjoner i rammetilskuddet til fylkeskommunene

Opplæring for språklige minoriteter i videregående opplæring (innlemming)

I Ot.prp. nr. 40 (2007-2008) *Om lov om endringar i opplæringslova og privatskolelova* er det blant annet foreslått at minoritetsspråklige elever i videregående opplæring gis rett til særskilt språkopplæring. Fylkeskommunene får med dette en plikt til å oppfylle denne rettigheten. Tilskuddet innlemmes i rammetilskuddet til fylkeskommunene. I 2008 utgjør bevilgningen 31,1 mill. kr, og posten vil i 2009 bli foreslått innlemmet etter faktisk fordeling før 2009 med en overgangsordning.

Økt antall elever i statlige og private skoler

Som følge av at tallet på elever i statlige og private skoler øker, blir rammetilskuddet til fylkeskommunene redusert med om lag 78,4 mill. kr i 2009.

Gratis læremidler i videregående opplæring

I budsjettet for 2008 ble det lagt inn midler for å kompensere skoleeier for innføring av gratis læremidler i Vg3. Høsten 2009 innføres gratis læremidler i Vg1, og skoleeier skal kompenseres for dette ved at 332,3 mill. kr legges inn i rammetilskuddet. Samtidig trekkes kompensasjonen knyttet til Vg3 ut. Siden antall elever i Vg1 er noe høyere enn i Vg3, og elevenes kostnader til lærebøker er noe høyere på Vg1 enn på Vg3, innebærer dette en økt bevilgning i 2009. Rammetilskuddet til fylkeskommunene økes netto med 120,8 mill. kr.

Lovfestet rett til videregående opplæring for voksne (helårseffekt)

I St.meld. nr. 16 (2006-2007) varslet Kunnskapsdepartementet et forslag om å endre opplæringsloven slik at retten til opplæring skal gjelde alle voksne over 25 år og ikke bare voksne som er født i 1978 og senere. Denne lovendringen ble vedtatt i mai 2008, og det ble lagt inn 21 mill. kr i rammetilskuddet i statsbudsjettet 2008. Det er bevilget ytterligere 30,0 mill. kr for å dekke helårseffekten i 2009. Midlene er lagt inn i rammetilskuddet til fylkeskommunen.

Overføring i forbindelse med omstillingsloven

Lov om meldeplikt ved nedlegging av næringsverksemd (omstillingslova) trådte i kraft 1. juli 2008. Etter loven skal bedriftseiere sende melding til fylkeskommunen ved planer om nedlegging av bedrifter med flere enn 30 ansatte. Fylkeskommu-

nen skal behandle meldingen i løpet av en 30 dagers periode. Årlige kostnader for fylkeskommunene ved å administrere ordningen er beregnet til 3,8 mill. kr. Midlene vil bli fordelt etter kostnadsnøkkelen.

Forsøk med videregående opplæring i Båtsfjord kommune

Båtsfjord kommune har i forsøksperioden overtatt fylkeskommunens ansvar for videregående opplæring. Det er derfor overført midler fra kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd til kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd. Forsøksperioden varer ut skoleåret 2008/09, og det trekkes om lag 5,2 mill. kr fra kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd som følge av at forsøket avsluttes. Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd øker tilsvarende.

Avgift på utslipp av NOx

Fra 2007 ble det innført en avgift på utslipp av NOx. Fylkeskommunene kompenseres for merutgifter til lokale båtruter og fylkesvegferjer. Som en følge av at skip som slutter seg til et fond for å redusere utslippet av NOx får fritak for NOx-avgiften, foreslås kompensasjonen til fylkeskommunene for NOx-avgiften redusert med 9,6 mill. kr. Dette gjelder foreløpig skip som gjennomfører transportoppdrag for fylkene Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane, og reduksjonen fordeles derfor på disse tre fylkeskommunene. På grunn av usikkerhet knyttet til fordelingen, samt virkningen for andre fylkeskommuner, vil departementet vurdere å komme tilbake til saken i revidert budsjett for 2009.

Nedklassifisering av riksvegferjesamband

Ferjesambandet Svolvær-Skrova nedklassifiseres til fylkeskommunalt samband som følge av nedleggingen av Skutviksambandet. Nordland fylkeskommune vil bli kompensert over rammetilskuddet til fylkeskommunene med 10,0 mill. kr for merkostnadene ved å opprette et fylkeskommunalt samband Svolvær-Skrova. Beløpet finansieres ved at rammen for kap. 1320, post 72 Kjøp av riksvegferjetjenester for 2008 nedjusteres med 10,0 mill. kr.

Kap. 575 Ressurskrevende tjenester

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007[1]	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
60	Toppfinansieringsordning, *overslagsbevilgning*		2 741 000	3 285 000
	Sum kap. 575		2 741 000	3 285 000

[1] Til og med 2007 ble midlene bevilget over kap. 761, post 64 på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Post 60 Toppfinansieringsordning, overslagsbevilgning

Fra og med 2008 har Kommunal- og regionaldepartementet ansvaret for toppfinansieringsordningen. Tilskudd til kommunene forvaltes av Helsedirektoratet.

Mål

Formålet med bevilgningen er å sikre at tjenestemottakere som krever stor ressursinnsats fra det kommunale tjenesteapparat, får et best mulig tilbud uavhengig av kommunens økonomiske situasjon. Med ressurskrevende tjenestemottaker menes en person med store hjelpebehov og som mottar omfattende helse- og omsorgstjenester fra kommunen. Dette kan bl.a. gjelde personer med psykisk utviklingshemming, fysisk funksjonshemmede, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

Kommunene har ansvaret for å gi helse- og omsorgstjenester til dem som har krav på dette i henhold til sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven. Tjenestene finansieres i hovedsak gjennom kommunenes frie inntekter (skatteinntekter og rammetilskudd). Behovet for ressurskrevende tjenester varierer betydelig mellom kommuner. Det har foreløpig vært vanskelig å finne objektive kriterier som kan fange opp denne kostnadsvariasjonen mellom kommuner. Inntil det blir utviklet gode nok kriterier, vil det være behov for en egen tilskuddsordning for ressurskrevende

tjenester som et supplement til kommunenes frie inntekter.

Tildelingskriterier

Fra 2008 får kommunene kompensert 85 pst. av egne netto lønnsutgifter utover innslagspunktet på kr 800 000. Kommunenes egenandel er 15 pst. for utgifter over innslagspunktet. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øremerkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet.

Til og med 2007 fikk kommunene kompensert 70 pst. av netto lønnsutgifter som oversteg innslagspunktet på kr 770 000 på landsbasis. Kommunenes egenandel for utgifter over innslagspunktet var 30 pst. på landsbasis. Egenandelen ble beregnet som 30 pst. av netto lønnsutgifter utover innslagspunktet for alle kommuner som hadde tjenestemottakere av ressurskrevende tjenester. Videre ble den totale egenandel dividert på antallet innbyggere i de kommunene som hadde mottakere av ressurskrevende tjenester. Endringen fra 2008 innebar både en styrking av den statlige finansieringen av ressurskrevende tjenestemottakere, samtidig som modellen for tildeling av tilskudd ble mer forutsigbar og enklere å forstå. Det vises til St.prp. nr. 1 (2007-2008) for nærmere omtale av endringene som ble vedtatt fra 2008.

Fylkesmennene er i retningslinjene for fordeling av skjønnstilskuddet for 2009 bedt om å ta hensyn til kommuner som har spesielt høye kostnader knyttet til særlig ressurskrevende tjenester, og hvor dette ikke fanges tilstrekkelig opp gjennom inntektssystemet og toppfinansieringsordningen. I tillegg er fylkesmennene bedt om spesielt å vurdere de få kommunene som tapte på modellendringen fra 2008.

Rapportering for 2008

Toppfinansieringstilskuddet for 2008 til de kommunene som tilfredsstilte kriteriene for tilskudd ble fordelt fra Helsedirektoratet i juli 2008. Det ble utbetalt 2 966 mill. kr. Dette er en nominell økning på 948 mill. kr sammenlignet med tilskuddet for 2007. I 2008 var det 4506 ressurskrevende tjenestemottakere som var omfattet av ordningen. Dette er en økning på 493 tjenestemottakere eller 12,3 pst. i forhold til 2007. I tillegg til økningen i antallet tjenestemottakere, økte utgiftene utover innslagspunktet per tjenestemottaker med 7,8 pst.

Toppfinansieringstilskuddet for ressurskrevende tjenester er en overslagsbevilgning. Utbetalingene i 2008 er 225 mill. kr høyere enn saldert budsjett 2008. Det vil bli fremmet forslag til tilleggsbevilgning for 2008 i løpet av høsten.

Utvidelse av toppfinansieringsordningen til å gjelde tjenestemottakere over 67 år

Ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2008 uttalte flertallet i kommunal- og forvaltningskomiteen følgende, jf. Innst. S. nr. 231 (2006-2007):

Flertallet viser til at utgiftene som er grunnlag for utmåling av tilskuddet er knyttet til enkeltpersoner under 67 år. At personer som har særlig ressurskrevende tjenester faller helt ut av ordningen etter at de har fylt 67 år, kan etter flertallets mening ha uønskede konsekvenser. Flertallet ber derfor departementet vurdere endringer i regelverket for toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester som tar hensyn til dette.

Regjeringen har ikke funnet rom for å prioritere dette innenfor de gitte budsjettrammene.

Budsjett 2009

Det budsjetteres med 3 285 mill. kr i 2009, som er en økning på 544 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2008. Forslaget til bevilgning for 2009 tar hensyn til at faktisk utbetalt tilskudd i 2008 er 2 966 mill. kr, dvs. 225 mill. kr høyere enn saldert budsjett. Det er lagt til grunn en økning i antall tjenestemottakere på 4 pst. og en reell vekst i utgifter pr. tjenestemottaker på 2 pst. i 2009. Innslagspunktet prisjusteres på vanlig måte, og vil i 2009 bli kr 835 000.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Innledning

Regjeringen ønsker at alle skal kunne bo trygt og godt. En god bolig er en betingelse for et godt og meningsfylt liv, og det er derfor viktig at alle har en bolig som tilfredsstiller deres behov. Regjeringen ønsker at flest mulig av de som ønsker det skal kunne etablere seg i egen eid bolig.

Regjeringen vil tilrettelegge for et velfungerende boligmarked gjennom bl.a. god informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren i tillegg til god finansiering av boliger i hele landet. Byggeprosessen skal være brukervennlig, effektiv og sikker, og redusere omfanget av byggefeil. Regjeringen ønsker at det bygde miljøet utformes med tanke på en bærekraftig utvikling der hensynet til klimautfordringene og miljøkvaliteter ivaretas. Videre legger regjeringen vekt på universell utforming slik at de aller fleste skal kunne bruke bygde omgivelser uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger. Regjeringen ønsker å bidra til attraktive bygde omgivelser gjennom stedsutvikling og god byggeskikk.

Regjeringen prioriterer innsatsen på det boligsosiale området. Personer som har behov for bistand til å skaffe seg en bolig og bli boende i den, skal få den hjelpen de trenger. Arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet har høyest prioritet innenfor denne innsatsen.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for regjeringens bolig- og bygningspolitikk. De bolig- og bygningspolitiske målene skal nås ved hjelp av økonomiske og juridiske virkemidler, og gjennom kompetanseoppbygging, veiledning og informasjon. Departementet har tre tilknyttede virksomheter som bidrar i realiseringen av den statlige bolig- og bygningspolitikken: Husbanken, Statens bygningstekniske etat og Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus. I tillegg blir Byggekostnadsprogrammet finansiert og fulgt opp av departementet.

En god og stabil bolig er viktig for måloppnåelse på andre politikkområder som helse- og sosialpolitikk, rusomsorg, kriminalitetsforebygging, integrering, mv. Også innenfor miljøpolitikken er arbeid i bolig- og byggsektoren av stor betydning for å nå målet om en mer bærekraftig utvikling.

Husbanken er viktig for gjennomføringen av den statlige boligpolitikken med bl.a. store økonomiske virkemidler. I tillegg har Husbanken fått et økende ansvar som kompetansesenter for kommunene og andre aktører som boligbyggelag, private utbyggere, frivillige organisasjoner og brukerorganisasjoner.

Husbanken forvalter virkemidler innenfor andre politikkområder. Dette gjelder ordningene med rentekompensasjon for investeringer i skole- og svømmeanlegg (Kunnskapsdepartementet) og kirkebygg (Kultur- og kirkedepartementet), lån til barnehager (Kunnskapsdepartementet), tilskudd til studentboliger (Kunnskapsdepartementet) og tilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger (Helse- og omsorgsdepartementet).

Statens bygningstekniske etat er rådgivende organ for Kommunal- og regionaldepartementet, bindeledd mellom departementet og den utførende byggevirksomheten, og er delegert myndighet som sentral bygningsmyndighet for bl.a. byggereglenes tekniske deler. Etaten forvalter byggereglene og utvikler grunnlag for endringer i regler, samt driver tilknyttet informasjonsarbeid. Etaten gir veiledning og informasjon om byggereglene, bl.a. i forbindelse med helse, miljø, sikkerhet og brukbarhet i nye eller rehabiliterte byggverk. Etaten har et utstrakt samarbeid og nær kontakt med andre offentlige etater, byggenæringen og kommunene. Statens bygningstekniske etat driver den sentrale godkjenningsordningen for foretak som skal ha ansvarsrett i byggesaker, samt ByggSøk, som er et offentlig system for elektronisk kommunikasjon i plan- og byggesaker. Etaten deltar også i internasjonalt samarbeid om byggeregler og standardisering.

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig i Oslo og Akershus. Dette er en prøveordning som varer ut 2008. Det foreslås å gjøre Husleietvistutvalget permanent fra 2009, og at det i 2009 planlegges utvidelse av det geografiske virkeområdet, i første omgang til Bergen og Trondheim.

Byggekostnadsprogrammet er resultatet av et samarbeid inngått mellom Kommunal- og regionaldepartementet og Rådet for bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen (BAE-rådet). Programmet ble etablert i 2005 og varer til og med 2009. Målet er bl.a. å redusere veksten i byggekostnadene og øke produktiviteten i byggenæringen, samt å redusere omfanget av byggefeil.

Utfordringer

Økt innsats mot bostedsløshet

Den målrettede innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet har ført til mange gode og langsiktige boligløsninger for personer som har vært bostedsløse. Det brede engasjementet i mange kommuner, en rekke offentlige virksomheter, i frivillig sektor og brukerorganisasjonene, har gitt resultater. For å forebygge og bekjempe bostedsløshet kreves det gode og effektive økonomiske ordninger, boligsosial kompetanse og utstrakt samarbeid på tvers av forvaltningsnivå og sektorer.

En sentral utfordring framover vil være å legge til rette for økt aktivitet i ulike sektorer som sosial, helse, justis og barn og unge slik at man i større grad klarer å forebygge bostedsløshet. Gjennom samarbeid med andre skal Husbanken bedre kommunenes forutsetninger slik at de kan bistå personer som trenger hjelp til å skaffe bolig og gi nødvendige tjenester knyttet til boligbehov. Dette er Husbankens viktigste oppgave i 2009.

En forbedret bostøtte

Utviklingen i boligmarkedet har de siste årene vært preget av stigende rente og høy prisvekst. Unge boligetablerende og andre med svak økonomi kan i en slik situasjon få problemer med å betjene boutgiftene.

Bostøtten er et effektivt og målrettet virkemiddel for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet fordi den kommer de med laveste inntekter og relativt høye boutgifter til gode.

I nåværende regjeringsperiode har det blitt gjennomført flere forbedringer i ordningen. Blant annet er det innført månedlige vedtak i bostøtte f.o.m. 1. september 2007, noe som medfører at nye mottakere må vente en langt kortere periode før første bostøtteutbetaling.

Regjeringen foreslår en omfattende omlegging av bostøtten. Regelverket endres slik at person- og finansieringskrav oppheves og boligkravene moderniseres. Videre foreslås det at inntektsgrensene heves, slik at spesielt barnefamilier kommer bedre ut enn det som er tilfelle med dagens regelverk. Etter forslaget vil omleggingen åpne for anslagsvis 40-50 000 nye mottakere av bostøtte, utover de om lag 100 000 som allerede får bostøtte gjennom dagens regelverk.

Bevilgningsøkningen som følger av forslaget er på om lag 300 mill. kr i 2009. Det tas sikte på iverksettelse 1. juli 2009. Styrkingen av bostøtten innebærer innsparinger for kommunene, særlig i forhold til sosialhjelp og kommunal bostøtte. Det er lagt til grunn at innsparingene for kommunene vil utgjøre 30 pst. av kostnaden. På denne bakgrunn reduseres rammetilskuddet til kommunene med 91 mill. kr i 2009.

På grunn av at det skal gjennomføres omfattende endringer i regelverket, finner regjeringen det hensiktsmessig å legge fram en egen stortingsproposisjon der forslaget blir konkretisert og nye regler presentert. Proposisjonen vil bli fremmet denne høstsesjonen slik at den kan behandles sammen med budsjettforslaget.

Se omtale under hovedmål 2, arbeidsmål 2.3 om økt boligsosial aktivitet i kommunene.

Økt botrygghet for vanskeligstilte husstander

Regjeringen vil at flest mulig av de som ønsker det skal kunne etablere seg i egen eid bolig. Bostøtte, boligtilskudd til etablering og startlån er økonomiske virkemidler som skal støtte opp om denne målsetningen. Husbanken skal i 2009 ha økt fokus på å heve kommunenes boligsosiale kompetanse. I tillegg foreslår regjeringen at Husbanken fra og med 2009 kan tilby 20-års fastrente slik at husstander med lave inntekter kan sikres en stor grad av forutsigbarhet for nedbetaling av lån.

For enkelte husstander vil leie av bolig i kortere eller lengre periode være det beste alternativet. I 2009 skal Husbanken øke antall tilsagn om tilskudd til utleieboliger betraktelig og det tas sikte på 1500 nye utleieboliger. Ved tildeling av tilskudd skal kommunene vise hvordan tiltaket bidrar til en mer hensiktsmessig boligmasse som kommer vanskeligstilte på boligmarkedet til gode. Departementet vil vurdere hvorvidt det skal settes krav til kommunene om nettotilvekst av boliger ved tildeling av boligtilskudd til utleieboliger. På nasjonalt nivå fastsettes et resultatmål om økt antall kommunalt disponerte utleieboliger.

Færre byggefeil og økt seriøsitet i byggenæringen

Byggefeil skaper mange problemer for de som rammes og koster samfunnet flere milliarder kroner årlig. Det er igangsatt en rekke tiltak som bidrar til å redusere problemene, både i byggenæringen og hos sentrale myndigheter, deriblant det

femårige Byggekostnadsprogrammet i samarbeid med næringen. Regjeringen har i Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) lagt fram forslag til ny byggesaksdel i plan- og bygningsloven. I lovforslaget legges det bl.a. opp til styrket kontroll og tilsyn for kommunene, skjerpede krav til godkjenning av foretak og økt tilsyn med foretakene av Statens bygningstekniske etat. I nært samarbeid med Statens bygningstekniske etat arbeides det nå med utkast til nye forskrifter til loven, med sikte på at ny plan- og bygningslovgivning skal kunne tre i kraft i 2009. Kommunal- og regionalministeren leder et interdepartementalt forum som skal styrke huskjøperes og husbyggeres posisjon i møte med den useriøse delen av byggenæringen.

Klimautfordringen i bolig- og byggsektoren

Regjeringen vil redusere energibruken til oppvarming og legge om til bruk av mer fornybar energi. Som ledd i oppfølging av Klimaforliket, legger regjeringen fram forslag til nye energikrav i byggeforskriften i 2009. I løpet av 2008 har få prosjekter blitt bygd etter de nye energikravene. Derfor er det viktig å øke kunnskapen om lavenergibygg i bygge- og eiendomsnæringen, i kommunene og å stimulere etterspørselen etter lavenergiboliger og -bygg i markedet. Departementet og tilknyttede virksomheter vil samarbeide tett med Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet og Enova om disse utfordringene i 2009.

Flere boliger og bygg med universell utforming

Bolig- og bygningsmassen skal bli mer tilgjengelig og universelt utformet. Universell utforming av boliger og boområder skal gis høy prioritet. Regjeringen foreslår i ny plan- og bygningslov krav til universell utforming av nye bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten. Reglene om tilgjengelighet for nye boliger i teknisk forskrift til plan- og bygningsloven skal skjerpes. I Ot.prp. nr. 45 (2007–2008) foreslår regjeringen å innføre en bestemmelse som gir hjemmel til å innføre forskrifter om at bestemte bygningstyper skal oppgraderes til å være universelt utformet innen bestemte frister.

Mål og rapportering

Tabell 3.21 viser hovedmål og arbeidsmål for programområde 13.80. Hovedmål 2 med tilhørende arbeidsmål er endret. Rapportering på arbeidsmålene under hovedmål 2 i St.prp. nr. 1 (2007-2008) er gjort under det samme hovedmålet.

Regjeringens overordnede mål er at alle skal bo trygt og godt, og at flest mulig av de som ønsker det skal kunne eie sin egen bolig.

Tabell 3.21 Mål for programområde 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Et velfungerende boligmarked	1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren
	1.2 God finansiering av boliger i hele landet
2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet	2.1 Økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet
	2.2 Økt boligsosial kompetanse i kommunene
	2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene
3 Byggeprosessen skal være god og effektiv	3.1 Mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling
	3.2 Økt seriøsitet og færre byggefeil i byggenæringen
	3.3 Styrket kompetanse og tilsyn i kommunene
4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder	4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg
	4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder
	4.3 Flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Hovedmål 1 Et velfungerende boligmarked

En grunnleggende strategi for å nå regjeringens mål om at alle skal kunne bo trygt og godt, er å legge til rette for at boligmarkedet fungerer best mulig. Et velfungerende marked skal ideelt sett danne rammen for at det bygges et tilstrekkelig antall gode boliger med bærekraftig kvalitet til en rimeligst mulig pris.

Statens viktigste virkemidler for å tilrettelegge for et velfungerende boligmarked og effektive byggeprosesser, er lover og regler, organisering, kunnskap og kommunikasjon, og tilgang til bolig- og byggefinansiering.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 78 Kompetansetilskudd, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån til Husbanken, forvaltes av Husbanken

Omtale av boligmarkedet

I januar 2008 var det ifølge Statistisk Sentralbyrå registrert over 3,8 millioner bygninger i Norge. Av dette er vel 38 pst. boligbygninger. Den årlige tilveksten av nye bygg utgjør rundt 2 pst. av den samlede bygningsmassen.

Både byggekostnader og boligpriser har steget betraktelig i 2006 og 2007. Samtidig er renten på boliglån økt. Veksten i boligprisene har flatet ut den siste tiden. SSBs boligprisindeks fra 2. kvartal 2008 viser at totalt sett økte boligprisene i gjennomsnitt med 0,6 pst. fra 2007 til 2008. I Oslo og Bærum falt boligprisene med 3,8 pst. i denne perioden, og i Bergen, Trondheim og Stavanger var nedgangen i gjennomsnitt 1,2 pst. I samme periode økte boligprisene i Akershus og resten av landet med henholdsvis 3,1 og 2,4 pst. Prisutviklingen i storbyene påvirkes av at prisene på blokkleiligheter har sunket. Prisene på borettslagsboliger sank i gjennomsnitt med 2,4 pst., mens selveierboliger hadde en svak økning.

I Norge velger husholdningene i stor grad flytende rente på sine boliglån. Siden utgangen av 2. kvartal 2005 og fram til utgangen av 2007 har styringsrenten til Norges Bank økt med 3,5 prosentpoeng. Den gjennomsnittlige utlånsrenten i privatbankene økte med om lag 3,75 prosentpoeng i samme periode.

Økningen i byggekostnadene, som i 2007 lå på vel 7 pst. var, ifølge byggekostnadsindeksen til SSB, den høyeste siden 1988. Sterk stigning i prisene på trelast høsten 2006 og i 1. halvår 2007 førte til at byggekostnadene for eneboliger steg mest (8,2 pst.). Generelt er boligproduksjon opp mot kapasitetsgrensen kostnadsdrivende. For boliger med grunnlån fra Husbanken økte byggekostnadene regnet pr. kvm bruksareal med vel 6 pst. fra 2006 til 2007. Den høye kostnadsveksten har bidratt til høy pris på nye boliger, og prisene har trolig nådd et kritisk nivå for boligkjøperne. Lavere etterspørsel kommer bl.a. til uttrykk i den siste ordrestatistikken for nye boligbygg.

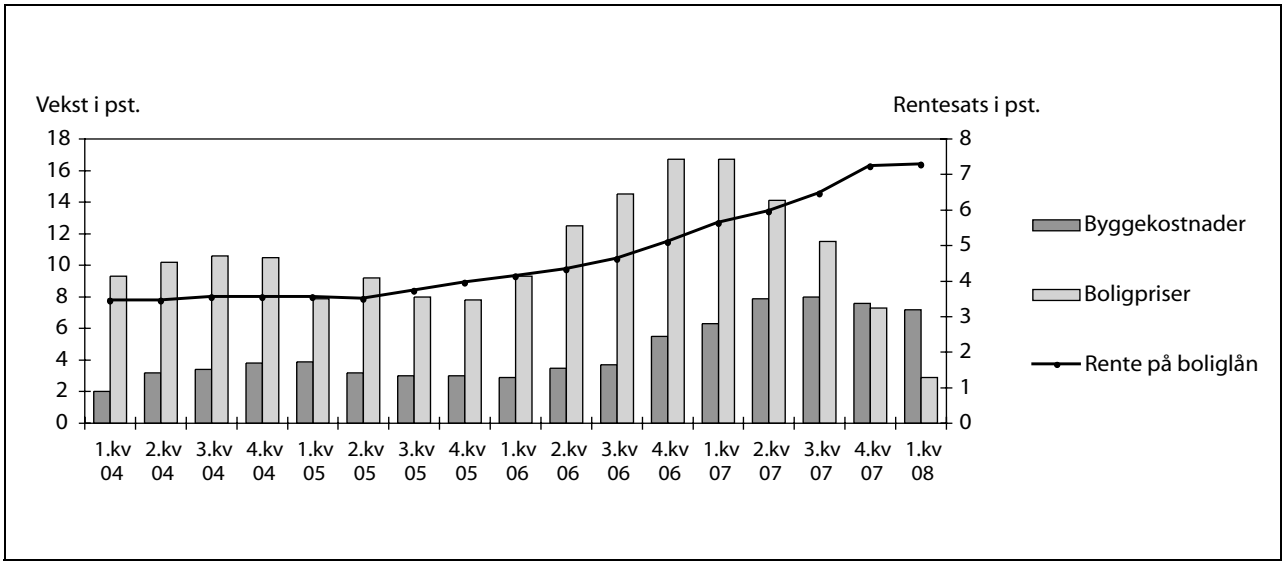

Figur 3.12 Vekst i byggekostnader og boligpriser og utviklingen i boliglånsrenten

Kilde: SSB byggekostnadsindeks og boligprisindeks Cicero Consulting AS

Den årlige igangsettingen av nye boliger har de fire siste årene vært meget høy. Boligproduksjonen var i 2006 på 33 300 boliger, og avtok til 32 500 enheter i 2007. Lavere boligetterspørsel har ført til at igangsettingen av nye boliger i 1. halvår i 2008 er redusert med 23 pst. sammenliknet med 1. halvår 2007. Samtidig er den gjennomsnittlige boligen nå 11 kvm større. Prognosene for boligbyggingen peker i retning av en reduksjon på 20 pst., dvs. en nedgang fra 32 500 i 2007 til 26 000 boliger i 2008. På bakgrunn av den høye aktiviteten de siste årene er det naturlig at byggevolumet flater noe ut.

Husbanken godkjente i 2007 grunnlån til om lag 4200 nye boliger, og det var det første året Husbanken og kommunene ga flere startlån (i alt rundt 6000) enn grunnlån til oppføring. Dette kan trolig delvis forklares med at Husbanken har vært aktiv overfor kommunene mht. informasjon og markedsføring av startlånet. Selv om internasjonal uro på finans- og boligmarkedene foreløpig i liten grad har hatt effekt på det norske boligmarkedet, er det en fare for at lån til vanskeligstilte kan bli mer risikofylte ved en evt. nedgang i boligprisene.

Arbeidsmål 1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren

Rapport og status

Kommunal- og regionaldepartementet, Husbanken, Statens bygningstekniske etat og Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus har internettsider som gjør det enkelt for samarbeidspartnere og andre interesserte å finne relevant informasjon om bolig- og bygningspolitiske spørsmål, se www.regjeringen.no, www.husbanken.no, www.be.no og www.htu.no. Det er også utarbeidet informasjonsbrosjyrer om husleieloven for å øke kunnskapen om leieforhold blant både leiere og utleiere.

BOKART er et elektronisk system for kartlegging av vanskeligstilte på boligmarkedet og kan gi kommunene en forenklet rapportering til KOSTRA. Ved utgangen av 1. halvår 2008 hadde 97 kommuner tatt i bruk BOKART, eller om lag 25 pst. av alle landets kommuner. Dette er en økning på 12 kommuner siden utgangen av 2007.

Det er gitt støtte til utvikling av en elektronisk prosjektdatabase hos Norske Arkitekters landsforbund, EcoBox. Alle typer byggeprosjekter og en del byutviklingsprosjekter er representert. I 2007 lanserte Husbanken en ny elektronisk database for gode, husbankfinansierte boligprosjekter. Målet med databasen er å sikre enkel tilgang til gode prosjekteksempler innenfor universell utforming, miljøvennlig byggevirksomhet, god byggeskikk og bokvalitet.

Byggekostnadsprogrammet er inne i det nest siste året i programperioden. Innenfor programmet er om lag 40 prosjekter igangsatt, og mer enn 150 ulike virksomheter deltar i prosjektene. Det hittil største ferdigstilte prosjektet er boligportalen, Forbrukerrådets nye nettsted for dem som skal anskaffe ny bolig. Se www.forbrukerradet.no under bolig.

Husbanken og Statistisk sentralbyrå inngikk i april 2008 en samarbeidsavtale om boligstatistikk. Målet er å utvikle gode resultatindikatorer på boligområdet og skaffe mer samlet statistikk for hele boligmassen og boligmarkedet.

Regjeringen la våren 2008 fram Ot.prp. nr. 74 (2007-2008) Om lov om endring i husleieloven. De viktigste forslagene til endringer er:

- Utleieren må skriftlig opplyse leieren om at en tidsbestemt leieavtale ikke kan sies opp i leieperioden.
- Utleieren må etter opphør av leieforholdet varsle leieren for å få utbetalt skyldig husleie fra depositumskontoen. Depositumskontoen skal være en særskilt konto i leierens navn.
- Det innføres én særbestemmelse om utleie av boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet som åpner for at det i visse tilfeller kan inngås leieavtaler av kortere varighet enn det som følger av husleielovens ordinære regler.

Det har vært en del oppmerksomhet rundt boligprosjekter med lave innskudd og høy fellesgjeld i borettslag. Det har videre blitt rettet kritikk mot at kjøpere av slike boliger bl.a. ikke har fått tilstrekkelig informasjon om lavinnskuddsmodellen. Som følge av den stigende renten de siste årene har enkelte fått problemer med å betjene sine forpliktelser. Husbanken har vært forsiktig med å finansiere slike boliger, særlig i pressområder med høyt kostnadsnivå. En gjennomgang av alle prosjektene Husbanken har finansiert etter at borettslagsloven ble endret i 2005, i alt 19 frittstående borettslag med 466 boliger, viser at dette i hovedsak er gode og økonomisk bærekraftige prosjekter. Bare to borettslag har tatt kontakt med Husbanken på grunn av økonomiske problemer. Husbanken er i dialog med styrene i disse borettslagene for å bidra til konstruktive løsninger.

Strategier og tiltak

Det vil i 2009 bli arbeidet videre med å innhente statistikk fra SSB og andre for å få en bedre oversikt over situasjonen på boligmarkedet og over resultatene av Husbankens virksomhet.

Regjeringen vil redusere muligheten for spekulasjon i lavinnskuddsboliger. Det vil bli lagt fram

lovforslag som sikrer kjøpere av nye og brukte borettslagsboliger informasjon om bl.a. totalpris og forventet kostnadsutvikling. Regjeringen vil videre komme med forslag til ytterligere tiltak, bl.a. vurderes fastsettelse av maksimalgrense for størrelsen på fellesgjelden, krav om egenfinansiering, og om det skal gis klarere regler om stipulering av felleskostnader i borettslag. Det vil bli nedsatt et utvalg som skal foreslå lovfesting av minimumskrav til frivillige sikringsordninger mot tap av felleskostnader i borettslag.

Arbeidsmål 1.2 God finansiering av boliger i hele landet

Rapport og status

For fjerde år på rad har igangsettingen av nye boliger økt i et flertall av landets fylker, og den økte byggeaktiviteten var i denne fireårsperioden fordelt over hele landet. I 2007 lå Husbankens andel av den totale igangsettingen klart høyest i Aust-Agder, Nordland og Oppland. Dette er fylker med store landdistrikter. Aust-Agder er samtidig et fylke med lavere boligdekning enn landsgjennonsnittet. Ved den siste Folke- og boligtellingen (2001) hadde Aust-Agder 415 boliger pr. 1000 innbyggere, mens landsgjennomsnittet lå på 436 boliger pr. 1000 innbyggere.

Andelen husbankfinansierte boliger var lavt i de sentrale østlandsfylkene Oslo, Akershus og Buskerud. Finnmark hadde i 2007 en husbankandel om lag som landsgjennomsnittet, dvs. om lag 13 pst. Dette har sammenheng med at den sterke kostnadsveksten for nye boliger bidro til mer kjøp av brukte, rimeligere boliger i dette fylket.

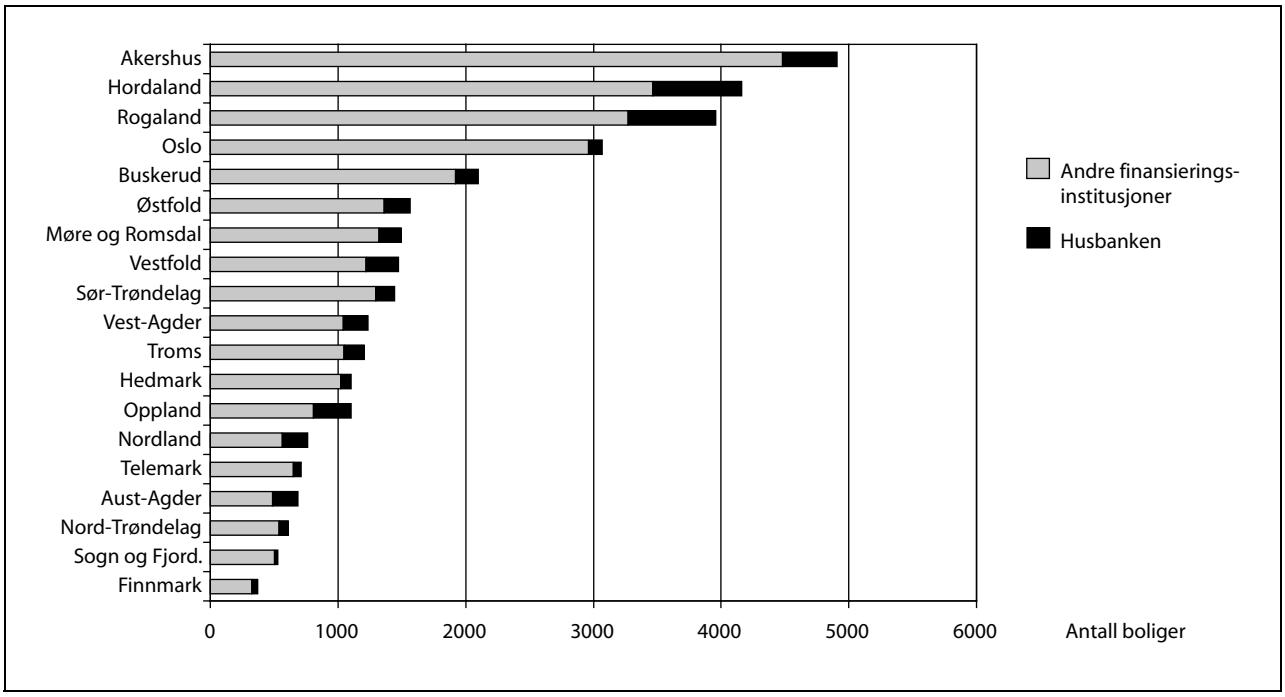

Figur 3.13 Igangsatte boliger og Husbankens andel i alle fylker i 2007

Gapet mellom byggekostnader og salgsverdi i utkantområder kan være et problem i en del kommuner. En slik situasjon fører til at risikoen blir stor, særlig ved nybygging, og lokale banker kan bli restriktive med å gi lån.

Utbedring av eksisterende boliger er ofte et bedre alternativ enn nybygging. Dette kan være situasjonen i mindre kommuner der det ofte er nok boliger og prisnivået på bruktboliger er lavt. I 2007 ga Husbanken grunnlån til utbedring til over 2000 boliger fordelt på alle landets fylker. Relativt sett ble det gitt mest grunnlån til utbedring (ca. 17 pst.) i de tre nordligste fylkene.

I 1. halvår 2008 lå boligbyggingen 23 pst. under det høye nivået i 1. halvår 2007. Det er likevel økning i fem fylker. Mest markert er oppgangen i Nord-Trøndelag, et fylke som opplevde nedgang i 2007. Den samlede igangsettingen av boliger i Nordland, Troms og Finnmark utgjør imidlertid bare om lag 55 pst. av nivået i 1. halvår 2007.

Startlån er et viktig virkemiddel for boligetablering, i hovedsak ved kjøp av brukt bolig (75 pst.). Siden startlånet ble innført i 2003 har 412 av 430 kommuner tatt i bruk ordningen. Det er et mål at alle i målgruppen for ordningen skal ha mulighet til å bli vurdert for startlån. Husbanken arbeider

derfor kontinuerlig for å få flere kommuner til å benytte startlån og for å stimulere til mer aktiv bruk av ordningen.

Regjeringen har i 2008 satt i gang et forsøksprosjekt med lik deling av tap på startlån mellom stat og kommune. Siktemålet er bl.a. å få flere kommuner til å benytte seg av ordningen. 15 kommuner deltar i forsøksordningen som strekker seg fra 1. oktober 2008 til 30. september 2011. Realiserte tap på startlån i denne perioden vil bli delt likt mellom kommunen og staten.

De deltagende kommune er: Gloppen, Folldal, Stor-Elvdal, Vestre Toten, Karlsøy, Hasvik, Kvalsund, Steinkjer, Lurøy, Rødøy, Hamarøy, Arendal, Vinje, Åmli og Farsund.

Strategier og tiltak

Husbanken skal ha fokus på boligmarkedet i hele landet. I fraflyttingskommuner skal Husbanken aktivt vurdere utbedring av eksisterende boligmasse som alternativ til nybygging. Utbedring av eksisterende boliger kan være både mer samfunnsøkonomisk lønnsomt og medføre mindre risiko for den enkelte.

Hovedmål 2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet

De fleste bor trygt og godt i Norge i dag. Imidlertid forsterker regjeringen sin boligsosiale innsats for de som er vanskeligstilte på boligmarkedet. Denne innsatsen er en del av kampen mot fattigdom. Vanskeligstilte på boligmarket skal få hjelp til å sikre seg en bolig og til å bli boende i den. Flest mulig av de som ønsker det, skal kunne skaffe seg en egen eid bolig.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 580, post 70 Bostøtte, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, forvaltes av Husbanken og delvis kommunene
- kap. 581, post 78 Kompetansetilskudd, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån til Husbanken, forvaltes av Husbanken

Politikkområdet som omfattes av hovedmål 2 berører andre dokumenter som regjeringen har utarbeidet. Det vises i den forbindelse til:

- Handlingsplan mot fattigdom, jf. vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009) Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og Mål for inkludering, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009) Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Opptrappingsplanen på rusfeltet, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009) Helse- og omsorgsdepartementet
- Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009) Helse- og omsorgsdepartementet
- Handlingsplan mot tvangsekteskap, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009) Barne- og likestillingsdepartementet

Boks 3.5 Rollefordeling i det boligsosiale arbeidet

Det er hovedsaklig kommunene som har ansvaret for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Etter sosialtjenesteloven skal kommunen medvirke til å skaffe boliger til personer som ikke selv kan ivareta sine interesser på boligmarkedet. Kommunen er også forpliktet til å finne midlertidig husvære til de som ikke klarer det selv. Ansvaret er begrenset til de situasjonene der det foreligger et akutt behov. Videre må kommunen gi økonomisk støtte til de som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom f.eks. arbeid eller trygd. Dette kan omfatte økonomisk støtte til boutgifter.

Statens oppgave er å sette overordnede boligsosiale mål og legge til rette for at kommunene har de forutsetningene som kreves for å gjennomføre arbeidet lokalt.

Utover å legge til rette for at kommunene har tilstrekkelig handlingsrom for å imøtekomme lokale utfordringer, handler statens innsats om å sikre juridiske rammevilkår, gi økonomisk støtte til prioriterte formål og legge til rette for kompetansehevende tiltak.

Husbankens viktigste oppgave er å gjennomføre regjeringens boligsosiale politikk. Husbanken skal sette kommunene og deres samarbeidspartnere i best mulig stand til å gjennomføre en helhetlig og lokalt tilpasset politikk for de vanskeligstilte på boligmarkedet. For å lykkes i dette arbeidet skal Husbanken koordinere det statlige arbeidet og involvere andre aktører, som f.eks. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), Helsedirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, kriminalomsorgen og KS. I tillegg samarbeider Husbanken med frivillig sektor og brukerorganisasjoner.

Arbeidsmål 2.1: Økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet

Regjeringen styrker innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. I dette arbeidet har Husbanken det nasjonale ansvaret for tilrettelegging og koordinering. I tillegg til å støtte økonomisk opp om tiltak for å nå målet, skal Husbanken bidra til kompetanseoppbygging, erfaringsutveksling og etablering av rutiner på tvers av forvaltningsnivå og sektorer.

Rapport og status

(Jf. arbeidsmål 2.1 fra St.prp. nr. 1 (2007-2008): Forebygge og bekjempe bostedsløshet)

Et sentralt virkemiddel i arbeidet med bostedsløshet er Husbankens kompetansetilskudd. I 2005 ga Husbanken kompetansetilskudd til 65 tiltak, i 2006 til 180 tiltak og i 2007 til 195 tiltak til dette formålet. I alt ble det gitt tilsagn for om lag 32 mill. kr i 2007. Lokale utviklingstiltak var ved utgangen av 2007 etablert i 96 av landets kommuner.

Nesten alle landets kommuner har deltatt i Husbankens og fylkesmennenes erfaringskonferanser de siste årene. Det er etablert 18 kommunenettverk der 135 kommuner og 14 bydeler i Oslo deltar. Utveksling av arbeidsmetoder, utvikling av modeller for arbeidet og utvikling av boligløsninger står sentralt i nettverkene.

En viktig suksessfaktor for å forebygge og bekjempe bostedsløshet er at samarbeidet mellom ulike forvaltningsnivåer og sektorer fungerer godt. Undersøkelser har vist at mange er uten bolig ved løslatelse fra fengsel eller ved utskrivelse fra institusjon. De siste års innsats har derfor hatt fokus på disse overgangene. Ved utgangen av 2007 var det inngått 44 samarbeidsavtaler mellom region/fengsel og de enkelte kommunene om bosetting ved løslatelse fra fengsel.

Husbanken har årlig siden 2005 arrangert statens tiltakspris for bostedsløse. I 2007 var prisvinneren TOG (Tiltak overfor gjengangere) i Oslo fengsel. Prosjektet har fått støtte fra kompetansetilskuddet for å etablere nye metoder for å gi innsatte et godt botilbud når de løslates.

Husbanken har de siste årene lagt vekt på samarbeid med frivillige organisasjoner. I 2008 har Husbanken bl.a. inngått en samarbeidsavtale med Kirkens Bymisjon i Oslo, der avtalen de neste fem årene omfatter en rekke utviklingsprosjekter for personer med store utfordringer på boligmarkedet.

Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter et tilskudd til oppfølgingstjenester i bolig (kap. 621, post 63). Formålet med tilskuddsordningen er å styrke og utvikle de ordinære tjenestene i kommunene slik at de bedre kan ivareta rusmiddelmisbrukere og andre vanskeligstiltes behov for oppfølging i bolig.

I 2007 mottok totalt 95 kommuner/bydeler med til sammen 111 tiltak oppfølgingstilskudd, det samme antall kommuner som i 2006. Anslagsvis 2500 personer mottok bistand. Tiltakene mottar midler i en treårsperiode. Et flertall av de som mottar oppfølgingstjenester har rusproblemer i kombinasjon med psykiske lidelser. For mer omtale se

St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Boks 3.6 Evaluering av strategien «På vei til egen bolig»

Kommunal- og regionaldepartementet har i 2008 fått gjennomført en evaluering av arbeidet med den nasjonale strategien mot bostedsløshet, «På vei til egen bolig» (2005-2007), jf. NIBR 2008:15. Evalueringen innbefatter bl.a. en spørreundersøkelse i 104 av de kommunene og bydelene som har mottatt kompetansetilskudd fra Husbanken og/eller deltatt i Husbankens kommunenettverk. Noen av funnene i evalueringen var:

- Det har vært en betydelig nedgang i begjæringer om utkastelser og gjennomførte utkastelser i 2005 og 2006. For perioden fra 2004 til 2007 har antall begjæringer blitt redusert med 22 pst. og gjennomførte utkastelser redusert med 15 pst. Resultatmålet i strategien var å redusere antall begjæringer om utkastelser med 50 pst. og antall utkastelser med 30 pst.
- I spørreundersøkelsen fremkom det at den mest prioriterte målgruppen for kommunene var personer med både psykiske lidelser og rusmisbruk. Vel ¼ av kommunene har prioritert å hjelpe vanskeligstilte barnefamilier.
- Alle kommuner og bydeler i undersøkelsen har konkrete planer for å bekjempe og motvirke bostedsløshet. Blant kommunene i undersøkelsen er det viktigste og mest utbredte tiltaket anskaffelse av flere boliger til vanskeligstilte. Styrking av tjenestetilbudet, øke kompetansen og styrke samarbeidet innad i kommunen er også høyt på listen over planlagte tiltak. Den mest utbredte finansieringen er en kombinasjon av statlige og kommunale midler.

Evalueringen er tilgjengelig på www.regjeringen.no/krd.

Strategier og tiltak

Regjeringen ønsker at arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet skal intensiveres i 2009. Tiltak som bidrar til denne målsettingen skal fortsatt ha førsteprioritet innenfor samtlige av Husbankens låne- og tilskuddsordninger.

Husbanken skal sammen med relevante aktører arbeide for at:

- personer som løslates fra fengselsopphold eller utskrives fra institusjon har egnet botilbud
- ungdom i overgangen fra barnevernstiltak og andre vanskeligstilte ungdommer får hjelp til å skaffe seg boliger med et helhetlig tilbud innen skole, arbeid, fritid og nødvendig oppfølging i bolig
- bostedsløse tilbys egnede midlertidige botilbud som ses i sammenheng med mer langsiktige boligløsninger
- nødvendige akuttplasser gis en verdig utforming og kun benyttes i en kortvarig periode
- ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidig botilbud

Husbanken skal fortsette å støtte prosjekter som har formål om å redusere antall begjæringer om utkastelser, gjennomførte utkastelser og begrense tvangssalg.

Ny kartlegging av bostedsløse ble varslet i St.prp. nr. 1 (2007-2008). Kartleggingen er utsatt ett år og vil bli gjennomført i november 2008. Kartleggingen vil gi viktig informasjon om hvilken effekt de siste års innsats har hatt. Husbanken skal i 2009 følge opp kommunene som har store utfordringer med bostedsløshet, både ved hjelp av de økonomiske virkemidlene og som en faglig veileder. Et virkemiddel i dette arbeidet er å etablere samarbeidsavtaler med utvalgte kommuner som dermed blir sikret en mer helhetlig oppfølging. Samtidig bør disse kommunene forplikte seg til å bidra med egne midler, ressurser og kompetanse slik at arbeidet med å øke antall boliger til vanskeligstilte får et langsiktig perspektiv.

Funn i evalueringen av strategien «På vei til egen bolig» viser at barnefamilier er en av flere målgrupper i kommunenes arbeid mot bostedsløshet. Evalueringen finner ikke indikasjoner på at mange barnefamilier står i fare for å bli eller er bostedsløse. Barn er imidlertid en sårbar gruppe. Regjeringen vil i 2009 ha et særlig fokus på utsatte barnefamilier, særlig i lys av kartleggingen av bostedsløse i slutten av 2008 og i lys av et boligmarked der boutgiftsbelastningen kan være høy for lavinntektsgrupper generelt. Det vises for øvrig til omtale av ny bostøtte under arbeidsmål 2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene.

For 2009 settes det følgende resultatmål for arbeidet mot bostedsløshet:

- antall midlertidige opphold for personer løslatt fra fengsel skal reduseres i forhold til 2008

- antall midlertidige opphold for personer utskrevet fra institusjon skal reduseres i forhold til 2008
- ingen midlertidige opphold skal ha en varighet utover 3 måneder

Arbeidsmål 2.2 Økt boligsosial kompetanse i kommunene

Det er kommunene som i stor grad utfører det boligsosiale arbeidet. For å imøtekomme de utfordringene som vanskeligstilte på boligmarkedet står overfor, kreves det at kommunene har innsikt i ulike og komplekse problemstillinger. Slike problemstillinger krever ofte god organisering også innad i kommunene. Husbanken skal være en viktig støttespiller for kommunene i dette arbeidet og bidra til at det boligsosiale arbeidet blir sett i sammenheng med kommunenes øvrige arbeid med kvalifisering, aktivisering og integrering. Husbanken legger til rette for kompetanseheving gjennom erfaringsutveksling, utviklingstiltak via kompetansetilskuddet og gjennom faglige konferanser for kommunene.

Strategier og tiltak

Husbanken skal utrede hvilke grupper som er utsatte på boligmarkedet. Det skal særlig sees på vanskeligstilte som ikke får økonomisk støtte til å etablere seg i egen eid bolig, og som heller ikke får tilbud om kommunal bolig eller hjelp til å leie bolig. Undersøkelsen skal ferdigstilles våren 2009.

Husbanken skal arbeide for at den boligsosiale opplæringen intensiveres i aktuelle grunnutdanninger og i flere masterutdanninger. I tillegg til å opprettholde kompetansehevende tiltak rettet mot ansatte i kommunen skal det også utvikles nye tiltak rettet mot ansatte og frivillige i de frivillige organisasjonene og brukerorganisasjoner.

Mange kommuner har ikke tilstrekkelig oversikt over hvilket omfang og behov vanskeligstilte på boligmarkedet har og dermed over hvilke tiltak som er nødvendige. Derfor skal Husbanken fortsette å prioritere arbeidet med å utvikle dataverktøy som kommunene kan bruke for å få bedre oversikt over den boligsosiale situasjonen.

Kommunene har frihet til å organisere de boligsosiale tjenestene slik de ønsker, og de har frihet til å utforme hjelpetilbudet som gis. En undersøkelse utført av Econ Pöyry (Rapport 2008-096) om kommunale utleieboliger tyder på at kommunenes organisering av det boligsosiale arbeidet har betydning for omfanget og forvaltningen av den kommunale boligmassen. Husbanken har fram til utgangen av 2007 gitt tilskudd til om lag 250 kommuner slik at de kan utvikle handlingsplaner. Husbanken skal i 2009 prioritere oppfølgingen av kommunenes arbeid med boligsosiale handlingsplaner. Særlig viktig er det at disse handlingsplaner knyttes opp til andre overordnede kommuneplaner.

Husbanken skal i sin dialog med kommunene ha fokus på hvilken faglig, økonomisk og administrativ betydning effektiv boligsosial organisering har i kommunene, særlig hva angår tverretatlig samarbeid og forankring i kommuneledelse. Kompetansetilskuddet skal benyttes strategisk og langsiktig for å heve den boligsosiale kompetansen i kommunene.

Regjeringen har fremforhandlet en ny samarbeidsavtale med KS om boligsosialt arbeid. Avtalen er et videreutviklet samarbeid fra tidligere avtale om å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Regjeringen og KS vil sammen invitere til politisk ledermøte om boligsosiale utfordringer høsten 2008, der aktuelle problemstillinger settes på dagsorden.

For 2009 settes det som resultatmål at minst 70 pst. av kompetansetilskuddet skal rettes mot prosjekter med boligsosiale formål.

Arbeidsmål 2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene

I det boligsosiale arbeidet er kommunene avhengig av å kunne disponere et hensiktsmessig antall utleieboliger. Optimalt sett skal flest mulig senere kunne etablere seg i egen eid eller leid bolig, men for noen vil tilbudet om utleiebolig måtte vare over en viss tid og i enkelte tilfeller også livet ut.

Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til vanskeligstilte på boligmarkedet viser at mange kommuner disponerer for få og for lite egnede boliger, jf. Dokument nr. 3:8 (2007-2008). Videre er enkelte kommunale leiegårder, der også barnefamilier bor, preget av uroligheter og kriminalitet.

Kommunene har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av boligpolitikken, noe som også innebærer å bistå med å skaffe boliger til enkeltpersoner og husstander som ikke klarer det alene. Husbanken forvalter virkemidler som skal stimulere kommunene til å etablere flere og mer egnede utleieboliger for prioriterte grupper. Dette gjelder særlig boliger til personer uten bolig, personer som står i fare for å bli bostedsløse, flyktninger, personer med nedsatt funksjonsevne, eller personer med svak økonomi. De sentrale økonomiske virkemidlene i arbeidet med utleieboliger er bostøtte og boligtilskudd til utleieboliger.

Rapport og status

De boligsosiale virkemidlene

Den totale budsjettrammen for bostøtte i 2008 er på 2 470,4 mill. kr, etter en tilleggsbevilgning på 33 mill. kr i forbindelse med proposisjonen om tilleggsbevilgninger og omprioriteringer for statsbudsjettet 2008.

I henhold til St.prp. nr. 1 (2007-2008) er regelverket for bostøtten endret slik at deltakere på kvalifiseringsprogrammet er inkludert i personkretsen for ordningen, kravet om finansiering av boligen i Husbanken for privat leide boliger er avviklet for alle utenom pensjonister med inntekt høyere enn 1,3 ganger minstepensjon. Videre kan beboere i omsorgsboliger med investeringstilskudd fra Husbanken også få bostøtte.

Hver måned utbetales om lag 200 mill. kr i bostøtte til rundt 104 000 husstander. Gjennomsnittsinntekten for de som mottok bostøtte våren 2008 var kr 114 000. De har om lag kr 5 250 i månedlige boutgifter og disse fikk utbetalt i underkant av kr 2 000 pr. måned i bostøtte. I april 2008 var det 108 700 husstander som søkte om bostøtte, og omtrent 4200 av disse fikk avslag. Hovedårsaken til avslag er enten for lave boutgifter eller for høye inntekter.

I 2007 mottok 1604 husstander boligtilskudd til etablering, og det ble bevilget tilskudd til bygging av 854 utleieboliger. Dette er en nedgang fra 2006 på 9 pst. i antall etableringer i egen bolig og en økning på 16 pst. i antall utleieboliger.

Det totale beløpet for utlån av startlån fra kommunene økte fra 3,1 mrd. kr i 2006 til i underkant av 3,4 mrd. kr i 2007. Kommunene utbetalte 5955 startlån i 2007. Den typiske startlånkunden er et førstegangsetablert par uten barn som tjener noe over kr 300 000 i året og bruker lånet til å kjøpe en brukt bolig.

Startlån gis ofte som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i en privat bank. Rapportene fra kommunene viser at 36 pst. av startlånkundene har grunnfinansiert boligen i en privat bank, noe som er en økning fra 27 pst. i 2006. Samtidig har andelen som har fått boligtilskudd sammen med startlånet økt fra 17 til 18 pst. Av husstandene som ble tildelt startlån var 11 pst. også mottakere av statlig bostøtte, og i 5 pst. av sakene i 2007 fikk mottakeren en kombinasjon av startlån, boligtilskudd og bostøtte.

I 2008 ble det utredet hvordan de økonomiske virkemidlene virker sammen ved kjøp av egen bolig (NIBR-rapport 2008:13). Utredningen fremmer en rekke forslag til hva som kan gjøre samspillet bedre, særlig i forhold til regelverksendringer i bostøttesystemet og større fleksibilitet i startlånets lånevilkår. Det vises i denne forbindelse til regjeringens forslag om ny bostøtte, jf. senere omtale. Rapporten er tilgjengelig på www.regjeringen.no/krd.

Utviklingen av antall kommunalt disponerte boliger

Fra 2005 til 2006 var antall kommunalt disponerte utleieboliger stabilt, mens det fra 2006 til 2007 var en økning på 2,2 pst. I alt var det i 2007 om lag 96 400 kommunalt disponerte boliger. Størstepartten av den kommunalt disponerte boligmassen er eid av kommunen/stiftelser (83 pst.). En del av boligmassen er privat eid, men med kommunal disposisjonsrett (12 pst.). Sistnevnte boliger er hovedsakelig omsorgsboliger som beboerne betaler innskudd for, men som kommunen disponerer. Litt under 5 pst. av boligmassen er innleid av kommunene til utleie.

Econ Pöyry-rapport (2008-096) tyder på at det ikke er en enkelt årsak som forklarer at utviklingen i antall kommunale utleieboliger de siste årene har vært lav eller stabil. Det er heller ikke de samme årsaksforklaringer i alle kommunene. Rapporten peker imidlertid på følgende årsaker: intern organisering i kommunene, politisk prioritering i kommunene, kommuneøkonomi, de statlige låne- og tilskuddsordningene, økte kostnader knyttet til rente, bolig og bygging og økt målgruppe. Det kan også synes som det er en klar sammenheng mellom god planmessig jobbing med det boligsosiale i kommunen, og den politiske prioriteringen, f.eks. gjennom en boligsosial handlingsplan. Hele rapporten er tilgjengelig på www.regjeringen.no/krd.

Under rapporteres det på følgende arbeidsmål fra St.prp. nr. 1 (2007-2008): 2.2 Flyktninger skal kunne etablere seg i egen bolig, 2.3 Personer med nedsatt funksjonsevne skal kunne skaffe seg og beholde en bolig, og 2.4 Personer med svak økonomi skal kunne etablere seg i egen bolig.

Flyktninger

Det er et mål for regjeringen at nyankomne flyktninger med oppholdstillatelse blir bosatt i en egnet bolig uten unødig ventetid i mottak. Det er videre et mål at flyktningene skal kunne disponere en trygg og egnet bolig med bokostnader de selv kan dekke. En trygg og god bosituasjon er viktig for å integreres i det norske samfunnet, og for å få raskt og fullt utbytte av kommunenes introduksjonsprogram.

Kommunene tilbyr nyankomne flyktninger som bosettes etter avtale med staten kommunale utleieboliger, eller bistår med etablering i det pri-

vate boligmarkedet. 10 pst. av vedtakene og tildelingene om kommunalt disponerte utleieboliger gikk i 2007 til flyktninger.

65 pst. av husstandene med flyktninger som fikk utbetalt startlån i 2007, fikk lånet som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i annen bank. Dette er en høyere andel enn for andre grupper av startlånmottakere. 34 pst. av husstandene fikk boligtilskudd i kombinasjon med startlånet. Dette er også flere enn for andre grupper. 7 pst. av husstandene med flyktninger med startlån mottok også statlig bostøtte. Dette må ses i lys av at flyktninger som deltar i introduksjonsprogrammet har rett til å søke om bostøtte. Tallene for flyktninger, indikerer at kommunene i større grad enn for andre grupper bruker de økonomiske virkemidler helhetlig i arbeidet med å etablere flyktninger på det lokale boligmarkedet.

I 1. termin 2007 var det 2800 husstander som mottok bostøtte fordi en eller flere av husstandsmedlemmene deltok i introduksjonsprogrammet. Dette er om lag 700 færre mottakere enn året før. Bostøttemottakerne som deltar på introduksjonsprogram fikk i gjennomsnitt utbetalt kr 2 259 i månedlig bostøtte.

Fra og med september 2007 er det innført månedlige vedtak om bostøtte for alle nye søkere. Dermed kan kommunene raskere tilby alle nyankomne flyktninger en bolig de selv kan betale for ved hjelp av bl.a. bostøtte.

I 2008 er det satt i gang et arbeid for å etablere flere kriseboliger. Husbanken arbeider sammen med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og kommuner som har sagt seg villig til å ta på seg et ansvar i arbeidet mot tvangsekteskap, jf. handlingsplanen mot tvangsekteskap.

I løpet av de siste årene er det tatt inn antidiskrimineringsbestemmelser i boliglovene, herunder husleieloven. Departementet ønsker å overvåke om bestemmelsene overholdes. For å få mer kunnskap om behovet for ytterligere tiltak som kan sikre alle like muligheter til å etablere seg i leiemarkedet, gjennomføres det en undersøkelse om diskriminering i leiemarkedet. Undersøkelsen vil ferdigstilles i løpet av 2008. Departementet vil vurdere behovet for ytterligere tiltak på bakgrunn av rapporten.

Personer med nedsatt funksjonsevne

I løpet av livet vil mange oppleve å få midlertidige eller varige funksjonsnedsettelser. Andelen eldre med nedsatt funksjonsevne vil også øke i årene framover. Flest mulig bør derfor gis muligheten til å skaffe seg en tilrettelagt bolig eller tilpasse sin egen bolig når nedsatt funksjonsevne krever det. Tradisjonelle boliger er i liten grad universelt utformet eller tilpasset disse boligbehovene.

Av de med nedsatt funksjonsevne som fikk startlån, var det kun 14 pst. som fikk lånet i kombinasjon med lån i privat bank. 35 pst. av husstandene fikk boligtilskudd i kombinasjon med startlånet. Dette indikerer at kommunene i stor grad bruker boligtilskuddet aktivt i kombinasjon med startlån for etablering av gruppen. 24 pst. av startlånkundene i denne gruppen mottar også bostøtte, noe som er en vesentlig høyere andel enn for andre grupper av vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tilskudd til tilpasning av bolig kan gis til å dekke kostnader ved tilrettelegging av eksisterende bolig. De fleste tilskuddene (97 pst.) ble gitt til utbedring av eksisterende bolig. Gjennomsnittstilskuddet i 2007 var i underkant av kr 32 800, en økning fra 2006 da gjennomsnittstilskuddet var i underkant av kr 28 600.

Husbanken kan videre dekke kostnader til arkitektbistand for å planlegge slike tilpasninger. Dette tilskuddet er avgrenset til inntil kr 12 000 både til utredning og prosjektering.

Personer med svak økonomi

Høy rente og høye boligpriser gjør etablering i egen bolig utfordrende for personer med usikre eller lave inntekter. De økte boligprisene har foreløpig ikke ført til at færre etablerer seg i eid bolig, men heller at husholdningenes gjeld har økt. Fra 2007 til 2008 økte leieprisene, særlig for små boliger. SSBs leiemarkedsundersøkelse viser at gjennomsnittlig månedlig leie steg med 8,8 pst. for ettroms boliger fra 2. kvartal 2007 til 2. kvartal 2008. For alle utleieboliger samlet steg leiene med 5,6 pst. i samme periode. Statistikken viser at jo større tettstedene er, desto høyere er den gjennomsnittlige leien. Leietakere i private utleieboliger i Oslo, Bærum og Akershus betaler de høyeste husleiene i landet.

I husstander med svak økonomi er likviditeten ofte kritisk. Det ble derfor innført månedlige vedtak i bostøtteordningen fra 1. september 2007. Tiden fra søknad til den første utbetalingen er dermed blitt redusert fra i gjennomsnitt 6 måneder til om lag 6 uker. Fra tiltaket ble innført har om lag 28 000 nye husstander fått utbetalt sin første bostøtte tidligere enn det de ville ha fått med gammelt regelverk. Av disse er 10 000 husstander familier med barn. Dersom grunnlaget for bostøtte opphører, vil det på tilsvarende måte bare gå 1-2 måneder før utbetalingene stopper.

For aleneboende kan det være utfordrende å etablere seg på boligmarkedet, særlig for yngre aleneboende. Startlånet bidrar til å gjøre det lettere

for aleneboende å kjøpe seg bolig. Andelen av de som mottar startlån og som er aleneboende har vært økende, og i 2007 var andelen på om lag 40 pst.

Husleiereguleringen i Oslo og Trondheim ble vedtatt avviklet over en tiårs periode fra 1.1.2000, m.a.o. at avviklingsperioden avsluttes 1.1.2010. NIBR har gjennomført en kartlegging av leieforhold som fortsatt berøres av reguleringen, og bl.a. sett på hvor mange det antas vil få økonomiske problemer ved avviklingen (NIBR-rapport 2007:21). En arbeidsgruppe bestående av Oslo kommune, Husbanken og departementet har avlevert en rapport til departementet. Departementet vil arbeide videre med mulige tiltak i forbindelse med avviklingen i 2010.

Strategier og tiltak

Bostøtten er et effektivt og målrettet virkemiddel for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet fordi den kommer dem med lavest inntekter og relativt høye boutgifter til gode.

Regjeringen foreslår en omfattende omlegging av bostøtteregelverket. I forslaget blir person- og finansieringskrav opphevet og boligkravene modernisert. Videre foreslås det at inntektsgrensene heves, slik at spesielt barnefamilier kommer bedre ut enn det som er tilfelle med dagens regelverk. Etter forslaget vil omleggingen åpne for anslagsvis 40-50 000 nye mottakere av bostøtte, utover de om lag 100 000 som allerede får bostøtte gjennom dagens regelverk.

En mer treffsikker bostøtte vil bidra til at kommunene sikres løpende dekning av husleie fra beboere, og dermed i større grad kan anskaffe, drifte og vedlikeholde kommunale utleieboliger. En forbedret bostøtte vil trolig også kunne frigjøre kommunalt disponerte boliger fordi flere vil kunne etablere seg i eid eller leid bolig i det ordinære boligmarkedet.

Forslaget er et av regjeringens viktigste tiltak for å bekjempe fattigdom. Forslaget medfører en bevilgningsøkning på 303 mill. kr i 2009 med iverksettelse 1. juli 2009. Styrkingen av bostøtten innebærer innsparinger for kommunene for bl.a. sosialhjelp og kommunal bostøtte. Det er lagt til grunn at innsparingene for kommunene vil utgjøre 30 pst. av kostnaden, og rammetilskuddet til kommunene er derfor redusert med 91 mill. kr i 2009. Satsingsforslaget vil bli presentert i en egen stortingsproposisjon der forslaget blir konkretisert .

Sammen med KS skal Husbanken styrke kontakten med kommunene og særlig ledelsen i kommunene. Det skal i løpet av første halvår 2009 gjennomføres 6 regionale konferanser i samarbeid med KS rettet mot ordførere og rådmenn, der bl.a. aktivitetstall for bruk av de boligsosiale ordningene står på dagsorden.

For å følge opp funnene i NIBR-rapport (2008:13) om hvordan de økonomiske virkemidlene virker sammen, vil Husbanken i 2009 sette i gang flere konkrete tiltak for å øke kommunenes kompetanse, spesielt i forhold til å se virkemidlene i sammenheng. Departementet vil rette et særlig fokus på finansiering av boliger til ungdom i etableringsfasen der det økte rentenivået gjør etablering vanskelig. Det vil bli vurdert endringer i innretningen av de boligsosiale virkemidlene for etablering i egen eid bolig.

Bosetting av et økende antall flyktninger er en stor utfordring for kommunene. Bosettingsbehovet i 2008 er beregnet til om lag 5000. I 2009 vil det med dagens prognoser være behov for å bosette om lag 8000 flyktninger. Husbanken skal intensivere sitt samarbeid med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet for å samordne innsatsen i forhold til tilgjengelige virkemidler, og for å øke kommunenes kompetanse om boligsosialt arbeid. Dette skal skje gjennom veiledning, informasjonsmateriell, erfaringsutveksling og pilotprosjekter.

Arbeidet med å etablere flere kriseboliger for unge som står i fare for eller har blitt utsatt for tvangsekteskap, vil bli videreført i 2009, jf. handlingsplanen mot tvangsekteskap. Det vil særlig bli lagt vekt på å etablere botilbud for gutter og unge par.

For å kunne øke det totale antallet kommunalt disponerte boliger, jf. tall fra KOSTRA, NIBR-rapport (2008:15) og Riksrevisjonens Dokument 3:8 (2007-2008), skal kommunene ved tildeling av tilskudd til utleieboliger kunne vise til hvordan tiltaket bidrar til en mer hensiktsmessig boligmasse som kommer vanskeligstilte på boligmarkedet til gode. Departementet vil vurdere hvorvidt det skal settes krav til kommunene om nettotilvekst av boliger ved tildeling av boligtilskudd til utleieboliger. I tillegg fastsettes følgende resultatmål for 2009:

- et økt antall kommunalt disponerte boliger sammenlignet med tall fra 2008
- tilsagn om 1500 nye utleieboliger for vanskeligstilte innenfor boligtilskuddet (kap. 581, post 75)

Hovedmål 3 Byggeprosessen skal være god og effektiv

Bygningsmassen utgjør en vesentlig del av samfunnets verdier. Til sammen utgjør bygninger og anlegg 66 pst. av all realkapital i Norge. Investering i bolig er den største investeringen de fleste husstandene foretar i løpet av livet. Det er derfor av

grunnleggende betydning å ha gode og effektive bygge- og saksbehandlingsprosesser og et regelverk som sikrer en varig og god kvalitet i boliger og bygg.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 72 Program for reduserte byggekostnader, forvaltes av Byggekostnadsprogrammet
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Statens bygningstekniske etat

Arbeidsmål 3.1 Mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling

Rapport og status

En forutsigbar, brukervennlig og effektiv byggesaksbehandling er viktig for den enkelte, samfunnet, byggenæringen og kommunene som lokale bygningsmyndigheter. Et velfungerende byggesakssystem bidrar til at næringen og kommunene kan fokusere mer på kvaliteten på det som bygges. Statens bygningstekniske etat har bred kontaktflate mot brukere av regelverket og gir omfattende veiledning. Veiledning gis i ulik form, fra skriftlige temaveiledninger og kurs og foredrag til nettbasert informasjon og regelverk, samt direkte veiledning på enkelthenvendelser.

I 2007 og 2008 har det vært særlig stor byggeaktivitet i Norge. Saksmengden for kommunene har vært stor og flere kommuner har hatt problemer med kapasiteten. Et godt regelverk brukt på rett måte hindrer unødig ressursbruk i saksbehandling og tilsyn. Elektronisk plan- og byggesaksbehandling er også et viktig ledd i dette arbeidet.

Statens bygningstekniske etat drifter og utvikler ByggSøk. ByggSøk er et viktig virkemiddel for å få etablert elektronisk kommunikasjon i plan- og byggesaksprosessen både hos næringen og i det offentlige. ByggSøk benyttes også som verktøy for utvikling av elektroniske hjelpemidler som kan bidra til god informasjon og økt kvalitet i byggenæringen. Med dette oppnås redusert ressursbruk, mer logisk fremstilling av oppgavene i byggeprosessen og færre byggfeil. Teknologien kan legge til rette for automatisert kontroll av byggverk på tegnestadiet slik at feil unngås. For å øke bruken av ByggSøk legges det til rette for kursing i hele landet. Det forventes gjennomført 40-50 kurs i ByggSøk Bygg i 2008.

Tabell 3.22 Tall for bruk av ByggSøk under Statens bygningstekniske etat

Oppfølgingskriterium	2007	2008 (anslag)	2009 (måltall)
Søknader laget på ByggSøk Bygg	16 130	30 000	50 000
Herav innsendt elektronisk	3 432	10 000	40 000
Andel av byggesaker totalt[1]	13-18 pst.	25-33 pst.	45-55 pst.
Antall kommuner som tar imot byggesøknader elektronisk	180	250	300
Antall kommuner som tar imot planforslag elektronisk	3	20	40

[1] Antall byggesaker forutsettes å være på om lag 90 000 – 120 000 pr. år.

Det er flere årsaker til mangelfull kommunal eiendomsforvaltning og dårlig vedlikehold. Sviktende kompetanse i kommunen er en av dem. Prosjektet KoBE (Kompetanse for Bedre Eiendomsforvaltning) i regi av Statens bygningstekniske etat skal utvikle og formidle kompetanse som bidrar til bedre eiendomsforvaltning i kommunene. Eiendomsforvaltningsutvalgets anbefaling om å bruke 5 mill. kr pr. år i en femårsperiode til kompetansetiltak ble påbegynt i 2006, og fulgt opp i 2007 og 2008. Det ble gitt tilskudd til kurs, utdannings- og opplæringstiltak, undervisningsmateriell og veiledninger, tilstandsinformasjon og planleggingsverktøy mv. rettet mot kommunenes behov.

Strategier og tiltak

Regjeringen har i Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) lagt fram forslag til ny byggesaksdel i plan- og bygningsloven, og tar sikte på at en ny plan- og bygningslov kan tre i kraft i 2009. Lovforslaget legger opp til en mer brukervennlig og logisk oppbygget lov, enklere saksbehandling og klarere regler. Forslaget tar også sikte på økt kvalitet på bygg, bl.a. ved sterkere kontroll, skjerpede krav til godkjen-

ning av foretak, økt tilsyn med foretakene fra Statens bygningstekniske etats side, og økt kommunal innsats i tilsynet med byggesaker og oppfølging av ulovligheter i byggevirksomheten. Sanksjonene for overtredelse foreslås skjerpet. Før loven trer i kraft vil det bli igangsatt opplærings- og informasjonsprogrammer for å sikre kommunenes implementering av nytt regelverk og bruk av nye virkemidler, og det vil bli gitt bistand til bransjerettet opplæring og informasjon.

Det er et mål at ByggSøk skal være oppdatert i samsvar med nye regler når den nye plan- og bygningsloven og tilhørende forskrifter trer i kraft.

Etaten skal fortsette arbeidet i KoBE-prosjektet for å bidra til en bedre kommunal eiendomsforvaltning.

Det vises for øvrig til St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Fornyings- og administrasjonsdepartementet hvor regjeringen foreslår at fylkesmennenes driftsbudsjett økes, jf. kap. 1510, post 1. Den økte bevilgningen skal bl.a. benyttes til å styrke arbeidet med klagesaksbehandling i byggesaker.

Arbeidsmål 3.2 Økt seriøsitet og færre byggefeil i byggenæringen

Rapport og status

Kvaliteten på bygg er svært avhengig av at foretakene har kompetanse, styring og kontroll med planlegging, prosjektering og utførelse av bygg. Den sentrale godkjenningsordningen omfatter om lag 14 500 godkjente foretak. Totalt 7500 saker ble behandlet i 2007, hovedsaklig fornyelser av godkjenningen. Det er viktig at oppfølgingen av foretakene er synlig. Oppfølging gjennomføres i samarbeid med kommunene slik at også tilsynskompetansen i kommunene styrkes.

Regjeringen har videreført det femårige samarbeidsprogrammet med byggenæringen, Byggekostnadsprogrammet, som ble etablert i 2005. Programmet omfatter ca. 40 prosjekter fordelt på hovedmålene om økt kundekompetanse og driftseffektive bygg, færre byggefeil og -skader, samt økt produktivitet. Kravene om bredt samarbeid og deling av resultater har skapt nye utviklingsprosesser og engasjement. Enkelte prosjekter har ferdigstilt sine arbeider og levert resultater som vil ha stor betydning for hele næringens forbedringsarbeid på både kort og lang sikt.

Eksempler på prosjekter som inngår i programmet:

- *Byggsertifisering:* System og opplegg for å foreta uavhengig kvalitetskontroll av bygg og for å kunne utstede sertifikat i forhold til dette. Kravdatabasen eies av en egen stiftelse og er utviklet i et samarbeid mellom representanter for entreprenørene og rådgiverne, Statsbygg, Statens bygningstekniske etat, Husbanken og SINTEF Byggforsk.
- *Opplæringssystem for byggsakkyndige:* Mangel på personell med tilstrekkelig kompetanse til å avdekke feil i byggeprosessen er et hovedproblem. Det utvikles derfor et etterutdanningstilbud hvor fagpersonell vil få tilstrekkelig kunnskap til å kunne gjennomføre kontroll av prosjektering og bygging, og til å kunne sertifisere bygg.
- *Kunnskapsringen:* En forutsetning for vesentlige forbedringer er at endringene er ledelsesdrevet. Det er derfor utviklet og gjennomført et lederutviklingsprogram for byggenæringen rettet mot dette. Kunnskapsringen har form av et mentorprogram på tvers av bedrifter og har innledningsvis prioritert utvikling av kvinnelige ledere for å bidra til et større mangfold i næringen.

Kommunal- og regionalministeren leder et forum med sikte på å styrke huskjøpere og husbyggere i møte med den useriøse delen av byggenæringen.

I mars 2008 gikk et ras i Fjelltunvegen i Ålesund der fem mennesker omkom. Som følge av den tragiske ulykken har Kommunal- og regionaldepartementet og Justisdepartementet nedsatt et utvalg (Ålesundsutvalget) som skal foreta en gjennomgang av rasulykken. Formålet med utvalget er å sikre at erfaringene fra ulykken systematiseres og gjøres kjent for andre slik at lignende ulykker i fremtiden kan forebygges. Utvalgets arbeid skal resultere i en rapport som bl.a. viser tiltak for å redusere risikoen for at tilsvarende hendelser inntreffer i fremtiden. Utvalget skal avgi rapporten i november 2008.

Statens bygningstekniske etat har fortsatt arbeidet med å tilrettelegge for bruk av bygningsinformasjonsmodeller i plan- og byggesaksprosessen. Dette gjøres gjennom deltagelse i arbeidet med å utvikle internasjonale standarder, og gjennomføre mindre prosjekter for å høste erfaringer med bruk av teknologien. Statens bygningstekniske etat leder koordineringsutvalget for elektronisk samhandling innen BAE-sektoren hvor alle statlige etater innen sektoren er representert.

Statens bygningstekniske etat er tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet og skal sikre gode byggprodukter som er skikket for tiltenkt bruk og bidrar til gode, trygge og miljø- og helsevennlige byggverk. Behovet for tilsynsaktivitet er økende på grunn av flere industrialiserte og prefabrikkerte produkter og moduler.

Det er en klar utvikling mot et globalt byggemarked. Denne utviklingen tilsier at samarbeid på tvers av landegrensene blir stadig viktigere. Etter

anmodning fra EU-landene og EU-kommisjonen ble det i 2005 opprettet en gruppe for samarbeid om markedskontroll med byggevarer. Initiativet er utviklet til et aktivt samarbeid hvor felles problemstillinger tas opp i forbindelse med produktovervåkningen i Norge.

Strategier og tiltak

I Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) om ny byggesaksdel i plan- og bygningsloven legges det bl.a. opp til sterkere kontroll, skjerpede krav til godkjenning av foretak og økt tilsyn med foretakene av Statens bygningstekniske etat. Det legges videre opp til økt kommunal innsats i tilsynet med byggesaker og oppfølging av ulovligheter i byggevirksomheten.

Byggekostnadsprogrammet skal avsluttes i 2009. Programmet har fokusert på formidling og implementering av resultater, og vil i 2009 bruke en betydelig del av ressursene på et landsdekkende formidlingsarbeid for særlig å nå de mange små og mellomstore bedriftene i distriktene. Det vil være en utfordring for utdanningssektoren å fange opp resultatene fra programmet. Departementet vil som en del av evalueringen av programmet, også vurdere hvordan framtidig arbeid på dette feltet kan innrettes. Mer informasjon om Byggekostnadsprogrammet er tilgjengelig på www.byggekostnader.no.

Kommunal- og regionaldepartementet vil følge opp samarbeidsforumet som skal styrke huskjøperes og husbyggeres situasjon i møte med den useriøse delen av byggenæringen.

Tallet på sentralt godkjente foretak vil i løpet av 2008 passere 15 000. Ordningen med sentral godkjenning skal legges til rette for at andre liknende nasjonale godkjenningsordninger kan innpasses i eksisterende system. Tilsyn med bedrifter med sentral godkjenning skal øke.

Fra 2009 er målet at 1/3 av de godkjente foretakene skal følges opp årlig. Rådgivning og veiledning skal rettes mot bransjene hvor problemene i byggesaker oftest oppstår. Statens bygningstekniske etat skal vektlegge arbeidet som tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet, oppfølging av foretak, være pådriver for mer tilsyn i alle deler av landet og bedre praktisering av gjeldende regler.

Statens bygningstekniske etat skal bidra til økt kompetanse om byggereglene og byggeprosessen i byggenæringen og i kommunene. Det vil bli lagt vekt på at regelverket skal være presist og godt formulert for aktørene. Det vil også bli utarbeidet veiledningsmateriell for å øke forståelsen og gjøre det lettere å oppfylle kravene i regelverket. Klimatilpasning av byggverk og sikkerhet mot fukt- og brannskader er eksempler på aktuelle områder.

Gode og entydige standarder innen byggområdet er en forutsetning for gode byggeprosesser, at byggereglene blir oppfylt, og at det blir god kvalitet i byggverk. Standardene skal holdes oppdatert, og nye standarder skal utvikles. Statens bygningstekniske etat bidrar til standardisering på prioriterte områder gjennom økonomiske tilskudd til Standard Norge, og deltar også i standardiseringsarbeidet gjennom komiteer nasjonalt og internasjonalt.

Arbeidsmål 3.3 Styrket kompetanse og tilsyn i kommunene

Rapport og status

Mange kommuner har i stor grad prioritert byggesaksbehandling og oppfyllelse av lovpålagte saksbehandlingsfrister, fremfor tilsyn. Det er viktig med større tilsynsaktivitet i kommunene for å redusere omfanget av byggfeil i Norge. Kompetansebygging i kommunene er en viktig del i dette. Statens bygningstekniske etat har utgitt to praktiske veiledere i 2007, og i 2008 ble det gjennomført et omfattende opplæringsopplegg i tilsyn. Tilsynsaktiviteten viser en positiv utvikling. I 2005 førte kun halvparten av landets kommuner tilsyn, mens i 2007 oppgir 3 av 4 kommuner at de fører en eller annen form for tilsyn. Omfanget av tilsyn i forhold til antall byggesaker er imidlertid fortsatt lavt, og ligger på 8-9 pst. i 2007.

Strategier og tiltak

I 2009 vil det gjennomføres tiltak for å stimulere til økt tilsynsaktivitet i kommunene og høy kvalitet på tilsynene. Forslag til ny plan- og bygningslov legger opp til tydeliggjøring av kommunenes tilsynsplikt. Lovforslaget innebærer styrket kontroll og tilsyn og plikt for kommunene til å følge opp ulovlige forhold. Det skal utvikles forskrifter til plan- og bygningsloven om kommunens rolle som tilsynsmyndighet for byggeaktiviteten. Resultater fra prosjekter i Byggekostnadsprogrammet vil kunne gi nyttige bidrag i dette arbeidet.

Hovedmål 4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder

Regjeringen har som mål å stimulere til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Derfor har regjeringen styrket satsingen på tiltak og virkemidler for bl.a. å redusere energibehovet i nye og eksisterende bygg, bidra til omlegging av energibruken til fornybar energi, sti-

mulere til bedre miljøkvaliteter i bygg, og fremme universell utforming.

Videre vil regjeringen bidra til attraktive bygde omgivelser ved å stimulere til økt kunnskap om stedsutvikling og gjennom tiltak som fremmer god byggeskikk.

Tiltak under dette hovedmålet gjennomføres ved lovgivning, økonomiske virkemidler, informasjon og kunnskapsoppbygging. Økonomiske tiltak finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 72 Program for reduserte byggekostnader, forvaltes av Byggekostnadsprogrammet
- kap. 581, post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 78 Kompetansetilskudd, forvaltes av Husbanken
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 2412, post 90 Lån til Husbanken, forvaltes av Husbanken

Arbeidsmål 4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg

Rapport og status

Kommunal- og regionaldepartementet med tilknyttede virksomheter har videreført samarbeidet med byggenæringen om flere miljøvennlige boliger og bygg, bl.a. gjennom støtte til Byggemiljø, se www.byggemiljo.no. Viktige tiltak i 2007 og 2008 er rettet mot energibruk, klimagassutslipp, bruk av helse- og miljøfarlige materialer og stoffer i byggevirksomheten og reduksjon av byggavfall, jf. oppfølging av Kommunal- og regionaldepartementets miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren (2005-2008) og St.meld. nr. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk.

Fremtidens byer er en av de store satsingene i Klimameldingen. Miljøverndepartementet har ansvaret for å koordinere samarbeidsprogrammet mellom tolv utvalgte kommuner og staten ved fire departementer. Kommunal- og regionaldepartementet er medansvarlig for hovedområdet Stasjonær energi. Målet med samarbeidsprogrammet er å utvikle byområder med lavest mulig klimagassutslipp og godt bymiljø.

Lavenergiprogrammet ble etablert i 2007 som et samarbeidsprosjekt mellom byggenæringen og myndighetene. Programmet skal bidra til at norsk byggenæring blir ledende på oppføring av bygninger med lavt energibehov og miljøvennlig energiforsyning. Husbanken og Statens bygningstekniske etat deltar i programmet.

Det foreligger ikke tall fra SSB for antall nybygde boliger med gode miljøkvaliteter. Husbanken finansierer miljøvennlige boliger og bomiljøer gjennom sitt grunnlån. I 2007 ble 6216 boliger godkjent for grunnlån. Noe under halvparten tilfredsstilte kvalitetskravene knyttet til miljø og energi, jf. figur 3.14. Grunnlån til utbedring ble i 2007 gitt til 972 boliger der miljø og energi var viktige kvaliteter. I 1. halvår 2008 ble grunnlån gitt til 1260 nye boliger med kvaliteter innen miljø og energi.

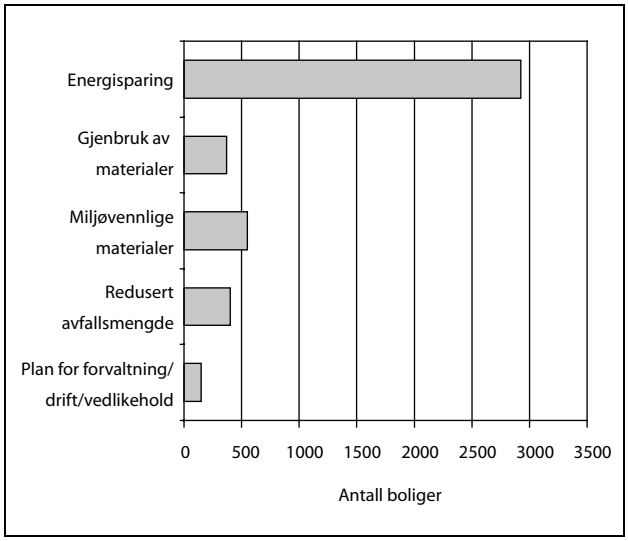

Figur 3.14 Boliger godkjent for grunnlån i 2007 fordelt på ulike miljøkvaliteter

I 2007 ble om lag 29 mill. kr av kompetansetilskuddet benyttet til 138 prosjekter innen miljø og energi. Støtte ble bl.a. gitt til prosjekter med temaer som utvikling av lavenergiboliger, passivhus, miljøkrav til kjemiske byggprodukter, avfallsreduksjon i boligprosjekter med prefabrikasjon og miljøriktig oppussing og modernisering av boliger. Husbanken har inngått intensjons- og samarbeidsavtaler med flere institusjoner innen utdanning, forskning og miljø, samt bedrifter innenfor byggenæringen, bl.a. for å fremme boliger med lavt energibruk.

Ulike tiltak i 2007 og 2008 var bl.a:

- Utvikling av Svanemerking for boliger. Svanemerkede hus oppfyller miljøkriteriene for finansiering med Husbankens grunnlån, hvor det tilbys opptil 90 pst. lånefinansiering. Mer informasjon er tilgjengelig på Husbankens nettsted, se www.husbanken.no.

- Oppfølging av de skjerpede energikrav i Teknisk forskrift som trådte i kraft i 2007 med en overgangsperiode frem til 1. august 2009.
- EKSBO-prosjektet. Det 4-årige prosjekt varer ut 2009, og skal se på kostnadseffektiv energirehabilitering av eksisterende boliger.
- Konferanseserien Passivhus Norden hvor de ulike nordiske land etter tur er vertskap.
- En internasjonal konferanse om rehabilitering av boliger i september 2008: «Klimatrusselen krever dramatiske tiltak i eksisterende boliger».
- Økt kunnskap om godt innemiljø i bygninger. Kunnskapsbasen Hus og helse ble oppdatert i 2007, og er grunnlag for et informasjonsprogram om innemiljø som Statens bygningstekniske etat gjennomfører i 2008.

Bygg- og anleggsavfall utgjorde i 2006 1,5 mill. tonn i følge SSB. Dette tilsvarer rundt 15 pst. av den totale mengden avfall som genereres årlig. Statens bygningstekniske etat har fulgt arbeidet med innføring av krav om utarbeiding av avfallsplaner i byggesaker og sortering av avfall på byggeplass. Regelverket skal tas inn i byggereglene ved ikrafttreden av ny plan- og bygningslov. Et eget prosjekt finansiert av Statens bygningstekniske etat skal innhente referansedata om avfallsproduksjon ved nybygging og gi forslag til hvordan utviklingen kan måles og følges opp mot år 2010.

Strategier og tiltak

Ny miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren (2009-2012) skal legges fram i 2009. I Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) er det foreslått endringer i krav til energiforsyning til byggverk. Det tas sikte på at nye byggeforskrifter trer i kraft i 2009.

I Klimaforliket er partene enige om at det innføres forbud mot installering av oljekjel i nye bygninger og at byggeforskriften skal revideres minimum hvert femte år. Det er også enighet om at erfaringene med passivhus skal følges opp og at det skal være gode støtteordninger gjennom Husbanken og Enova for enøk-tiltak i bedrifter og husholdninger. Satsingen på lavenergiprogrammet, som både Husbanken og Statens bygningstekniske etat deltar i, skal trappes opp. Det skal gis midler til kompetanseoppbygning i næringen, gjennomføring av forbildeprosjekter og forskning og utvikling på stadig mer energi- og miljøvennlige byggevarer og byggeløsninger.

Departementet vil vurdere hvordan miljøhensyn og universell utforming i økende grad kan stimuleres i forbindelse med statlige investeringer i byggevirksomhet. Det vises til Handlingsplan for perioden 2007-2010: Miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser.

Sentrale tiltak i Husbanken skal være å øke samarbeidet med kommunene, inngå intensjonsavtaler med flere aktører i bolig- og byggsektoren, stimulere til etterspørsel etter miljøvennlige boliger fra privatkunder, skape publisitet rundt prosjekter og bruke økonomiske virkemidler for å fremme miljøkvaliteter. Husbanken skal følge opp samarbeidet med undervisningsinstitusjoner og andre FoU-aktører.

I Husbankens arbeid med boliger for vanskeligstilte skal miljøhensyn integreres der det er hensiktsmessig og relevant.

For å unngå miljø- og helsefarlig avfall er det viktig at skadelige forbindelser i dagens byggprodukter erstattes med mindre farlige stoffer. Satsing på byggenæringens arbeid med bruk av miljødatablad skal ha høy prioritet i 2009.

Arbeidsmål 4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder

Rapport og status

Universell utforming innebærer at boliger, bygninger og uteområder i størst mulig grad skal kunne nyttes av flest mulig uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger.

Ifølge en rapport fra NIBR/Byggforsk er det forholdsvis lave kostnader knyttet til krav om universell utforming av nye bygg, noe som gjør det lettere å oppnå samfunnsøkonomisk lønnsomhet (NIBR/Byggforsk 2006, Medby m.fl.). En senere analyse (Vista Utredning AS, 2008) viser at innføring av krav om universell utforming av nye tiltak vil øke kostnadene med i gjennomsnitt 1 pst. NIBR har kartlagt tilgjengelighetsstatus for et uvalg eksisterende bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten, og anslått kostnadene knyttet til oppgradering. Rapporten angir også forslag til hvilke tiltak som bør iverksettes først. I følge rapporten vil utbedring av byggverk for å oppfylle krav om universell utforming være kostnadskrevende (NIBR/Sintef Byggforsk 2007, Medby m.fl.)

I Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) om ny plan- og bygningslov har regjeringen foreslått krav om universell utforming av bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten. Kravene gjelder nye tiltak.

Forslag om skjerpede krav til heis i nye boligbygg og arbeids- og publikumsbygg har vært på høring. For visse bygg er det foreslått krav om heis med plass til sykebåre. Forslaget gjelder også nye og skjerpede krav om tilgjengelig adkomst til

byggverk og nye krav om tilgjengelig utforming av utearealer.

Det er igangsatt tiltak for å bedre kunnskapen om tilgjengelighetstilstanden i bygninger og uteområder. Det arbeides bl.a. med å innlemme universell utforming i datainnhenting gjennom KOSTRA samt at det skal utvikles indikatorer for universell utforming på ulike sektorer, herunder bygninger og uteområder.

For boliger finansiert gjennom Husbankens låne- og tilskuddsordninger foreligger det data om boligenes tilgjengelighetskvalitet. Mer enn halvparten av de 6216 boligene som fikk tilsagn om Husbankens grunnlån til oppføring eller utbedring i 2007, tilfredsstiller kravene til kvaliteter mht. universell utforming. 2 av 3 nye boliger med grunnlån til oppføring har gode tilgjengelighetskvaliteter, mens andelen er mindre for boliger med lån til utbedring. Samlet hadde i overkant av 40 pst. av boligene med grunnlån livsløpsstandard. Livsløpsstandard vil si at boligen skal kunne brukes av alle i alle perioder av livet, også ved nedsatt bevegelighet og bruk av rullestol. I 1. halvår av 2008 tilfredsstilte 60 pst. av totalt antall boliger finansiert med grunnlån kravene til livsløpsstandard. En analyse gjennomført av Husbanken viser at kostnadene pr. kvm i gjennomsnitt er noe lavere for nye boliger med livsløpsstandard. Årsaken er bl.a. at slike boliger er noe større enn boliger uten spesielle kvaliteter.

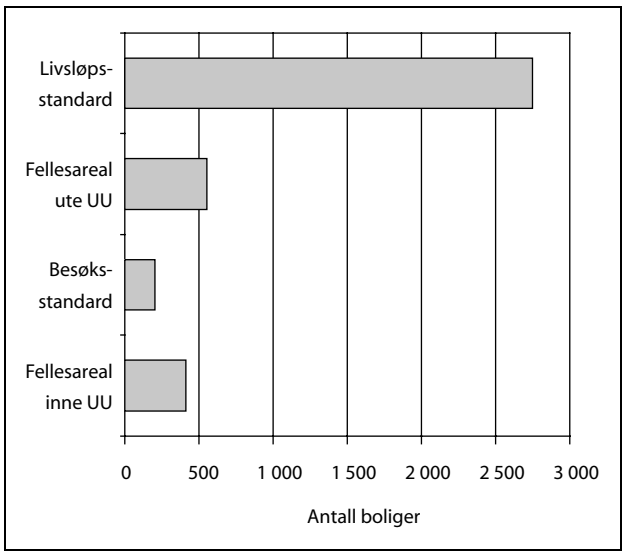

Figur 3.15 Boliger godkjent for grunnlån i 2007 fordelt på ulike kvaliteter innen universell utforming

Husbanken har ansvaret for den landsomfattende kampanjen «Fjerne 100 hindringer» som er en del av handlingsplanen for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne. Det gis støtte til kommuner for tiltak som bedrer tilgjengelighet i bygg- og uteområder. Planperioden varer ut 2008.

Det er arrangert kurs, konferanser og seminarer med fokus på lokalt samarbeid, samt at det ble gjennomført informasjonstiltak gjennom bevisstgjøring, kunnskapsformidling og opprettelse av tilbud om kompetansetiltak innen utdanningsinstitusjoner knyttet til byggsektoren. For å øke bygging av universelt uformede boliger er det viktig at både utbygger/selger og potensielle kjøpere bevisstgjøres.

Universell utforming er også blitt tema for poenggivende etterutdanning og inngår i arkitektutdanning. Norsk Standard for universell utforming av bolig, bygg og uteområder er under utarbeiding.

I 2008 er det på kap. 581, post 75 Boligtilskudd satt av 5 mill. kr til prosjektering av heis i eksisterende boligbygg, jf. Budsjett-innst. S. nr. 5 (2007-2008). Det er i 1. halvår 2008 gitt ett tilsagn til formålet.

Strategier og tiltak

Departementet vil utarbeide forskrifter til ny plan- og bygningslov med krav om universell utforming av nye bygninger, anlegg og uteområder som er rettet mot allmennheten. Forskriftene vil også stille strengere krav til tilgjengelighet for boligbygg og arbeidsbygg. I forslag til ny bygningsdel i plan- og bygningsloven foreslår departementet å innføre en bestemmelse som gir hjemmel til å innføre forskrifter om at bestemte bygningstyper skal oppgraderes til å være universelt utformet innen bestemte frister.

Det skal fortsatt arbeides med å øke bevisstheten og kompetansen om universell utforming. Husbankens og Statens bygningstekniske etats rolle som kompetansesentre er her sentral.

Informasjonsprogrammet om universell utforming føres videre med bl.a. opplæring i kommuner og fylkeskommuner. Kommunal- og regionaldepartementet vil sammen med underliggende etater bidra aktivt i utarbeidelse og oppfølging av ny handlingsplan for tilgjengelighet og universell utforming.

Også KoBE-programmet, jf. omtale under arbeidsmål 3.1, vil fokusere på universell utforming. Dette kommer i tillegg til eventuelle pålagte tilpasninger etter ny plan- og bygningslov.

Før ikrafttreden av ny plan- og bygningslov vil særlige tiltak bli satt i verk for å implementere kunnskap om universell utforming hos næringen.

I 2009 vil det arbeides videre med utvikling av statistikk for å få bedre oversikt over status for universell utforming av boliger, bygg og uteområder.

Arbeidsmål 4.3 Flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Rapport og status

God byggeskikk er en kvalitet ved bygninger og bygningsmiljø der hensyn til fysisk og sosialt livsmiljø, ressursbruk/energi, universell utforming og estetikk inngår i en helhet. Husbanken har ansvaret for arbeidet med å fremme god byggeskikk og stedsutvikling. Viktige aktiviteter er arbeid med Statens Byggeskikkpris som deles ut årlig, regionale og lokale byggeskikkurs, nettbasert fjernundervisning og prosjektstøtte.

Regjeringen og Oslo kommune har inngått en avtale om et felles løft for Groruddalen. Hovedmålet er en bærekraftig byutvikling, synlig miljøopprustning, bedre livskvalitet og samlet sett bedre levekår. Det utvikles et lokalt og inkluderende samarbeid med bydeler, beboere, organisasjoner, borettslag, næringsliv og offentlige institusjoner for å styrke Groruddalens identitet. Stat og kommune samfinansierer innsatsen, som koordineres av Miljøverndepartementet. Kommunal- og regionaldepartementet har det statlige ansvaret for å støtte opp under programområde 3 «Bolig-, by - og stedsutvikling». Det ble både i 2007 og i 2008 bevilget 43 mill. kr. over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, kap. 581, post 74. Husbanken forvalter midlene, og utnytter også sin samlede kompetanse i dette arbeidet.

63 prosjekter fikk i 2007 kompetansetilskudd for om lag 15 mill. kr innen byggeskikk og stedsutvikling. Prosjektene hadde fokus på tettstedsutvikling, sentrumsnære boområder og byutvikling. Husbanken arrangerer kurs og fagdager der byggeskikk, miljøkvalitet og universell utforming tas opp som temaer.

Det er satt i gang et forsøksprogram om boligforsyning i små lokalsamfunn der det skal satses på stedsanalyse og utvikling.

Det fireårige programmet «Bolyst og Engasjement i Småbyer og Tettsteder» (BLEST) er en satsing for å støtte opp under lokale initiativ for å utvikle attraktive steder, nye arbeidsplasser og gode tjeneste-, kultur- og botilbud. I 2007 ble det tildelt 4 mill. kr i tilskudd til ulike prosjekter og kommuner. I 2008 har Husbanken 8 mill. kr til disposisjon til BLEST. Syv nye prosjekter er lansert.

Strategier og tiltak

Innsatsen for utsatte områder i Groruddalen videreføres i 2009. Oppstartdokumentasjonen for Groruddalen viser at den generelle velferdssituasjonen er god. Imidlertid peker flere enkeltområder seg ut med særlige utfordringer. Det skal legges en langsiktig og helhetlig tilnærming til grunn for områdeløft i disse bomiljøene, slik at en over tid kan sikre bærekraftige lokalsamfunn. For å kunne lykkes med slike områdeløft, må det utvikles et lokalt og inkluderende samarbeid ledet av bydelene, der beboere, organisasjoner, borettslag, næringsliv og offentlige institusjoner trekkes med som aktive partnere. Spesielt viktig er det at skolene trekkes mer aktivt inn i arbeidet.

Husbanken skal følge opp sitt arbeid som nasjonalt kompetansesenter for god byggeskikk og stedsutvikling der hovedfokus skal være på god fysisk utforming av det bygde miljøet. Programmet BLEST videreføres.

Statens bygningstekniske etat skal utforme veiledning som fokuserer på energieffektive byggverk med god byggeskikk. Husbankens veiledningsstoff vil inngå i informasjon til byggenæringen.

Budsjettforslaget på programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Utgifter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
580	Bostøtte	2 335 960	2 437 400	2 887 600	18,5
581	Bolig- og bomiljøtiltak	706 712	762 000	779 600	2,3
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	535 484	902 500	1 035 400	14,7
585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	4 984	5 730	7 000	22,2
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	2 663 745	1 857 600	2 076 300	11,8
587	Statens bygningstekniske etat	52 126	49 700	57 000	14,7
2412	Den norske stats husbank	12 355 260	11 333 350	10 636 000	-6,2
	Sum kategori 13.80	18 654 271	17 348 280	17 478 900	0,7

Inntekter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
3585	Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus	407	240	430	79,2
3587	Statens bygningstekniske etat	20 234	15 800	21 000	32,9
5312	Den norske stats husbank	9 615 332	9 387 787	9 204 800	-1,9
5615	Renter fra Den norske stats husbank	3 973 482	4 758 000	5 133 000	7,9
	Sum kategori 13.80	13 609 455	14 161 827	14 359 230	1,4

Bevilgningene skal bidra til å nå målet om at alle skal kunne bo trygt og godt. Det er en prioritert oppgave å bekjempe fattigdom og bostedsløshet, og bostøtten skal sammen med startlån og boligtilskudd være målrettede virkemidler i det boligsosiale arbeidet. Kommunene skal kunne benytte seg av disse virkemidlene både enkeltvis og på en helhetlig måte for å gjøre det enklere for vanskeligstilte på boligmarkedet å skaffe seg en egnet bolig. Det legges vekt på miljøhensyn og universell utforming som grunnleggende kvaliteter innenfor Husbankens grunnlån og til dels kompetansetilskuddet. Gjennom informasjon og veiledning om gjeldende lover og forskrifter skal Husbanken og Statens bygningstekniske etat bidra til et velfungerende boligmarked.

Under kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak forvalter Kommunal- og regionaldepartementet post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling og post 72 Program for reduserte byggekostnader. Husbanken forvalter alle andre budsjettposter som blir omtalt under resultatområdet med unntak av kap. 585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus og kap. 587 Statens bygningstekniske etat.

Kap. 2412 Den norske stats husbank

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	289 346	290 050	305 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	13 673	14 300	15 000
72	Rentestøtte[1]	21 133	17 000	18 000
90	Lån til Husbanken, *overslagsbevilgning*[1]	12 031 108	11 012 000	10 298 000
	Sum kap. 2412	12 355 260	11 333 350	10 636 000

[1] Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble bevilgningen på post 72 økt med 2 mill. kr til 19 mill. kr, og post 90 ble redusert med 389 mill. kr til 10 623 mill. kr.

Husbankens rolle og oppgaver

Husbanken er en viktig statlig aktør for å nå de boligpolitiske målene på en effektiv måte. Husbanken har fått et stadig større ansvar for å bistå kommunene i arbeidet med å skaffe boliger til vanskeligstilte.

Husbankens forvalter låne- og tilskuddsordninger, som startlån, boligtilskudd og bostøtte, og disse ordningene skal gjøre det lettere for unge og andre vanskeligstilte å etablere seg på boligmarkedet. Hver for seg eller sammen skal disse virkemidlene bidra til at husstander med lave inntekter kan skaffe seg og beholde en god og egnet bolig til en akseptabel kostnad.

Husbanken også fått en viktig rolle som kompetansesenter. Gjennom kompetansetilskuddet gir Husbanken støtte til utviklingsprosjekter, forskning og utredninger. Husbanken formidler forskningsresultater gjennom en rekke fora og har god kontakt med kommunene, frivillig sektor, utbyggere, byggenæring og andre aktører innenfor boligsektoren.

Husbanken har et ansvar for å bidra til god byggeskikk, der miljøkvaliteter, universell utforming og god arkitektonisk utforming står sentralt. Kompetansetilskudd og grunnlån er virkemidler i dette arbeidet.

Husbanken administrerer også virkemidler innenfor andre politikkområder: tilskudd til sykehjem og omsorgsboliger, barnehagelån, tilskudd til studentboliger, rentekompensasjon til opprusting av skole- og svømmeanlegg og kirkebygg, samt tilskudd til områdeutvikling.

Post 1 Driftsutgifter og post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Post 1 Driftsutgifter dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husbanken. Post 45 benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, bl.a. på utstyrs- og systemsiden på IKT-området.

Husbanken har 353,4 årsverk, herav 59,5 pst. kvinner. Husbanken har hovedkontor i Drammen, og regionkontorer i Hammerfest, Bodø, Trondheim, Bergen, Arendal og Oslo.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en bevilgning på 305 mill. kr til Husbankens driftsbudsjett i 2009.

Husbanken moderniserer sitt IKT-system i forbindelse med overgang til elektronisk lånesaksbehandling. Systemet for bostøtten må også tilpasses den foreslåtte nye bostøttemodellen. Det foreslås derfor en bevilgning på 15 mill. kr på kap. 2412, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

Post 70 Tilskudd til Husbankens risikofond

Risikofondets midler benyttes til å dekke nettotap på Husbankens utlånsvirksomhet, det vil si tap der tilbakeføringer er trukket fra.

Tabell 3.23 Mislighold, inkasso og tap på utlån 2006-2007 og 1. halvår 2008

	31.12.2006	31.12.2007	30.06.2008
Antall misligholdte lån, i alt	1 228	1 049	927
Misligholdte lån, mill. kr	791	676	635
Misligholdte lån i pst. av totalt utlån	0,84	0,70	0,64
Begjæringer om tvangssalg	467	396	227
Gjennomførte tvangssalg	93	68	26
Tap på personer, mill. kr	12,7	7,3	2,7
Tap på ikke-personer, mill. kr	6,6	5,6	0,3
Netto tap, mill. kr	17,0	10,9	1,5
Risikofond, mill. kr	76,1	67,6	66

I 2007 ble samlet brutto tap noe lavere enn i det foregående året. Det er nedgang på tap både for personlige og ikke-personlige låntakere, i hovedsak på oppføringslån og utleielån gitt til boligstiftelser. I tillegg virker renten med etterslep og forsinker de økonomiske konsekvensene av de siste års renteøkninger. Derfor er misligholdet fortsatt lavt og utgjorde kun 0,6 pst. av den totale utlånsmassen ved utgangen av 1. halvår 2008. Dette er det laveste tallet som er registrert i Husbankens statistikk. Samtidig fortsetter nedgangen i antall tvangssalg Husbanken gjennomfører.

Husbanken har tradisjonelt hatt lave tap på sine utlån. Husbankens sentrale rolle der det private kredittmarkedet ikke er et tilstrekkelig alternativ, gjør imidlertid at tapseksponeringen av Husbankens lånevirksomhet blir større i 2009 og framover.

Utlån til barnehager er også en viktig oppgave for Husbanken. I 2007 bokførte Husbanken minimale tap på lån til barnehager. Stigende rente og muligheten for overetablering av barnehager i enkelte områder kan imidlertid endre de siste års utvikling.

Husbanken anslår at samlede bruttotap blir på 21 mill. kr i 2008, fordelt med 9 mill. kr på personlige låntakere og 12 mill. kr på ikke-personlige låntakere. Det regnes med et bruttotap på 23 mill. kr i 2009. Når tilbakeføringene er fratrukket, anslås det et nettotap på 21 mill. kr i 2009.

Post 72 Rentestøtte

Posten omfatter eldre særvilkårslån som har en rentesats på ett prosentpoeng under gjeldende rente i Husbanken. Forsinkelsesrenter trekkes fra rentestøtten. I 2007 utgjorde rentestøtten 21,1 mill. kr. Ved utgangen av 1. halvår 2008 var det postert 11,1 mill. kr på posten. Regjeringen foreslår en bevilgning på 18 mill. kr til rentestøtte i 2009.

Post 90 Lån til Husbanken, overslagsbevilgning

Posten viser Husbankens brutto finansieringsbehov i forbindelse med utlånsvirksomheten, det vil si utbetalinger av nye lån og rentestøtte. Utbetalingene av lån for 2007 var 12 031 mill. kr. Dette er en økning på om lag 1 203 mill. kr fra 2006. Økningen skyldes at Husbankens rente i 2007 var relativt gunstig i forhold til det private markedet, noe som førte til at prosentvis flere tilsagn ble utbetalt i 2007 i forhold til 2006.

I 1. halvår 2008 ble det utbetalt om lag 5 841 mill. kr. Utbetalinger av lån i 2009 er budsjettert til 10 298 mill. kr.

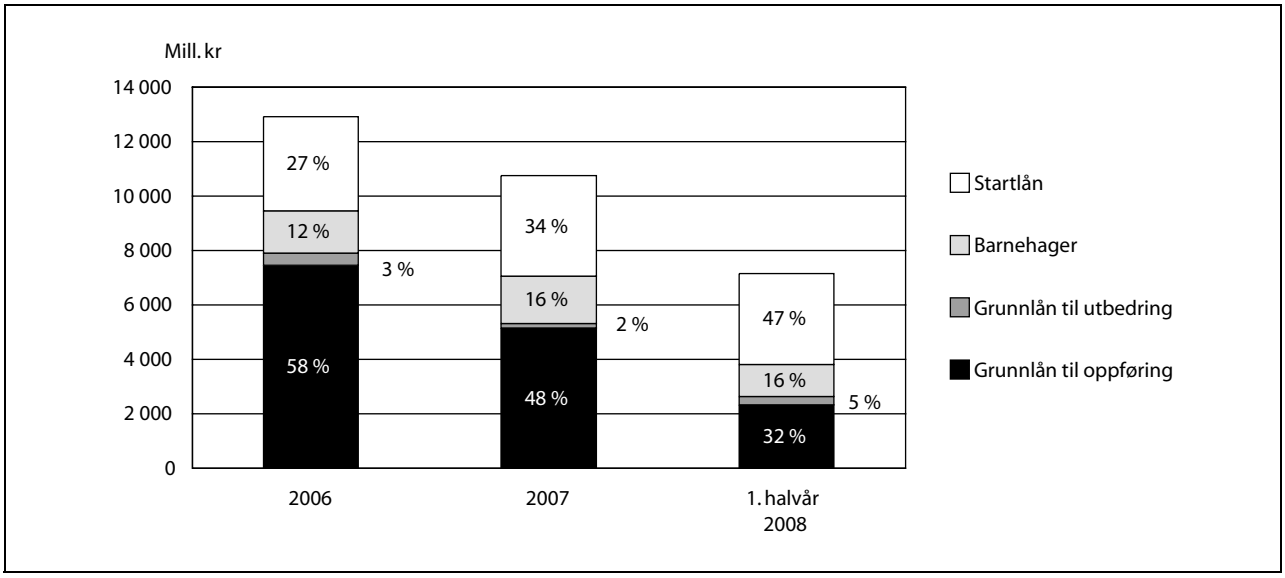

Figur 3.16 Bruken av lån fordelt på låneordning 2006–2007 og 1. halvår 2008[1]

[1] Kvotebelastede lån. Hoveddelen av midlene til startlån blir fordelt til kommunene i 1. kvartal, noe som forklarer den store andelen i 1. halvår 2008.

Tabell 3.24 Antall boliger med tilsagn om lån i Husbanken 2006-2007 og 1. halvår 2008

	2006	2007	1. halvår 2008
Startlån[1]	6 532	5 955	1 687
Barnehager[2]	7 852	7 593	4 238
Grunnlån til utbedring	1 881	2 021	1 725
Grunnlån til oppføring	6 665	4 192	2 052

[1] Foreløpige tall fra kommunene.
[2] Antall plasser

Tabell 3.25 Gjennomsnittlig lånebeløp per bolig for saker med tilsagn om lån i Husbanken 2006-2007 og 1. halvår 2008

	2006	2007	1. halvår 2008[1]
Startlån	474 000	566 100	690 410
Barnehager[2]	199 200	242 700	274 640
Grunnlån til utbedring	230 300	260 900	192 400
Grunnlån til oppføring	1 367 900	1 484 200	1 653 300

[1] Beløpene er gjennomsnittstall og dermed sammenlignbare med tall for hele året.
[2] Gjennomsnittslån pr. barnehageplass.

Det var noen færre hustander som mottok startlån i 2007 sammenholdt med 2006. Dette skyldes i hovedsak at flere lånesøkere fikk avslag. Manglende betjeningsevne var årsak til om lag halvparten av avslagene på søknader om startlån. Selv om færre fikk lån, økte likevel samlet utbetalt startlån med 17 pst. til nær 2,8 mrd. kr som følge av større låneopptak. Gjennomsnittlig startlån for hver bolig økte fra kr 474 000 til kr 566 100.

Husbankens statistikksider gir detaljert informasjon om bruken av lånemidlene helt tilbake til 1997, se www.husbanken.no/statistikk.

Husbankens låneramme

Regjeringen foreslår at Husbankens utlånsramme settes til 12 mrd. kr i 2009, jf. romertallsvedtak XI. Husbanken skal supplere kredittmarkedet og gi lån til formål som er samfunnsøkonomisk og fordelingspolitisk ønskelige. Husbanken gir lån til vanskeligstilte husstander og til boliger som tar hensyn til bl.a. miljø og universell utforming. I tillegg skal Husbanken gi lån til utbedring eller oppføring av boliger i distriktene og til barnehager.

Regjeringen mener at en låneramme på 12 mrd. kr er godt tilpasset situasjonen i boligmarkedet, og vil legge til rette for fortsatt satsing på startlånet og grunnlånet i 2009. Startlånet er et godt virkemiddel for unge og vanskeligstilte på boligmarkedet, og regjeringen vil at startlånet skal ha høyeste prioritet innenfor lånerammen også i 2009.

Husbanken tilbyr sine lånetakere flytende rente og lån med fast rente med 3-, 5- eller 10-års binding. I tillegg vil regjeringen i løpet av 2009 innføre lån med fast rente med 20-års binding. Dette vil gi Husbankens lånetakere økte muligheter til å tilpasse lånevilkårene til sin situasjon. Ved innføring skal forbrukeropplysningsplikten overholdes, som bl.a. innebærer informasjon om konsekvenser ved å bryte fastrentekontrakten i form av over- eller underkurs ved innløsning. Renten i statsbankene fastsettes normalt med utgangspunkt i statens lånerente for den aktuelle lånetypen. Ettersom staten ikke utsteder obligasjoner med løpetid over 11 år, vil renten på Husbankens 20-årslån måtte baseres på et anslag på hva statens lånerente ville vært dersom staten utstedte obligasjoner med 20-års løpetid.

Rentenivået i Husbanken

Etter at Husbankens rente var på det laveste nivået noensinne i 2005, har den flytende renten steget noe i 2006, 2007 og hittil i 2008. Husbankens flytende rente ligger på henholdsvis 5,5 og 5,7 pst. i 2. og 3. kvartal 2008 og vil bli 6,0 pst. i årets siste kvartal. I 2. og 3. kvartal 2008 er fastrentene i Husbanken lavere enn den flytende renten. Ved utgangen av 3. kvartal ligger 5-års fastrente på 5,6 pst.

Kap. 5312 Den norske stats husbank

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Gebyrer m.m.	17 165	18 787	18 800
11	Tilfeldige inntekter	12 177		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	47		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	1 127		
17	Refusjon lærlinger	23		
18	Refusjon av sykepenger	3 182		
90	Avdrag[1]	9 581 611	9 369 000	9 186 000
	Sum kap. 5312	9 615 332	9 387 787	9 204 800

[1] Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble bevilgningen på post 90 redusert med 225 mill. kr til 9 144 mill. kr.

Post 1 Gebyrer m.m.

Etableringsgebyr til dekning av kostnader for etablering av lån og stikkprøvekontroller er kr 600. Forvaltningsgebyr for terminvarsler er satt til kr 30 pr. betalingstermin. Ved inngangen til 2008 forvaltes om lag 75 000 lån. Det var en nedgang på 8000 lån i løpet av 2007. Det foreslås en bevilgning på 18,8 mill. kr for 2009.

Post 11 Tilfeldige inntekter

På denne posten blir det inntektsført tilfeldige inntekter som forsinkelsesrente, tilbakebetalte tilskudd og andre tilfeldige inntekter.

Post 90 Avdrag

Posten omfatter mottatte avdrag, tap og rentestøtte. Dette følger av prinsippet om bruttobudsjettering. Posten blir budsjettert med 9 186 mill. kr i 2009. Det regnes med at ordinære innbetalinger blir på 4 145 mill. kr, bruttotap på utlånsvirksomheten på 23 mill. kr og rentestøtte på 18 mill. kr. De ekstraordinære innbetalingene er anslått til 5 000 mill. kr.

Kap. 5615 Renter fra Den norske stats husbank

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
80	Renter[1]	3 973 482	4 758 000	5 133 000
	Sum kap. 5615	3 973 482	4 758 000	5 133 000

[1] Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble bevilgningen redusert med 45 mill. kr til 4 713 mill. kr.

Post 80 Renter

Posten omfatter mottatte renter fra kunder og beregnet rentestøtte. Posten blir budsjettert med 5 133 mill. kr for 2009.

Kap. 580 Bostøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Bostøtte, *overslagsbevilgning*	2 335 960	2 437 400	2 887 600
	Sum kap. 580	2 335 960	2 437 400	2 887 600

[1] Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble bevilgningen økt med 33 mill. kr til 2 470,4 mill. kr.

Post 70 Bostøtte, overslagsbevilgning

Mål og tildelingskriterier

Det vises til egen stortingsproposisjon om ny bostøtte der det bl.a. redegjøres for nye mål og tildelingskriterier for ordningen.

Oppfølging og kontroll

Søknad om bostøtte kan gjøres gjennom kommunen eller direkte til Husbanken på internett. Søknadene blir kontrollert mot opplysninger fra folkeregisteret, NAV, ligningsregisteret og eventuelt Husbankens og Innovasjon Norges låneregistre. Fra september 2007 ble det innført månedlige vedtak. Forhold som er endret, skal korrigeres på forhåndsutfylte skjemaer og sendes sammen med dokumentasjon til kommunens bostøttekontor.

Rapport

Deltakere i kvalifiseringsprogrammet og beboere i omsorgsboliger som har fått investeringstilskudd ble berettiget til bostøtte fra 2008. Alle krav til finansiering av boligen for privat leide boliger er nå avviklet for målgruppen andre med krav på støtte, jf. tabell 3.26. Dette har gitt en økning i antall mottakere i denne gruppen. Over halvparten av disse mottar attføring. Kravet om finansiering i Husbanken eller Innovasjon Norge gjenstår i gjeldende regelverk i 2008 kun for gruppen pensjonister med inntekt høyere enn 1,3 ganger minstepensjon.

Tabell 3.26 Hovedtall for utbetaling av bostøtte i mai måned 2006-2008

	2006	2007	2008
Antall husstander som mottok bostøtte, i alt	*106 091*	*105 591*	*104 451*
Av dette:			
Uføre under 65 år uten barn	30 837	30 704	30 496
Uføre under 65 år med barn	2 644	2 463	2 259
Eldre over 65 år	41 114	38 567	34 654
Andre pensjonister	1 227	1 203	1 174
Enslige forsørgere	15 665	16 674	17 085
Andre barnefamilier	5 988	6 116	6 146
Andre med krav på støtte	8 616	9 864	12 637
Gjennomsnittlig husstandsinntekt pr. mnd. (kr)	8 895	9 213	9 465
Gjennomsnittlig boutgift pr. mnd. (kr)	4 746	4 980	5 277
Gjennomsnittlig bostøtte pr. mnd. (kr)	1 829	1 839	1 947
Totale boutgifter i pst. av inntekt før bostøtte	53	54	56
Totale boutgifter i pst. av inntekt etter bostøtte	33	34	35
Totale utbetalinger i mai måned (mill. kr)	194,1	194,2	203,3

I de senere årene har bostøtteordningen blitt utvidet med stadig flere grupper av søkere og boliger. Likevel har samlet antall mottakere gått noe ned. Dette henger trolig sammen med målgruppenes inntektsutvikling, og er særlig merkbart i gruppen eldre over 65 år. Samtidig kommer økende boutgiftsnivå til uttrykk ved økning både i gjennomsnittlig støtte og i samlet utbetaling. Bostøtten holder tritt med denne utviklingen, og utgjør i gjennomsnitt samme andel av mottakernes boutgifter som tidligere år. Boutgiftstakene og dermed inntektsgrensene er imidlertid i liten grad justert de senere årene, noe som fører til noe færre mottakere år for år.

Fra 1. september 2007 ble det innført månedlige vedtak om bostøtte, mot tidligere tertiale vedtak. Månedlige vedtak innebærer at nye bostøttemottakere kommer raskere inn i ordningen, mens mottakere som ikke lenger er berettiget til støtte faller raskere ut av ordningen. Mange kommuner hadde inngått såkalte transportavtaler med Husbanken. Transportavtaler innebærer at bostøtten utbetales (transporteres) direkte til kommunen og ikke til mottaker. Kommunene fikk refundert forskuttert beløp av Husbanken i etterkant. For at ikke disse kommunene skal lide et utilsiktet tap fases disse avtalene ut etter regelverket som gjaldt før 1. september 2007.

Budsjettforslag 2009

Regjeringen ønsker å innføre en ny og forbedret bostøtteordning.

Satsingen på bostøtte er et av regjeringens større grep for å bekjempe fattigdom og nå de boligpolitiske målene om å redusere antallet vanskeligstilte på boligmarkedet og å bekjempe bostedsløshet.

Regjeringens hovedstrategi for å motvirke fattigdom er å få flest mulig i lønnet arbeid. Samtidig er det en boligpolitisk strategi at flest mulig skal kunne klare seg selv i egen bolig. Bostøtten skal derfor bidra til etablering i egen bolig samtidig som det motiveres til deltakelse i arbeidsmarkedet.

Kravet om at søkere uten barn må ta imot trygd eller andre offentlige ytelser for å få bostøtte foreslås fjernet. Kravet holder mange fattige aleneboende og par uten barn utenfor ordningen. Likebehandling av alle med lav inntekt, uavhengig av om denne inntekten er en trygdeytelse eller for eksempel lønnsinntekt, vil bidra til å styrke de økonomiske insentivene for overgang fra stønad/trygd til arbeid.

For å få bostøtte må boligen etter dagens hovedregel være på minst 40 kvm og ha eget separat kjøkken og soverom. For minstepensjonister som eier boligen og som har en inntekt mer enn 30 pst. over minstepensjonen, kreves det at boligen

må være finansiert med et husbanklån. Lånet kan ikke være nedbetalt. Regjeringen foreslår at boligkravet moderniseres slik at også de som bor i små moderne boliger med åpen kjøkkenløsning og i ettromsleiligheter kan få bostøtte. Mange med svak økonomi bor i slike boliger. Kravet til finansiering foreslås fjernet.

Videre tilrår regjeringen at inntektsgrensene heves slik at spesielt barnefamilier kommer bedre ut enn i dag.

I alt vil omleggingen innebære om lag 1 mrd. kr økt bostøtte pr. år når ordningen er fullt ut innfaset sammenlignet med hva utbetalingen ville vært med dagens regelverk.

Bevilgningsforslaget for 2009 omfatter også utgifter som følge av utfasingen av transportavtaler som kommunene hadde inngått med Husbanken før innføringen av månedlige vedtak 1. september 2007.

Regjeringen vil vurdere tiltak for å sikre at de økte trygdene i 2008 ikke gir uønskede reduksjoner i bostøtteutbetalingene fra juli 2009.

Med iverksetting av ny bostøtte fra i juli 2009, anslås kostnaden i 2009 til 303 mill. kr. Omleggingen innebærer innsparinger for kommunene, særlig ift. sosialhjelp og kommunal bostøtte. Det er lagt til grunn at innsparingene for kommunene vil utgjøre om lag 30 pst. av kostnaden. På denne bakgrunn reduseres rammetilskuddet til kommunene med 91 mill. kr. Samlet foreslås det en bevilgning på kap. 580, post 70 Bostøtte på 2 887,6 mill. kr. Bevilgningen på posten er en overslagsbevilgning der det tas hensyn til en videreføring av det gjeldende regelverk og demografiske endringer. Etter forslaget vil omleggingen åpne bostøtten for anslagsvis 40-50 000 nye mottakere ut over de om lag 100 000 som allerede er bostøttemottakere.

På grunn av at det skal gjennomføres omfattende endringer i regelverket, finner regjeringen det hensiktsmessig å legge fram en egen stortingsproposisjon der forslaget blir konkretisert og nye regler presentert. Proposisjonen vil bli fremmet denne høstsesjonen slik at den kan behandles sammen med budsjettforslaget.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Kunnskapsutvikling og -formidling	2 976	4 000	5 000
71	Tilskudd til boligkvalitet, *kan overføres*	571		
72	Program for reduserte byggekostnader, *kan overføres*	29 513	16 000	16 000
74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, *kan overføres*	14 087	43 000	43 000
75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, *kan overføres*	596 263	623 400	658 600
78	Kompetansetilskudd, *kan overføres*	63 302	75 600	57 000
	Sum kap. 581	706 712	762 000	779 600

Post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling

Mål

Midlene på denne posten vil bli brukt i departementet til forskning, utredninger og formidling av kunnskap for å utvikle bolig- og bygningspolitikken. Det er også et mål å øke fagkunnskapen blant sentrale aktører i bolig- og byggsektoren.

Rapport

Det ble i 2007 bevilget midler til evaluering av den nasjonale bostedsløshetsstrategien «På vei til egen bolig» (2005-2007). Det ble også finansiert undersøkelser og informasjonstiltak i tilknytning til bl.a. utvikling av bostøtteordningen, ny plan- og bygningslov med forskrifter og til oppfølging av klima- og andre miljøutfordringer. Om lag halvparten av bevilgningen på 4 mill. kr i 2008 vil bli brukt til informasjon og halvparten til utredninger og kunn-

skapsinnhenting som grunnlag for departementets arbeid.

Budsjettforslag for 2009

Bevilgningen økes for å dekke et økt forsknings- og utredningsbehov i departementet. I 2009 er det særlig aktuelt å bruke midler knyttet til endringer i bygningslovgivningen, oppfølging av St.meld. nr. 34 (2006-2007) Norsk klimapolitikk, ny miljøhandlingsplan og ny handlingsplan for tilgjengelighet og universell utforming. Det vil også satses på oppfølging av boligtiltak for utsatte grupper på boligmarkedet. Det foreslås en bevilgning på 5 mill. kr i 2009.

Post 72 Program for reduserte byggekostnader, kan overføres

Mål

Byggekostnadsprogrammet er et formalisert samarbeid mellom byggenæringens organisasjoner og staten. Programmet har som mål å redusere veksten i byggekostnadene gjennom økt produktivitet og forbedret kvalitet. Det femårige programmet avsluttes i 2009. Bevilgningen skal medfinansiere tiltak som Byggekostnadsprogrammet igangsetter og bidra til informasjon om og implementering av resultater i næringen.

Tildelingskriterier

Satsingen omfatter både byggenæringen og forbrukerne. Byggekostnadsprogrammets hovedfokus skal være på boliger. Støtte kan gis til tiltak som stimulerer til økt produktivitet, bedre ledelse, ansvarliggjøring i alle ledd og bedre kundekompetanse.

Oppfølging og kontroll

Departementet gir føringer for bruken av midlene gjennom et tilskuddsbrev, mens programstyret tildeler midlene til de konkrete prosjektene. Bevilgningen dekker også utgiftene til administrasjon og drift av programmet.

Byggekostnadsprogrammets styre skal rapportere jevnlig til departementet, og det skal avholdes faste halvårlige møter mellom programstyret, departementet og representanter fra byggenæringens organisasjoner.

Rapport

Det ble bevilget 16 mill. kr til programmet i 2008 og bevilgningen forventes disponert i sin helhet. 40 prosjekter har fått midler ut fra målene om økt kundekompetanse og driftseffektive bygg, færre byggefeil- og skader og økt produktivitet. Prosjektene har utløst betydelig aktivitet og engasjement i organisasjoner og virksomheter. Mer informasjon om programmet finnes under arbeidsmål 3.2 Økt seriøsitet og færre byggefeil i byggenæringen.

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås en bevilgning på 16 mill. kr. Det legges opp til at næringen skal bidra med tilsvarende finansiering av programmets prosjekter.

Post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, kan overføres

Posten har endret navn fra Tilskudd til bolig-, by- og stedsutvikling.

Mål

Tilskuddene kan gis til tiltak som vil bedre boforhold og bomiljø i storbyområder med særlige utfordringer. Tilskuddet skal fremme gode bokvaliteter, herunder bidra til miljøvennlige og universelt utformede boligområder.

Det er viktig å forhindre at det utvikles problemområder med ansamling av levekårsproblemer og manglende vedlikehold av boliger og uteområder. I de største byene bør derfor utviklingen i områder som preges av store endringer i befolkningssammensetningen, opphoping av levekårsproblemer og lav privat investeringsevne følges nøye. Lokale myndigheter har ansvaret for å utvikle gode lokalsamfunn, steder og bomiljøer, men regjeringen vil bidra med finansiering og kompetanse. For perioden 2007-2010 har regjeringen inngått samarbeid med Oslo kommune om et handlingsprogram for bolig-, by- og stedsutvikling i Groruddalen.

Tildelingskriterier

Tilskuddene kan gis til tiltak som vil bedre boforholdene og bomiljøet i boligområder med særlige utfordringer i storbyene.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsordningen forvaltes av Husbanken. Det er utarbeidet et felles statlig-kommunalt rapporteringssystem for hele Groruddalssatsingen, hvor dette tilskuddet inngår. Det vises for øvrig til St.prp. nr. 1 (2008-2009) Miljøverndepartementet.

Rapport

Bevilgningen på 43 mill. kr i 2007 er i sin helhet benyttet til satsingen i Groruddalen. Bevilgningen støtter opp under arbeidet innenfor programområde 3 Bolig-, by - og stedsutvikling i handlingsprogrammet for Groruddalen.

Satsingen innenfor programområde 3 gjennomføres innenfor tre hovedstrategier. Den første hovedstrategien er en helhetlig områdesatsing innenfor et utpekt geografisk pilotområde i hver av de fire bydelene i Groruddalen. 30 mill. kr er benyttet til denne satsingen. Den andre hovedstrategien er en boligutviklingsstrategi der det utvikles gode boliger og godt bomiljø i hele Groruddalen. I 2007 ble 3,3 mill. kr brukt til dette formålet. Den tredje strategien ligger innenfor utvalgte områder som møteplasser, skole, kunst mv. som synliggjør en satsing over hele dalen. I forbindelse med denne strategien har Husbanken overført 9,7 mill. kr som rammetilskudd til Oslo kommune for viderefordeling.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår at bevilgningen for 2009 i sin helhet benyttes til satsingen i Groruddalen. Det foreslås en bevilgning på 43 mill. kr.

Post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, kan overføres

Mål

Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger skal bidra til å skaffe og sikre egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Boligtilskuddet blir gitt til etablering i egen bolig, til tilpasning av boliger for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne, og til utleieboliger.

Boligtilskudd til etablering formidles av kommunene. Tilskuddene gis til enkeltpersoner for oppføring, utbedring, kjøp eller refinansiering av egen bolig. Tilskuddsutmålingen avhenger av boligbehov, husstandens økonomi og muligheter for andre offentlige støtteordninger som for eksempel bostøtte.

Boligtilskudd til tilpasning formidles også av kommunene. Tilskuddene skal bidra til å gjøre boligen bedre egnet til å ivareta behovene til personer med nedsatt funksjonsevne. Tilskuddet kan dekke godkjente utbedringskostnader. Tildelingen gjøres etter streng økonomisk behovsprøving.

Tilskudd til utleieboliger blir tildelt av Husbanken til kommuner, stiftelser og andre aktører som etablerer utleieboliger for vanskeligstilte.

Husbanken gir også tilskudd til utredning og prosjektering av boliger som skal dekke spesielle boligbehov bl.a. for personer med nedsatt funksjonsevne.

Oppfølging og kontroll

Vedtak i kommunene om tilskudd til etablering og avslag på slike søknader skal rapporteres jevnlig og elektronisk til Husbanken. Når det gjelder tilskudd til utbedring og tilpasning, skal kommunene rapportere en gang i året.

Boks 3.7 Budsjetteringssystemet for kap. 581, post 75 Boligtilskudd

Bevilgningen på posten knyttes til antatt utbetaling i budsjettåret. Bakgrunnen for dette er at byggeprosjekter kan ta flere år å gjennomføre. Systemet er i tråd med kravet om realistisk budsjettering.

Det opereres med tre begreper: aktivitetsnivå, bevilgning og tilsagnsfullmakt. Aktivitetsnivået, eller tilsagnsrammen, er summen av nye tilsagn som kan gis i budsjettåret. Bevilgningen skal dekke tilsagn som antas å utbetales i løpet av budsjettåret, dvs. den prosentandelen av aktivitetsnivået som antas å komme til utbetaling, samt tidligere års tilsagn som er beregnet å komme til utbetaling i budsjettåret (beregningen av bevilgningen er basert på en utbetalingsprofil). For den delen av aktivitetsnivået som kommer til utbetaling i senere budsjettår, må det i tillegg gis en tilsagnsfullmakt. Tilsagnsfullmakten viser statens utestående forpliktelser på posten ved utgangen av budsjettåret. Det er aktivitetsnivået som sier noe om hvor stor aktivitet det kan legges opp til i budsjettåret, og ikke bevilgningen.

Rapport

I 2007 var tilsagnsrammen for tilskuddene på 614,7 mill. kr, jf. St.prp. nr. 1 (2006-2007). Av dette ble 396 mill. kr fordelt til kommunene for videretildeling til enkeltpersoner. Av overføringene til kommunene var 310 mill. kr tilskudd til etablering og 86 mill. kr tilskudd til tilpasning av boliger. I alt 219 mill. kr ble satt av til tilskudd forvaltet direkte av Husbanken, fordelt på 209 mill. kr til tilskudd til

utleieboliger, 7 mill. kr til prosjekteringstilskudd og 3 mill. kr til tilskudd til tilstandsvurdering.

Rapportene fra kommunene viser at det ble gitt 1604 tilskudd til etablering for enkeltpersoner i 2007, mot 1662 i 2006. Flest tilskudd ble gitt til personer med svak økonomi og til førstegangs boligetablering. Det ble gitt boligtilskudd til 854 utleieboliger i 2007, mot 735 boliger året før. Økningen er hovedsakelig utleieboliger til gruppene flyktninger og generelt vanskeligstilte.

Tabell 3.27 Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger 2005-2007 (antall boliger)

	2005	2006	2007
Boligtilskudd til enkeltpersoner	1 813	1 662	1 604
Boligtilskudd til utleieboliger	1 590	735	854
Tilpasningstilskudd	3 389	3 021	3 156
Prosjekteringstilskudd	440	439	443

Tilskuddet til tilpasning og utbedring av boliger skal medvirke til at eldre og personer med nedsatt funksjonsevne får egnede boliger. Totalt hadde kommunene gitt slikt tilskudd til 3156 husstander ved utgangen av 2007, mot 3021 husstander i 2006. Overføringene til kommunene økte med 5 mill. kr, og antall avslag pga. manglende midler gikk ned fra 192 i 2006 til 158 i 2007. I alt 443 husstander fikk tilskudd fra Husbanken til prosjektering i 2007, omtrent like mange som året før.

Kommunene kan sette av midler fra de personrettede tilskuddsmidlene de får tildelt for å dekke tap på startlån. Rapportene så langt viser at det ble satt av om lag 3,6 mill. kr til dette i 2007, mot om lag 6 mill. kr i 2006. Fondene utgjorde 349 mill. kr ved utgangen av 2007, mot 362 mill. kr i 2006. Bokførte tap var på om lag 8,6 mill. kr i 2007 mot 11,4 mill. kr i 2006. Husbanken arbeider med en vurdering av innretningen og omfang av tapsfondene. Husbanken skal følge opp de kommunene som har etablert tapsfond og som har opparbeidet seg fond som er større enn det den boligsosiale aktiviteten skulle tilsi. Siktemålet er å frigjøre midler for økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet.

I 2008 er tilsagnsrammen for boligtilskudd på 641,5 mill. kr. Av dette har Husbanken satt av 405 mill. kr til kommunal videretildeling fordelt på 309 mill. kr til etableringstilskudd og 96 mill. kr til tilpasningstilskudd. 237 mill. kr er satt av til tilskudd forvaltet direkte av Husbanken, dvs. prosjekteringstilskudd og tilskudd til tilstandsvurdering på samlet 13 mill. kr og resten til tilskudd til utleieboliger. Husbanken prioriterer tiltak som bidrar til å skaffe varige boligløsninger til bostedsløse som i dag er henvist til hospits og andre midlertidige botilbud.

I 2008 kan det innenfor boligtilskuddet gis tilskudd til prosjektering av heis i eksisterende boligbygg. Husbanken har satt av 5 mill. kr til formålet, jf. Budsjett-innst. S. nr. 5 (2007-2008). Det er ved utgangen av 1. halvår 2008 gitt ett tilskudd på kr 200 000.

Det er i 2008 åpnet for at Husbanken i særlige tilfeller kan gi høyere tilskudd til utleieboliger enn 20 pst. av kostnadene. I boligprosjekter for bostedsløse og andre personer med utfordringer som krever et helhetlig hjelpeapparat kan tilskuddet utmåles med inntil 40 pst. dersom det foreligger plan for oppfølgingstjenester.

Tabell 3.28 Personrettede tilskudd til etablering 2005-2007 (antall tilskudd)

Antall innvilgede tilskudd til etablering, fordelt etter brukergrupper:	2005	2006	2007
Totalt	1 813	1662	1604
Flyktninger	97	60	60
Personer med nedsatt funksjonsevne[1]	438	218	226
Bostedsløse	10	3	3
Personer med svak økonomi	1 268	1 381	1315

[1] Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede, personer med psykiske lidelser.

Tabell 3.29 Boligrettede tilskudd 2005-2007 (antall boliger)

Antall utleieboliger som er omfattet av innvilgede tilskudd, fordelt etter brukergruppe:	2005	2006	2007
Totalt	1 590	735	854
Flyktninger	190	201	254
Personer med nedsatt funksjonsevne[1]	125	194	164
Bostedsløse	134	129	30
Personer med svak økonomi	1 141	211	406

[1] Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede, personer med psykiske lidelser.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en samlet tilsagnsramme i 2009 på 703,3 mill. kr. Til dekning av tilsagn gitt i 2007 og 2008 og tilsagn som antas å bli utbetalt i 2009, foreslås en bevilgning på 658,6 mill. kr. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 204,3 mill. kr.

Tiltak som bidrar til å redusere bostedsløshet skal ha førsteprioritet innenfor boligtilskuddet også i 2009. Tilskudd til utleieboliger skal prioriteres foran de øvrige tilskuddsformålene på ordningen. Det legger til rette for at det innenfor tilsagnsrammen kan gis tilsagn til 1500 utleieboliger for vanskeligstilte.

Ved tildeling av tilskudd skal kommunene kunne vise hvordan tiltaket bidrar til en mer hensiktsmessig boligmasse som kommer vanskeligstilte på boligmarkedet til gode. Departementet vil vurdere hvorvidt det skal settes krav til kommunene om nettotilvekst av boliger ved tildeling av boligtilskudd til utleieboliger. På nasjonalt nivå fastsettes et resultatkrav om økt antall kommunalt disponerte utleieboliger.

Regjeringen vil endre nedskrivingsperioden for boligtilskudd til etablering fra 10 til 20 år, jf. St.prp. nr. 1 (2007-2008) s. 146. Endringen betyr at boligtilskuddet kan benyttes mest mulig effektivt for å treffe de som trenger det mest. Endringen i nedskrivingsperioden før tilskudd til utleieboliger vil med dette samsvare med nedskrivingsperioden for tilskudd til etablering.

Det vil i 2009 bli satt av 5 mill. kr av tilsagnsrammen på boligtilskuddet til prosjektering av og investering i heis i eksisterende boligbygg.

Post 78 Kompetansetilskuddet, kan overføres

Mål

Kompetansetilskuddet skal bidra til å heve kompetansen innenfor hovedmålene for bolig- og bygningspolitikken.

Tildelingskriterier

Kompetansetilskuddet skal bidra til følgende utviklingsområder:

- kompetanseutvikling og formidling av informasjon om boligsosialt arbeid
- gjennomføring av god boligpolitikk i kommunene i et samarbeid med sentrale aktører i boligsektoren

- kunnskapsutvikling og informasjonsformidling om byggeskikk, klimautfordringer og andre viktige miljøhensyn i bolig- og byggsektoren
- kompetanseutvikling og formidling av informasjon om universell utforming

Tilskuddet gis i hovedsak til forsknings- og utredningsprosjekter, utviklings- og pilotprosjekter og informasjonstiltak. Organisasjoner som arbeider for å sikre personer med nedsatt funksjonsevne gode boforhold, kan også få tilskudd.

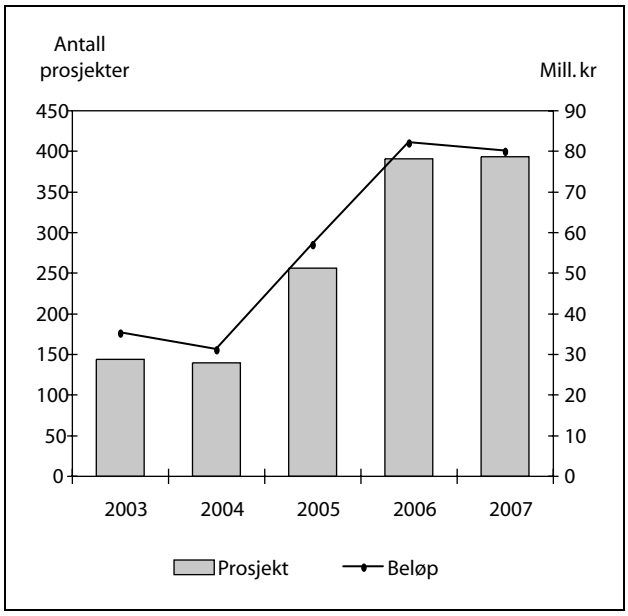

Figur 3.17 Prosjekter med kompetansetilskudd 2003-2007

Oppfølging og kontroll

Husbanken gir detaljerte føringer for bruken av tildelte midler gjennom tilsagnsbrev.

Det skal rapporteres på hvert tiltak og det er en forutsetning at alle resultatene er offentlige og tilgjengelige, bl.a. på Husbankens nettsider. I tillegg presenterer og videreformidler Husbanken resultatene og kunnskapen til andre aktører.

Rapport

Husbanken ga tilsagn for 80 mill. kr i kompetansetilskudd til 393 prosjekter i 2007. Det ble gitt tilsagn for 32,3 mill. kr til 195 prosjekter som har som formål å bekjempe og forebygge bostedsløshet, dvs. om lag 50 pst. av alle prosjektene som fikk kompetansetilskudd. Til sammen ble det gitt tilsagn for om lag 50 mill. kr til tiltak for vanskeligstilte, inkl. bostedsløse. 29 mill. kr gikk til tiltak innenfor innsatsområdene miljø/energi og stedsutvikling, om lag 12 mill. kr til tiltak området universell utforming, og om lag 2 mill. kr til tiltak innenfor området velfungerende boligmarked.

I 1. halvår 2008 er det gitt kompetansetilskudd til 133 prosjekter, jf. tabell 3.30. Nærmere 70 pst. av tilsagnsbeløpet er boligsosiale prosjekter som i særlig grad understøtter arbeidet med å bekjempe bostedsløshet, bl.a. å skaffe boliger til de som blir løslatt fra fengsel.

Tabell 3.30 Kompetansetilskudd 2007 og 1. halvår 2008, antall prosjekter og beløp etter satsingsområder

(mill. kr)

	2007		1. halvår 2008	
	Antall saker	Beløp	Antall saker	Beløp
Kompetansetilskudd i alt	393	79,9	133	29,7
Etter mål[1]:				
Et godt fungerende boligmarked mv.	*10*	*2,4*	*5*	*1,1*
Boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet	*265*	*50,5*	*93*	*18,0*
Bostedsløse	195	32,3	54	11,5
Andre vanskeligstilte	102	18,2	39	6,5
Bærekraftig kvalitet,god estetikk mv.	*138*	*29,0*	*29*	*8,2*
Miljø/energi	75	13,7	15	5,6
Stedsutvikling	63	15,3	14	2,6
Flere universelt utformede boliger mv.	*62*	*12,4*	*18*	*2,4*

[1] En sak kan være rettet mot flere ulike målgrupper eller boligkvaliteter. Summen av antall saker eller beløp kan derfor avvike fra samlet beløp tildelt i kompetansetilskudd.

Budsjettforslag 2009

Kompetansetilskuddet skal bidra til å nå de bolig- og bygningspolitiske målene ved kompetansebygging, -formidling og informasjon. Tiltak som angår boligsosialt arbeid i kommuner og hos frivillige aktører, med spesiell vekt på bostedsløses situasjon, prioriteres særlig høyt. Andre prioriterte temaer er miljø og universell utforming.

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år, og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.7.

Det foreslås en tilsagnsramme på 93,2 mill. kr. Til dekning av tilsagn gitt i 2007 og 2008 og tilsagn som kommer til utbetaling i 2009, foreslås det en bevilgning på 57 mill. kr. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 86,4 mill. kr.

Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
60	Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg, *kan overføres*	524 044	828 400	930 000
61	Rentekompensasjon - kirkebygg, *kan overføres*	11 440	74 100	105 400
	Sum kap. 582	535 484	902 500	1 035 400

Budsjettkapitlet har endret navn fra Rentekompensason for skoleanlegg og kirkebygg.

Post 60 Rentekompensasjon skole- og svømmeanlegg, kan overføres

Posten har endret navn fra Rentekompensasjon - skoleanlegg.

Mål

Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til å bygge nye skoleanlegg og rehabilitere og ruste opp eksisterende anlegg. Målet er å sikre at alle elever i grunnskolen og i videregående skole får gode læringsforhold. Ordningen omfatter offentlige svømmeanlegg som skolen bruker i sin undervisning. For 2009 foreslår regjeringen en ny investeringsramme på 2 mrd. kr.

Tildelingskriterier

Rentekompensasjonen beregnes sjablonmessig med utgangspunkt i et serielån med 20-års løpetid, 5-års avdragsfrihet og flytende rente i Husbanken.

Kommunene står fritt til å velge om finansiering skal skje med eller uten opptak av lån, og de velger fritt hvilken låneinstitusjon som skal benyttes. Rentekompensasjonsordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene.

Rapport

Kommuner og fylkeskommuner har vist stor interesse for ordningen etter at den ble innført i 2002. Ordningen hadde en forutsatt investeringsramme på 15 mrd. kr. Hele rammen er faset inn i løpet av ordningens seks første år. I 2007 fikk 61 prosjekter fordelt på 57 skoler innvilget søknad om rentekompensasjon. Totalt i perioden 2002-2007 har 1458 prosjekter fordelt på 1144 skoler fått innvilget søknad om støtte til renteutgifter. Bredbånd inngår i 485 prosjekter, og funksjonshemmedes behov er ivaretatt i 734 prosjekter (registrert fra 2003) i henhold til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.

Budsjettforslag 2009

Regjeringen vil legge til rette for at kommunene og fylkeskommunene kan prioritere investeringer i skole- og svømmeanlegg. Det foreslås derfor at ordningen utvides med sikte på en investeringsramme på 15 mrd. kr fordelt over åtte år. 2 mrd. kr av rammen fases inn i 2009. Provenyeffekten av dette er på 62 mill. kr.

Det foreslås en samlet bevilgning på posten på 930 mill. kr i 2009.

Bevilgningen går til å dekke renteutgifter knyttet til investeringsrammen på 15 mrd. kr som ble gitt i perioden 2002-2007, samt den nye investeringsrammen for 2009.

Post 61 Rentekompensasjon kirkebygg, kan overføres

Mål

Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2005 å bidra til en ekstraordinær innsats for å sette i stand kirkebygg. Det ble vedtatt en investeringsramme på 1 mrd. kr for årene 2005 og 2006. I 2007 ble investeringsrammen økt med 300 mill. kr, til en total ramme på 1,3 mrd. kr. For 2009 foreslår regjeringen en ny investeringsramme på 800 mill. kr.

Tildelingskriterier

Midlene skal gå til sikring og bevaring av kirkebygg, kirkenes utsmykking og inventar. Fredede og verneverdige kirker har høy prioritet. Ordningen omfatter alle menighetskirker i Den norske kirke. Søknad kan fremmes av kirkeeier eller kommune på vegne av kirkeeier. Kompensasjonen beregnes tilsvarende ordningen for skole- og svømmeanlegg med basis i et serielån i Husbanken med 20-års løpetid. Ordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene.

Ved siden av rentekompensasjonsordningen for kirkebygg er det fra 1. juli 2007 etablert en tilskuddsordning for de eldste kirkene, dvs. middelalderkirkene og andre kirker som er bygd før 1650. Tilskuddsordningen administreres av og finansieres fra Opplysningsvesenets fond. Mer informasjon er tilgjengelig i St.prp. nr. 1 (2007-2008) Kirke- og kulturdepartementet.

Rapport

Ved utgangen av 2007 har i alt 300 kirkeprosjekter fått rentekompensasjon til utbedring eller bygging av nye kirkebygg. Kompensasjonen var fordelt på 203 fredede eller verneverdige kirker, 95 ordinære kirkebygg og 2 nybygg. Utbedring av gulv, tak, vindu og tårn, generell overflatebehandling og utbedring av elektrisk anlegg er de tiltakene som flest søkere ønsker støtte til. Tilsagn til ytterligere 5 kirkebygg, hvorav 3 ordinære og 2 verneverdige, er gitt i 2008.

Budsjettforslag 2009

Regjeringen foreslår en ny investeringsramme på 800 mill. kr i 2009, med en tilhørende bevilgning på 24,8 mill. kr. Den totale bevilgningen på posten på 105,4 mill. kr vil gå til å dekke renteutgifter for den samlede investeringsrammen på 2,1 mrd. kr.

Kap. 585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	4 984	5 730	7 000
	Sum kap. 585	4 984	5 730	7 000

Husleietvistutvalget – rolle og oppgaver

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig i Oslo og Akershus. Husleietvistutvalget ble opprettet i 2001 som en treårig prøveordning for Oslo, og ble i 2003 utvidet til også å omfatte Akershus. Høsten 2005 ble det bestemt at prøveordningen skulle forlenges med ytterligere 3 år til 31.12.2008.

Stortinget har vedtatt at saker som hører under utvalgets saksområde f.o.m. 1. juli 2006 ikke lenger skal kunne bringes inn for forliksrådet i kommuner hvor husleietvistutvalg er opprettet.

Saksbehandlingsgebyret for å få en husleietvist behandlet i utvalget tilsvarer ett rettsgebyr, som nå er på kr 860, i likhet med saksbehandlingsgebyret for forliksrådet.

Post 1 Driftsutgifter

Rapport

Fra 1.7.2006 ble ordningen gjennom lovendring gjort obligatorisk for tvister som hører inn under utvalgets saksområde. Saksmengden har siden da økt, og forventes å øke ytterligere.

I perioden 2001-2007 mottok Husleietvistutvalget i alt 1049 klagesaker. Av disse er i alt 502 avsluttet med forlik, 439 er avgjort av utvalget, og resten er avvist eller trukket tilbake.

I 2007 mottok utvalget i alt 361 klagesaker. Dette er en økning på 100 pst. i forhold til året før. Av de 361 sakene ble 124 avsluttet med forlik, 186 med avgjørelse, og 51 saker ble avvist eller trukket. Sakstallet var i 2007 høyere enn alle tidligere år. Saksbehandlingstiden var i 2007 i snitt 8 uker

for saker som ble avsluttet med forlik og 12 uker for saker som ble avsluttet med avgjørelse.

I tillegg til klagesakene svarer Husleietvistutvalget på henvendelser som gjelder ulike problemer i leieforhold til bolig, også utenfor Oslo og Akershus.

Første halvår 2008 har utvalget mottatt i alt 212 saker. Av disse er 48 avsluttet med forlik og 70 avsluttet med avgjørelse. 29 saker er trukket eller avvist og 65 er fortsatt under behandling.

Budsjettforslag 2009

Regjeringen foreslår at ordningen med Husleietvistutvalg i Oslo og Akershus gjøres permanent når prøveperioden går ut 31. desember 2008. I løpet av 2009 planlegges utvidelse av det geografiske virkeområdet for ordningen, i første omgang til Bergen og Trondheim.

Det foreslås en bevilgning på 7 mill. kr i 2009 til Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus.

Kap. 3585 Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Gebyrer	294	240	430
16	Refusjon av fødselspenger/sykepenger	113		
	Sum kap. 3585	407	240	430

Post 1 Gebyrer

Gebyret for behandling av sak for Husleietvistutvalget er på kr 860. Gebyret følger rettsgebyret, og er 1 x R. Det foreslås budsjettert med gebyrinntekter på kr 430 000 i 2009, noe som tilsvarer om lag 500 saker.

Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
60	Oppstartingstilskudd, *kan overføres*	1 258 218		
63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 405 527	1 757 600	1 796 900
64	Investeringstilskudd, *kan overføres*		100 000	279 400
	Sum kap. 586	2 663 745	1 857 600	2 076 300

Mål

Tilskuddene skal stimulere kommunene til å øke tilbudet av sykehjemsplasser og boliger som er tilrettelagt for heldøgns pleie og omsorg (omsorgsboliger). Tilskuddene skal sette kommunene i stand til å bygge, kjøpe eller utbedre sykehjem og omsorgsboliger ut fra lokale behov til dem som har behov for det på grunn av alder, funksjonshemming, eller sykdom.

Post 60 Oppstartingstilskuddet, kan overføres

Tildelingskriterier

For omtale av tildelingskriterier vises det til St.prp. nr. 1 (2003–2004) Kommunal- og regionaldepartementet.

Rapport

Handlingsplan for eldreomsorgen

De siste tilsagnene til bygging av omsorgsboliger og sykehjemsplasser under Handlingsplan for eldreomsorgen ble gitt i 2003. Det totale måltallet i

handlingsplanen var 38 400 omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Det endelige tallet på godkjente enheter er 39 401 etter at det er foretatt en del omprosjekteringer mellom sykehjem og omsorgsboliger. De godkjente enhetene fordeler seg på 19 855 omsorgsboliger og 19 546 sykehjemsplasser.

Ved utgangen av 2007 var det utbetalt tilskudd til 38 617 enheter, fordelt på 19 650 omsorgsboliger og 18 967 sykehjemsplasser. Av dette utgjorde om lag 25 pst. rehabilitering av eksisterende bygningsmasse.

Differansen mellom godkjenninger og utbetalinger var om lag 800 enheter. En del av disse enhetene gjaldt annullerte prosjekter. I andre tilfeller har det vært en reduksjon i antall enheter i det enkelte prosjekt. I disse prosjektene har reduksjonen i antall enheter ført til et utvidet fellesareal.

Kommuner som av byggetekniske eller kommuneøkonomiske grunner ikke ville klare å ferdigstille sine prosjekter innen fristen 31.12.2007, har hatt anledning til å søke om utsettelse til 30.6.2008. Disse kommunene fikk pga. manglende overføringsmulighet i statsbudsjettet likevel utbetalt tilskuddene i 2007. For at tilskuddene skulle utbetales måtte kommunene dokumentere at det kun gjenstod mindre arbeider på prosjektene. Dette gjaldt 62 prosjekter med til sammen 1179 enheter.

Opptrappingsplan for psykisk helse

St.prp. 63 (1997-1998) Om opptrappingsplan for psykisk helse 1999-2006 ble behandlet av Stortinget våren 1998. Opptrappingsplanen har hatt som mål at det skal bygges 3400 boliger. I perioden 1999-2004 er det i alt gitt tilsagn til 3418 omsorgsboliger i forbindelse med opptrappingsplanen.

I alt 2979 omsorgsboliger, tilsvarende 87 pst. av de godkjente boligene var ferdigstilt ved utgangen av 1. halvår 2008. Av de resterende 439 boligene har 342 fått utsettelse med ferdigstillelse til 2008/2009. I alt 97 boliger vil ikke bli ferdigstilt, noe som skyldes enten omprosjekteringer eller annullerte tilsagn.

Budsjettforslag 2009

Det er overført midler på posten til dekning av tilsagn til ikke ferdigstilte prosjekter under opptrappingsplan for psykisk helse. Det foreslås derfor ingen bevilgning på posten. Det vises for øvrig til investeringstilskuddet for omsorgsboliger og sykehjemsplasser, jf. kap. 586, post 64.

Post 63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag

Tildelingskriterier

Tilskuddsordningen omfatter alle sykehjemsplasser og omsorgsboliger der det er gitt tilsagn om oppstartingstilskudd etter 1. januar 1997, og den skal dekke utgifter til renter og avdrag som påløper f.o.m. 1. januar 1998. Alle som har fått oppstartingstilskudd får også tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag på lån. Maksimalt grunnlag for utregning av kompensasjonstilskudd er kr 455 000 pr. sykehjemsplass og kr 565 000 pr. omsorgsbolig.

Rapport

I 2007 ble det utbetalt 1 406 mill. kr i samlet kompensasjonstilskudd. Bevilgningen for 2008 på post 63 er 1 758 mill. kr.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en bevilgning på posten på 1 796,9 mill. kr.

Post 64 Investeringstilskudd, kan overføres

Mål

Formålet med tilskuddsordningen er å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester, uavhengig av alder, diagnose og funksjonshemminger. For perioden 2008-2015 er målsettingen å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

Tildelingskriterier

Departementet har gitt forskrift for ordningen og Husbanken har gitt nærmere retningslinjer.

Målgruppen er personer med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester, herunder eldre, personer med nedsatt funksjonsevne, psykiske og sosiale problemer, rusproblemer, langvarige somatiske sykdommer, og utviklingshemming.

Tilskuddet kan gis til bygging, kjøp av sykehjem og omsorgsboliger, ombygging og utbedring av gamle og uegnede bygninger, samt fellesarealer nødvendig for å oppnå heldøgnstjenester i eksisterende omsorgsboliger.

For 2008 gis tilskuddet ut fra en anleggskostnad på maksimalt 2 mill. kr for en sykehjemsplass eller omsorgsbolig. Tilskuddet kan utgjøre maksimalt kr 600 000 pr. sykehjemsplass (30 pst. av anleggskostnadene). Omsorgsboliger med fellesa-

real kan tildeles maksimalt kr 400 000 pr. boenhet i tilskudd (20 pst. av anleggskostnadene). For utbedring av sykehjemsplasser og omsorgsboliger settes taket noe lavere. For fellesareal nødvendig for å yte heldøgnstjenester i eksisterende boliger kan det gis tilskudd på inntil 30 pst. av godkjente anleggskostnader.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddordningen forvaltes av Husbanken. Foreløpige søknader vurderes av fylkesmannen med vekt på den enkelte kommunes behov og likebehandling mellom kommunene. Husbanken og kommunen bearbeider tilrådde prosjekter, før kommunen sender endelig søknad til Husbanken som treffer et vedtak.

Rapport

Ordningen har en tilsagnsramme på 500 mill. kr i 2008, jf. St. prp. nr. 1 (2007-2008). Med en gjennomsnittlig tilskuddsutmåling på 25 pst. vil det kunne gis tilsagn til etablering av 1000 nye omsorgsboliger og sykehjemsplasser i 2008. Ved utgangen av 1. halvår 2008 hadde Husbanken mottatt søknader om investeringstilskudd til 575 omsorgsboliger og 948 sykehjemsplasser. Det var ikke gitt noen tilsagn. Dette skyldes at det først ble åpnet opp for innsendelse av søknader fra 1. mai 2008.

Budsjettforslag 2009

Posten budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.7. Det foreslås en ny tilsagnsramme på 522 mill. kr i 2009 som vil bidra til etablering av 1000 nye omsorgsboliger og sykehjemsplasser i 2009. Det foreslås en bevilgning på 279,4 mill. kr på posten og en tilsagnsfullmakt på 642,6 mill. kr., jf. romertallsvedtak VII. De maksimale tilskuddssatser prisjusteres for omsorgsboliger til kr 417 600 og for sykehjemsplasser til kr 624 400. Det samlede kostnadstaket heves fra 2 mill. kr til 2,088 mill. kr.

Kap. 587 Statens bygningstekniske etat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter[1]	43 135	39 800	46 700
22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	8 991	9 900	10 300
	Sum kap. 587	52 126	49 700	57 000

[1] Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble bevilgningen på post 01 økt med 4,5 mill. kr til 44,3 mill. kr.

Statens bygningstekniske etat - rolle og oppgaver

Statens bygningstekniske etat skal bidra til å nå målene for bygningspolitikken. Etaten er et kompetansesenter for bygningssaker og utøvende faginstans innen byggesak og bygningsteknikk, og bistår departementet faglig innen bygningsteknikk, miljø, helse og sikkerhet samt byggereglene generelt. Statens bygningstekniske etat skal ha oversikt over regelverkets funksjon og være et bindeledd mot næringen og mellom relevante fagmyndigheter.

Etaten har ansvar for ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett og for utvikling av og tilrettelegging for elektronisk byggesaksbehandling, jf. ByggSøk. På denne måten legges det til rette for god og effektiv byggesaksprosess. Statens bygningstekniske etat har også tilsynsfunksjon med byggevaremarkedet og produkter som skal benyttes i byggverk.

Statens bygningstekniske etat er engasjert i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid på byggområdet. Det utarbeides grunnlag for standarder, godkjenninger og harmoniserte tekniske krav etter de felles europeiske reglene på byggområdet, med spesiell vekt på nordisk koordinering. Etaten støtter standardiseringen innen prioriterte områder, herunder til oversettelser for å sikre kompetanse til norsk byggenæring og for å opprettholde norsk terminologi.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste utgifter for Statens bygningstekniske etat. På posten bevilges videre utgiftene knyttet til ordnin-

gen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett. Ordningen med sentral godkjenning skal være selvfinansierende jf. kap. 3587, post 4 Gebyr, sentral godkjenning foretak. Posten dekker også kostnadene i forbindelse med driftingen av ByggSøk.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en bevilgning på posten på 46,7 mill. kr.

Post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling

Posten skal ivareta kunnskapsutvikling og informasjonsformidling på området som tar hensyn til behovet hos brukerne, i hovedsak byggenæringen, og i samfunnet forøvrig. Innovasjon og nyskaping må fremmes og følges opp. Byggekostnadsprogrammet prioriterer disse formålene, men det er også nødvendig med supplerende kunnskap på et mer overordnet nivå.

KoBE står for kompetanseutvikling for bedre eiendomsforvaltning og er primært rettet mot bedre vedlikehold av kommunale og fylkeskommunale bygninger. En vesentlig del av KoBE-programmet er eksterne tiltak som støttes med midler fra post 22.

Mål

Midlene på posten skal benyttes til å utvikle ny kunnskap om bygningspolitiske temaer og formidle kunnskapen til sentrale aktører. Midlene skal videre bidra til utvikling av bygningsregelverket.

Tildelingskriterier

Midlene skal bidra til:
- god planlegging og gjennomføring av bygningspolitikk i kommunene og i byggenæringen
- kunnskapsutvikling om god byggkvalitet
- kunnskapsutvikling om byggenæringen og om byggesak
- kompetanseutvikling for bedre eiendomsforvaltning
- formidling av kunnskap, gode eksempler og planleggingsverktøy til aktørene i bolig- og byggmarkedet

Statens bygningstekniske etat skal benytte midlene på posten til utviklingsprosjekter, utredning og informasjon om saker innenfor sitt ansvarsområde. Midlene kan gis til aktørene i bolig- og byggsektoren, forskningsinstitusjoner og til etatens egen kunnskapsoppbygging og informasjonsvirksomhet.

Oppfølging og kontroll

Statens bygningstekniske etat gir føringer for bruken av midlene gjennom tilskuddsbrev. Hvert prosjekt rapporteres ved årets slutt. Det forutsettes at resultatene fra prosjektene er åpne og kan presenteres og videreformidles til brukerne. Rapporter publiseres på Statens bygningstekniske etat sine internettsider.

Rapport

Tabell 3.31 Bruk av midler på kap. 587, post 22 fordelt etter temaer

(i 1 000 kr)

Tema	Regnskap 2007	Budsjett 2008	Bevilget 1. halvår 2008
Miljø og helse	1 541	1 845	1 144
Sikkerhet og brukbarhet	1 660	1 200	1 200
KoBE (Eiendomsforvaltning)	3 899	4 400	3 316
Faglig utvikling	990	1 575	1 295
Annet	901	905	550
Sum	8 991	9 925	7 505

Innenfor KoBE-programmet er det gitt tilskudd til bl.a. kurs og konferanser, utarbeidelse av undervisningsmateriell og nye utdanningstilbud, utvikling av verktøy for tilstandsregistrering, rapportering, planlegging og evaluering av eiendomsforvaltningen. Noen tiltak skal medvirke til et mer aktivt eierskap og bedre rammebetingelser for eiendomsforvaltningen. Tilskuddene har ført til en betydelig økning i kompetanseutviklingstiltak og bevissthet knyttet til eiendomsforvaltningen i kommunene. Andre tiltak som fikk midler over posten var knyttet til områdene miljø og helse, sikkerhet og faglig utvikling.

Budsjettforslag 2009

En viktig oppgave i 2009 vil være oppfølging av Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (bygningsdelen av plan- og bygningsloven). Statens bygningstekniske etat vil bl.a. arbeide med nye forskrifter og implementering av den nye loven. Det foreslås en bevilgning på posten på 10,3 mill. kr i 2009.

Kap. 3587 Statens bygningstekniske etat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak[1]	19 202	15 800	21 000
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	293		
18	Refusjon av sykepenger	739		
	Sum kap. 3587	20 234	15 800	21 000

[1] Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble bevilgningen på post 4 økt med 4,5 mill. kr til 20,3 mill. kr.

Post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak

Gebyrer dekker alle utgiftene til drift av ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvar for oppgaver i byggevirksomheten. Det skal kompenseres for eventuell merutgift gjennom tiltak på inntektssiden, slik at utgifter og inntekter i ordningen balanserer best mulig, jf. omtale under kap. 587, post 1 Driftsutgifter.

Budsjettforslag 2009

Det foreslås en bevilgning på posten på 21 mill. kr i 2009.

Del III
Omtale av særlige temaer

4 Omtale av særlige temaer

4.1 Fornying, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor

Fornying i kommunal sektor

God lokal velferd basert på et likeverdig tilbud til alle uavhengig av bosted står helt sentralt for regjeringen. En sterk offentlig sektor er nødvendig for å oppnå en rettferdig fordeling og sørge for at nødvendige samfunnsoppgaver innen for eksempel utdanning og eldreomsorg ivaretas. Samtidig stiller dette store krav til sektoren selv.

De demografiske endringene gir kommunesektoren utfordringer når det gjelder å opprettholde og tilpasse tjenestetilbudet og rekruttere arbeidskraft. Det blir om få år et stort behov for tilførsel av arbeidskraft og riktig kompetanse. En av sektorens viktigste utfordringer framover vil derfor være å iverksette en offensiv arbeidsgiverpolitikk, for å sikre tilstrekkelig arbeidskraft og riktig kompetanse. Økt sentralisering fører til nedgang i folketallet i flere kommuner. Mange kommuner vil få utfordringer med å rekruttere nok arbeidskraft, beholde og utvikle riktig kompetanse og dermed fylle alle sine roller.

De demografiske og strukturelle utfordringene forsterkes ytterligere av økende forventninger, etterspørsel og kvalitetskrav til de kommunale tjenestene fra mer individualiserte, bevisste og mobile innbyggere. Innbyggernes forventninger til dekningsgrader og kvalitet på tjenestene er økende.

Med denne regjeringen har kommunesektoren fått et nødvendig økonomisk løft. Den økonomiske situasjonen i en del kommuner er likevel fortsatt krevende. Det er derfor viktig at kommunene prioriterer god økonomistyring, effektiv bruk av ressurser og forvaltning av verdier som gir god økonomi på lang sikt.

De samlede utfordringene for kommunesektoren framover er store. Dette betyr at behovet for fortsatt omstilling og fornying vil være økende. Kommunesektoren har selv hovedansvaret for egen utvikling og omstilling. På bakgrunn av de utfordringene som sektoren står overfor, er det spesielt viktig at kommunene prioriterer et systematisk arbeid med kvaliteten i tjenestene, i tillegg til helhetlig styring og utvikling innenfor den enkelte kommune.

Høy kvalitet på de kommunale tjenestene og effektiv ressursbruk er avgjørende for sektorens omdømme og fortsatt oppslutning om velferdssamfunnet og fellesgodene. Det gjøres et omfattende arbeid fra mange instanser for å utvikle kvalitet i kommunesektoren. Regjeringen støtter opp om lokalt utviklingsarbeid gjennom flere tiltak og prosjekter. En hovedsatsing er Kvalitetskommuneprogrammet (kvalitetskommuner.no), som er forankret i en avtale fra oktober 2006 mellom staten, kommunesektoren og arbeidsgiverorganisasjonene om kvalitetsforbedring i kommunesektoren. I Kvalitetskommuneprogrammet står kvalitet i møtet med innbyggeren og reduksjon av sykefravær i sentrum. Pr. juni 2008 deltar 124 kommuner i programmet.

En viktig forutsetning for å kunne jobbe med kvalitetsutvikling er system for å måle kvalitetsnivået. I en tid med økende etterspørsel og økte forventninger til kvaliteten i kommunale tjenester, er det viktig med faktabasert informasjon om kvalitetsnivået overfor innbyggere og presse. Det er også viktig at kommunene synliggjør god kvalitet for å gi den kommunale handlefriheten legitimitet. Utvikling av kvalitetsindikatorer gjennom KOSTRA er sentralt i dette arbeidet. Den 15. mars 2008 ble det publisert kvalitetsindikatorer i KOSTRA for annen gang. Kvalitetsindikatorene i KOSTRA utgjør det nasjonale kvalitetsindikatorsystemet for kommunale og fylkeskommunale tjenester.

Mange kommuner har behov for informasjon om kvaliteten utover det objektive kvalitetsindikatorer kan gi, for å kunne ivareta innbyggerperspektivet i tjenesteutviklingen. Brukerundersøkelser i kommunene bør være ett av flere nødvendige elementer i et kvalitetsmålingssystem. Fornyings- og administrasjonsdepartementet utarbeider og iverksetter en ny nasjonal innbyggerundersøkelse som skal måle tilfredshet med offentlige tjenester, også de kommunale. Innbyggerundersøkelsen vil først og fremst være en utvalgsundersøkelse for statlige myndigheter, fordi resultatene ikke vil kunne brytes ned til kommune- eller virksomhetsnivå.

På grunnlag av utfordringene sektoren står overfor vektlegger regjeringen betydningen av helhetlig styring og utvikling i den enkelte kommune. Et viktig premiss for å lykkes i lokalt fornyingsarbeid er at lokalpolitikerne setter seg selv i førerseteet og bidrar til å legge til rette for samfunnsansvarlig drift. Fornyingsarbeidet bør ha et klart innbyggerperspektiv, høy etisk standard og bevissthet om miljøkonsekvenser. I tillegg er det spesielt viktig med en offensiv arbeidsgiverpolitikk med fokus på lavt sykefravær, reduksjon av uønsket deltid og med strategier for å rekruttere og beholde arbeidskraft.

Utvikling av kommunenes samfunnsutviklerrolle mer generelt er også viktig i sammenheng med det lokale fornyingsarbeidet. Samfunnsutviklerrollen til kommunene handler om å utvikle det lokalpolititiske handlingsrommet til å drive offensiv lokalsamfunnsutvikling med hele lokalsamfunnet som oppdragsgiver og med innbyggere, organisasjoner og næringsliv som partnere.

Fornying i bolig- og byggesektoren

Husbanken har gjennom de siste årene gjennomført en omlegging av bostøttesystemet til en ny teknisk plattform. Nytt bostøttesystem vil ferdigstilles i løpet av 2008. Husbanken har etablert ny IKT-strategi for perioden 2008-2010 i tråd med anbefalingene i eDialog 2010. Et av målene er at alle relevante tjenester i Husbanken innen 2009 skal være tilgjengelig på internett og tilrettelagt for elektronisk uthenting av egen personinformasjon. Hovedkanalene for personkunder skal være Minside og husbanken.no.

ByggSøk, det elektroniske systemet for plan- og byggesaksbehandling, skal videreutvikles slik at alle som ønsker det kan bruke internett når de kommuniserer med det offentlige i plan- og byggesaker. For at elektronisk plan- og byggesak skal være et effektivt virkemiddel, arbeider Statens bygningstekniske etat med sikte på at den elektroniske informasjonsutvekslingen i økende grad må knyttes til andre offentlige systemer og databaser.

Organisasjonsendring på det distrikts- og regionalpolitiske området

En ny virksomhet knyttet til det distrikts- og regionalpolitiske området, Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret), har blitt etablert i 2008. Distriktssenteret er et forvaltningsorgan under Kommunal- og regionaldepartementet. Overordnet mål for senteret er å være en kunnskaps- og erfaringsbase og støttespiller for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Med kontorer på Alstahaug, i Sogndal og Steinkjer skal senteret støtte opp om lokal utviklingskraft og initiativ. Distriktssenteret vil ha 16-20 ansatte og skal være i full drift i løpet av 2009.

4.2 Om oppfølging av anmodningsvedtak

Vedtak nr. 349, 10. januar 2008

«Stortinget ber Regjeringen utrede muligheten for å gjeninnføre en ordning med stryking av listekandidater ved kommunestyrevalg. En adgang til å stryke må vurderes i sammenheng med en justering av stemmetillegget for partienes forhåndskumulerte kandidater.»

Kommunal- og regionaldepartementet planlegger å sette ut et forskningsoppdrag for å belyse ulike spørsmål knyttet til eventuelt å gjeninnføre adgangen til å stryke listekandidater ved kommunestyrevalg. Regjeringen vil etter planen komme tilbake til Stortinget med en vurdering av spørsmålet i god tid før kommunestyrevalget i 2011.

4.3 Om oppgavene og rollene til fylkesmannen

Rollefordeling og oppgaver

Fylkesmannen utfører oppgaver på mange av fagområdene som ligger til departementet. Ved å føre tilsyn og behandle klager skal fylkesmannen medvirke til å sikre at det i kommunale vedtak blir tatt hensyn til den enkelte innbyggers rettssikkerhet. Fylkesmannen har ansvar for tverrsektoriell samordning av statlige styringssignaler rettet mot kommunesektoren og for samordning i forholdet mellom regional statsforvaltning og kommunene. Denne samordningen er viktig for å ta vare på og videreutvikle et levedyktig lokalt folkestyre innenfor rammen av nasjonale mål. Fylkesmannen har viktige roller både som veileder og kontrollør overfor kommunene, særlig knyttet til kommuneøkonomien og ulike juridiske spørsmål. Det er viktig at fylkesmannsembetet opptrer samordnet i kontakten med kommunene slik at embetet fremstår som en samlet enhet. Samordningsansvaret innebærer også at fylkesmannen medvirker til at tilbakemeldinger fra kommunene om statlig politikk blir formidlet videre til sentrale myndigheter. Dette er særlig viktig når nye statlige reformer igangsettes.

Fylkesmannen har en lovfestet rolle som samordner av statlig tilsynsvirksomhet rettet mot kommunene, jf. kommuneloven kapittel 10 A. Praktiske forhold rundt tilsyn og tilsynenes bruk av reaksjoner skal samordnes, bl.a. for å legge til rette for

vurdering og diskusjon om de påleggene som tilsynene gir. Det er et mål å unngå at tilsyn på en sektor gir utilsiktede konsekvenser på andre sektorer.

Fylkesmannen har ansvar for å fordele det ordinære skjønnstilskuddet. Det er gitt rom for variasjon i fylkesmannens arbeid med tildeling av skjønnsmidler, slik at tildelingene kan tilpasses de lokale forholdene i hvert fylke. Innenfor dette rommet har departementet gitt retningslinjer for å sikre nødvendig samordning, bl.a. på fornyingsområdet. Fylkesmannen skal stimulere til lokalt omstillings- og fornyingsarbeid og medvirke til å skape kultur for omstilling i kommunene. Gjennom skjønnsmidlene kan fylkesmannen finansiere prosjekter i både interkommunale samarbeid og i enkeltkommuner. Fylkesmannens arbeid med omstilling og fornying må også sees i sammenheng med deres generelle arbeidsoppgaver knyttet til veiledning, samordning og skjønnstildeling, samt med regjeringens arbeid med fornying i kommunesektoren. Kvalitetskommuneprogrammet utgjør en sentral satsing for regjeringen, jf. St.prp. nr. 57 (2007-2008) Kommuneproposisjonen 2009. Fokus innenfor programmet er kvalitetsutvikling av tjenestene og effektiv ressursbruk i den enkelte kommune.

Fylkesmannen skal veilede kommunene i økonomisk planlegging og forvaltning. Kommuner med økonomisk ubalanse og store innsparingskrav skal følges opp spesielt. Embetene skal derfor ha tilstrekkelig kompetanse for å kunne bistå kommunene i spørsmål om kommuneregnskapet og det arbeidet som skjer i regi av Foreningen for god kommunal regnskapsskikk. Fylkesmannen skal bidra til veiledning av kommunene ved innrapportering av økonomi- og tjenestedata og har også en viktig oppgave med å stimulere til bruk av KOSTRA-data. I forbindelse med informasjonsarbeidet knyttet til rapporteringsfristene i KOSTRA, vil det være viktig for fylkesmannen å bidra til at kommunene rapporterer mest mulig komplett innen hovedfristen 15. februar. I lys av hendelsene etter Terra-saken ønsker departementet videre at fylkesmannen skal ha oppmerksomhet på finansforvaltning i kommunene.

Fylkesmannen har en viktig oppgave i å veilede kommunene i regelverket om avvikling av stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg.

Fylkesmannen behandler klagesaker og enkelte saker i første instans med hjemmel i plan- og bygningsloven, boliglovene og ekspropriasjonsloven. Sakene har stor betydning for byggevirksomheten i kommunene, og de angår enkeltmenneskers rettsstilling direkte.

Fylkesmannen har ansvar for å ivareta og formidle nasjonale mål for bygningspolitikken. Fylkesmannen skal bidra til å sikre at saksbehandling og vedtak i kommunene tar hensyn til den enkeltes krav om informasjon, rettssikkerhet og likebehandling, og ellers er i overensstemmelse med god forvaltningsskikk. Fylkesmannen skal i 2009 prioritere å arbeide for en god og effektiv byggeprosess, og for god kvalitet i det bygde miljø ut fra hensynene til klimautfordringene og nye energikrav, samt prinsippene om universell utforming. I sin dialog med kommunene bør fylkesmannen vektlegge betydningen av tilstrekkelig og tilrettelagt boligbygging.

Det er et mål at bostedsløse skal tilbys trygge og gode boligløsninger framfor bruk av midlertidige botilbud. Mange frivillige aktører har både kompetanse og ressurser som kan komme dette arbeidet til nytte, og fylkesmannens oppgave er blant annet å legge til rette for et aktivt samarbeid mellom kommuner og frivillige aktører. Gjennom arbeidet med den nasjonale strategien mot bostedsløshet, «På vei til egen bolig» (2005-2007), har fylkesmenn sammen med Husbanken arrangert kommunenettverk for bl.a. erfaringsutveksling. Siktemålet er at arbeidet fortsetter i 2009.

Regjeringen og KS inngikk 24. oktober 2007 en ny samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid. Avtalen er et videreutviklet samarbeid fra forrige avtale som omhandlet tiltak for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Den nye avtalen trådte i kraft 1. januar 2008 og skal gjelde ut 2010. Målet med avtalen er å bidra til å utvikle rammebetingelser og tiltak som bidrar til at personer som ikke selv er i stand til det, skal få hjelp til å skaffe seg og beholde en bolig.

Fylkesmannen skal samordne bidragene fra statlige myndigheter i arbeidet med regional utvikling. Viktige områder for samordningen er utvikling av næringsvirksomhet og tjenestetilbud av ulike slag, i tillegg til miljø- og naturforvaltning. Det er en sentral politisk målsetning å få ulike bidragsytere til å utforme felles strategier for regional utvikling sammen med andre aktører i det regionale partnerskapet. Fylkesmannen skal sørge for at statlige organer deltar aktivt i arbeidet med fylkesplanen og fireårig handlingsprogram.

Arbeid fylkesmennene har gjort for Kommunal- og regionaldepartementet i 2007

Fylkesmannsembetene rapporterer årlig om saksbehandling utført på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet på utvalgte områder. Departementet vil her presentere resultatene fra rapporteringen for 2007 på følgende områder:

- behandling av kommunale budsjettvedtak
- godkjenning av kommunale låneopptak

- godkjenning av kommunale garantier
- lovlighetskontroll
- klagesaksbehandling i byggesaker

Rapportering fra fylkesmennenes behandling av kommunebudsjetter mv.

Fylkesmannens kontroll med kommunale budsjetter og behandling av kommunale låneopptak er betinget av forhold som er angitt i kommuneloven. Kommunene kan bare stille garanti for bestemte formål i følge kommuneloven § 51. Det er bl.a. ikke adgang til å stille garanti for andres forpliktelser knyttet til næringsvirksomhet. Fylkesmannen skal kontrollere alle garantivedtak over kr 500 000, herunder påse at formålet er lovlig, at kommunene vil ha økonomisk bæreevne til å påta seg forpliktelsen og at det ikke er begått formelle feil.

Fylkesmannen har i 2007 hatt fortsatt fokus på å rettlede kommunene om rapportering av KOSTRA-data innen fristen 15. februar. Denne satsingen har gitt resultater. Hele 397 kommuner, som til sammen representerer 97 pst. av landets befolkning, rapporterte innen fristen.

Fylkesmannen har i 2007 hatt økt fokus på finansforvaltning i kommunene. Fire embeter gjennomførte lovlighetskontroll av kommunale vedtak /avgjørelser av til sammen åtte kommuner hvor det var tvil om kommunelovens regler om finansielle plasseringer var overholdt.

Tabell 4.1 Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2002-2007

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Budsjetter opphevet	10	19	18	13	9	8
Budsjetter opphevet pga. formelle feil	0	2	0	4	1	0
Budsjetter opphevet pga. økonomisk innhold	10	17	18	9	8	8
Budsjetter opphevet pga. andre årsaker	0	0	0	0	0	0

Tabell 4.2 Fylkesmannens behandling av kommunale lånesøknader i 2002-2007

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Antall søknader	239	307	313	232	195	148
Antall ikke godkjent	9	9	11	12	21	14[1]
Antall godkjent	230	298	302	220	174	146

[1] I Sogn og Fjordane er det 12 delvedtak som ikke er godkjent.

Tabell 4.3 Fylkesmannens kontroll av kommunale garantivedtak 2002-2007

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Antall garantivedtak	235	246	208	180	170	127
Antall godkjente garantivedtak	226	235	200	175	165	125
Antall ikke godkjente garantivedtak	9	11	8	5	5	2

Lovlighetskontroll

Etter kommuneloven § 59 nr. 1 skal fylkesmannen kontrollere lovligheten av avgjørelser truffet av folkevalgt organ eller av administrasjonen dersom minst tre medlemmer av kommunestyret ber om lovlighetskontroll. Fylkesmannen kan også selv ta initiativ til lovlighetskontroll, jf. kommuneloven § 59 nr. 5.

Tabell 4.4 Lovlighetskontroll. Antall

	Alle vedtak oppe til kontroll	Vedtak stadfestet	Vedtak erklært ulovlig	Vedtak etter klage	Vedtak erklært ulovlig etter klage	Vedtak kontrollert etter fylkesmannens initiativ	Vedtak erklært ulovlig behandlet etter initiativ fra fylkesmannen
2001	91	67	24	72	15	19	9
2002	84	57	27	53	9	31	18
2003	97	76	21	84	11	13	10
2004	92	69	23	77	16	15	7
2005	99	85	14	85	8	14	6
2006	96	82	14	65	9	20	5
2007	97	67	30	73	15	24	15

Behandling av klage på byggesaker etter plan- og bygningsloven

I 2007 viser tall fra prosjektet systematisk sammenligning (SYSAM) at fylkesmennene behandlet 4440 klagesaker etter plan- og bygningsloven. Andelen klager som ble gitt medhold var 22,7 pst., noe som er en liten økning fra 2006, da 21 pst. av klagene ble gitt medhold. Imidlertid viser rapporteringen at antall klager som ble gitt medhold varierer mye mellom embetene, fra 15 pst. til 51 pst.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2007 var tre måneder, hvilket er det samme som i 2006. Ved utgangen av 2007 var restansen 1415 saker, dvs. 32 pst. av totalt antall saker. Store embeter som Hordaland, Oslo og Akershus samt Rogaland hadde restanser ved årsskiftet 2007-2008 som tilsvarer mer enn 40 pst. av total årsproduksjon. Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i de ulike embetene i 2007 varierte fra 1,7 måneder til 4,5 måneder. Åtte embeter hadde i 2007 over tre måneders saksbehandlingstid.

Departementet ser at det knytter seg mange utfordringer til å få alle embeter til å overholde saksbehandlingstiden, bl.a. fordi sakenes kompleksitet og saksvolumet har økt jevnt de siste årene. Foreløpige tall fra første tertial 2008 viser en ytterligere økning i saksbehandlingstid og restanser hos flere av de embetene som fra før hadde lang saksbehandlingstid og mange restanser. Rapportering i fylkesmennenes årsrapporter viser at det heller ikke i 2007 var mange saker knyttet til oreigningsloven og boliglovene.

Med tanke på foreslåtte endringer i plan- og bygningsloven vedrørende tidsfrister for klagebehandlingen vil det bli vurdert tiltak for å redusere restansene i embetene.

4.4 Sektorovergripende miljøvernpolitikk

Kommunal- og regionaldepartementet bruker omtrent 92 mill. kr til ulike miljørelaterte tiltak i 2009, hovedsaklig innenfor programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg. Departementets tilknyttede virksomheter Husbanken og Statens bygningstekniske etat er viktige aktører i utøvingen av regjeringens bolig- og bygningspolitikk. Prioriterte satsingsområder er bl.a. redusert energibehov, energiomlegging, mer miljøvennlig materialbruk i byggenæringen og avfallshåndtering. Husbanken har som mål at antall boliger med halvert energibehov utgjør 50 pst. av all nybygging i 2010.

En endring i energibruk i boliger og bygg er viktig for å redusere klimagassutslippene. Det er en høyt prioritert oppgave for regjeringen å redusere energibruken i boliger og andre bygg, og å legge om til bruk av mer fornybar energi til oppvarming.

Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven - byggesaksdelen) ble lagt fram for Stortinget i 2008.

Lovforslaget skal etter planen tre i kraft i 2009. Et viktig element er miljøvennlig energiforsyning til byggverk. Som en oppfølging av klimaforliket varsles bl.a. forbud mot installering av oljekjel i nye bygninger. Direkte bruk av elektrisk oppvarming og fossilt brensel skal begrenses. Bruk av alternative energikilder som for eksempel sol, bioenergi mv. skal fremmes. Videre går det frem av klimaforliket at energikravene i teknisk forskrift skal revideres langt oftere enn det som hittil har vært vanlig, minimum hvert femte år. Erfaringene med passivhus skal følges opp, og det skal vurderes å

innføre krav om passiv husstandard for alle nybygg innen 2020.

Bygg- og anleggsavfall utgjorde i 2006 1,5 mill. tonn i følge tall fra SSB. Dette tilsvarer omtrent 15 pst. av den totale mengden avfall som genereres årlig. Mer ombruk, gjenvinning og avfallsreduksjon er et mål for bygge-, anleggs- og eiendomssektoren. For å unngå farlig avfall er det viktig at helse- og miljøskadelige stoffer i dagens byggprodukter erstattes med mindre farlige stoffer. Nytt regelverk med krav til avfallsplaner i byggesaker og kildesortering på byggeplass trådte i kraft 1. januar 2008. Krav om avfallsplan planlegges flyttet til plan- og bygningsloven, og knyttes nærmere opp til byggesaken.

Grønne energikommuner

Grønne energikommuner er et samarbeidsprosjekt mellom Kommunal- og regionaldepartementet, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet og KS. 22 kommuner er valgt ut til prosjektet, og er knyttet sammen i fem nettverk.

Målet med Grønne energikommuner er å få norske kommuner til å satse på energisparetiltak, bioenergi og å få ned klimagassutslippene. Kommunene som er valgt ut til prosjektet skal gjennom faglig, administrativ og økonomisk støtte i egne nettverk løfte energiplanleggingen til strategisk nivå i kommunene. Erfaringene fra nettverkene skal være inspirasjon og kilde til læring for kommuner over hele landet gjennom læringsnettverkene i Livskraftige kommuner. For å stimulere til lokal forankring og støtte til lokalt initierte prosjekter er det for 2008 bevilget et engangstilskudd til hvert av nettverkene på 1,25 mill. kr. Det er opp til det enkelte nettverk hvordan midlene blir disponert, så lenge dette skjer i tråd med programmets formål.

Alle deltakerkommunene arbeider nå med eller har ferdige klima- og energiplaner. Programmet har varighet til 2010.

Grønn stat, miljø- og samfunnsansvar

Departementet ser det som viktig å integrere miljøhensyn i departementets drift og ha miljøbevisste medarbeidere. Departementet har gjennom flere år arbeidet med tiltak i tilknytning til innkjøp, transport, avfall, bygg og energi. Med dagens bygningsmasse og tekniske infrastruktur er miljøhensyn godt ivaretatt i den tekniske driften i departementet. Departementet vil imidlertid arbeide for å fremme nye tiltak på området. Handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar vil også bli ivaretatt i arbeidet.

Husbanken

Husbanken har som mål å være en grønn statsetat, og bidrar til bærekraftige og miljøvennlige løsninger i boligsektoren. For den interne kontordriften er det gjennomført flere tiltak for å møte miljøutfordringen. Hammerfestkontoret er miljøfyrtårnsertifisert, og ved de tre sentrale kontorene i Drammen er det gjennomført en samlet miljøgjennomgang med sikte en slik sertifisering. Internt har Husbanken særlig lagt vekt på kildesortering, mindre bruk av papir og lavere energiforbruk. Husbanken har også en avtale med Fair Recycling om å oversende brukt IT-utstyr til gjenbruk i utviklingsland. Det er utarbeidet en reisepolicy som skal stimulere til redusert reisevirksomhet, og det arbeides bevisst for å stimulere de ansatte til å reise kollektivt til og fra jobb.

Statens bygningstekniske etat (BE)

BE er på et overordnet teknisk nivå et kompetansesenter for byggenæringen på miljø- og energiområdet. Internt har BE gjennomført prosjektet «Grønnere BE» som har fokus mot energiforbruk, avfall, innkjøp av varer og tjenester samt reisevirksomheten. Dette arbeidet er videreført i etatens innkjøps- og driftspraksis.

4.5 Kjønns- og likestillingsperspektivet

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Kvinner er en prioritert målgruppe i distrikts- og regionalpolitikken. Det er viktig å ta i bruk kvinners kompetanse og ressurser for å opprettholde bosettingen i distriktene og for å øke verdiskapingen i hele landet. Kvinner er i dag underrepresentert som mottakere av midler og andre tjenester i forvaltningen av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene.

Departementet har en bred tilnærming til satsing på kvinner i distrikts- og regionalpoltikken. Kommunal- og regionaldepartementet vil følge de konkrete tiltakene i *Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner* og arbeide for å nå den overordnede målsettingen om at 40 pst. av nye entreprenører skal være kvinner innen 2013. For å stimulere til mer entreprenørskap blant kvinner og bidra til økt likestilling i forvaltningen av midlene, er det viktig at kjønnsperspektivet er integrert i de generelle virkemidlene. Departementet vil videreføre arbeidet for å øke andelen kvinnelige deltagere i de programmene vi støtter, og fortsatt oppfordre fylkeskommunene til i større grad å priori-

tere kvinner innenfor de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene.

For nærmere omtale av departementets satsing på kjønn- og likestilling i distrikts- og regionalpolitikken, se omtalen av tverrgående temaer og prioriterte målgrupper under programkategori 13.50.

Programkategori 13.70 Overføringer til kommunesektoren mv.

Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken

Regjeringen er opptatt av å rette opp den skjeve kjønnsrepresentasjonen i norske kommunestyrer. I 1963 utgjorde kvinner bare 6,3 pst. av kommunestyrerepresentantene. I inneværende periode utgjør de 37,5 pst. Bare 23 pst. av landets ordførere er kvinner. Utviklingen i retning av lik representasjon av kvinner og menn i kommunestyrene har imidlertid gått sakte de siste årene, og man snakker om en stagnasjon i likestillingsutviklingen i lokalpolitikken.

For å få en mer balansert representasjon av kvinner og menn til kommunestyrene har departementet satt i gang prosjektet «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken». Departementet bruker om lag 20 mill. kr på satsingen som strekker seg over hele valgperioden, fra høsten 2007 og til og med 2011.

Syv kommuner og fire kommunenettverk, til sammen 22 kommuner, er utvalgt på bakgrunn av søknader der de har skissert ulike tiltak for å rette opp den skjeve kjønnsbalansen i sine kommunestyrer. Tiltakene i «utstillingskommunene» spenner vidt og retter seg både mot *partiene* og måten rekrutteringen og utvelgelsen skjer på, mot *arbeidsvilkårene til de folkevalgte,* mot å *synliggjøre kvinnelige politikere i lokalmedia* - og mot *kvinnene selv* og deres villighet til å stille til valg. Variasjonen gjør det mulig å få vurdert mange ulike tiltak samtidig som disse kommunene samlet vil skille seg ut fra resten av Kommune-Norge ved å ha egne prosjekter for å bedre kjønnsbalansen.

Tiltakene og hvilke effekter disse har på kjønnsrepresentasjonen, vil bli evaluert av en gruppe lokaldemokratiforskere ved Rokkansenteret ved Universitetet i Bergen, nettopp for å systematisere erfaringene med tanke på læring og spredning til resten av Kommune-Norge. Målet er at kvinnerepresentasjonen blir vesentlig styrket samt at resultatene kommer raskt.

Kjønnsrepresentasjon i kommunale aksjeselskaper

For statsaksjeselskaper gjelder det etter aksjeloven et krav om jevn kjønnsmessig balanse i selskapets styre. Det er ønskelig at det samme skal gjelde for kommunalt eide aksjeselskaper. Å innføre et slikt krav er imidlertid ikke like enkelt for kommunale som for statlig eide selskaper, da det per i dag ikke foreligger systematisk informasjon om hvilke disse selskapene er, om kommunene er heleiere eller deleiere osv. Departementet utreder om og på hvilken måte et krav om jevn kjønnsmessig balanse i styret kan gjøres gjeldende for kommunalt eide aksjeselskaper, med sikte på å sende et forslag på høring i løpet av 2008.

Programkategori 13.80 bolig, bomiljø og bygg

Regjeringen ønsker å få bedre kunnskap om hvilken betydning kjønn har i bolig- og byggmarkedet. Forskningsprosjekter som initieres av departementet, Husbanken og Statens bygningstekniske etat skal derfor ha et kjønnsperspektiv der dette er relevant for problemstillingen. Husbankens og Statens bygningstekniske etats rapportering til departementet skal være fordelt på kvinner og menn i den grad dette er relevant. Dette gjelder årsmeldinger, kvartalsrapporter m.v.

Byggebransjen er en mannsdominert bransje. Overvekten av menn er stor, både blant ledere og andre ansatte. Bare én av ti ledere i bygge- og anleggsbransjen er kvinne. Byggekostnadsprogrammet, det femårige samarbeidsprogrammet mellom staten og byggenæringen, har bl.a. støttet prosjektet Kunnskapsringen. Kunnskapsringen skal bidra til å skape en attraktiv næring og gode arbeidsplasser for kvinner, slik at bransjen beholder de kvinner som er der i dag og rekrutterer nye. Mer informasjon om prosjektene er tilgjengelig på www.byggekostnader.no.

4.6 Oversikt over bemanningen

Tabell 4.5 Ansatte etter kjønn, tjenesteforhold og institusjon pr. 1. mars 2008

			Menn				Kvinner			
Virksomhet	Ansatte	Årsverk	I alt	Heltids-ansatte	Deltids-ansatte	Årsverk pr. 1.10	I alt	Heltids-ansatte	Deltids-ansatte	Årsverk pr. 1.10
Kommunal- og regionaldepartementet	177	170,12	67	64	3	66,1	110	86	24	104,02
Statens bygningstekniske etat	56	55,8	27	27	0	27	29	28	1	28,8
Den norske stats husbank	350	339,06	140	134	6	138,3	210	181	29	200,76
Husleietvistutvalget	6	5,6	1	1	0	1	5	3	2	4,6

Kilde: Statens sentrale tjenestemannsregister

I tillegg hadde Kompetansesenter for distriktsutvikling en ansatt pr. 1. mars 2008.

4.7 Garantiansvar under Kommunal- og regionaldepartementet

Tabell 4.6 Oversikt over garantiansvar pr. 31. desember 2007

(i 1 000 kr)

	Samlet garantiansvar 31.12.2006	Endring i 2007	Samlet garantiansvar 31.12.2007
Kommunalbanken AS - innlån	5 859 100	21 400	5 837 700
Husbanken – SIFBO-lån	26	17	9
Sum	5 859 126	21 417	5 837 709

Garantier under Kommunalbanken AS

Etter omdanningen av Norges Kommunalbank til aksjeselskap i 1999 tar Kommunalbanken opp nye lån uten statsgaranti. Statsgarantien opprettholdes for lån opptatt før omdanningen. Garantiansvaret reduseres gradvis etter hvert som eldre lån nedbetales. Ved utgangen av 2007 var garantiansvaret vel 5,8 mrd. kr.

Garantier knyttet til tidligere SIFBO-lån

Husbanken overtok i 1992 forvaltningen av utleieboliger, inngåtte lån og garantier fra det tidligere Selskapet for innvandrer- og flyktningboliger (SIFBO). Det samlede garantiansvaret var på 78 mill. kr da Husbanken overtok. Så godt som alle utleieboligene er solgt, og inngåtte lån og garantier skal forvaltes inntil innfrielse.

Garantiansvaret ble redusert med kr 16 805 i 2007, og var ved inngangen til 2008 på kr 9 906. Ordningen er avsluttet.

Kommunal- og regionaldepartementet

t i l r å r :

1. I St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet for år 2009 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a.	Sum utgifter under kap. 500–587, 2412	kr	92 738 480 000
b.	Sum inntekter under kap. 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616	kr	14 397 330 000

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2009, kapitlene 500–587, 2412, 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616

I

Utgifter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
		Administrasjon m.m.		
500		Kommunal- og regionaldepartementet		
	01	Driftsutgifter	141 500 000	
	21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, *kan overføres*	8 350 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	1 000 000	
	50	Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	11 500 000	162 350 000
502		Valgutgifter		
	01	Driftsutgifter	42 500 000	42 500 000
		Sum Administrasjon m.m.		204 850 000
		Distrikts- og regionalpolitikk		
551		Regional utvikling og nyskaping		
	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 314 200 000	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, *kan overføres*	631 600 000	
	64	Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune	70 650 000	
	71	Nordområdetiltak, *kan overføres*	100 000 000	2 116 450 000
552		Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., *kan overføres*	11 000 000	
	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, *kan overføres*	407 700 000	418 700 000
554		Kompetansesenter for distriktsutvikling		
	01	Driftsutgifter	21 500 000	21 500 000
		Sum Distrikts- og regionalpolitikk		2 556 650 000
		Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		
571		Rammetilskudd til kommuner		
	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, *kan overføres*	8 058 000	
	60	Innbyggertilskudd	46 531 818 000	
	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	310 661 000	

Kap.	Post		Kroner	Kroner
	62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 384 069 000	
	63	Småkommunetilskudd	964 791 000	
	64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 572, post 64*	1 636 000 000	
	65	Hovedstadstilskudd	300 000 000	
	66	Veksttilskudd	218 492 000	51 353 889 000
572		Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60	Innbyggertilskudd	15 963 827 000	
	62	Nord-Norge-tilskudd	500 791 000	
	64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 571, post 64*	890 000 000	
	65	Tilskudd til barnevern/ hovedstadstilskudd	504 573 000	17 859 191 000
575		Ressurskrevende tjenester		
	60	Toppfinansieringsordning, *overslagsbevilgning*	3 285 000 000	3 285 000 000
		Sum Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		72 498 080 000
		Bolig, bomiljø og bygg		
580		Bostøtte		
	70	Bostøtte, *overslagsbevilgning*	2 887 600 000	2 887 600 000
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	21	Kunnskapsutvikling og -formidling	5 000 000	
	72	Program for reduserte byggekostnader, *kan overføres*	16 000 000	
	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, *kan overføres*	43 000 000	
	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, *kan overføres*	658 600 000	
	78	Kompetansetilskudd, *kan overføres*	57 000 000	779 600 000
582		Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg		
	60	Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg, *kan overføres*	930 000 000	
	61	Rentekompensasjon - kirkebygg, *kan overføres*	105 400 000	1 035 400 000
585		Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus		
	01	Driftsutgifter	7 000 000	7 000 000
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser		
	63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 796 900 000	
	64	Investeringstilskudd, *kan overføres*	279 400 000	2 076 300 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
587		Statens bygningstekniske etat		
	01	Driftsutgifter	46 700 000	
	22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	10 300 000	57 000 000
		Sum Bolig, bomiljø og bygg		6 842 900 000
		Statsbankene		
2412		Den norske stats husbank		
	01	Driftsutgifter	305 000 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	15 000 000	
	72	Rentestøtte	18 000 000	
	90	Lån til Husbanken, *overslagsbevilgning*	10 298 000 000	10 636 000 000
		Sum Statsbankene		10 636 000 000
		Sum departementets utgifter		92 738 480 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
		Kommunal- og regionaldepartementet		
3585		Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus		
	01	Gebyrer	430 000	430 000
3587		Statens bygningstekniske etat		
	04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	21 000 000	21 000 000
		Sum Kommunal- og regionaldepartementet		21 430 000
		Ymse inntekter		
5312		Den norske stats husbank		
	01	Gebyrer m.m.	18 800 000	
	90	Avdrag	9 186 000 000	9 204 800 000
5316		Kommunalbanken AS		
	70	Garantiprovisjon	3 100 000	3 100 000
		Sum Ymse inntekter		9 207 900 000
		Renter og utbytte mv.		
5615		Renter fra Den norske stats husbank		
	80	Renter	5 133 000 000	5 133 000 000
5616		Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS		
	85	Aksjeutbytte	35 000 000	35 000 000
		Sum Renter og utbytte mv.		5 168 000 000
		Sum departementets inntekter		14 397 330 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II
Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 500 post 01	kap. 3500 post 01
kap. 554 post 01	kap. 3554 post 01
kap. 585 post 01	kap. 3585 post 01
kap. 587 post 01	kap. 3587 post 04
kap. 2412 post 01	kap. 5312 post 01

III

Omdisponeringsfullmakter i forbindelse med forsøk med oppgavedifferensiering i Båtsfjord kommune

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 i forbindelse med forsøk med oppgavedifferensiering i Båtsfjord kommune, får adgang til å omdisponere mellom bevilgningene under:

1. kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd.
2. kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd.

IV

Omdisponeringsfullmakter i forbindelse med forsøk med oppgavedifferensiering i Oslo kommune

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 i samråd med Arbeids- og inkluderingsdepartementet i forbindelse med forsøk med oppgavedifferensiering i Oslo kommune, får adgang til å omdisponere mellom bevilgningene under:

1. kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd.
2. kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.
3. kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere.

V

Omdisponeringsfullmakter i forbindelse med forsøk med oppgavedifferensiering i Oppland fylkeskommune

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 i samråd med Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet og Nærings- og handelsdepartementet i forbindelse med forsøk med oppgavedifferensiering i Oppland fylkeskommune, får adgang til å omdisponere mellom bevilgningen under kap. 551 Regional utvikling og nyskaping, post 64 Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune og bevilgningene under:

1. kap. 551 Regional utvikling og nyskaping, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling.
2. kap. 551 Regional utvikling og nyskaping, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift.
3. kap. 1150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m., post 50 Fondsavsetninger.
4. kap. 1426 Statens naturoppsyn, post 31 Tiltak i naturverns- og kulturlandskapsområder.
5. kap. 1427 Direktoratet for naturforvaltning, post 74 Tilskudd til friluftslivstiltak.
6. kap. 1429 Riksantikvaren, post 72 Vern og sikring av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer.
7. kap. 2421 Innovasjon Norge, post 50 Innovasjon - prosjekter, fond.

VI
Forskudd på rammetilskudd

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i statsbudsjettet for 2009 kan utgiftsføre uten bevilgning:

1. inntil 250 mill. kroner på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2010 til kommuner.
2. inntil 50 mill. kroner på kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2010 til fylkeskommuner.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VII
Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	
551		Regional utvikling og nyskaping	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	100,0 mill. kroner
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger	204,3 mill. kroner
	78	Kompetansetilskudd	86,4 mill. kroner
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	
	64	Investeringstilskudd	642,6 mill. kroner

VIII
Investeringsramme skole- og svømmeanlegg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 2 000 mill. kroner over kap. 582, post 60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg.

IX
Investeringsramme kirkebygg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 800 mill. kroner over kap. 582, post 61 Rentekompensasjon – kirkebygg.

Andre fullmakter

X
Garantiprovisjon fra Kommunalbanken AS

Stortinget samtykker i at Kommunalbanken AS i 2009 betaler en provisjon på statsgarantien på 0,1 prosent av bankens lån opptatt før 1. november 1999.

XI
Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2009 kan gi tilsagn om lån for 12 mrd. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2009 og senere år.

Vedlegg 1

Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken

Innledning

Vedlegget skal vise statlig innsats og statlige tiltak over tid som er viktige med tanke på å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Utvalget av tiltak og ordninger er basert på en kartlegging av relevante statlige tiltak.

Det gis en oversikt over tiltak som i hovedsak er knyttet til det distriktspolitiske virkeområdet. Videre gis det en oversikt over viktige ordninger som bare gjelder i Finnmark og Nord-Troms.

En rekke statlige ordninger som dekker hele landet er også viktige for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene. Det gjelder f.eks. veitiltak, høyere utdanning, FoU, arbeidsmarkedstiltak og overføringer til kommunene. Disse er likevel ikke tatt med i oversikten, ettersom det er problematisk å skille ut distrikts- og regionalpolitiske deler fra helheten.

De økonomiske distriktspolitiske ordningene under programområde 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk i budsjettet for Kommunal- og regionaldepartementet er heller ikke tatt med. Disse ordningene er presentert i hovedteksten i denne proposisjonen.

De omtalte tiltakene er delt i to kategorier:

- Kategori A: Tiltak og ordninger som har distriktspolitiske mål som begrunnelse, eller som favoriserer distriktsområder utover kompensasjon for å oppnå like tilbud.
- Kategori B: Tiltak og ordninger som skal utjevne og kompensere for å oppnå like resultater mellom grupper og områder, eller som er lokalisert til distriktsområder på grunn av gitte forhold og er særlig viktige for næringsutvikling, sysselsetting, lokal økonomi eller bosetting. Under kategori B er bare tiltak med bevilgninger på over 10 mill. kr tatt med.

Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

Tabell 1.1 viser en oversikt over viktige ordninger som bare gjelder for Finnmark og Nord-Troms, den såkalte tiltakssonen. De viktigste ordningene er innenfor skatte- og avgiftspolitikken. To andre store ordninger er lette i nedbetaling av studielån og tillegg i barnetrygden. Den mest omfattende ordningen i Finnmark og Nord-Troms er fritaket for arbeidsgiveravgift, men dette kommer inn under den samlede summen for differensiert arbeidsgiveravgift i tabell 1.2.

På flere politikkområder er det etablert særordninger for Nord-Norge. Dette kommer i tillegg til de ordningene som er presentert i tabell 1.1 (se tabell 1.3). Innenfor flere sektorer er dessuten Nord-Norge gitt spesiell prioritet ved disponeringen av ordinære virkemidler. Landsdelen er også prioritert ved bruken av de distriktspolitiske virkemidlene under Kommunal- og regionaldepartementet.

Tabell 1.1 Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

(i 1 000 kr)

Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2007	Budsjett 2008	Forslag 2009
Økonomisk politikk	Lavere skatt på vanlig inntekt	FIN	A	inntektstap	383 000	407 000	417 000
	Særskilt fradrag i vanlig inntekt	FIN	A	inntektstap	253 000	257 000	255 000
	Ingen el-avgift på forbruk i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	18 0000	185 000	195 000
	Lavere toppskatt for Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	26 000	29 000	31 000
	Fradrag i positiv næringsinntekt for skiferdrivere i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	1 200	1 700	1 700
Nærings-politikk	Reindriftsforvaltning Omstil-lingstiltak i indre Finnmark	LMD	B	1147/71	9 960	9 870	10 304
	Omstillingstilskudd til Sør-Varanger	NHD	B	938/71	0	1 000	1 000
	Næringsstimulerende tiltak i Skjånes i Gamvik kommune	NHD	B	938/60	5 000	0	0
Utdanning og forskning	Ettergivelse av utdanningslån	KD	A	2410/73	98 684	101 200	103 700
Oppvekst og omsorg	Særskilt tillegg til barnetrygden[1]	BLD	A	0845/70	83 400	82 600	81 000
	Lønnstillegg for førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms	KD	A	231/60	600	600	600
Levekår, miljøvern og offentlige tjenester	Rettshjelpskontor i indre Finnmark	JD	A	470/72	1 283	1 304	1 304[2]
	Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	KKD	A	335/77	1 671	1 743	1743

[1] Tallene inkluderer ikke Svalbardtillegget. Dette utgjør 1,1 mill. kr for regnskapet i 2007, 1,3 mill. kr for saldert budsjett 2008 og 1,1 mill. kr for forslag 2009.

[2] Beløpet vil bli prisjustert.

Økonomisk politikk

Gjeninnføringen av differensiert arbeidsgiveravgift f.o.m. 2007 fører til at de kompenserende tiltakene reduseres vesentlig.

Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2007	Budsjett 2008	Forslag 2009
Differensiert arbeidsgiveravgift i privat sektor	FIN	A	inntektstap	5 815 000	6 165 000	6 500 000
Differensiert arbeidsgiveravgift i offentlig sektor[1]	FIN	A	inntektstap	3 596 000	3 810 000	4 015 000
Kompensasjon i kommunesektoren der differensiert arbeidsgiveravgift ikke er gjeninnført			571/64	313 042	327 127	343 483
	KRD	A	572/64	55 884	58 399	61 319
Næringsrettede midler til regional utvikling	KRD	A	551/61	947 516	663 750	631 600
Transportstøtte[2]	KRD	A	551/70	182 356	0	0

[1] Beregninger av avgiftsfordelen i 2007, 2008 og 2009 er basert på 2006-tall som er framført. Beregningene er dermed basert på det tidligere vilkåret om at det var bostedet til arbeidstakeren som skulle legges til grunn ved beregning av arbeidsgiveravgiften. SSB arbeider med å etablere en statistikk basert på det nye vilkåret fra 2007, dvs. at det er arbeidstakerens arbeidssted som skal legges til grunn.

[2] Transportstøtteordningen var en del av kompensasjonsordningene i forbindelse med omleggingen mellom 2003 og 2007. Ordningen ble avviklet med gjeninnføringen av differensiert arbeidsgiveravgift. 2007 er siste utbetalingsår for ordningen.

Tabell 1.3 viser fordelen av fritak for merverdiavgift på strøm, av Nord-Norge-tilskuddet, og av regionaltilskuddet i kommuneøkonomien. Regionaltilskuddet gjelder bare for kommuner med færre enn 3000 innbyggere. Fra og med 2009 opprettes et nytt distriktspolitisk tilskudd i Sør-Norge. Tilskuddet tildeles kommuner i Sør-Norge som har en gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittet, som ligger i sone IV eller deler av sone III i det distriktspolitiske virkeområdet, og som ikke mottar Nord-Norge- og Namdalstilskudd eller småkommunetilskudd. Alle kommuner i sone IV kan få støtte, mens kommuner innenfor sone III får tilskudd dersom den samfunnsmessige utviklingen er svak. Samfunnsmessig utvikling måles ved en distriktsindeks som gir et uttrykk for utviklingen i tilgjengelighet, demografi, arbeidsmarked og inntekt. Kommuner i sone III som har en indeks lavere enn 35 får fullt tilskudd, mens kommuner i sone III med indeks mellom 35 og 46 mottar redusert tilskudd.

Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i-tilskuddet og regionaltilskuddet

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2007	Budsjett 2008	Forslag 2009
0-sats for merverdiavgift ved forbruk av elektrisk kraft og energi fra andre fornybare energikilder i Nord-Norge	FIN	A	inntektstap	630 000	680 000	700 000
Rammetilskudd til kommunene. Småkommunetilskuddet (tidligere regionaltilskudd)	KRD	A	571/63	824 417	855 736	964 791
Rammetilskudd til kommunene. Distriktstilskudd Sør-Norge	KRD		571/61			310 661
Rammetilskudd til kommunene/ fylkeskommunene i Nord-Norge	KRD	A	571/62 572/62	1 220 161 460 724	1 269 995 479 509	1 384 069 500 791
Rammetilskudd til kommunene og fylkeskommunene. Skjønnstilskudd[1]	KRD	B	571/64 572/64	1 183 997 809 000	1 184 373 828 601	1 312 517 828 681

[1] Kompensasjon til offentlig sektor for bortfall av redusert arbeidsgiveravgift er trukket ut av beløpet. Dette beløpet er tatt inn under tabell 1.2.

Næringspolitikk

Størstedelen av tabell 1.4 viser en rekke tilskuddsordninger til landbruket. Viktige tiltak rettet mot fiskerinæringen er også tatt med.

Landbruk er tradisjonelt en av de viktigste næringene i distriktene. I de årlige jordbruksoppgjørene blir det forhandlet om størrelsen på tilskuddene til landbruket. En del tilskudd innenfor landbruket har distriktspolitisk begrunnelse, f.eks. pristilskudd for melk og distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter. Disse tilskuddene går derfor inn under kategori A.

Tabell 1.4 Næringspolitikk

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2007	Budsjett 2008	Forslag 2009
Pristilskudd melk	LMD	A	1150/73	479 991	506 200	551 400
Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter	LMD	A	1150/73	58 227	49 500	61 000
Pristilskudd kjøtt	LMD	A	1150/73	535 674	642 200	711 500
Distriktstilskudd egg	LMD	A	1150/73	6 252	5 600	6 700
Driftstilskudd melkeproduksjon	LMD	B	1150/74	951 438	1 041 700	985 200
Tilskudd til husdyr	LMD	B	1150/74	1 871 561	1 898 400	2 161 100
Tilskudd til norsk ull	LMD	B	1150/73	131 039	152 800	145 200
Tilskudd til avløsning for ferie og fritid	LMD	B	1150/78	1 020 055	1 068 619	1 112 619
Tilskudd til areal og kulturlandskap	LMD	B	1150/74	3 140 953	3 125 969	3 121 419
Frakttilskudd	LMD	B	1150/73	187 188	211 300	222 600
Reindriftsavtalen	LMD	B	1151	98 941	97 000	97 000
Fradrag i positiv næringsinntekt for reindrift	FIN	B	inntektstap	7 300	11 000	11 000
Miljøtiltak	LMD	B	1150/50	151 000	140 000	134 000
Tilskudd til inseminering (veterinærreiser) og avlsorganisasjoner	LMD	B	1150/77	75 805	81 070	86 070
Tilskudd til pelsdyrfôrlag	LMD	B	1150/77	23 200	23 200	23 200
Tilskudd til regionale miljøprogram	LMD	B	1150/74	383 773	390 000	390 000
Bygdeutvikling	LMD	B	1150/50	371 000	380 000	400 000
Skogbruk og bioenergi	LMD	B	1150/50	190 000	190 000	193 000
Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	NHD	B	2421/78	1 520	3 600	3 700
Føringstilskudd[2]	FKD	A	1050/75	20 215	29 000	
Garantilott[2]	FKD	B	1050/75	2 000	3 900	
Tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning i fiskeflåten	FKD	B	1050/76	4 556	22 500	0
Nyanlegg og større vedlikehold av fiskerihavneanlegg[3]	FKD	B	1062/30	222 000	295 078	350 035
Tilskudd til fiskerihavneutbygging	FKD	B	1062/60	23 286	30 100	30 800
Marint verdiskapingsprogram[4]	FKD	B	2415/75	16 658	75 000	75 000

1 Flyttet til kap. 1150, post 50 fra 2007.

2 Fordeling av bevilgningen på kap. 1050, post 75 Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene blir gjort av Fiskeri- og kystdepartementet tidlig i 2009.

3 Bevilgningen på kap. 1062, post 30 omfatter både fiskerihavner og farleder. Deler av bevilgningen går til administrasjon av byggherrefunksjonen til Kystverket. Forslag til fordeling av bevilgningen på konkrete prosjekter legges fram som utrykt vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Fiskeri- og kystdepartementet.

4 For kap. 2415, post 75 Marint verdiskapingsprogram er deler av rammen til programmet innrettet mot å styrke marint næringsliv i områder med særskilte omstillingsbehov.

Infrastruktur

Tabell 1.5 omfatter flere tiltak som skal medvirke til å redusere ekstrakostnader som følger av avstandsulemper. I tillegg til tiltakene omtalt i tabellen, er samferdselsbudsjettet generelt, særlig riksvegsbevilgningene, et vesentlig virkemiddel for å redusere distriktenes avstandsulemper.

Tabell 1.5 Infrastruktur

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2007	Budsjett 2008	Forslag 2009
Kjøp av innenlandske flyruter	SD	B	1310/70	474 037	501 400	519 900
Særskilte tilskudd til transporttiltak (for bedre kollektivtransport i distriktene)	SD	B	1330/60	7 840,7	8 000[1]	21 000
Rassikring	SD	B	1320/31	342 270	329 000	442 500
Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen – Kirkenes (sikrer daglige helårige transporttilbud)	SD	B	1330/70	267 300	287 900	312 100
Tilskudd til utjevning av overføringstariff	OED	B	1820/73	30 000	30 000	60 000
Tilskudd til skredforebygging	OED	B	1820/60	0	0	10 000
Bredbåndsutbygging[2]	FAD	B	1560/50	221 223	10 000	0

[1] I 2008 ble beløpet hevet til 20 mill. kr i forbindelse med St.prp. nr. 59 (2007-2008).
[2] I tillegg har FAD i 2008 satt av 20 mill. kr til bredbåndsbygging fra egen budsjettramme.

Helse, oppvekst og omsorg

Viktige tiltak under denne overskriften er tilskudd som skal medvirke til å styrke stabiliteten og rekrutteringen til allmennlegetjenesten og andre helsetjenester i distriktene. I tillegg blir det gitt egne tilskudd til apotek i utkantkommuner for å sikre tilgang på medisiner.

Det overordnede helsepolitiske målet er at helsetjenestetilbudet skal være likeverdig uavhengig av bosted, alder, kjønn og sosial status. Dette blir sikret gjennom midler til spesialisthelsetjenesten og gjennom kommuneøkonomisystemet.

Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2007	Budsjett 2008	Forslag 2009
Tilskudd til apotek[1]	HOD	B	0751/70	6 116	6 000	
Forsøk og utvikling i primærhelsetjenesten	HOD	B	0724/21 0724/70	13 000	12 500	15 500
Forsøks- og utviklingstiltak innen tannhelsetjenesten	HOD	B	0727/21 0727/70	13 500	25 200	26 000
Fraktrefusjonsordning for legemiddel[1]	HOD	B	0751/70	17 830	18 000	

[1] Beløpet for 2009 avklares i tildelingsbrev.

Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

Ordningene som vises i tabell 1.7 er i hovedsak knyttet til kulturtilbudet i distriktene og i landsdeler utenfor det sentrale Østlandet, men gjelder også offentlige tjenester som arbeidsmarkedstiltak, ungdomstiltak og miljøverntiltak.

Generelle landsdekkende ordninger, som arbeidsmarkedstiltak, er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2007	Budsjett 2008	Forslag 2009
Landsdelsmusikere i Nord-Norge	KKD	A	323/74	16 649	14 163	16 163
Det nasjonale museumsnettverket[1]	KKD	B	328/70	577 145	636 178	741 091
Rikskonsertene[2]	KKD	B	323/01	136 065	139 406	156 942
Musikk- og scenekunstformål region-, landsdelsinstitusjoner og knutepunkt-institusjoner[3]	KKD	B	323/71	406 888	464 085	516 624
			323/72			
			324/71			
Billedkunst (og museumsformål). Knutepunktinstitusjoner[1]	KKD	B	322/72	2 809	3 595	4 745
Prosjekt for å stimulere til økt deltakelse i samfunnsdebatt og økt valgdeltakelse blant unge	KKD	B	335/73	0	0	1 000
Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	MD	B	1427/72	123 234	103 895	116 895
Forebyggende og konfliktdempende tiltak i rovviltforvaltningen	MD	B	1427/73	46 669	51 000	80 500
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	MD	B	1427/70	91 067	88 000	88 000
Verdiskapning på kulturminneområdet	MD	B	1429/77	8 400	13 400	18 400
Midler til desentralisert utdanning	KD	A/B	271/50	225	225	225
			275/50[4,5]	23 653	23 653	23 653
			275/70	322	322	322
			281/01	19 700	19 700	19 700

1 Fra 2006 er syv kunstmuseer overført fra kap. 322, post 72 og kap. 328, post 70, og inngår i Det nasjonale museumsnettverket sammen med tre museer/knutepunktinstitusjoner som før 2004 stod under kap. 328, post 72. En institusjon gjenstår under kap. 322, post 72, Nordnorsk kunstnersenter.

2 Under regnskap 2007 er lønnskostnader til prosjektledelse for nasjonalt opplevelsessenter for pop og rock fratrukket kr 758 419.

3 Fra 2008 er én knutepunktinstitusjon også under 324/72.

4 Regnskapstall for 2007 tilsvarer det som ble bevilget i UH-sektoren i 2006 til tiltaket desentralisert utdanning. Vi har ikke tall på hva som ble nyttet til tiltak innen desentralisert utdanning i 2007.

5 7,8 mill. kr var ikke medregnet i oversikten for 2008.

2 Rapporter fra fylkeskommunene for 2007 om bruken av midlene på kap. 551.60 og kap. 551.61

Innledning

Denne delen gir en oppsummering av fylkeskommunenes rapporter på tildelte midler fra kap. 551.60 Tilskudd til fylkeskommuner og regional utvikling og kap. 551.61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift. Rapportene gir et bilde av variasjonene i utfordringer og virkemiddelbruken mellom fylkeskommunene.

Rapport fra Finnmark fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Hovedutfordringer 2007:

- Endre negative myter om fylket (Finnmark på tvers av samfunn og næring).
- Integrere kjønns- og livsfaseperspektiv i planleggingen og å få flere ungdommer som etablerere.
- Fylket ønsker å bruke de videregående skolene som regionalutviklere, gjøre aktiv bruk av høyskolemiljøene, øke innovasjonstakten og å bedre nettverkene. De videregående skolene er gjennom økonomisk støtte forsøkt trukket inn som regionale utviklingsaktører. Fylkeskommunen prioriterer derfor midler til omdømmearbeid og ungdomssatsing.
- For lav kapasitet på bredbånd og for lite utviklet kommunal infrastruktur og næringsutviklingsarbeid i fylket. Næringsutviklings- og omstillingsutfordringene er omfattende, og fylkeskommunen prioriterer derfor midler til kommunale næringsfond og utviklings- og omstillingsfond.
- Utvinning av mineraler i en takt og et omfang som ikke går utover miljø og samisk kultur.

Ulike temaer:

- *Matfylket Finnmark:* Bedre rekruttering til fiskeri og havbruksnæringa, få merpris for produktene, forbedre nettverk og mobilisering, øke kompetanse innen videreforedling, distribusjon og markedsarbeid, styrke kapitaltilgangen, øke innovasjonstakten og forskningen, få bedre nasjonale rammebetingelser.
- *Energifylket Finnmark:* Bedre utnytting av fornybare energiressurser, sikre at petroleumsutviklingen bidrar til næringsutvikling, bidra til å sikre en høy beredskap, få næringsmessige ringvirkninger av miljøoppgavene, samt jobbe frem gode og forutsigbare nasjonale rammebetingelser.
- *Grensefylket Finnmark:* Bedre utnytting av fiskerisamarbeidet med bakgrunn i for lav verdiskaping og for dårlig tilgang til det russiske markedet.
- *Opplevelsesfylket Finnmark:* Bedre utnyttelse av kapasiteten i reiselivet.
- *Kulturfylket Finnmark:* Nye arbeidsplasser gjennom å utvikle kulturnæringen.

Rapport 2007

Finnmark fylkeskommune disponerte i 2007 116,7 mill. kr. I tillegg kom 14,24 mill. kr fra kap. 551, post 61 til bredbåndsutbygging.

Prioriteringene av de regionale utviklingsmidlene fulgte i 2007 mål og strategier fra fylkesplanen, strategisk utviklingsprogram for perioden 2004-2007 og en årsplan med budsjett for 2007. Dette er også lagt som føringer overfor regionale og lokale forvaltere.

Innovasjon Norge (IN) ble i 2007 tildelt 53,7 mill. kr. Midlene skal brukes til bedriftsrettede tiltak innenfor de mål og strategier som ligger i tidligere nevnte planer. 9,5 mill. kr ble bevilget til kommunale næringsfond. Tildelingen differensieres ved at de kommunene med best utvikling bevilges kr 500 000 årlig i tilskudd, mens de kommuner som har større utfordringer bevilges 1 mill. kr hver i tilskudd. Kommunene oppfordres til samarbeid med andre kommuner. Prosjekter for bedre sysselsettingsmuligheter for kvinner og ungdom skal prioriteres. Arbeidsdeling mellom kommunene og IN når det gjelder bedriftsstøtte er ønskelig.

Til omstillings- og utviklingsarbeid ble det totalt tildelt 14 mill. kr. Det ble satt i gang omstillingsarbeid i fire nye kommuner i 2007, Båtsfjord, Gamvik, Lebesby og Loppa. To kommuner har omstillingsstatus til og med 2008: Kautokeino og Hasvik.

Kvinne- og ungdomssatsingen går på tvers av programområdene. Det var ikke mange prosjekter med ren kvinneprofil i 2007, men fylkekommunen har fokus på likestillingsperspektivet. Ungdomssatsingen var omfattende i 2007, blant annet gjennom arbeidet med en ungdomspolitisk plattform samt en egen prosjektstilling innen ungdomssatsing i fylkeskommunen. De resterende midlene er i samarbeid med regionale og kommunale aktører fordelt på en rekke tiltak for regional utvikling, som tilrettelegging for næringsvirksomhet og fysisk infrastrukturtiltak i kommunene.

I Finnmark ble det åpnet for at midlene for bredbåndsutbygging bevilget over kap. 551, post

60/61 kunne nyttes til utbygging av transportnett. Det ble ikke tildelt midler i 2007. Det ble arbeidet med planlegging av utbygging i de områder der problemene med nettoverføring er størst.

Rapport fra Troms fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Fylkesplan for Troms (2004-2007) har som visjon at nordområdene skal være attraktive for befolkningen gjennom miljøsikkerhet, bærekraftig utvikling og lokal ressursforvaltning. De overordnede målene er å bidra til bærekraftig utvikling, regionalt basert bosettings- og næringsutvikling og utvikle god samfunnsservice og gode levevilkår for innbyggerne i alle deler av fylket. Folketallet i Troms har i perioden 2003-2008 hatt en vekst på 1,6 pst. (2395 personer). Samtidig er det store variasjoner med vekst i bykommunene og folketallsnedgang i regionene for øvrig.

En utfordring i det regionale utviklingsarbeidet er å opprettholde arbeidsplasser og skape nye attraktive arbeidsplasser, blant annet for tokarrierefamilier og innbyggere med høyere utdanning. Videre stilles det krav til fagmiljø, service- og fritidstilbud og attraktive lokalsamfunn, spesielt for ungdom og unge i etableringsfasen.

En annen utfordring er å bistå i nødvendige omstillinger, samt mobilisere lokalt initiativ, omskolere og bygge opp ny kompetanse i flere kommuner der en opplever at hjørnesteinsbedrifter blir nedlagt. I Nord-Troms har flere næringsmiddelbedrifter blitt nedlagt eller flyttet ut av kommunene. Verftsindustrien har også opplevd konkurser og innskrenkninger.

Rapport 2007

I 2007 fikk Troms fylke tildelt 148,42 mill. kr over kap. 551, post 60 og 210,151 mill. kr over kap. 551, post 61. I tillegg ble Troms tildelt 20,3 mill. kr øremerket bredbåndsutbygging.

Det regionale utviklingsprogrammet (RUP) 2007 danner grunnlag for bruk og prioritering av virkemidlene og består av fire programområder: Kompetanse, næringsutvikling, logistikk/infrastruktur og robuste regioner. Det legges særlig vekt på næringsutvikling og styrking av senterstrukturen. Prioritering av midlene har bakgrunn i årlige innspill fra det regionale partnerskapet. Økte rammer til kommunale næringsfond, programsatsinger i regionene samt tematiske programmer har vært viktige områder innen det næringsrettede utviklingsarbeidet.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 60,83 mill. kr i 2007. Tildelingen skal bl.a. finansiere bedriftsrettede tiltak som omfatter bedriftsutviklingstilskudd, investeringstilskudd, tapsfond for risikolån, etablererstipend, nettverkskreditt og oppfølging av etablerere. IN skal prioritere nyetableringer i distriktskommunene. IN skal tilrettelegge for nettverksbasert innovasjon og omstilling samt samhandling med FoU og næringsliv.

Troms fylkeskommune tildelte 17,1 mill. kr til kommunale næringsfond. Næringsfondene skal bidra til, og legge til rette for, kompetanseheving, omstilling, nyetablering, innovasjon og nyskaping i kommunene. Kommunene skal utarbeide egne utviklings- og næringsplaner som også tar hensyn til ovennevnte. Følgende aktiviteter skal prioriteres: Utviklings- og samarbeidsprosjekter, samt prosjekter og tiltak der målgruppen er kvinner og ungdom.

Det ble satt av 20 mill. kr til regionale programsatsinger. Hoveddelen av midlene er benyttet til satsinger innenfor marin sektor (FoU-prosjekter), petroleum, reiseliv (utvikling av merkevaren Troms, samt en avsetning til markedsføring av Nord-Norge).

Fylkeskommunen har satt av 8,5 mill. kr til omstilling i 2007 og har jobbet med langsiktige og kortsiktige omstillingsutfordringer i samarbeid med kommunene Lyngen, Skjervøy og Sørreisa.

23,03 mill. kr er tildelt til tilretteleggende tiltak. Tilsagnene fordeler seg på RUPens fire programområder som følger: Næringsutvikling 38 pst., robuste regioner 36 pst., kompetanse 17 pst. og logistikk/ infrastruktur 9 pst.

Fylkesrådet definerte seks ulike nordområdeprosjekter som fikk en samlet ramme på 4,39 mill. kr for 2007. Følgende prosjekter ble igangsatt/gjennomført i 2007: Petro-prosjekt (kr 500 000), Riđđu Senter for nordlige folk (kr 1 500 000), Arctic Frontiers (kr 700 000), Knutepunkt Murmansk/ Kirkenes/Tromsø (kr 182 000). Generelt skal det være fokus på unge, kvinner og innvandrere, og særlig på å heve kvinneandelen i de virkemiddelprogrammer der denne er lav.

Tromsø kommune fikk bare delvis redusert arbeidsgiveravgiften til opprinnelig nivå og ble tildelt kompensasjon på 171,7 mill. kr i 2007. I tillegg ble Troms tildelt ca. 38,45 mill. kr som restmidler fra kostnadsøkningen for 2006 korrigert for transportstøtte. Disse midlene tilfaller hele fylket.

De næringsrettede midlene til regional utvikling skal bidra til en aktiv og ekstraordinær innsats i utviklingen av Tromsø. Tromsø skal bli et attraktivt senter i og for nordområdet for næringsutvikling, kunnskapsutvikling samt samfunnsutvikling regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Handlingsprogrammet omfatter store regionale prosjekter,

bedriftsutvikling og store kompetanse- og forskningsprosjekter. Innenfor disse områdene fordeles midlene på seks programområder:

1. Tromsø som internasjonal næringsaktør, tilrettelegging for utviklingen i nordområdene og stimulere til grenseoverskridende næringsmessige samarbeid.
2. Utvikling av industrielle klynger.
3. Tromsø som internasjonal infrastrukturelt knutepunkt.
4. Større satsinger med effekter for reiseliv og innbyggere, sikre at Tromsø blir en attraktiv bostedskommune og sentrum for turisme, innbyggere og næringsetablerere.
5. Større kultursatsinger.
6. Kunnskapsintensiv vekst og økt kommersialisering av forskning, mer nasjonalt og internasjonalt samarbeid om kunnskapsintensiv vekst med utgangspunkt i nordområdesatsningen innenfor strategisk viktige områder.

Siden 2002 har fylkeskommunen investert betydelige ressurser i å utvikle et regionalt bredbåndsnett. Målet har vært å skape en fremragende elektronisk infrastruktur som gir regionen konkurransefortrinn. I 2007 ble prosjektet «IKT i et regionalt utviklingsperspektiv» igangsatt. Prosjektet har et samlet budsjett på 6,25 mill. kr og ble i 2007 finansiert med 2 mill. kr over 551.60 og 2 mill. kr over fylkeskommunalt næringsfond. Bl.a. ble det satset på en bedre regional veiledning ovenfor kommunene i lokale aksessprosjekter, offentlig fornying og interkommunalt samarbeid basert på IKT og utvikling av et unikt FoU-nett (E-Lab). Målet med E-Lab er å generere innovasjon i regionen basert på IKT.

Rapport fra Nordland fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Nordland er fortsatt motoren i nordnorsk næringsliv. Bedriftenes aktivitetsnivå vokser til nytt rekordnivå med hele 94 milliarder i samlet omsetning. Lønnsomheten var i 2007 på 10 pst. sammenlignet med 8 pst. i resten av landet. Til tross for høykonjunktur er innovasjons- og nyskapingsevnen og FoU-aktiviteten i næringslivet lav. Nordland er også det fylket som har den mest negative befolkningsutviklingen, spesielt i aldersgruppen 20-40 år. Mangel på arbeidskraft er det største hindret for videre vekst i Nordland, spesielt gjelder dette personer med høy kompetanse.

Rapport 2007

Nordland fylkeskommune fikk for 2007 tildelt 215,86 mill. kr til regionalt utviklingsarbeid over kap. 551.60, samt 224,7 mill. kr over kap. 551.61. Fylkesplanen for Nordland 2004-2007 og Utviklingsprogram Nordland 2004-2007 (UPN) legger føringer for bruken av alle regionale utviklingsmidler - både de statlige og de fylkeskommunale. Partnerskapsavtaler anses som et viktig verktøy for regional utvikling.

Utviklingsprogrammet for Nordland (UPN) hadde i 2007 81 prosjekter fordelt på:

- 16 kompetanseprosjekter
- 25 innovasjons- og entreprenørskapsprosjekter
- 34 regionbyggingsprosjekter
- 6 infrastrukturprosjekter

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 112,5 mill. kr i 2007. Midlene skal brukes til bedriftsrettede tiltak i tråd med mål og strategier i Utviklingsprogram Nordland og partnerskapsavtalen mellom Nordland fylkeskommune og IN. I 2007 ble følgende strategiske satsinger vektlagt: FoU, nordområdene, internasjonalisering, marin verdiskaping, reiseliv, olje og gass nye næringer og vekstnæringer (eks. kultur og næring), kvinner i næringslivet og kommunikasjonsarbeid.

Til kommunale næringsfond ble det fordelt totalt 13,8 mill. kr. Alle kommunene i Nordland ble tildelt midler til entreprenørskapssatsing i grunnskolen (6,5 mill. kr), og 24 kommuner fikk tildelt midler til ordinære kommunale næringsfond (10,8 mill. kr) innenfor innovasjon, kompetanse og regional utvikling. Satsing på kvinner og ungdom er prioritert. Målsettingen er å styrke næringsgrunnlaget slik at det kan etableres lønnsomme arbeidsplasser.

Til omstillings- og utviklingstiltak ble det tildelt 11,9 mill. kr. Nordland fylke har to omstillingsområder, HALD (kommunene Herøy, Alstahaug, Leirfjord og Dønna) og Bø/Øksnes. Gjennomført programstatusvurdering av HALD AS viser positive resultater av arbeidet. Et annet eksempel på denne typen utviklingstiltak er «Bindal med vind i seglan», et rekrutteringsprosjekt for å sikre arbeidskraft til offentlig og privat sektor, samt definerte kvinneprosjekter. Det er også bevilget midler til å etablere «Mo industriinkubator», samt «Mulighetsstudier for nyskaping i Rana».

Kun Bodø fikk i 2007 delvis kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift over kap. 551, post 61 på 133,7 mill. kr. I tillegg ble fylket tildelt ca. 91 mill. kr som restmidler fra kostnadsøkningen for 2006, korrigert for transportstøtte. Disse omfatter hele fylket. 32,4 mill. kr ble

bevilget til bredbåndsutbygging. Føringer for forvaltningen er fylkesplan, DA Utviklingsprogram Bodø 2013, samt handlingsplanen for 2007/2008.

Innovasjon Norge ble i 2007 tildelt 33 mill. kr til forvaltning av bedriftsrettede og bransjerettede tiltak. 55 mill. kr ble avsatt til tiltak som faller utenfor statstøtteregelverket, både infrastruktur/samfunnstiltak og felles bedrifts-/bransjerettede tiltak. Det ble videre avsatt midler til tre bypilarer i 2007 (fondsmidler): 21,4 mill. kr til nytt kulturhus, 10 mill. kr til Bodø nasjonalhavn og 7,2 mill. kr til Universitetet i Bodø. Bypilarene vil først komme i gang i 2008.

Av midlene for hele fylket ble regionene tildelt 23 mill. kr, som skulle benyttes i tråd med regionale handlingsplaner. Læringssenteret (NFK) har forvaltningsansvar for fellesprosjektet «Lærlingordning for privat sektor», et prosjekt der private bedrifter som tar imot lærlinger får et tilskudd på kr 20 000 pr. år pr. lærling. Det ble satt av 45 mill. kr til utvikling av «Nye regionale partnerskap». Det arbeides på bakgrunn av de erfaringer som er gjort i RDA-ordningen, samt evalueringen av partnerskapsavtalene som fylket har med regionrådene og de tre største byene. Målsettingen med nye regionale partnerskap er å effektivisere utviklingsarbeidet lokalt og styrke samhandlingen/ samarbeidet horisontalt og vertikalt.

Bredbåndsmidlene for 2007 ble tildelt sent på året og fylkeskommunen etablerte en egen bredbåndsordning først i etterkant av tildelingen. Det førte til at ingen av midlene ble benyttet i 2007. Målet er at hele befolkningen i fylket skal få tilbud om bredbåndstilknytning.

Rapport fra Nord-Trøndelag fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Felles fylkesplan for Trøndelag med slagordet «Mennesket er Trøndelags viktigste ressurs» har seks satsingsområder for perioden 2005-2007:

- en kraftsatsing på verdiskaping og innovasjon
- en samordnet forsknings- og utdanningspolitikk
- trøndersk mat - et fortrinn som skal utnyttes bedre
- ei framtidsretta energisatsing
- ei behovsretta utbygging av infrastruktur
- Trøndelag skal være et godt sted å leve og bo

Rapport 2007

I 2007 ble Nord-Trøndelag fylkeskommune tildelt 88,97 mill. kr over kap. 551, post 60 og 11,53 mill. kr på kap. 551, post 61. I tillegg kom 8,597 mill. kr til bredbånd. Satsingsområdene er generelle føringer for all virkemiddelbruk, men ungdom og kvinner er spesielt prioritert.

Det ble i 2007 gitt økonomisk støtte til omstilling i kommunene Verdal og Nærøy. Prosjektet i Verdal ble avsluttet i 2007 med svært positiv evaluering. I forbindelse med nedleggelse av Elkem Meråker bevilget Kommunal- og regionaldepartementet ekstraordinært 25 mill. kr, fylkeskommunen 11 mill. kr, samtidig som kommunen og Elkem legger inn betydelige midler.

Innovasjon Norge (IN) ble i 2007 tildelt 46,5 mill. kr. Bevilgningen gikk til tilskudd, tapsfond på risikolån og etablererstipend. Prioriterte områder er SMB med internasjonale vekstambisjoner, entreprenørskap, reiseliv, landbruk og nettverksbasert innovasjon og omstilling.

11,5 mill. kr ble i 2007 fordelt til kommunale/ regionale fond. Alle kommunene var med i ordningen, unntatt Verdal som fikk omstillingsmidler. De fleste kommunene samarbeider gjennom regionale fond, men fem kommuner har egne kommunale fond.

Øvrige virkemidler ble forvaltet av fylkeskommunen i samarbeid med regionale og lokale aktører. En stor del ble brukt på tiltak for å bygge opp en fylkesdekkende infrastruktur for å lette tilgangen på kompetanse til næringslivet og bidra til innovasjon og entreprenørskap bl.a. gjennom næringshager, kunnskapsparker og etablering av inkubatormiljø i tilknytning til disse. Fysisk tilrettelegging har også vært viktig i 2007. Her kan nevnes idrettsanlegg, kulturanlegg og stedsutviklingsprosjekter. Profileringstiltak i forhold til reiselivssatsingen har også vært et satsingsområde.

Leksvik kommune er den eneste kommunen som får kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift fra og med 2007. Restmidlene fra transportstøtteordningen tildeles i tråd med den geografiske avgrensingen som gjaldt før 2007. Midlene forvaltes i tråd med fylkesplanen og regionalt utviklingsprogram, og i et nært partnerskap med berørte kommuner og dets næringsliv. I Leksvik har midlene gått til vekstutvikling (næringshagen) og transportstøtte.

Kompetanseutvikling for flere bedrifter og støtte til rekrutteringstiltak med mål om økt kompetansetilførsel til bedriftene har vært prioritert. Videre tiltak har vært profilering av Trøndelag, bedriftsprosjekter, samferdselstiltak samt lokale næringsutviklingsprosjekter. De kompenserende tiltakene skal i så stor grad som mulig treffe der merkostnadene oppstår. I Nord-Trøndelag håndteres dette regionvis, også fordi utviklingstiltakene skal ha en effekt utover den enkelte kommune.

Bredbåndsutbygging ble gjennomført i prosjekter, henholdsvis i Ytre Namdal og Midtre Nam-

dal (regionale prosjekter), Snåsa og Høylandet. Områdene er ikke ansett som kommersielt interessante for slik utbygging av bredbåndsaktørene.

Rapport fra Sør-Trøndelag fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Trøndelag har et særlig fortrinn i sterke kompetansemiljøer, spesielt knyttet til teknologi og et stort antall studenter, nyutdannet akademisk arbeidskraft og forskere. Næringslivet i regionen har ikke i tilstrekkelig grad utnyttet dette. Videre er det en utfordring å fremme en hensiktsmessig samhandling med mange initiativrike aktører uten et bredt, samlende og forpliktende partnerskap.

Rapport 2007

Fylkeskommune disponerte i 2007 65,97 mill. kr ekskl. Interreg til regional utvikling. I tillegg kommer 11,77 mill. kr som kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift, hvorav 5,571 mill. kr fra transportstøtteordningen for 2006. 9,3 mill. kr ble bevilget til bredbåndsutbygging.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 32 mill. kr i 2007. IN skal følge opp planverket i fylket under prioritering av følgende områder og programmer: Opplevelsesnæringer, videreutvikling av arenaer for innovasjon herunder NCE og andre næringsklynger, satsing på entreprenørskap og innovasjonsselskaper (næringshagene, inkubatorene). Videre skal IN delta aktivt i VRI-programmet, i utarbeidelsen av Strategisk Reiselivsplan og Kystprogrammet.

9,5 mill. kr ble i 2007 fordelt på 19 kommuner til kommunale/regionale fond. 17 kommuner har rapportert og har meldt inn 77 nye bedrifter og 115 nye arbeidsplasser. Tilsagnene fordeler seg mellom bedriftsrettet støtte med 58 pst. og kommunal tilrettelegging med 42 pst.

De resterende midlene har i hovedsak blitt benyttet i samarbeid med det regionale partnerskapet for ulike programmer, prosjekter og utviklingsoppgaver. Eksempler på dette er:

- Innlandsprogrammet (2007–2010) med fire områder: Omdømme og tilflytting, ungdom og entreprenørskap, næringsutvikling og opplevelser og desentralisert utdanning.
- Kystprogrammet (2007–2010) med mål at kystregionen i Midt-Norge skal bli den mest spennende kystregionen i Europa gjennom å satse på omdømmebygging, bolysttiltak, kompetanseutvikling, teknologi og helhetlig arealforvaltning.

Verdiskaping og innovasjon er et hovedområde i fylkesplanen med tett samarbeid med Nord-Trøndelag. I det internasjonale arbeidet vektlegges dokumentasjon av næringslivet i Trøndelag gjennom Access Mid-Norway for å trekke utenlandske bedrifter til regionen. Internasjonalt satses det nå også på miljøteknologi i tillegg til olje og gass, helse og medisinsk teknologi, IKT og trådløs teknologi, og havbruk og marine ressurser.

Innen forskning og utdanning er den store studentgruppen en viktig ressurs i Trøndelag. Ulike prosjekter skal fremme rekruttering til studiene, kobling mellom næringslivet og studentene samt tiltak for å beholde flest mulig studenter etter endt studium i fylket.

Trøndelagsfylkene har samarbeidet tett innenfor satsingsområdet Mat og matproduksjon. I 2007 ble det i prosjektene fokusert på å styrke det trønderske matmiljøet.

Fornybar energi er et viktig område med prosjekter innenfor bioenergi, vindkraft og småkraftverk.

Innenfor kommunikasjon og infrastruktur gikk regionale utviklingsmidler hovedsaklig til programmet «eTrøndelag», som skal bidra til at alle aspekter ved den digitale utviklingen blir forstått og utnyttet på en formålstjenlig og kreativ måte. Viktige tiltak har vært bl.a. utbygging av bredbånd, støtte og deltakelse i Technoport teknologifestival, NOKIOS - Norsk konferanse for IKT i offentlig sektor, AV-Arena Norway, ressursnettverk på bruk av digitale medier, Kildenett.no (digitalt læringsverktøy i historie/samfunnsfag), støtte til prosjektet Nettregionen, samarbeid mellom tre kystkommuner og deltakelse i prosjektet Det Digitale Trøndelag. Bredbåndsmidlene har delfinansiert både «eTrøndelag» og Det digitale Trøndelag.

Bolyst er et viktig område. I Sør-Trøndelag er lokalhistoriske «spel» samt et stort antall store og små festivaler kulturtiltak som skaper stor lokal aktivitet, engasjement og samhold. Utvikling av samisk språk og kompetansesenter på Røros og andre prosjekt med sørsamisk perspektiv er et prioritert område. Andre prosjekt innen kulturminnevernet er Ægir - havbruksmuseet på Hitra, ABM-Dora - arkiv, bibliotek, og et kompetansehevingsprosjekt for håndverkere innen kulturminnevern.

Fem kommuner fikk kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift: Ørland, Agdenes, Rissa, Bjugn, Midtre Gauldal og Selbu. Midlene ble i hovedsak tildelt som næringsfond, mens IN forvaltet en mindre andel til bedriftsrettede tiltak, og fylkeskommunen benyttet midler til fellestiltak som for eksempel prosjektet «Ei tim te by'n» der målet er å oppgradere hovedvegnettet på Fosen.

Restmidlene fra 2006 for bredbåndsutbygging ble tildelt kommunene innenfor virkeområdet for ordningen før 2007. Sør-Trøndelag fylkeskommune har så langt gjennomført og sluttført to prosjekter innen bredbåndsutbygging. Det er igangsatt et tredje prosjekt med et budsjett på 22,7 mill. kr. og som har til hensikt å gi full bredbåndsdekning i fylket. Finansieringen deles mellom kommunene, Høykom, leverandører og Kommunal- og regionaldepartementet.

Rapport fra Møre og Romsdal fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Møre og Romsdal har hatt en positiv økonomisk utvikling de siste årene, samt lav arbeidsløshet og framgang i viktige bransjer, spesielt petroleumsnæringen. Høy utflytting, utpendling og økende eldre befolkning særlig i distriktskommunene er likevel viktige problemstillinger. Omstillingsutfordringer i ulike deler av fylket er viktige.

Reiseliv er fremdeles en liten næring i fylket, men det er god investeringslyst i bransjen. I nyskaping og entreprenørskap ligger fylket sammenlignet med andre fylker (registreringer pr. 1000 innbyggere) på 4. siste plass i perioden. Nyskaping blant kvinner er i tillegg svært lav. På energiområdet er underskuddet på elektrisk kraft økende, og kan på kort sikt ikke dekkes gjennom produksjon i regionen og import.

Rapport 2007

Møre og Romsdal fylkeskommune disponerte i 2007 100,19 mill. kr til regionalt utviklingsarbeid og 60,63 mill. kr i kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift. I tillegg ble fylket tildelt 13,11 mill. kr til bredbåndsutbygging. Bruken av midlene er forankret i fylkesplan 2005–2010 og regionalt handlingsprogram 2007.

Innovasjon Norge (IN) fikk i 2007 bevilget 54,5 mill. kr. Midlene benyttes i tråd med regionalt utviklingsprogram 2005-2008 og den 4-årige partnerskapsavtalen mellom IN og fylket. Hovedmålet for INs arbeid skal være et konkurransedyktig næringsliv i attraktive bo- og arbeidsmarkedsregioner, med et utdanningssystem tilpasset framtidens kompetansebehov. Dette skal nås gjennom støtte til bedrifts- og næringsutvikling i distriktene, etablererstipend, inkubatorstipend, nettverkskredittprosjekter og Innovasjon Møbel, samt internasjonalisering.

15,3 mill. kr ble fordelt på 23 kommuner til kommunale/regionale fond. Møre og Romsdal har fem strategiske satsingsområder som grunnlag for forvaltningen av midlene:

- økt nyskapingstakt og -omfang gjennom entreprenørskap og gründeropplæring, kunnskapsinfrastruktur og kapitaltilgang
- økt kompetansebasert industriell vekst gjennom omstilling og nyskaping i industrien, internasjonalisering, produktutvikling og design, utdanning og kunnskapsmiljøer
- livskvalitet som næring med mål å oppnå økonomisk levedyktige næringer der kultur- og opplevelsestjenester er drivkreftene gjennom reiselivsutvikling, kultur- og opplevelsestjenester samt omstilling og nyskaping i landbruket
- tilstrekkelige energiressurser gjennom programmet Vekst i petroleumsnæringa/Ny energiproduksjon
- attraktive arbeids -, bo- og serviceregioner med mål at lokalsamfunn og regioner skal være attraktive og godt fungerende gjennom lokal- og regional mobilisering, utbygging og opprusting av fysisk infrastruktur

Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift var i 2007 på 60,63 mill. kr. Av dette er 29,13 mill. kr (inkludert restbeløpet) en del av kompensasjonen i 2006 fratrukket transportstøtte knyttet til virkeområdet fra før 2007. 10 kommuner faller fra f.o.m. 2007 innenfor virkeområdet for ordningen. I tillegg til fylkets overordnede planer skal det prioriteres tiltak som gir varige positive effekter for regionene og næringslivet, og som kommer nærings- og samfunnsliv til gode i forhold til langsiktige utfordringer. Det er viktig med samarbeid på tvers av regioner og kommuner og sterk brukermedvirkning fra viktige samfunnsaktører, særlig næringslivet, gjennom bred og aktiv deltagelse i planprosessarbeidet. Midlene skal nyttes innenfor ulike sektorer.

I forhold til bredbåndsutbygging har fylkesplanen 2005-2010 som mål en elektronisk infrastruktur som er på høyden med det en finner i mer urbane områder. I samarbeid med Høykom og kommunene ble prosjektet Breiband Nordvest satt i gang i 2006. Midlene fra kap. 551 post 61 (13,11 mill. kr) er hovedsaklig satt inn i fase III av dette prosjektet.

Samarbeidet mellom kommunene og fylket har fungert bra. Fylket har bidratt aktivt i prosjektet med egne midler, kompetanse og prosjektledelse. Det er også tatt initiativ til samarbeid mellom kommuner og fylket om en koordinert utbygging av bredbånd til områder med svak infrastruktur. Fylket har sørget for kommunikasjon og oppfølging mot HØYKOM og dette partnerskapet har fungert godt.

Rapport fra Sogn og Fjordane fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Fylkesplanens hovedmål er å opprettholde folketall og bosettingsmønster. Totalt brukte fylkeskommunen 120,49 mill. kr til regional utvikling med finansiering fra egne driftsmidler, et fylkesplanfond og fra de regionale utviklingsmidlene fra Kommunal- og regionaldepartementet. Fylkeskommunen mener det er viktig å også bruke en stor del av egne midler til regional utvikling.

Rapport 2007

Sogn og Fjordane fylkeskommune fikk i 2007 tildelt 70,41 mill. kr over kap. 551 post 60 og 21,2 mill. kr over kap. 551 post 61. I tillegg kom 9,57 mill. kr til bredbåndsutbygging. Midlene ble fordelt på syv satsingsområder: i) industri, ii) småskala næringer og lokalsamfunn, bruk og vern (bl.a. stedsutvikling, reiseliv, bioenergi, bygdeutvikling med mer), iii) sjøretta aktivitet – havbruk og fiske, iv) tjenesteyting og nye næringer, v) folkehelse og livsutfoldelse, vi) ungdom og vii) folkestyre og medvirkning.

Innovasjon Norge fikk i 2007 tildelt 41 mill. kr hvorav 31 mill. kr kom fra de regionale utviklingsmidlene fra Kommunal- og regionaldepartementet. Samarbeidet mellom fylkeskommunen og IN er tett når det gjelder tilretteleggende arbeid og de bedriftsrettede virkemidlene.

8,29 mill. kr ble fordelt på kommunale/regionale fond i 17 kommuner. Alle kommunene i Sogn og Fjordane er omfattet av ordninga, men noen faller utenfor som følge av kraftinntekter over gitte beløpsgrenser. I tillegg ble det gitt kr 550 000 til hver av de fire regionrådene.

Det ble satt av 7,1 mill. kr til omstillingsarbeid i Flora, Høyanger, Årdal, Vågsøy og Selje. I tillegg fikk Jølster kommune 3 mill. kr i omstillingsmidler i tilknytning til nedleggelse av forsvarsaktivitet. Erfaringene fra omstillingsarbeidet er positive, og særlig i Årdal og Høyanger vises det til flere nyetableringer og nye arbeidsplasser.

I tillegg ble ca. 22 mill. kr forvaltet av fylkeskommunen. Disse midlene ble blant annet brukt til fylkesplanprogrammer, Interreg III C, kunnskapsinfrastruktur, kompetanseutvikling, entreprenørskap, reiselivssatsing og stedsutvikling.

I 2007 fikk Flora, Sogndal og Førde kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift. Ordningen er organisert gjennom den interkommunale næringsrettede utviklingsordningen, der styret består av de involverte kommunene, fylkeskommunen og næringslivet. Minst 30 pst. av kompensasjonsmidlene skal gå til regionale utviklingstiltak, mens maksimum 70 pst. skal gå til bedriftsrettede tiltak. Det er inngått avtale med Innovasjon Norge for 2007. Fokus for regionale utviklingstiltak er på rekruttering og kompetanse, reiseliv og infrastruktur, samt nyetableringer og tilrettelegging. Kompensasjonsmidlene har gått til markedsføring og profilering, bedriftsutvikling og lokal næringsutvikling, samt fysisk tilrettelegging.

Det var ved årsskiftet foreløpig ikke tildelt midler til bredbåndsutbygging. Høsten ble brukt til å foreta en kartlegging og planlegging for bruken av de tildelte midlene.

Rapport fra Hordaland fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier.

Fylkesplanen for Hordaland 2005–2008 og det regionale utviklingsprogrammet hadde i 2007 følgende mål for næringsutvikling: a) Lokalsamfunn skal ha livskraftig næringsliv, basert på egne forutsetninger og særtrekk, og som grunnlag for gode arbeidsplasser, b) Innovasjonen skal økes i et samspill mellom næringslivet, FoU-miljøa og offentlige styresmakter, c) Potensialet for verdiskaping skal utløses i næringer der fylket har særlige forutsetninger d) Hordaland skal ha best mulig rammevilkår for framvekst av næringsliv, som kompetanse, kapital og infrastruktur e) Hordaland og Bergen skal framstå som attraktive for lokalisering av hovedkontorfunksjoner, f) Tallet på nyetableringer i regionen skal økes.

Strategisk har arbeidet i 2007 rettet seg mot a) Rammevilkår, b) Næringer med særlige fordeler, og som det skal satses på, c) Innovasjon og d) Livskraftige lokalsamfunn. De prioriterte innsatsområdene har vært næringer med særlige fordeler som energi, marin, maritim, reiseliv, kulturnæringer, livskraftige lokalsamfunn, næringsretta kompetanse, entreprenørskap samt innovasjon og internasjonalisering.

Rapport 2007

Hordaland fylkeskommune fikk tildelt 61,35 mill. kr over kap. 551 post 60 og 29 mill. kr over kap. 551 post 61. I tillegg kom 8,13 mill. kr til bredbåndsutbygging.

Innovasjon Norge fikk tildelt 34,55 mill. kr til bedriftsrettede tiltak og styrking av entreprenørskap. Det skal særlig satses på etablerere og entreprenørskap.

I Hordaland fylke er det et utstrakt samarbeid innenfor regionene. 6,5 mill. kr ble fordelt til regionale fond i 2007og brukes i hovedsak innenfor det distriktspolitiske virkeområdet i hver region.

I 2007 ble det satt av 7,5 mill. kr til omstillingsarbeid i sårbare kommuner. Midlene gikk til omstillingsarbeidet i Ålvik i Kvam kommune, i Sunnhordland, der arbeidet avsluttes i 2008, og til oppstart av omstillingsarbeid i Indre Hardanger. Videre ble det gitt midler til næringshage og inkubator i Tysnes kommune og til lokalsamfunnsutvikling i Masfjord kommune. Alle prosjektene har et ungdomsfokus og målsetting om attraktivitet, næringsutvikling og tiltak for å øke bosettingen.

Syv kommuner fikk kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift i 2007. Det skal utarbeides en årlig plan for forvaltningen av midlene. 2007 var det første året av perioden og det ble det ikke gitt tilsagn, men rammen ble overført til 2008. Rammen på 29 mill. kr vil bli fordelt til samferdsel, kompetanseheving, andre infrastrukturtiltak, samt en udisponert post på 1,25 mill. kr.

Hovedmålet er en samordnet utbygging for å sikre bredbånd til alle innbyggerne i Hordaland. Delmålene er etablering av bredbåndinfrastruktur til om lag 3400 husstander og bedrifter i 145 områder i Hordaland og utføring av felles prosjektledelse. Prosjektplanen for Høykom og midlene fra kap. 551, post 61 omfattet 23 kommuner. Det er lagt opp til en finansieringsmodell der kommunene betaler 50 pst., Høykom 30 pst. og midlene fra kap. 551, post 61 utgjør 21 pst.

Rapport fra Rogaland fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Hovedutfordringen i Rogaland er å skape et kreativt miljø for internasjonalt konkurransedyktige bedrifter og arbeidsplasser, og på denne måten sikre en positiv befolkningsutvikling i alle deler av fylket. Det er særlige utfordringer knyttet til nyskaping, forskning og utvikling innen energi og bruk av fornybar energi, videreutvikling av spisskompetansen innen maritim sikkerhet og innen ulike grener av shipping og verftsindustri, samt styrking av kompetansenivået og konkurranseevnen. Det er viktig å videreutvikle og styrke matklyngen i Rogaland og å bidra til levedyktige klynger og miljøer innen kulturbaserte næringer.

Rapport 2007

Rogaland fylkeskommune fikk tildelt 23,33 mill. kr over kap. 551, post 60 og 8,2 mill. kr over kap. 551, post 61. I tillegg kom 3,17 mill. kr til bredbåndsutbygging. Følgende strategier er nedfelt i fylkesplanen:

- arbeide for økt samspill mellom næringsliv, FoU og det offentlige
- utvikle synlige og inkluderende partnerskap for å fremme en kreativ og åpen entreprenørskapskultur
- formidling av forskning (kompetansemegling) for teknologioverføring, økt innovasjon og å ta ny teknologi i bruk

Innovasjon Norge (IN) Rogaland disponerte i 2007 13 mill. kr. Det skal arbeides med enkeltbedrifter gjennom finansiering, tilføring av kompetanse og nettverksbygging med vekt på Skattefunn og IFU- og OFU-ordningen. Enkeltpersoner som søker støtte til oppstart av egne bedrifter, skal også prioriteres.

Satsingsområder er:

- inkubatorvirksomheter og aktiviteter som følge av Verdiskaping 2010
- mat: Måltidets hus inkludert NCE mv.
- energi: hydrogen, bioenergi, vind- og vannkraft
- internasjonalisering av leverandørbedrifter innen olje- og gass og integrerte operasjoner
- reiseliv: Ryfylkevegen som nasjonal turistveg, Nordsjøvegen og utvikling av Lysefjorden som reisemål
- kulturbasert næringsutvikling
- Vestlandsprogrammet for nye oppdrettsarter
- etablererstipend og inkubatorstipend

Seks kommuner ble til sammen tildelt 2,79 mill. kr til kommunale næringsfond. Kommunene skulle prioritere regionale samarbeidsprosjekter og samarbeide med IN om støtte til enkeltbedrifter. Deler av fylket har omstillingsutfordringer, men flere av de tiltakene som er nevnt ovenfor vil bidra til et mer robust næringsliv i alle deler av fylket. Kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift ble i 2007 gitt til Sauda, Vindafjord og Finnøy. 3,17 mill. kr ble bevilget til bredbåndssatsing. Disse midlene er brukt fullt ut og fordeler seg på åtte distriktskommuner i fylket.

Rapport fra Vest-Agder fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Vest-Agder har en positiv befolkningsutvikling med ca. 1 pst. vekst i 2007. Ledigheten har gått ned og knappheten på kvalifisert arbeidskraft er markant. Utfordringene er knyttet til nyskaping og omstilling for å bedre konkurransekraften. Det er bl.a. viktig å ta ut vekstpotensialet innen reiseliv og å utnytte lokale fortrinn og ressurser for å utvikle småsamfunn. Målet for utviklingsarbeidet er å bidra til lønnsom vekst og nye arbeidsplasser i hele fylket. Strategiske satsingsområder i 2007 er:

- kompetansebygging og utvikling av forskningsmiljøer

- nyskaping, etablering, knoppskyting og omstilling
- kommunikasjon, som omfatter samferdsel og IKT
- internasjonalisering - AgderLink
- utnyttelse av lokale fortrinn/ressurser - utvikling av småsamfunn og infrastruktur
- fylkets reiselivsplan herunder kultur- og naturbaserte produktmuligheter og opplevelsestilbud

Rapport 2007

Fylket disponerte 21,44 mill. kr i 2007 fra kap. 551, post 61 og 1,6 mill. kr fra kap. 551, post 61 samt 2,82 mill. kr for bredbånd.

Innovasjon Norge ble i 2007 tildelt 3,5 mill. kr til etablererstipend og 2,8 mill. kr til distriktsutviklingstilskudd.

Midlene som fylkeskommunen disponerte ble benyttet til å videreutvikle prosjekter/tiltak fra tidligere perioder. Eksempler på dette er Etablerersenter Vest-Agder (EVA), etableringer av næringshager, en kunnskapspark og en industriinkubator, Ungt Entreprenørskap, Jenter og teknologifag, Female Future Agder, Global Future, Agder Gassforum og Norsk Gassforum.

Kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift på 1,6 mill. kr gikk i 2007 til Audnedal, Hægebostad, Sirdal og Åseral.

2,82 mill. kr avsatt til bredbåndssatsingen gikk inn i samarbeidsprosjektet Digitale Distrikts-Agder som har som mål å sikre samtlige innbyggere på Agder et tilbud om bredbånd og bidrar til å oppfylle «den digitale allemannsretten» og regjeringens mål om at alle skal ha tilknytning til et framtidsrettet bredbåndsnett. Prosjektet ble i tillegg finansiert med 20 mill. kr fra Høykom.

Vest-Agder fylkeskommune mener det er sannsynlig at det er samfunnsøkonomisk lønnsomt med økt økonomisk innsats fra det offentlige innenfor de prioriterte områdene (med vekt på nyskaping og kompetanse-/ kunnskapsbygging med tanke på å oppnå bedre konkurransekraft). Behovet for risikokapital med en effektiv innretning til gode tiltak er større enn tilgjengelige ressurser. Vest-Agders konkurrenter er i økende grad regioner innenfor EU som disponerer mer utviklingsmidler og risikokapital enn Vest-Agder.

Rapport fra Aust-Agder fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Fylkesplanens hovedmål er å videreutvikle Aust-Agder til å være et robust og godt fylke å leve, bo og arbeide i gjennom å:

- utvikle et bærekraftig samfunn også for kommende generasjoner
- utvikle fylket på en slik måte at det bidrar til en positiv utvikling i alle regioner
- utvikle et nyskapende næringsliv

Mål for arbeidet med næringsutvikling er å i) legge forholdene til rette for økt verdiskaping ved å stimulere til nyetableringer og styrking av eksisterende næringsliv, ii) samarbeide tett og aktivt med de ulike aktører som bidrar til næringsutvikling i fylket og regionene gjennom planmessige og samordnede strategier og tiltak, iii) støtte opp om infrastruktur, herunder satsingen på bredbånd til alle deler av fylket og iv) stedsutvikling i distriktskommuner blir vurdert som stadig viktigere, og sprer seg til i hele fylket.

Rapport 2007

Aust-Agder ble i 2007 tildelt 25,1 mill. kr over kap. 551, post 60 og 0,8 mill. kr over kap. 551, post 61. I tillegg kom 2,41 mill. kr til bredbånd.

En helhetlig utvikling av hele landsdelen var en hovedutfordring. Satsingsområdene var:

- Regionale utfordringer: Regionplan Agder, Energiplan for Agder, Likestilling og Samfunnsprosjektet i Østregionen.
- Digitale Distrikts-Agder (DDA) og E-Sørlandet.
- Infrastruktur for nyskaping: Sørlandets teknologisenter, Sørlandet Kunnskapspark, Norwegian Offshore and Drilling Engeneering (NODE) og næringshager.
- Styrke kompetansen i landsdelen: Stipendprogram for ph.d.-kandiater knyttet til Universitetet i Agder, og bidra til å styrke FOU-miljøene i landsdelen.
- Bransjerettede tiltak: Rammeprogram for marin verdiskaping, satsing på tre og reiseliv.
- Internasjonalt arbeid, bl.a. interregionalt samarbeid med EU-regioner.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 11,75 mill. kr fordelt med 3,73 mill. kr til etablererstipend og 8 mill. kr til bedriftsstøtte. Innenfor etablererstipendordningen skal en geografisk spredning tilstrebes. Ungdom og kvinner skal prioriteres, med 40 pst. tildeling til kvinner. Stipendet skal kun unntaksvis overstige kr 200 000 pr. prosjekt. Tilskudd til bedriftsutvikling skal fremme et mer fremtidsrettet, robust og variert næringsliv i distriktskommunene i Aust-Agder. Det skal settes fokus på innovative kompetansebyggende tiltak i eksisterende bedrifter og nyetableringer utover stipendnivå. Investeringstilskudd skal primært benyttes når det

kan knyttes opp til nyskapende og innovativt utviklingsarbeid.

Det ble tildelt 2,3 mill. kr til kommunalt/regionalt næringsfond til ni kommuner i to regioner: Østregionen og Setesdalregionen. Det skal samarbeides med IN om bedriftssaker, med unntak av etablererstipend. Koordinering med virkemidler fra andre aktører er viktig og det skal settes fokus på innovative tiltak som sikrer sysselsetting og lønnsomhet. Kommunene går inn med et beløp som sikrer at regionens bidrag utgjør minimum 60 pst. av fylkeskommunens bevilgning.

6 mill. kr ble bevilget til det siste året av den 6-årige omstillingsperioden for Evje og Hornnes kommune og nabokommuner i Nedre Setesdal. Arbeidet har ført til en ny giv og positiv utvikling av næringslivet i området. 4,96 mill. kr ble i hovedsak benyttet til prosjekter som bidrar til nærings- og regionalutvikling i distriktskommunene.

F.o.m. 2007 får Gjerstad, Vegårdshei og Åmli kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift, tilsammen 0,8 mill. kr i 2007.

Fylket ble tildelt 2,41 mill. kr til bredbåndsutbygging. Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommune besluttet å legge bredbåndsmidlene inn i samarbeidsprosjektet Digitale Distrikts-Agder. 30 kommuner og to fylkeskommuner har samlet seg om et stort felles innkjøp. Midlene vil bidra til at Agder trolig er den første regionen som vil ha 100 prosent bredbåndsdekning til priser som ellers bare er mulig i de mest tettbygde områdene av landet.

Rapport fra Telemark fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Hovedutfordringen for Telemark er en svak befolknings- og næringsutvikling. Hovedfokus har gått fra nærings- til befolkningsutfordringer. Selv om det bare en noen av distriktskommunene som har tilbakegang, har de fleste svak befolkningsutvikling. Dette gjelder også de sentrale byområdene. I 2007 har fylkeskommunen opprettholdt den brede innsatsen på de fire satsingsområdene i fylkesplanen: i) infrastruktur, ii) kompetanse, iii) næringsutvikling/det gode bosted og iv) kultur og identitet. Disse satsingsområdene er retningsgivende for bruken av midler tildelt fra Kommunal- og regionaldepartementet.

Rapport 2007

Telemark fylkeskommune fikk i 2007 tildelt 46,33 mill. kr over kap. 551, post 60 og 2,1 mill. kr over kap. 551, post 61. I tillegg kom 7,05 mill. kr til bredbåndsutbygging. Det ble særlig satset på potensielle og aktuelle etablerere og arbeid for etablering av kulturbaserte næringer.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 22 mill. kr. IN har ansvar for veiledning og oppfølging av etablerere gjennom fem lokale etablererkontorer. Fokus på kulturbaserte næringer i samarbeid med fylkeskommunen skal økes og reiselivsstrategien for Telemark på bedriftsnivå skal følges opp. IN skal bidra til de bedriftsrettede oppgavene i Regionsamarbeidet Buskerud, Telemark og Vestfold (BTV), samt ha et særlig fokus på Kragerø.

Telemark fylkeskommune tildeler ikke midler til kommunale næringsfond.

Regionsamarbeidet BTV ble gitt 5 mill. kr i 2007. Hovedsatsingsområdene har vært industri og energiutvikling med norsk gass, innovasjon og nyskaping, internasjonalisering samt reiselivssatsing.

Telemark hadde ingen områder med formell omstillingsstatus i 2008. Siden 2005 har det likevel vært fokus på Kragerø på grunn av høy arbeidsledighet og svak befolknings- og næringsutvikling. Fylkeskommunen og IN har bl.a. gitt støtte fra de regionale utviklingsmidlene for å legge til rette for utvikling av reiseliv og kystkultur.

Resterende ramme fra kap. 551, post 60 på 24,33 mill. kr ble forvaltet av fylkeskommunen, og ble brukt til utviklingsprosjekter på satsingsområdene. Den største andelen ble brukt på næringsutvikling/det gode bosted, bl.a. til kompetanseutvikling i næringslivet, utvikling av nye energikilder og kulturbasert næring, samt til en rekke prosjekter for å utvikle og profilere lokalsamfunn. På kompetanseområdet er det gitt støtte til en rekke regionale FoU-prosjekter, videreutvikling av entreprenørskapssatsingen og tiltak for å etablere et system for karriereveiledning til både elever og voksne. Mange av tiltakene på kulturområdet har vært koblet til steds- og næringsutvikling for å bidra til å øke attraksjonen for bosetting.

Kun Nome kommune er innenfor ordningen med kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift f.o.m. 2007, og ble tildelt 2,1 mill. kr. Handlingsplanene fokuserer dels på bedriftsinterne tiltak og dels på infrastrukturtiltak. 60 pst. av midlene er satt av til bedriftsinterne formål og ble forvaltet av IN. Målet med de bedriftsrettede midlene er å styrke konkurranseevnen i lokale bedrifter ved finansiell bistand til investeringer, produktutvikling og kompetanseheving. Midler til infrastruktur har som formål å ruste opp ulike tekniske anlegg av betydning for næringslivets utviklingsmuligheter, samt realisere tiltak iht. kommunens næringspolitiske handlingsplan.

Fylket ble tildelt 7,05 mill. kr til bredbåndsutbygging. I 2007 ble det gjennomført en ekstra-

ordinær innsats for å få bredbåndstilgang over hele fylket. Dekningsgraden i kommunene ble kartlagt. Den viste en variasjon fra 63 til 100 pst. dekning. Den totale kostnaden var på nær 78 mill. kr, med en finansieringsplan basert på en kombinasjon av lokale, regionale og statlige midler og Høykommidler. Realiseringen er i gang og arbeidet videreføres i 2008.

Rapport fra Vestfold fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Vestfold preges av et vanskelig arbeidsmarked med underskudd på arbeidsplasser og omfattende utpendling. Uføreandelen særlig for yngre ligger markert over landsgjennomsnittet. Dynamikken og nyskapingsevnen i næringslivet er svakere enn ønskelig i forhold til underskudd på arbeidsplasser. Fylkesplanen har som overordnet mål at Vestfold skal være del av en bærekraftig vinnerregion i den globale økonomien. Det er utviklet fire hovedstrategier:

- Arbeidsliv - bedre balanse i arbeidsmarkedet med et bredt arbeidsplasstilbud som omfatter virksomheter med suksess i en globalisert kunnskapsbasert økonomi.
- Miliøkvaliteter - bevare natur- og miljøkvaliteter som grunnlag for bosetting, identitet, rekreasjon, attraksjon og næringsutvikling.
- Folkehelse - bedre folkehelse gjennom et styrket velfredsgrunnlag og jevnere sosial fordeling.
- Regionalisering - lykkes med å bli en del av en bærekraftig vinnerregion.

Rapport 2007

Vestfold fikk tildelt 8 mill. kr i 2007. Vestfold har ingen kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Mål og strategier i Strategisk næringsplan (SNP) er retningsgivende for prioriteringene og alle partnerne i SNP Vestfold kan søke om midler, i tilegg til frivillige organisasjoner.

Innovasjon Norge ble tildelt en ramme på 2,5 mill. kr. Midlene skal brukes til etablererstipend. Videre skal prosjekter som støttes ha innovasjonshøyde og et internasjonalt potensiale.

Fylkeskommunen disponerte en ramme på 5,5 mill. kr til regionale utviklingsprosjekter. Bruken av midlene var forankret i den regionale utviklingsstrategien for Vestfold 2006–2009.

Omstillingsutfordringer i tradisjonell distriktspolitiske betydning er ikke relevant i Vestfold. Samtidig krever store utfordringer i næringsliv og arbeidsmarked kontinuerlig omstilling både i offentlig og privat sektor. Ut fra en analyse av status, utfordringer og muligheter i næringslivet i Vestfold fokuseres det spesielt på kompetansebasert og internasjonalt konkurransedyktig virksomhet.

Vestfold får midler fra Forskningsrådets nye program Virkemidler for Regional Innovasjon (VRI). Høsten 2007 gikk i stor grad med til oppstart av programmet. Det satses blant annet på klynger innen mikrosystemteknologi, vannbehandling og maritim engineering, samt næringsmiddelindustri og kulturnæringer.

Rapport fra Buskerud fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Buskerud vil utvikle sterke sentra i Buskerud som i samarbeid med Oslo-området og BTV-området kan gi grunnlag for en mer balansert utvikling i bosetting og lokalisering av næringsliv på Østlandet. For Buskerud betyr dette satsing på bysamfunnene Drammen, Kongsberg og Hønefoss. I øvre del av Buskerud fortsetter satsing på reiseliv, herunder hyttebygging, natur- og kulturbaserte opplevelser. Det er økt fokus på verdiskaping, kompetanseutvikling, innovasjon samt forsknings- og utviklingsarbeid. Fylkeskommunen skal arbeide aktivt sammen med bl.a. utdanningsinstitusjonene, næringsliv, kommuner og andre virksomheter for at tilbudet innen utdanning styrkes og utvides. Videre er tilrettelegging for økonomisk satsing på kollektivtrafikk avgjørende for en bærekraftig utvikling i Buskerud. Regionale utviklingsmidler er brukt i henhold til satsingsområdene hovedsakelig i tre regioner: Hallingdalsregionen, Midt-Buskerudregionen og Kongsbergregionen.

Rapport 2007

Buskerud fylkeskommune ble i 2007 tildelt 22,26 mill. kr over kap. 551, post 60 og 1,4 mill. kr over kap. 551, post 61. I tillegg kom 3,12 mill. kr til bredbånd.

Innovasjon Norge ble tildelt 9,60 mill. kr fordelt på distriktsvirkemidler, midler øremerket reiseliv og etablererstipend. Innsatsområder var:

- Nyskaping, innovasjon og entreprenørskap i utdanningen og veiledning for etablerere/gründere, samt videreutvikle etablerte og framtidsrettede miljøer.
- Kompetanse – samspillet mellom næringsliv og utdanningsinstitusjoner.
- Teknologi – Buskeruds tyngste teknologimiljøer er lokalisert i og i nærheten av byene. Teknologimiljøer i distriktene bør videreutvikles, ikke minst fordi de representerer verdifulle og alternative arbeidsplasser.

– Reiseliv: Hovedutfordringene er produktutvikling og manglende samarbeid innenfor næringen og med andre næringer. Natur- og kulturbaserte opplevelser bør være et satsingsområde.

2,51 mill. kr ble benyttet til kommunale næringsfond i henhold til fylkesplanen og fylkeskommunens handlingsprogram. I tillegg til tildelingen fra kap. 551, post 60, bevilget fylkeskommunen egne midler (kr 500 000) til dette formålet. Midlene er tildelt som regionale fond. Fylkeskommunen disponerer den resterende delen av midler og innsatsen rettet seg i stor grad mot distriktsregionene. Innsatsområder og prioriteringer varierer fra region til region ut ifra spesielle utfordringer. I samtlige regioner blir det imidlertid satset på å i) opprettholde/skape nye arbeidsplasser, ii) kunnskap og innovasjon og iii) kvinner og unge. Det er utarbeidet gjennomføringsavtale med Høgskolen i Buskerud og det arbeides med kompetanseoppbygging, blant annet for at Høgskolen i større grad skal kunne tilby kompetansetjenester i regionale prosjekter eller FoU-virksomhet. I gjennomføringsavtalen med Høgskolen i Buskerud er også inkubatoren DRIV ett av satsingsområdene.

F.o.m. 2007 er Rollag og Sigdal innenfor ordningen med kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift og fikk tildelt i alt 1,4 mill. kr. I Sigdal ble i hovedsak infrastrukturtiltak (veiutbedring) prioritert. I Rollag ble midlene benyttet til bedriftsinvestering i og videreutvikling av Kongsberg Automotiv AS.

Fylket fikk tildelt 3,12 mill. kr til bredbåndsutbygging som gikk inn i prosjektet «Bredbånd til alle i Buskerud» til utbygging av bredbånd i distriktskommunene i Hallingdal og Midt-Buskerud.

Rapport fra Oppland fylkeskommune

Det vises til postomtalen under kap. 551, post 64 når det gjelder Oppland og forsøket «Fritt fram». I 2007 deltok Miljøverndepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet i forsøket. Nedenfor gis det en oversikt over bruken av midlene som opprinnelig kommer fra kap. 551, post 60 og 61.

Utfordringer, mål og strategier

Oppland har et næringsliv preget av mange små- og mellomstore bedrifter og har hatt en svakere næringsutvikling enn landet ellers siden begynnelsen på 1990-tallet. Dette skyldes til dels en næringsstruktur med tungt innslag av næringer i generell tilbakegang, eksempelvis jord- og skogbaserte næringer, og lite av næringer i generell vekst, eksempelvis innen forretningsmessig tjenesteyting. På den positive siden har Oppland tunge industrimiljøer i tilknytning til lettmetallklyngen på Raufoss. Innenfor informasjonssikkerhet og bioenergi er det også en spennende utvikling med et betydelig vekstpotensial. På sikt er målet å få en større andel av sysselsettingen inn i disse bransjene.

Måloppnåelse for «Fritt fram» (prosjektmålene) i 2007:

– Det er dokumentert at virkemidlenes treffsikkerhet har økt.
– Det er dokumentert at samlet innsats fra regionenes side har medført bedre resultater innenfor verdiskaping og velferd.
– Fylkes- og kommunepolitikere har uttrykt at den politiske styringen og innflytelse i det regionale utviklingsarbeidet har økt.
– Politikerne, brukerne (næringslivet m.fl.) og den administrative ledelse i fylkeskommunen og kommunene har uttrykt at det regionale utviklingsarbeidet i regi av fylkeskommunen er fornyet og forbedret.
– Det er dokumentert at substansen i de strategiske beslutninger som tas (på fylkes- og interkommunalt/regionalt nivå) er kvalitativt bedre enn tidligere.

Strategier: De seks ABS-regionene i fylket har gjennom prosessen med regionalt handlingsprogram utviklet følgende profiler:

– Hadelandsregionen: bioenergi
– Gjøvikregionen: industri og høyteknologi
– Lillehammerregionen: opplevelsesbaserte næringer (film/media/annen kultur), reiseliv og idrett
– Midt-Gudbrandsdal: Peer Gynt-festivalen og Oppland fylkes tusenårssted - Hundorp Dale Gudbrands gard
– Nord-Gudbrandsdal: Nasjonalparkriket og Valdres natur og kulturpark

Rapport 2007

Oppland fylke disponerte i 2007 83,58 mill. kr over kap. 551, post 64 Fritt Fram, 2,2 mill. kr over kap. 551, post 61 og 8,64 mill. kr til bredbåndsutbygging.

Innovasjon Norge Oppland (IN) ble i 2007 tildelt til sammen 31 mill. kr (29 mill. kr. samt 2 mill. kr i tilleggsbevilgning). IN har forvalteransvar for etablereropplæring og samhandling med næringslivet samt bedriftsrettede virkemidler. IN skal også realisere innovasjonspolitikken i fylket innenfor satsingsområdene industri, reiseliv, bioenergi, kul-

tur- og opplevelsesnæringene og informasjonssikkerhet. Midlene prioriteres på bakgrunn av fylkestingets FoU-strategi, reiselivsstrategi og bioenergipolitikk. IN skal samarbeide med Oppland fylkeskommune innenfor regional utvikling gjennom felles ressursbruk, også i forhold til næringshagene og kunnskapsparkene i fylket. IN skal aktivt bruke disse miljøene i arbeidet med å fremme innovasjon og nyskaping. Det skal også være en dialog mellom partene knyttet til forvaltningen av DA-midler til kommunene Nordre Land, Søndre Land og Gausdal samt kommunale næringsfond.

2,5 mill. kr ble overført til ni kommuner til kommunale næringsfond i 2007. Kriterier for skjønnsmessig vurdering: kommunal næringsplanlegging, planhensyn til kvinner og ungdom, nedgang i folketall, avstand til sentrale strøk i fylket (særlig vektlagt), arbeidsledighet, regional samarbeidsvilje om næringsutvikling og framlagt rapport for disponeringen av fjorårets midler. Kommunale næringsfond anvendes av den enkelte kommune til å støtte lokale etableringer og næringstiltak.

Prosessen med regionalt handlingsprogram (RHP) er grunnlaget for fylkeskommunens regionale utviklings- og budsjetteringsarbeid. Oppland fylkeskommune har slått sammen både økonomiplanen, regionalt utviklingsprogram og fylkesplanen i ett dokument, der langsiktige strategier (fylkesplanen) er koblet opp mot årlige politiske resultatmål med budsjettrammer (RHP). På bakgrunn av dette styringsdokumentet brytes rammen ned på de ulike fagenheter, der midlene over kap. 551, post 60 blir fordelt på både fylkesomfattende tiltak og regionale partnerskapsavtaler. Oppland fylkeskommune har årlig i Fritt fram-perioden disponert 7,5 mill. kr av kap. 551, post 60 samt 7,5 mill. kr. av egne midler til regionale partnerskapsavtaler, i alt 2,5 mill. kr pr. region.

Regionenes egenfinansiering har vært kr 750 000 pr. region. Dette er midler som regionene i stor grad disponerer fritt innenfor sine vedtatte prioriteringer. Midler fylkeskommunen disponerer gjennom kap. 551, post 64 er således med på å underbygge all denne aktivitet.

Fra 2007 var kommunene Gausdal, Søndre Land og Nordre Land i ordningen for kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift.

De gjenstående DA-midlene i 2007 fra årene 2004-2006 ble benyttet i de fire regionene Midt-Gudbrandsdalen, Nord-Gudbrandsdalen, Valdres og Gjøvik. Det ble gitt støtte til viktige næringer i regionene som betongnæringen og møbelindustri, og for å fremme entreprenørskap i grunnskole og på videregående nivå. Midlene har fremmet samhandling og strategisk planlegging for utvikling i regionen.

Oppland fylke ble tildelt 8,64 mill. kr til bredbåndsutbygging i 2007. I tillegg tilførte fylkeskommunen 3 mill. kr til bruk i det distriktspolitiske virkeområdet; til sammen 11,64 mill. kr. Disse midlene er disponert ut til regionene i Oppland, etter gjennomgang med kommunene for hvilket behov som forelå. For en stor del er dekningsgraden tilfredsstillende i disse områdene. Det gjenstår i større grad en utbygging i de sentrale strøk av fylket pr. 2007/2008.

Rapport fra Hedmark fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Hovedutfordringer i Hedmark er:
- stor andel av næringer med lav verdiskaping og/eller nedgang i sysselsetting
- behov for mer forskning i næringslivet, fokus på kommersialisering av forskning
- 90 pst. av sysselsettingen er i bedrifter med mindre enn 20 ansatte
- store avstander, spredt bosetting og spredte næringsmiljøer
- behov for økt utdannings- og kompetansenivå i næringslivet
- økende behov for internasjonalisering i næringslivet

Hovedmålsettinger for det regionale næringsutviklingsarbeidet i Hedmark er:
- flere nyetableringer med vekstpotensial
- bidra til lønnsomme, innovative og omstillingsdyktige bedrifter
- et effektivt system for utdanning, læring og kunnskapsspredning for å dekke næringslivets behov for høy kompetanse
- internasjonalisering og eksport
- fremme forskningsaktiviteter som grunnlag for kunnskapsutvikling og verdiskaping
- attraktive byer, tettsteder og nærmiljøer med gode kommunikasjoner, stabil bosetting, levedyktig næringsliv og sterk identitet
- utvikling av innovasjonssystemer, herunder næringshager, kunnskapsparker, inkubatorer og kompetanseinstitusjoner som høyskole og andre FoU-miljøer

Rapport 2007

Hedmark fylke fikk i 2007 tildelt 58 mill. kr over kap. 551, post 60, 8,81 mill. kr over kap. 55,1 post 61, samt 8,64 mill. kr til bredbåndsutbygging. Pr. 31.12.07 var bredbåndsmidlene ikke disponert, men utbyggingen vil skje i løpet av 2008.

I 2007 ble områdene med de største utfordringene, Fjellregionen, Sør-Østerdal og Glåmdalsregionen, prioritert. Det var også en liten økning i kvinne- og ungdomsrettede prosjekter.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 33,89 mill. kr. Midlene skal bidra til lønnsomme bedrifter og arbeidsplasser, nyetableringer og entreprenørskap, til utvikling av næringsmiljø/arenaer og innovasjonssystemer. IN skal også være en aktiv samarbeidspartner og premissleverandør i det regionale partnerskapet.

16 kommuner i Hedmark fikk tilsammen 5,58 mill. kr til kommunale næringsfond. Midlene skal forvaltes i tråd med de sentralt gitte målsettingene, med vekt på økt verdiskaping, gode rammevilkår for næringsliv og befolkning og utvikling av attraktive regioner og sentra. Midlene skal i størst mulig grad benyttes til næringsrettede tilretteleggende tiltak, men det er også mulighet for direkte bedriftsrettede tiltak i dialog med IN.

Fylkeskommunen forvaltet 23 mill. kr. Midlene ble benyttet til kompetanseheving, stedsutvikling, entreprenørskapstiltak, kunnskap og innovasjon. I tillegg er det satset på nettverksbygging, infrastruktur, bedre tilbud til lokalbefolkningen og profilering og markedsføring.

Seks kommuner i Hedmark er i ordningen for kompensasjon for bortfall av differensiert arbeidsgiveravgift og fikk tildelt 8,5 mill. kr. I tillegg ble det overført kr 309 000 fra transportstøtteordningen. Hedmark valgte å overføre midlene til de regionale styringsorganene og til bransjeprogrammet Trefylket. I alle regionene er næringslivet samt IN sterkt inne i forvaltningen.

Rapport fra Oslo fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

I kommuneplan 2004 for Oslo er målet at Osloregionen skal utnytte sitt potensiale som landets ledende næringsområde og styrke sin posisjon som internasjonal næringsregion. Målet er å utvikle Osloregionen til en av de mest innovative og konkurransedyktige regioner i Nord-Europa ved å utvikle kunnskapsgrunnlaget, mobilisere og utvikle regionens næringsklynger, øke kommersialisering av forretningsideer, styrke samhandlingen mellom næringsliv og FoU- og utdanningssektorene og internasjonal profilering av Osloregionen.

Rapport 2007

Oslo fylkeskommune disponerte i 2007 8 mill. kr over kap. 551, post 60 til regionale utviklingstiltak. I tillegg kom ca. 33 mill. kr til kommunale midler, samt bidrag fra næringslivet.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 3,8 mill. kr til etablererstipend og kr 150 000 til Spinnovation. Nyskaping, bedrifter med vekstpotensial og et internasjonalt marked skal prioriteres. IN ble spesielt bedt om at kreative næringer skal omfattes av ordningen, bl.a. med sikte på å rekruttere flere kvinnelige stipendmottakere. Prosjektet Spinnovations mål er innovasjon gjennom knoppskyting fra eksisterende bedrifter. Målet er 40 nye bedrifter med internasjonalt vekstpotensial i løpet av 5 år.

Oslo og Akershus har hatt en rekke samarbeidsprosjekter, bl.a. hovedstadsprosjektet, som gjennomføres av Teknopol IKS. Hovedstadsprosjektets mål er å utvikle fem næringsklynger i Oslo og Akershus til internasjonalt konkurransedyktige næringsmiljøer. De fem næringsklyngene er: maritim, energi og miljø, IKT, medisin og helse, og kulturnæringene. Andre samarbeidsprosjekter er energi- og miljøklynge for fornybar energi samt internasjonal profilering i regi av Oslo Teknopol.

Oslo kommune har også satset på etablererveiledning og -oppfølging der stipendmottagere gis individuell veiledning og informasjon og informasjonskvelder.

Oslo Innovation Week skal profilere Osloregionen som verdiskapingsregion, og styrke kontakten mellom næringsliv, gründere, forsknings- og utdanningsmiljøene og det offentlige virkemiddelapparatet.

Rapport fra Akershus fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Hovedmålet innenfor området næringsutvikling er å bidra til økt verdiskaping i fylkets næringsliv og medvirke til at hovedstadsområdet blir en konkurransedyktig region i Europa. Det er et mål å utvikle de kunnskapsbaserte næringsmiljøene og gjennom dette øke hovedstadsregionens betydning for utvikling av kunnskapsnæringene i landet som helhet. Hovedelementene i en slik næringspolitisk strategi vil være:

- tilrettelegging for at næringslivet bedre kan utnytte kompetansen i FoU-miljøene
- styrking av kommersialisering av forskningsresultater
- profilere regionen internasjonalt for å tiltrekke utenlandske investeringer i regionens kunnskapsbaserte næringsmiljøer

Næringslivets rekrutteringssituasjon skal bedres ved et bedre samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og næringsliv og ved en styrket yrkesveiledning i grunnskole og videregående skole.

Rapport 2007

Akershus fylke fikk i 2007 tildelt 8 mill. kr. Akershus har ingen kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 5,1 mill. kr til etablererstipend og kr 300 000 til Spinnovation. Etablererstipend, nyskaping, bedrifter med vekstpotensial og bedrifter med produkter eller tjenester som potensielt har et internasjonalt marked skal prioriteres. Innenfor disse kravene prioriteres kvinner, ungdom og minoriteter.

De øvrige midlene benyttes til:

- tre etablerersenter (1,2 mill. kr)
- innovasjon innen fornybar energi (kr 300 000) med mål å utvikle en internasjonalt konkurransedyktig klynge innenfor fornybar energi og miljø i hovedstadsregionen
- mobilisering av de internasjonale kunnskapsklyngene i regionen (kr 800 000)
- internasjonal profilering av Osloregionen (kr 300 000)

Rapport fra Østfold fylkeskommune

Utfordringer, mål og strategier

Fylkesplanen beskriver følgende utfordringer:

- styrke og fornye eksisterende næringsliv og skape nye arbeidsplasser gjennom økt nyskaping, innovasjon og entreprenørskap
- store miljøutfordringer
- økende alder i befolkningen og negativ utvikling i omsorgsraten vil kreve tilrettelegging for ny kompetanseutvikling og rekruttering
- videreutvikle FoU-miljøene i fylket. Etablerte forsknings- og kompetansemiljøer innenfor energi og IKT, miljøforskning og opplevelsesnæringene må styrkes og danne basis for utviklingen fremover

Målet for næringsutvikling i Østfold er å øke verdiskapningen og konkurransekraften i næringslivet for å styrke økonomien og sysselsettingen i fylket. Videre skal det generelle kompetansenivået i Østfold løftes til minst gjennomsnittet for landet. Kompetansen innenfor nyskaping og innovasjon skal økes og opplæringsinstitusjonene skal ha et tilbud som optimaliserer den enkeltes mulighet for læring og ivaretar næringslivets og offentlig virksomhets behov for kompetent arbeidskraft.

Rapport 2007

Østfold fylkeskommune fikk i 2007 tildelt 9,3 mill. kr til regionale utviklingstiltak. Over kap. 551, post 61 ble Østfold fylkeskommune tildelt kr 550 000 øremerket bredbåndsutbygging. Østfold fylke har tre kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet: Aremark, Marker og Rømskog.

Innovasjon Norge ble tildelt 4,6 mill. kr, fordelt på 2,6 mill. kr til etablererstipend, 1,09 mill. kr til bedrifts- og næringsutvikling og de resterende midlene til prosjekter under utvikling. De bedriftsrettede midlene skal rettes mot FoU-basert næringsutvikling. Nyskaping og kompetansetiltak skal prioriteres. Ved etablererstipend skal kvinner og ungdom, nyskaping og eksportpotensial og bransjene IKT, miljø og reiseliv prioriteres. Ved etablererstipendordningen var kvinneandelen av tildelte midler 37 pst. i 2007, men det ble ikke registrert tilsagn til unge stipendmottakere. Hele 87 pst. av midlene gikk til prosjekter med internasjonalt potensial, og 71 pst. til prosjekter i kategorien innovasjon.

Det ble bevilget totalt 1,3 mill. kr til kommunale næringsfond i 2007. Midlene er fordelt på kommunene i sone III, Rømskog, Marker og Aremark. Satsingsområder er infrastruktur, næringsutvikling, levende bygder og internasjonalt samarbeid. I samtlige kommuner ble etablererstøtte til kvinner og unge prioritert.

Størsteparten av midlene som ble forvaltet av fylkeskommunen ble tildelt prosjektet «Kompetanseoffensiven Østfold 2015» med fokus på næringsrettet kompetanseutvikling. Dette inkluderer den regionale medfinansiering av VRI-satsingen i Østfold. Bevilgningen knyttes til strategiene for økt innovasjon og nyskaping, kompetanseutvikling og styrking av FoU-miljøene i fylket. I tillegg har midlene i hovedsak blitt satt inn i forskjellige kunnskapsparker, bl.a. i samarbeid med SIVA, Innovasjon Norge, kommunene og næringslivet.

Østfold fylkeskommune fikk i 2007 tildelt 0,55 mill. kr til bredbåndsutbygging.

Østfold fylkeskommune har koordinert arbeidet med kartlegging og utbyggingsplanlegging for bredbånd. Fylkeskommunen og Haslund Telekom AS har inngått en avtale som skal sikre full bredbånddekning i Østfold innen 2009

3 Programmer og satsinger finansiert over kap. 551, post 60, forvaltet av Innovasjon Norge

Bedriftsutviklingstilskudd/Investeringstilskudd

Mål: Tilskuddet skal gi bedriftene incitamenter til å gjennomføre prosjekter som kan styrke kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling, men som ikke ville blitt realisert i samme grad uten offentlige lån og/eller tilskudd.

Innhold: Finansielt virkemiddel. Bedriftsutviklingstilskuddet gis til bedriftsutviklingsprosjekter (myke investeringer), mens investeringstilskuddet kan brukes til delfinansiering av fysiske investeringer.

Samarbeid: Innovasjon Norge forvalter tilskuddsordningene med støtte fra fylkeskommunens midler (kap. 551, post 60). Tilskuddsordningene må sees i sammenheng med andre finansieringsordninger for etablerere.

Etablererstipendordning

Mål: Stipendet skal stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser.

Innhold: Utelukkende finansielt virkemiddel, i form av et stipend, som kan gis i to faser, utviklings- og/eller etableringsfasen.

Målgruppe: Bedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere i Distrikts-Norge. 40 pst. av stipendene skal gå til kvinner.

NyVekst: Støtteordning for nyetablerte vekstbedrifter i distriktene

Mål: Ordningen skal bidra til å utløse og realisere potensialet for vekst i nyetablerte eller unge bedrifter. Ordningen rettes inn mot bedrifter som er yngre enn fem år. Det er mange bedrifter med potensial som ikke overlever denne tidlige fasen etter etablering med høye driftsutgifter og lite inntjening.

Innhold: Ordningen begrenses til et fåtall utvalgte bedrifter som har ambisjoner om framtidig vekst. Det tillates støtte i form av driftsstøtte, herunder lønn og andre driftsutgifter med inntil 1 mill. euro, fordelt på inntil fem år, til små bedrifter (under 50 ansatte) som er yngre enn 5 år og lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Hovedsakelig vil det gis støtte i tre år til bedrifter som er mellom to og fem år gamle.

Målgruppe: Den nye ordningen rettes inn mot bedrifter som er yngre enn fem år. Det er et mål om en kvinneandel på 40 pst. i programmet.

Samarbeid: Innovasjon Norge skal forvalte stipendet med støtte fra fylkeskommunens midler (kap. 551, post 60). Stipendet må sees i sammenheng med andre finansieringsordninger for etablerere.

Risikolån

Mål: Låneordningen skal gjøre det mulig å finansiere prosjekter der risikoen i utgangspunktet er stor og hvor Innovasjon Norges medvirkning har betydning for om prosjektet faktisk kan gjennomføres. Samtidig skal det være realistiske muligheter for å oppnå lønnsomhet i framtiden.

Innhold: Finansielt virkemiddel i form av lån. Ordningen, som er finansiert over kap. 551, post 60, gjelder bare for kommuner innen virkeområdet, men Innovasjon Norge har tilsvarende ordninger for mer sentrale strøk.

Samarbeid: Innovasjon Norge forvalter låneordningen med støtte fra fylkeskommunens midler (kap. 551, post 60).

4 Omtale av programmer og satsinger finansiert over kap. 552, post 72

ARENA-programmet (Innovasjon Norge)

Mål: Formålet med programmet er å stimulere til økt innovasjon i næringsmiljøer, basert på samspill og samarbeid mellom næringsaktører, FoU- og utdanningsaktører, samt offentlige virkemiddelaktører.

Innhold: Kompetansetiltak (opplæringstilbud til ledelse eller ansatte), infrastrukturtiltak (utvikling av tilbud fra og tilgang til kunnskapsinstitusjoner, tjenestetilbud, såkornfinansiering, samferdsel, mv.), gjennomføring av workshops og seminarer, etablering av faste møteplasser, tilrettelegging av utviklingsprosesser, kommunikasjonstiltak, analyser og kartlegging, samt initiering av innovasjonsprosesser. Programmet kan støtte treårige utviklingsprosjekter (hovedprosjekter) og forberedelse til disse (forprosjekter). Ved særskilte behov kan ARENA støtte hovedprosjekter inntil fem år.

Målgrupper: Innovasjon Norge jobber for å øke kvinneandelen.

Samarbeid: Programmet har felles sekretariat med NCE-programmet og har gjennom dette fått tettere samarbeid med SIVA og Forskningsrådet.

Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge)

Mål: Oppnå økt konkurransekraft og innovasjonsevne i bedrifter gjennom samarbeid i kommersielle og strategisk baserte bedriftsnettverk.

Innhold: Tjenesten hjelper små og mellomstore bedrifter til å etablere forpliktende samarbeid med andre bedrifter, basert på konkrete prosjekter. Bedriftsnettverk er en metode for mobilisering, rekruttering, drift og oppfølging, som er formalisert gjennom bedriftssamarbeid. Bedriftene skal få hjelp til å styrke samarbeidet med andre bedrifter, skape tillit, identifisere felles utfordringer og samarbeidsmuligheter. Tjenesten skal bevisstgjøre og synliggjøre potensialet i hver bedrift, og gi bedrifts-

nettverket kompetanse knyttet til nettverksavtaler og andre juridiske avtaler, kjennskap til arbeidsprosesser, verktøy og konsulenter som kan brukes i nettverksutvikling.

Tjenesten Bedriftsnettverk har grenseflater mot virkemidlene Internasjonal Innovasjon, ARENA, NCE, Regional omstilling, Internasjonale flerbedriftsprosjekter, Marint verdiskapingsprogram og andre nasjonale flerbedriftstilbud som Innovasjon Møbel.

Målgruppe: Norske SMBer innen alle sektorer, bransjer og landsdeler.

BIT- programmet (Bransjerettet IT-program) (Innovasjon Norge)

Mål: Hovedmålet er å øke verdiskapingen for SMB gjennom effektiv anvendelse av IKT og elektronisk samhandling i verdikjeden.

Innhold: Trefase-modell, hvor de ulike fasene har ulike gjennomføringsmodeller:

- BIT bransje: fokus på bedriftenes interne systemer, utvikling av bransjeløsninger og samarbeid på bransjenivå. Hovedvekt på teknologiutvikling, men forretnings- og kompetanseutvikling er også vektlagt.
- BIT verdikjede: fokus på informasjonslogistikk (vare- og forretningskommunikasjon). Hovedvekten ligger på forretnings- og kompetanseutvikling.
- BIT internasjonal: Internasjonal og nasjonal markedsutvikling på basis av teknologiplattformen og forretningsplattformen som er utviklet i BIT bransje og BIT verdikjede.

Samarbeid: SkatteFUNN inngår som enkeltbedriftsfinansiering innenfor BIT-prosjektene. Det er derfor etablert et samarbeid med Forskningsrådet fra bransjenes side.

BLEST (Bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder) (Husbanken)

Mål: Bistå kommunen for å gjøre steder mer attraktive som bosettingssted og som lokaliseringssted for bedrifter. BLEST skal støtte kommunene i utviklingen av fysiske og sosiale møteplasser, og bidra til å sette i gang nye stedsutviklingsprosesser. Gjennom følgeforskning sikres kunnskap om innsatsfaktorer, kommunalt utviklingsarbeid og lokalpolitisk engasjement.

Innhold: BLEST retter seg mot småbyer og tettsteder med rundt 5000 og maks 15 000 innbyggere i senteret. Prosjektene mottar engangsbevilgninger fra departementet (fra 1 til 2 mill. kr) og følges opp av Husbanken gjennom bl.a. nettverkssamlinger. Programperioden går fra 2006 til 2008.

Gjennom programmet ble det i 2007 igangsatt tre signalprosjekt:

- forsamlingshuset og møtestedet Bøndenes hus, Løten kommune, Hedmark
- bygging av nytt torg i Berkåk, Rennebu kommune, Sør-Trøndelag
- ferdigstilling av miljøgata Vangsgata med fasadeoppussing, skiltdesign og maling, Voss kommune, Hordaland

I 2008 blir programmet videreført gjennom oppstart av sju noe større hovedprosjekter:

- Nettverket for gjenreisingsbyer
- Hasvik kommune «Havna, det pulserende hjerte i bygda»
- Kåfjord kommune «Sentrumsplan for Birtavarre»
- Lenvik kommune «Barnebyen Finnsnes»
- Lindås kommune «Knarvik senterutvikling»
- Kvinnherad kommune, Rosendal «Sentrumsutvikling»
- Holmestrand kommune «Utviklingsoffensiv for Holmestrad by»

Samarbeid: Programmet er initiert av departementet i tett samarbeid med Husbanken. Sentrale aktører i BLEST foruten Husbanken og regionkontorene er kommuner og fylkeskommuner, ulike kompetansemiljøer, regionale veikontor m.fl.

Entreprenørskapssatsingen (Innovasjon Norge)

Mål: Det overordnede målet er å bidra til å øke antallet lønnsomme etableringer. Dette gjøres gjennom delmålene:

- flere etablerere gjennom holdningsskapende og motiverende arbeid
- styrke etablerernes gjennomføringsevne og vekstvilje gjennom overføring av kompetanse og kapital, samt etablering av nettverk
- formidle kunnskap om etablerernes behov til aktører som påvirker deres rammebetingelser

Innhold: Satsingen består av en breddesatsing med fellestiltak som treffer mange etablerere i tillegg til de som mottar enkelttildelinger av støtte. Satsingen består også av en spisset satsing på topp- og vekstetablerere; som er etablerere med antatt potensial for vekst og internasjonale markeder. Etablererstipend, finansiert over kap. 551, post 60 utgjør en viktig del av breddesatsingen, og inkubatorstipend utgjør en viktig del av den spissede satsingen. Satsingen består også av samarbeids-

prosjekter med eksterne aktører og utviklingsprosjekter internt i organisasjonen.

FORNY (Forskningsrådet)

Mål: FORNY skal bidra til å øke verdiskaping ved kommersialisering av forskningsresultater.

Innhold: Programmet består av ulike finansielle virkemidler;

- idégenererings- og infrastrukturutviklingsmidler til FoU-enheter for å innarbeide kommersialisering i strategier og handlingsplaner, øke bevisstheten og kunnskapen om patentering og tilrettelegge for økt kommersialisering
- kommersialiseringsmidler (midler til utvikling av forskningsbaserte forretningsideer og bonusmidler for vellykkede kommersialiseringer)
- verifiseringsmidler (midler til å gjennomføre avgrensede anvendte FoU-aktiviteter for å utvikle et produktkonsept eller en forretningsidé gjennom en milepælsplan)
- kommersialiseringsstipend (frikjøpsordning for vitenskaplig ansatte innført fra 2006)

Samarbeid: Forskningsrådet og Innovasjon Norge samarbeider om dette programmet.

FOU - Inkubatorprogrammet (SIVA)

Mål: Bidra til utvikling av nye forsknings- og/eller kunnskapsbaserte bedrifter med stort vekstpotensial.

Innhold: Programmet gir nye kunnskapsbaserte bedrifter tilbud om faglig rådgivning, kompetansenettverk og en husleie tilpasset bedriftens økonomiske evne i oppstartsfasen. Typiske vertsmiljøer for inkubatorene er forskningsparkene ved universitetene og kunnskapsparkene ved de regionale høyskolene. Overfor sluttbruker (bedriftene) bidrar SIVA med faglig rådgivning i forretningsutvikling, kompetansenettverk, samarbeid med finansieringskilder (som f.eks. Innovasjon Norge), administrative tjenester samt et fysisk miljø for nettverk og samarbeid (inkubatoren). Overfor inkubatorene bidrar SIVA med delfinansiering og videreutvikling av inkubatorkompetansen gjennom erfaringsutveksling og nettverksbygging. SIVA har også utviklet en distriktsrettet ordning der inkubatorbedriftene kan være lokalisert i næringshager, men ellers ha samme tilgang på faglig rådgivning og kompetansenettverk som andre inkubatorbedrifter.

Samarbeid: Programmet må sees i sammenheng med inkubatorstipendet til Innovasjon Norge.

Evalueringer: På initiativ fra Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet har SIVA igangsatt en følgeevaluering av FoU-inkubatorprogrammet i perioden januar 2008 til januar 2009. Formålet med evalueringen er å belyse kritiske faktorer for realisering av programmets og inkubatorenes mål. Evalueringen skal også vurdere om målene er realistiske i forhold til ressursinnsatsen. Følgeevalueringen skal gi departementene og SIVA grunnlag for ev. justering av innretningen av programmet og videreutvikling av programsatsingen.

FRAM (Innovasjon Norge)

Se omtalen av kompetanseprogrammet.

GRO-programmet (Innovasjon Norge)

Mål: Bidra til at flere bedrifter som er eiet eller ledet av kvinner vokser og vurderer internasjonalisering.

Innhold: Finansielle virkemidler i form av tilskudd til bedrifter og fellestiltak i form av nettverks- og kompetansehevende tiltak (kurs, seminarer mv.).

Målgruppe: Programmet er for kvinner.

Samarbeid: Innovasjon Norge har samarbeidet bredt med ulike aktører i forbindelse med markedsføringen og rekrutteringen til programmet.

Industriinkubatorprogrammet (SIVA)

Mål: En industriinkubator skal stimulere til knoppskyting og nyskaping med utgangspunkt i en stor morbedrift eller en dominerende næring på et sted.

Innhold: Modellen er bygget på FoU-inkubatorprogrammet, men en forskjell er at morbedriften har større ansvar. Morbedriften etablerer sammen med SIVA, og ev. andre, et selskap med formål å tilby lokaliteter og «fødselshjelp» i oppstart av ny virksomhet. Inkubatoren har tilgang på relevant kompetanse i oppstartsledelse og kommersialisering. SIVA bidrar med midler til etablering og drift av inkubatorene samt tilgang på nasjonale og internasjonale nettverk.

Evaluering: Industri-inkubatorprogrammet blir evaluert høsten 2008.

Inkubatorstipend (Innovasjon Norge)

Mål: Stimulere til økt etablering av konkurransedyktige, framtidsrettede og nyskapende virksomheter i godkjente inkubatorer.

Innhold: Utelukkende finansielt virkemiddel, i form av et stipend.

Samarbeid: Inkubatorstipendordningen sees i sammenheng med SIVAs Inkubatorprogram, men stipendet kan også nyttes i sammenheng med andre godkjente offentlige og private inkubatorer.

Kompetanseprogrammet (Innovasjon Norge)

Mål: Forenkle tilgangen, effektivisere og kvalitetssikre kompetansetjenestene til Innovasjon Norge og på denne måten gi et helhetlig kompetansetilbud til SMB.

Innhold: Kompetansetjenestene Eksportkandidat, FRAM, etablerer.no, Styrekandidat, Fyrtårn og Ledermentor inngår i Kompetanseprogrammet. Utvikling og tilpasning av kompetansetjenester skjer i tråd med Innovasjon Norges tjenester og programmer. Kompetansetjenestene utvikles og tilpasses Innovasjon Norges prioriterte målgrupper. Kompetanseprogrammet har

- felles rådgiversertifisering og rådgiverbase
- felles nettbasert evalueringssystem
- felles kundeport
- felles økonomiske og administrative rutiner

Målgruppe: SMB med endringsvilje og vekstambisjoner (fortrinnsvis internasjonalt), etablerere, unge og kvinner.

Kommunene som førstelinje for småskala næringsutvikling og entreprenørskap

Mål: Gjøre kommunene til enda bedre støttespillere for entreprenører og lokalt næringsliv. Siktemålet er å øke tilvekst, sysselsetting og verdiskaping i kommunene, bygget på lokale fortrinn og muligheter.

Innhold: Tiltak som styrker kommunenes kompetanse innen entreprenørskap og småskala næringsutvikling. Prosjektet skal videre stimulere til interkommunalt samarbeid, nettverksbygging og erfaringsutveksling.

Samarbeid: Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet har i 2008 startet oppbyggingen av en felles satsing på kommunene som førstelinje, med Innovasjon Norge som operatør, i samarbeid med KS. De regionale partnerskapene skal, i samarbeid med kommunene, avklare innretningen av arbeidet.

Kultur og næring (piloter) (Kommunal- og regionaldepartementet)

Mål: Fremme kulturbasert næringsutvikling gjennom lønnsomme etableringer og flere attraktive bosteder, særlig for ungdom, i områder utenfor de store byene. Det ble i 2007 satt i gang seks pilotprosjekter:

- Næringsutvikling langs Lyngenfjorden, Kåfjord kommune, Troms
- Eventyrkommunen Bø, Nordland
- Malakoff rockefestival, Sogn og Fjordane
- Kulturbasert næringsutvikling i Vefsn, Nordland
- Stiklestad, Nord Trøndelag
- Nisjelandet i samarbeid med stiftelsen by: Larm

I 2008 er følgende pilotprosjekter er videreført fra 2007:

- Stiklestad, Nord-Trøndelag
- Nisjelandet

Kvinner i Fokus (kvinnesatsingen i Innovasjon Norge)

Mål: Bidra til økt verdiskaping gjennom å styrke kvinners posisjon i næringslivet, både som etablerere, i ledelse og i styrer. I tillegg er det et mål å synliggjøre kvinner som forbilder for andre kvinner og bygge nettverk som kan bidra til å styrke kvinners posisjon i næringslivet.

Innhold: En generell kvinnesatsing hvor virkemidlene brukes aktivt i forhold til å støtte kvinnerettede prosjekter/bedrifter, samt en særskilt kvinnesatsing som består av ulike tjenester som tilbyr kompetanse, nettverk og synliggjøring til kvinnelige etablerere, ledere og styrekandidater. GRO-programmet er også en del av den særskilte kvinnesatsingen.

Målgruppe: Målgruppen er kvinner.

Kvinnesatsing i næringshagene (SIVA)

Mål: Øke antall bedriftsetableringer med vekstambisjoner foretatt av kvinnelige etablerere i næringshagemiljøene.

Innhold: Tilbud og tiltak innen mobilisering, samhandling, nettverk, mentorordning, profilering og kompetansebygging. Det er utarbeidet en felles profil for tiltaket med logo, nettsted og brosjyre under navnet Kvinnovasjon.

Målgruppe: Satsingen har særlig fokus på kvinner, men tilbudene er åpne for begge kjønn.

Samarbeid: To eller flere næringshager eller utviklingsmiljøer samarbeider. Det legges vekt på

samspill med andre aktører som jobber for å øke entreprenørskap blant kvinner.

Kvinnesatsing i FOU-inkubatorene (SIVA)

Mål: Øke kvinnedelen i FoU-inkubatorer og bidra til at flere kvinner starter bedrifter med vekstambisjoner.

Innhold: Arbeidet gjennomføres av de enkelte inkubatormiljøene, som søker SIVA om midler til å gjennomføre aktiviteter innen mobilisering, samhandling, nettverksbygging, mentorordning, kompetanseheving og profilering. Pengene kan ikke brukes som direkte bedriftsstøtte.

Målgruppe: Satsingen har særlig fokus på kvinner, men aktivitetene er åpne for begge kjønn.

Samarbeid: Satsingen er bygget over samme lest som kvinnesatsingen i næringshagene. Miljøene oppfordres til samarbeid med blant annet næringshager, andre inkubatorer samt øvrig virkemiddelapparat som arbeider for økt entreprenørskap.

Kvinnesatsing i VRI-programmet (Forskningsrådet)

Mål: Øke kvinnedeltagelsen i VRI-programmet (virkemiddel for regional innovasjon).

Innhold: Fremme innovasjon, kunnskapsutvikling og verdiskaping gjennom regional samhandling og en forsterket FoU-innsats i og for regionene. Hver region utarbeider en handlingsplan for hvordan andelen kvinner som deltar på ulike nivå i programmene (styringsgruppe, partnerskap m.m.) kan økes innenfor innsatsområdene i regionen.

Målgruppe: VRI-regionene

Merkantilt kompetanseprogram for utkantbutikker (MERKUR)

Mål: MERKUR-programmet er tredelt. Programmet har som hovedmål å sikre innbyggerne i distriktene tilgang på en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet. Programmet arbeider for at dagligvarebutikkene kan få tilleggstjenester som øker lønnsomheten i butikken, og som gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester. Programmet skal også bidra til å øke forståelsen i lokalsamfunnet om dagligvarebutikkens rolle og betydning.

Innhold: Butikkdriverne som deltar i programmet går gjennom et kursopplegg med sikte på å øke den butikkfaglige kompetansen, fokusere sterkere på lokalsamfunnsutvikling og øke antall tjenester i butikken. Disse kompetansetiltakene består av seminarer, besøk av MERKUR- konsulenter i butikken og kundeundersøkelser mv. Dagligvarebutikkene blir fulgt opp gjennom egne oppfølgingsprogram. MERKUR samarbeider for eksempel med Posten og Norsk Tipping for å legge til rette for tilleggstjenester i butikkene. MERKUR-programmet jobber også med kommunale myndigheter for å utvikle et bedre samarbeid mellom dagligvarebutikkene og lokalsamfunnet.

Merkur Bok

Mål: Støtte opp om og sikre bedre lønnsomhet i distriktsbokhandlene. Bokhandlene er en viktig kulturinstitusjon i mange lokalsamfunn, som har stått overfor store utfordringer de siste årene. Etter at den nye bokbransjeavtalen ble inngått har mange mindre distriktsbokhandlere mistet mye av skoleboksalget, som utgjorde en stor del av omsetningen i disse bokhandlerne.

Innhold: Det er utviklet et eget kompetanseprogram, spesielt innrettet mot distriktsbokhandlere, etter mal fra det ordinære MERKUR-programmet. Det legges også opp til at de bokhandlerne som deltar i kompetanseprogrammet skal få direkte oppfølging, med butikkbesøk fra MERKURs konsulentapparat.

Norwegian Centres of Expertise (Innovasjon Norge)

Mål: Bidra til økt verdiskaping gjennom å utløse og forsterke samarbeidsbaserte innovasjons- og internasjonaliseringprosesser i næringsklynger som har ambisjoner og potensial for vekst.

Innhold: Faglig og finansiell støtte til utvalgte klynger.

Målgruppe: Programmet vil vurdere tiltak for å stimulere kvinners deltagelse.

Samarbeid: Programmet er utviklet i felleskap med Forskningsrådet og SIVA, og blir også gjennomført i samarbeid med disse aktørene. Programrådet har representanter fra alle tre aktører.

Næringshageprogrammet (SIVA)

Mål: Stimulere til utvikling av nye arbeidsplasser innen kunnskapsintensive næringer i distriktene, gjennom å tilby infrastruktur og utviklingsmiljøer til personer med høy kompetanse.

Innhold: Gjennom samlokalisering av små foretak i et profesjonelt, faglig og sosialt miljø, skal næringshagene bidra til vekst. Hver næringshage har et utviklingsselskap som tar seg av fellesoppgaver for bedriftene; profilering, nettverksbygging og tiltak for kompetanseheving.

Målgruppe: SIVA har en egen satsing på kvinner i næringshagene.

Evaluering: Det er gjennomført en evaluering av SIVAs næringshageprogram. Evalueringen viser at næringshagesatsingens formål om å skape attraktive utviklingsmiljø for små såkalte KIFT-bedrifter (kunnskapsbasert forretningsmessig tjenesteyting) i distriktene langt på vei er oppnådd. Næringshagene har klart å rekruttere en stor andel bedrifter i en bransje som ses på som viktig for framtidig økonomisk vekst og utvikling. Næringshagene gir tilgang til formelle og uformelle møteplasser som spesielt de minste bedriftene vurderer som svært viktige for utvikling av egen kompetanse, nettverk og bredde i eget kundegrunnlag. Miljøene er attraktive for kvinnelige etablerere, og om lag 35 pst. av de som arbeider i næringshagene er kvinner.

Miljøene er nyskapings- og utviklingsorienterte. De fleste næringshagene rapporterer at det har blitt utviklet produkter eller tjenester som har bidratt til nyetableringer både i og utenfor næringshagene. Samtidig problematiserer evalueringen forventningen om at næringshagene og bidriftene i dem skal ha en høy grad av innovasjon. Evalueringen mener næringshagene og bedriftene heller kan karakteriseres som utviklingsorienterte miljøer.

Småsamfunnssatsing (piloter) (Kommunal- og regionaldepartementet)

Mål: Stimulere til tilflytting til distriktene ved å støtte lokale utviklingsprosjekter. Et viktig mål er å formidle og utnytte gode resultater fra pilotprosjekter.

Innhold: I 2007 ble det gitt støtte til 27 pilotprosjekter (der 7 er videreført fra 2006):

- Kompetanse og utvikling av lokalsamfunn, Hedmark (2006)
- Flytt hit, Hedmark
- Valdres natur- og kulturpark, Oppland
- Middelalderdalen Numedal, Buskerud
- IKT-senter, Kviteseid, Telemark
- Stedsutvikling, Tinn, Telemark
- Lårdal – liv laga, Telemark
- Cittaslow – Sokndal og Eidskog, Rogaland
- Utvikling i øysamfunnene Utsira og Røvær, Rogaland
- Småsamfunnssatsing i Ålvik, Hordaland
- Aurland natur- og kulturpark, Aurland kommune (2006)
- Verdiskaping - kulturminner i Vik, Sogn og Fjordane
- Agro Business Park i Gloppen, Sogn og Fjordane (2006)
- Program for entreprenørskap, Møre og Romsdal (2006)
- Webportal for unge, Møre og Romsdal
- Verdensarvområdene Stranda og Norddal, Møre og Romsdal
- Blilyst – moderne boløsninger, Sør-Trøndelag (2006)
- Optimistbygdene/ Frøya inn i framtida, Sør-Trøndelag
- UNGskaperlyst i Namdalseid, Nord-Trøndelag
- Mobiliseringsprosjekt i Verran, Nord-Trøndelag (2006)
- Ungdomssatsing i Tysfjord og Hattfjelldal, Nordland
- Bygdebutikken i Andøy, Nordland
- Utvikling av kystsamfunn på Senja, Troms
- Ungdomssatsing Nordkyn i Gamvik/Lebesby, Finnmark (2006)
- Slipp oss til – ungdom i landbruket (gardsbruk.no)
- Trivselsbygda i regi av NBU, NBK og 4H
- Førerkortopplæring i distriktene, i samarbeid med SD

I 2008 er fem av pilotprosjektene fra 2006 videreført, og sju av prosjektene fra 2007 videreført. I tillegg er det gitt støtte til fem nye pilotprosjekter. Disse er:

- Fablab – Høylandet i Namdalen, Nord Trøndelag
- Heilskapleg utvikling, Tingvoll, Møre og Romsdal
- Ungdomssatsing i Nordland
- Øvre Verket – ny næring på gammel grunn, Nome, Telemark
- Lys i alle glas, Buskerud

Samarbeid: Satsingen er initiert av Kommunal- og regionaldepartementet i samarbeid med fylkeskommunene. Fylkeskommunene sender inn pilotprosjektsøknader til departementet.

Storbyprosjektet (Innovasjon Norge)

Mål: Styrke regional innovasjonsevne og samspillet mellom storby og omland.

Innhold: Prosjektet skal avdekke flaskehalser og muligheter for økt innovasjon og på den bakgrunn identifisere og foreslå pilot- og demonstrasjonsprosjekter som fremmer innovasjon.

Samarbeid: Prosjektet ledes av Innovasjon Norge i nært samarbeid med Forskningsrådet, SIVA og KS.

Evaluering: Det gjennomføres en underveisevaluering av storbyenes fellesprosjekter innenfor Storbyprosjektet.

Virkemidler for regional innovasjon og FoU (VRI) (Forskningsrådet)

Mål: Kunnskapsutvikling, innovasjon og verdiskaping gjennom regional samhandling, særlig mellom bedrifter og FoU-institusjoner, og en forsterket FoU-innsats for regionene.

Innhold: Virkemidlene i de tidligere programmene MOBI og VS201 gikk fra 2007 inn i VRI-programmet. VRI-programmet tilbyr faglig og finansiell støtte til langsiktige, forskningsbaserte utviklingsprosesser i regionene. De tre virkemiddeltypene i programmet er:

- samhandling: kompetansemegling, mobilitetsordninger, aksjonsforskning og forprosjektmidler
- finansiering av bedriftsstyrte innovasjonsprosjekter
- samarbeid gjennom strategiske forskningsprosjekter i statlige høyskoler og regionale forskningsinstitutter

Samarbeid: VRI-programmet skal knytte tette bånd til andre nasjonale og internasjonale nettverks- og systemvirkemidler som ARENA, NCE og Regions of knowledge innenfor EUs 7. rammeprogram.

Unge i fokus (ungdomssatsingen til Innovasjon Norge)

Mål: At flere unge skal se det som et attraktivt alternativ å etablere sin egen bedrift. Satsingen skal bidra til å

- øke antallet etablerere gjennom holdningsskapende og motiverende tiltak og mobilisering
- sikre kvaliteten på etableringene, gjennom nettverk og kompetansehevende tiltak
- formidle kunnskap om etablereres behov til aktører som påvirker deres rammebetingelser

Innhold: Unge i fokus er en gjennomgående satsing i Innovasjon Norge, og består av ulike interne samarbeidsprosjekter som utredningsarbeid, pilotprosjekter, tilrettelegging av eksisterende program mot ungdom mv. F.eks. har Innovasjon Norge på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet igangsatt et pilotprosjekt for å utvikle mentorordninger for unge etablerere. I tillegg samarbeider Innovasjon Norge med eksterne aktører som f.eks. Start Norge, Venture Cup og Ungt Entreprenørskap m.fl.

Målgruppe: Etablerere fra 18-35 år.

Ungt Entreprenørskap

Mål: Ungt Entreprenørskap (UE) har flere mål. Et av disse er å gi barn og ungdom forståelse for betydningen av verdiskaping og nyskaping i næringslivet og lyst til å etablere egen bedrift.

Innhold: Arbeid med å integrere entreprenørskap på alle utdannelsestrinn og gir unge mulighet til å drive egen bedrift gjennom elev-, ungdoms- og studentbedrifter.

Målgruppe: Barn, ungdom og studenter.

Samarbeid: UE er en uavhengig organisasjon, men mottar støtte direkte fra Kommunal- og regionaldepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Innovasjon Norge, fylkeskommunene og en rekke private bedrifter.

Evalueringer og større utredninger på området

Kommunal- og regionaldepartementet tar jevnlig initiativ til evalueringer og større utredninger innenfor det distrikts- og regionalpolitiske området, for å få et større kunnskapsgrunnlag om effekter de ulike satsingene bidrar med. Virkemiddelaktørene evaluerer også på eget initiativ. Evalueringer gir viktige faglige innspill for politikkutviklingen, i tilegg til utredninger.

Påbegynte evalueringer 2007-2008:

- Effektevaluering av kap. 551, post 60
- FOU-inkubatorprogrammet (2008 - 2009)
- Følgeevalueringen av småsamfunnssatsingen (2007-2010)
- Sentraliseringens pris
- Industri–inkubatorprogrammet (SIVA)

Avsluttede evalueringer i 2007-2008:

- Kvinner i Fokus (IN)
- Evaluering av forprosjektet kultur og næring
- Næringshageprogrammet (SIVA)
- BLEST (bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder) (Husbanken)
- Evaluering av effekter av arbeidet med «Finnmarkspakken», de ekstraordinære tiltakene for ny sysselsetting i Finnmark som ble iverksatt i 2004
- Forstudie om Interregs betydning for norsk regionalpolitikk knyttet til politikkens innhold og arbeidsform

5 Rapport over bruk av bevilgningen i 2007 på kap. 552 post 72 innenfor hovedmålet om økt verdiskapning

Tabell 1.8 Oversikt over programmer og piloter under arbeidsmål 1.1 Styrke næringsmiljøer som er finansiert over kap. 552, post 72 i 2007

Programmer	Finansiering	Aktiviteter	Produktivitet
Næringshage-programmet (SIVA)	25 mill. kr fra KRD	37 næringshager 10 nye næringshager 7 forprosjekter	Sysselsetting 2599 (økning på 405 fra 2006) 987 samlokaliserte virksomheter (økning på fra 167 fra 2006)
Inkubatorprogrammet (SIVA)	18 mill. kr fra KRD av 28 mill. kr	22 inkubatorer Gjennom distribuerte inkubatorer gis det ink. tilbud på over 30 steder i Norge 4 nye inkubatorer i 2007	759 bedrifter tatt inn i programmet 184 nye bedrifter i 2007
VRI-programmet (FR)	30,5 mill. kr fra KRD av 42,8 mill. kr (27 mill. kr er brukt i 2007, resten er overført til 2008)	Oppstart av programmet med 19 prosjekter I tillegg 13 dr.gr.stip. hvorav 6 kvinner	I aktivitetene har i alt 1046 personer, 704 bedrifter og 168 FoU-institusjoner vært involvert
Arena (IN)	Ca. 19,5 mill. kr av 37,1 mill. kr	17 hovedprosjekter (10 nye i 2007) 3 nye forprosjekter	Rapportering fra 16 av de 17 hovedprosjektene summerer seg til: 553 deltakende bedrifter 85 deltakende undervisnings- og forskningsmiljøer 102 deltakende offentlige aktører 90 innovasjonsprosjekter iverksatt som følge av ARENA- prosjektet
NCE (Norwegian Centres of Expertise, IN)	30 mill. kr fra KRD av 47,5 mill. kr (inkludert en overføring på 2,5 mill. kr fra NHDs 2006-ramme)	9 NCE prosjekter (3 nye i 2007). NCE har styrket rekrutteringsgrunnlaget i 2007	235 medlemmer 45 deltakende FoU-miljøer 101 faste møtesteder/ nettverk 58 prosjekter med sikte på internasjonal forretningsutvikling

Tabell 1.9 Oversikt over programmene under arbeidsmål 1.2 Videreutvikle etablerte bedrifter som er finansiert med bevilgning over kap. 552, post 72 i 2007

Programmer	Finansiering	Aktiviteter	Produktivitet
NT-programmet (IN)	8,5 mill. kr fra KRD	11 forprosjekter 8 utviklingsprosjekter 9 fadderstipend	
BIT-programmet (IN)	Ca. 7,3 mill. kr fra KRD av 21,6 mill. kr (I tillegg mottar BIT-programmet midler fra de fylkeskommunale midlene over kap. 551, post 60)	8 bransjeprosjekter Programmet har utviklet en rekke håndbøker og manualer Programmet har vært involvert i flere kompetansesamlinger	BIT-løsninger er spredt til 3500 bedrifter i 25 bransjer Målinger viser at programmets pilot-prosjekter oppnår bedre resultater enn gjennom-snittet i bransjene
Designprogrammet (IN)	5 mill. kr av totalt 13 mill. kr	75 design-formidlinger Mobiliseringstiltak Designrådgivning	
Kompetanse-programmet (IN)	4,2 mill. kr fra KRD 1,5 mill. kr er øremerket til kultur program-utvikling	9 strategi- og innovasjonsprosjekt 2 entreprenørprosjekt 3 agroprogram 6 kulturprogram	202 deltagende bedrifter i de ulike programmene
GRO-programmet (IN)	7 mill. kr fra KRD av 12 mill. kr (I tillegg er 3,5 mill. kr. overført fra 2006)	87 pst. av midlene gis som støtte til enkeltbe-drifter. 13 pst. brukes til felles-tiltak for mindre grupper av kvinnebedrifter, deri-blant profileringstiltak	Finansielt tilskudd er gitt til 17 bedrifter 11 fellesprosjekter ble innvilget på 2006-rammen, men gjennomført i 2008

Tabell 1.10 Oversikt over satsingene, programmene og pilotene under arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap som er finansiert med bevilgning over kap. 552, post 72 i 2007

Programmer	Finansiering	Aktiviteter	Produktivitet
Entreprenørskap (IN)	1,4 mill. kr fra KRD	Breddesatsing kombinert med spisset satsing på topp- og vekstetablerere	8 samarbeidsprosjekter (prosjekter med eksterne miljøer) 3 utviklingsprosjekter
Inkubatorstipend (IN)	19,5 mill. kr fra KRD	73 tilsagn ble bevilget	Estimert sysselsettings-effekt i 2007 er til sammen 232 personer
Unge i Fokus (IN)	7 mill. kr fra KRD	Pilot på eksport-utviklingsprogram Emax Nordic: prosjekt som skal løfte fram unge entreprenører Økt kompetansegrunn-lag gjennom evalueringer Utviklet ny strategi for unge	Totalt bevilget Innova-sjon Norge rundt 615 mill. kr til aldersgruppen under 35 år
FORNY (FR)	14,5 mill. kr fra KRD, samt 4 mill. kr via IN, av totalt 123 mill. kr	463 arrangerte konferan-ser/kurs/seminarer om kommersialisering av FoU-resultater	Kommersialiseringer: 54 godkjente 25 etablerte (6 kommersialiseringer fra virkeområdet)
Industriinkubator (SIVA)	15 mill. kr fra KRD	14 etablerte inkubatorer 2 nye i 2007 3 forprosjekter under arbeid	122 virksomheter/ prosjekter (38 nye i 2007)
Kvinnesatsing i næringshagene (SIVA)	5 mill. kr fra KRD	13 innvilgede prosjekter 2 nye i 2007	33 regionale verdiska-pingsmiljøer
Ungt Entreprenørskap	6 mill. kr fra KRD (KRDs finansierings-andel: 7 pst. NHD og KD og privat næringsliv er medfinansiører)	Etablerte bedrifter: – 1780 i grunnskolen – 1941 på vgs – 168 på høyskole – Vårt lokalsamfunn: 4017 elever	Antall deltakere i bedrif-tene: – 10 473 i grunnskolen – 11 370 på vgs – 604 på høyskolen

6 Rapport på de distrikts- og regionalpolitiske midlene i 2007 etter mål, sentralitet, aktør og andel innenfor DU området

Tabell 1.11 Bruk av midler etter hovedmål henholdsvis kapittel/post, sentralitet, aktører (tall i mill. kr), samt andel innenfor DU-området

	Kap./post		Fordelt etter sentralitet				Aktørfordelt			Fordelt etter DU-område	
	Kap. 551. 60, 64	Kap. 552. 72[1]	Storby-region	Små og mellomstore byregioner	Småsentra og periferi	Ufordelt	FK og KNF	NVMA	KRD	Andel innenfor DU-området (pst.)	Totalt
Hovedmål 1: Verdiskaping	852,9	263,8	177,7	374,5	481,6	83,0	188,1	916,6	12,0	82	1 116,7
Arbeidsmål 1.1 Næringsmiljø og innovasjonssystemer	96,7	144,4	37,1	96,6	82,3	25,1	91,5	149,5	0,0	75	241,1
Arbeidsmål 1.2 Etablerte bedrifter	489,2	40,9	65,4	170,4	269,5	24,8	47,5	482,6	0,0	93	530,1
Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap	267,0	78,5	82,8	107,4	129,8	25,4	49,1	284,5	12,0	70	345,5
Hovedmål 2: Rammebetingelser	79,7	2,5	9,3	23,6	48,5	0,8	79,7	0,0	2,5	91	82,2
Arbeidsmål 2.1 Infrastruktur	39,0	1,9	4,8	12,5	22,8	0,8	39,0	0,0	1,9	87	40,9
Arbeidsmål 2.2 Kompetanse	40,7	0,6	4,4	11,2	25,7	-	40,7	0,0	0,6	95	41,3
Hovedmål 3: Attraktivitet	191,2	50,7	20,8	63,9	135,7	21,5	191,2	0,0	50,7	93	241,9
Arbeidsmål 3.1 Tjenester	41,6	17,5	5,7	11,1	25,8	16,5	41,6	0,0	17,5	92	59,1
Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling	149,6	33,2	15,2	52,8	109,9	5,0	149,6	0,0	33,2	93	182,8
Andre tiltak	45,5	31,9	3,4	19,2	22,8	31,9	45,5	0,0	31,9	98	77,4
Totalt rapportert 2007	1169,3	349,0	211,2	481,3	688,6	137,2	504,5	916,6	97,1	85	1518,2
Rapporteringsandeler (pst.)	77	23	14	32	45	9	33	60	6		

[1] Untatt midler brukt til Interreg.

Vedlegg 2

Orientering om likestilling i virksomhetene

Likestillingsloven §1a inneholder et krav til offentlige myndigheter og offentlige virksomheter om å redegjøre for den faktiske tilstanden når det gjelder likestilling i virksomheten. Det skal også redegjøres for tiltak som er iverksatt eller er planlagt iverksatt for å fremme likestilling. Orienteringen skal innarbeides i St.prp. nr. 1.

Kommunal- og regionaldepartementet

Tabell 2.1 Ansatte fordelt på stillingsgrupper, kjønn og lønn i 2007

		Kvinner			Menn		
Året 2007	Totalt	Antall	Pst-	Ltr. gj.snitt[6]	Antall	Pst.	Ltr. gj.snitt[6]
Toppledere[1]	5	2	40	-	3	60	-
Mellomledere[2]	27	13	48	71	14	52	72
Alternativ karrierevei[3]	65	32	49	64	33	51	64
Saksbehandlere[4]	73	49	67	50	24	33	50
Kontortilsatte[5]	11	11	100	45	0	0	-
Sum ansatte	181	107	59	-	74	41	-
Rekruttert/gj.snitt lønn nytilsatt	25	12	48	55	13	52	56
Sluttet	23	11	48	-	12	52	-
Gj.snitt overtid (timer pr. ansatt)	35	33	-	-	38	-	-
Redusert arbeidstid (antall pers.)	20	19	95	-	1	5	-
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	16	12	75	-	4	25	-
Sykrefravær (i pst.)	5,9	-	7,9	-	-	3,1	-

1 Departementsråd, ekspedisjonssjef
2 Avdelingsdirektør, underdirektør, arkivleder
3 Spesialrådgiver, seniorrådgiver, prosjektleder
4 Rådgivere, seniorkonsulent, førstekonsulent
5 Konsulent, sekretær
6 Ekskl. toppledergruppa

Av 181 ansatte i Kommunal- og regionaldepartementet i 2007 utgjorde kvinner 59 pst. og menn 41 pst. Det er tilnærmet lik kjønnsfordeling i stillingsgruppene for ledere, mellomledere og gruppen alternativ karrierevei. Blant saksbehandlere er det over dobbelt så mange kvinner som menn, og alle de kontortilsatte er kvinner. Det er flest kvinner i alle aldersgrupper, bortsett fra i gruppen over 60 år. Kvinneandelen er særlig høy i aldersgruppen 30-39 (66 pst.). Menn tjener i gjennomsnitt 4-5 lønnstrinn mer enn kvinner. Lønnsforskjellen skyldes fortsatt i hovedsak at kvinnerepresentasjonen er høyere i de lavest lønnede stillingsgruppene. Det er små forskjeller i gjennomsnittslønn innefor de ulike stillingsgruppene.

95 prosent av de som jobbet redusert tid i departementet i 2007 var kvinner. Departementet har i 2007 arbeidet for en reduksjon av sykefraværet gjennom ulike tiltak, jf. IA-avtalens målsetting om å redusere sykefraværet til 4,5 prosent. Syke-

fraværet har gått ned fra 6,7 prosent i 2006 til 5,9 prosent i 2007. Sykemelding fra lege utgjør hovedtyngden av sykefraværet (4,4 prosent). Sykefraværet i departementet er større hos kvinner enn hos menn, med 7,9 mot 3,1 prosent. Sykefraværet har gått ned i samtlige aldersgrupper, unntatt i gruppen 30-39 år hvor det har vært en økning.

Tiltak

Departementet har inkludert kjønnsperspektivet i styringsinformasjonen. Det er et overordnet mål for departementet å ha minst 40 prosent av hvert kjønn på alle stillingsnivåer. Departementet har de siste årene tilstrebet å rekruttere flere menn inn i saksbehandlergruppen og kontorgruppen, og vi oppfordrer menn til å søke når disse stillingene lyses ut. I tillegg vil departementet ha særlig oppmerksomhet mot ledernivået, spesielt når det gjelder toppledere. Departementets lønnspolitikk har bl.a. som mål å bidra til reell likestilling mellom kjønnene. I tillegg til å ha fokus på en god kjønnsbalanse innenfor stillingsgruppene, har departementet hatt fokus på lønnsforskjeller innenfor den enkelte stillingsgruppene. Dette kan se ut til å ha gitt positive resultater for likelønn i departementet. Departementet vil fortsatt vektlegge et kvinneperspektiv i lokale lønnsforhandlinger.

Det er viktig at permisjonsregler og andre rettigheter som særlig benyttes av kvinner ikke fører til utilsiktet forskjellsbehandling ved fordeling av arbeidsoppgaver, avansement og lønn. Det er videre et mål at slike rettigheter også skal gi menn mulighet til å delta i omsorgsarbeidet. Fleksible arbeidstidsordninger og ulike ordninger for hjemmekontor, skal tilrettelegge for ansatte av begge kjønn i ulike livsfaser der det er behov for mer fleksibilitet.

Husbanken

Tabell 2.2 Ansatte i Husbanken fordelt på kjønn

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	1	0	0	1	100
Mellomledere	50	28	56,0	22	44,0
Alternativ karrierevei	91	36	39,6	55	60,4
Saksbehandlere	222	150	67,6	72	32,4
Kontortilsatte	5	5	100	0	0
Sum ansatte	369	219	59,3	150	40,7
Gjennomsnittlig lønnstrinn	54,9	52,6		58,2	
Redusert arbeidstid	29	25	86,2	4	13,8
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon					
Sykefravær i pst.	5,67	219	6,47	150	4,47
Styreleder	7	4	57	3	43
Styremedlemmer	16	9	56	7	44

Husbanken har 369 ansatte hvorav 23 personer er ute i permisjon. Det er 59,3 pst. kvinner og 40,7 pst. menn. Gjennomsnittsalderen er 50 år, den samme som året før.

Det er overvekt av kvinner i styrene. Hovedstyret har tre kvinner og to menn. Leder er mann. De seks regionstyrene har fire kvinnelige og to mannlige ledere. Blant medlemmene er det til sammen 6 kvinner og 6 menn.

I 1999 var mindre enn 30 pst. av lederne i Husbanken kvinner. Forskjellige tiltak som ble satt inn for å øke kvinneandelen i ledende stillinger har gitt resultater og andel kvinnelige ledere er nå på 56 pst.

Det er en rekke faktorer som bestemmer lønnsnivåene, og det er lavere for kvinner i noen stillingskategorier. Ved de lokale lønnsforhandlingene i 2006 gikk 67,6 pst. av forhandlingsbeløpet til kvinner. Likevel har gjennomsnittlige lønnsforskjeller økt noe fra 2006 til 2007. Det er med andre ord andre faktorer som har påvirket gjennomsnittsnivåene som nyansettelse, opprykk, permisjoner mv. Husbanken vil arbeide for å utjevne forskjellene.

Kvinner er overrepresentert i kontorstillinger og saksbehandlerstillinger. I stillingsgruppen for høyere saksbehandlerstillinger er menn overrepresentert.

Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus

Tabell 2.3 Ansatte i Husleietvistutvalget fordelt på kjønn

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	1	1	100		
Saksbehandlere	2	1	100	1	
Kontortilsatte	2	2	100		
Sum ansatte	5	4	80	1	20
Gj.snitt lønnstrinn	62	60			

I tillegg til de ansatte i Husleietvistutvalget består utvalget av 16 personer, foreslått av Huseiernes Landsforbund og Norges Leieboerforbund. Utvalget er oppnevnt av departementet. Det er 50 pst. kvinner og 50 pst. menn i utvalget.

Statens bygningstekniske etat

Tabell 2.4 Ansatte i Statens bygningstekniske etat fordelt på kjønn

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	2	0	0	2	100
Mellomledere	5	2	40	3	60
Alternativ karrierevei	14	6	38,5	8	61,5
Saksbehandlere	29	15	51,7	14	36,3
Kontortilsatte	7	7	100	-	-
Sum ansatte	56	30	53,6	26	46,4
Gj.snitt lønnstrinn	57,8	54,4	-	62,4	-
Rekruttert	11	5	45,5	6	54,5
Sluttet	3	1	33	2	66
Redusert arbeidstid	4	4	100	0	0
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	0	0	0	0	0

Kvinneandelen i ledergruppen til Statens bygningstekniske etat har økt fra tidligere år og er nå 28 pst. Forskjellen i gjennomsnittlig lønn mellom kvinner og menn skyldes at alle kontortilsatte er kvinner, og at det fortsatt er flere menn enn kvinner i ledergruppen. Etaten har ved tilsettinger på kontorsektoren ønsket å tilsette menn, noe som er problematisk på grunn av svært få mannlige søkere. Etaten har i løpet av de siste årene rekruttert flere kvinner til de høyere lønnede seniorstillinger på saksbehandlersiden og vil holde fortsatt fokus på denne utviklingen gjennom nyrekruttering og karriereutvikling internt.

Kommunalbanken AS

Kommunalbanken har som mål å sikre full likestilling mellom kvinner og menn. Det skal ikke forekomme forskjellsbehandling verken i forhold til lønn, karriereutvikling eller rekruttering.

Av bankens medarbeiderstab på 41 er 21 kvinner og 20 menn. Kvinneandelen i styret er 43 pst. Styreleder er kvinne.

I bankens ledergruppe er kvinneandelen 38 pst. På mellomledernivå er kvinneandelen 57 pst. Det er i dag en bedre kjønnsmessig fordeling i de ulike avdelinger og på forskjellig nivå enn tilfellet var for noen år tilbake.

Gjennom sin lønns- og personalpolitikk tilstreber banken å rekruttere og å utvikle dyktige medarbeidere, ut fra de behov banken til enhver tid har. Det legges vekt på å følge likelønnsprinsippet, slik at arbeidsoppgaver av lik verdi lønnes likt.

Kompetansesenter for distriktsuvikling (Distriktssenteret)

Distriktssenteret er under etablering. Senteret vil i løpet av høsten ansette medarbeidere ved de tre avdelingene i Sogndal, Steinkjer og Alstahaug. Likestillingsperspektivet vil bli ivaretatt og lagt til grunn ved ansettelsene.

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Akademika AS
Avdeling for offentlige publikasjoner
Postboks 84 Blindern, 0314 Oslo
E-post: offpubl@akademika.no
Telefon: 22 18 81 00
Faks: 22 18 81 01
Grønt nummer: 800 80 960

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: Lobo Media AS 10/2008

MILJØMERKET
247 570
Trykksak